

A. Kukke

raamatupidamise kursused

1. loeng.

34428

Äriseis

Biblioteka
1943:095

2-67507

1. Inventuur.

1. Inventuur on ärilise ettevõtte varade, nõudeõiguste ja kohustuste üksikasjaline loend, mis annab täpse ülevaate äriseisust teatavaks kindlaks ajaks.

2. Inventuur koosneb kahest osast. Inventuuri osa, milles on loendatud varad ja nõudeõigused, nimetatakse aktivaks (ladinakeelest *agere* — tegutsema, *actio* — tegevus). Inventuuri osa, milles on loendatud ettevõtte kohustused, nimetatakse passivaks (ladinakeelest *patio* — kannatama, *passio* — kannatus). Tarvitavamais võõrkeelil on aktiva ja passiva nimetused järgmised.

Keel	Aktiva	Passiva
Inglise	Assets	Liabilities
Itaalia	Attiva	Passiva
Leedu	Aktyvas	Pasyvas
Läti	Aktivs	Pasivs
Prantsuse	Actif	Passif
Rootsi	Aktiva	Passiva
Saksa	Aktiv	Passiv
Soome	Vastaavaa	Vastattavaa

3. Inventuur koostatakse tarviduse järgi kas täielik või osaline. Täielik inventuur koostatakse vähemalt üks kord aastas äriaasta viimasel päeval. Uuestiavatud ettevõtted võivad koostada esimese inventuuri 18 kuu jooksul, arvates ettevõtte avamise päevast. Inventuuris tuleb märkida tema koostamise aeg. Näiteks, kui äriaasta ühtub kalendriaastaga ja inventuur koostatakse 1942. aasta lõpul, märgitakse: „Inventuur 31. detsembril 1942“ või „Inventuur 1. jaanuariks 1943“. Inventeerimise ajal ei tohi toimetada ärilisi operatsioone.

2. Aktiva ja passiva vahekorrad.

1. Üksikettevõtete, s. o. ettevõtete, millede omanikuks on füüsiline isik, inventuuri passivas näidatakse ettevõtte võlad kolmandate isikute vastu. Üksikettevõtteis, kus aktiva summa ületab passiva summa, nimetatakse aktiva ja passiva vahet kapitaliks. Kapital näitab, kui suure summa eest ettevõttesse paigutatud varadest kuulub ettevõtte omanikule. Kui aktiva summa võrdub passiva summale, kuuluvad ettevõtte varad võlausaldajatele (kreeditoridele) ja säärane ettevõtte töötab võõrkapitaliga. Kui passiva summa ületab aktiva summa, nimetatakse passiva ja aktiva vahet defitsiidiks. Säärane ettevõtte on maksujõuetu. Kapitali juurdekasv üksikettevõttes äriaasta jooksul näitab puhaskasu. Kapitali kahanemine üksikettevõttes äriaasta jooksul näitab puhaskahju.

2. Aktsiaseltside, piiratud vastutusega ühingute, täisühingute, usaldusühingute ja kooperatiivühingute inventuuri passivas näidatakse ka omakapitalid. Nende ettevõtete aktiiva ülekaal passivast näitab puhaskasu ja passiva ülekaal aktiivast puhaskahju. Kui puhaskahju ületab omakapitalide summa, nimetatakse puhaskahju ja omakapitalide vahet defitsiidiks.

3. Inventuuri osade liigitus.

Inventuuris näidatakse varad, nõudeõigused ja kohustused liigitatult likviidsuse järjekorras. Likviidsuse all mõistetakse kiirust, millega saab vastavat inventuuri osa muuta rahaks.

Inventuuri osade liigitamisel võib kasutada alljärgnevat skeemi.

A k t i v a.

I. Käitisvarad:

A. Jooksvad vahendid:

1. Maksevahendid:

- a) raha kassas,
- b) hoiusummad pankades, nagu jooksvad arved, konto-korrent arvete deebet saldod ja tähtajalised hoiusummad,
- c) hoiusummad riigihoiukassas,
- d) posti jooksev arve.

2. Välisraha.

3. Rahapaberid:

- a) tšekid,
- b) maksukäsud,
- c) väärtpaberite tähtajalised kupongid.

4. Börsil koteeritavad väärtpaberid:

- a) riigi- ja riigi poolt garanteeritud protsentpaberid,
- b) hüpotekaarpankade pantkirjad, võlakirjad ja pantlehed.
- c) aktsiad.

5. Diskonteeritavad nõudevekslid (rimessid ja deviisid).

B. Kergesti realiseeritavad varad:

6. Nõudmised võlgnike vastu:

- a) tunnustatud laenud,
- b) kindlad võlgnikud (deebitorid):
  - aa) lahtised raamatunõudmised kaubavõlgnike, komisjonäride, komitentide, korrespondentide jne. vastu ja avansid kaubahankijaile,
  - bb) pankade omavahelised nõudmised.

C. Raskesti realiseeritavad varad:

7. Nõudmised võlgnike vastu:

- a) kahtlased ja ebakindlad võlgnikud (deebitorid),
- b) vaieldavad võlad,
- c) pantidega kindlustatud raamatunõudmised:
  - aa) käsipandivõlgnikud,
  - bb) reportvõlgnikud (pankade laenud väärtpaberite kindlustusel börsispekulatsiooniks),

cc) lombardvõlgnikud (laenuvallasvara kindlustusel),
d) tagatised rahas ja väärtpaberis.

8. Mittediskonteeritavad nõudevekslid (rimessid ja deviisid).
9. Börsil mittekoteeritavad väärtpaberid.
10. Kinnistatud nõudmised, nagu hüpoteegid, põhivõlgade ja rentide nõudmised.
11. Osad teistes ettevõtteis:
  - a) täisühinguis, usaldusühinguis, sündikaatides, kooperatiivühinguis või muis säärases ettevõttes.
  - b) arved à meta ja vastastikused (partitsipatsioon) arved,
  - c) konsignatsiooni osavõttud.
12. Tsiiviilõiguslikud nõudmised niivõrd, kui nad ei ole muutunud eraomanduseks: servituudid, ostu eesõigused, reaalkoormatised jne.
13. Nõudmised elu-kapitali- või rentide-kindlustussummadele, kui nende tähtpäevad on kätte jõudmata.

D. Kaubad:

14. Kaubad oma ladudes ja konsignatsiooni kaubad komisjonäride juures.
15. Kaubad tolliladudes ja ekspediitorite ladudes.
16. Kaubad varrantide järgi.
17. Teelolevad kaubad vastavate konossementide ja veokirjade järgi.

E. Käitisvarad:

18. Toorained.
19. Abimaterjalid, nagu määrdeained, elektrimaterjalid jne.
20. Käitismaterjalid, nagu kütteained jne.
21. Pooltooted (poolfabrikaadid).
22. Jäätmed.

II. Põhivarad:

A. Inventar:

23. Masinad.
24. Tööriistad.
25. Seadeldis (sisseseade):
  - a) büroo inventar,
  - b) vabriku töökodade inventar,
  - c) ladude inventar,
  - d) majapidamise sisseseade, nagu tallide inventar, põllutööriistad jne.
  - e) veovahendid (veoabinõud):
hobused, vankrid, jõuvankrid, raudtee veerev koosseis, rööbastik, laevad jne.
26. Loomad.
27. Mudelid.

B. Kinnisvarad:

28. Maapõuevarad: kaevandused jne.
29. Põllumajandus: põld, heinamaa, karjamaa, mets, soo, raba jne.
30. Maakrundid: ehituskrundid ja kasutamata maa.
31. Hooned:
  - a) elumajad,
  - b) majad ja ehitised kaubanduslikuks ning põllumajanduslikuks otstarbeks,
  - c) ehitised tööstuslikuks otstarbeks, nagu kaevanduseehitised, kõrgahjud, vabrikuhooned, katlamajad jne.
  - d) pooleliolevad ehitised.
32. Valguse- ja jõujaamad, veevärk ja kanalisatsioon.

C. Immateriaalsed väärtused:

33. Patendid, litsentsid, monopolid, kontsessioonid, turgude ja tarvitataivate mustrite kaitseõigused, tee-ehituste, mäekaevanduste ja veekasutamise õigused, autoriõigus jne.
34. Organiseerimiskulud.
35. Äri- ja firmaväärtus (ainult kui tasu eest omandatud).

III. Täiendavad aktiiva osad:

36. Tuleva-aasta kulud, nagu ettemakstud üür, kindlustuspreemia, maksud, ärikulud jne. (Transitoorsed aktiivad.)
37. Aruandeaastal laekumata tulud. (Antitsipatiivsed aktiivad.)
38. Korrektiivid, nagu trattide korrektiiv jne.
39. Avaalid, nagu obligo, garantiid jne.
40. Uleminevad summad.

IV. Muud aktiivad.

P a s s i v a.

I. Võõras kapital:

A. Kaasatoodud vara (illatsiooni konto).

B. Lühiajalised võlad:

1. Raamatuvõlg (kreeditorid):
  - a) võlg kaubahankijaile,
  - b) ostjate käsirahad.
2. Võlg võlakohustuste järgi.
3. Pangavõlg.
4. Vekslivõlg: tratid, aktseptid.
5. Käsipantidega kindlustatud võlg.
6. Võlg kauba import-dokumentide kindlustusel.
7. Võlg garantiikohustuste järgi.
8. Väljaostmata kupongid ja väljamaksmata osakasu.
9. Saadud tagatised.

C. Pikaajalised võlad:

10. Hüpoteedid.
11. Obligatsiooni laenud.

II. Omakapitalid:

D. Põhikapital:

12. Aktsiakapital.
13. Osakapital.

E. Tagavarakapitalid:

14. Aktsiaseltsidelt ja kooperatiivühingult seadusega nõutav tagavarakapital.
15. Agiokapital.

F. Eritagavarakapitalid:

16. Tagavarad ametnike ja tööliste toetamiseks (mitte fondid).
17. Tagavarad õnnetuste kindlustuseks, kahjude katmiseks, kahtlaste nõudmiste mahakirjutamiseks (*del credere, dubioso*) hindade kõikumiste kindlustamiseks jne.
18. Ehituskapitalid.

G. Amortisatsioonireserv.

H. Väärtuste korrektiivid.

I. Varumised selgumata kohustustele.

III. Täiendavad passiva osad:

19. Ettesaadud tuleva-aasta tulud. (Transitoorsed aktivad.)
20. Väljamaksmata kulud. (Antitsipatiivsed aktivad.)
21. Korrektiivid, nagu rimesside korrektiiv jne.
22. Avaalid, nagu obligo, garantiid jne.
23. Üleminevad summad.

IV. Muud passivad.

Allpool on toodud juhised üksikute inventuuri osade koostamise kohta.

4. Kassa.

Kassa all näidatakse sisemaa raha.

Raha loetakse üle inventuuri koostamise päeval ja üleloetud rahasumma kohta koostatakse akt, millele kirjutavad alla ülelugemist toimeetanud isikud.

5. Välisraha.

Välisraha loetakse üle üksikute liikide järgi ja hinnatakse inventuuri koostamise päeva börsi ostjate kursiga.

Välisraha kohta koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi, milles näidatakse välisraha üksikute välisriikide järgi.

Välisriigi nimetus	Välisraha üksus	Välisraha summa	Kurs	Välisraha väärtus kontrvalutas

1. näide.

6. Hoiusummad (hoiused).

1. Hoiusummade all näidatakse jooksvad arved pankades, riigihoiukassas ja posti jooksva arvel, kontokorrent arvete deebet saldod pankades ja tähtajalised hoiusummad pankades.

2. Jooksvate arvete ja konto-korrent arvete deebet saldode kohta koostatakse nimestik pärast seda, kui on saadud pankadelt teated intresside kohta aruandeaasta eest ja arve saldo kohta aasta lõpul. Intresside summa panga teate järgi arvestatakse 31. detsembriga, kuigi see teade saabub järgmisel aastal. Kui panga teate andmed ei ole kokkõlas ettevõtte raamatutega, tuleb nõuda pangalt arve väljakirjutis ja selgitada vahed. Vahed võivad tekkida juhul, kui ettevõtte on tšeki välja andnud ja arvestanud aruande aastal, pangast on aga raha välja makstud järgmisel aastal. Jooksvate arvete kohta koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi.

Panga nimetus	Jooksva arve või k/k a-e nr.	Seis 31. 12	Märkused

2. näide.

Märkuste lahtris tehakse märged sel juhul, kui jooksva arve summa ei ühtu panga poolt teatatud saldoga, näidates lahkumineku põhjused.

Kui ettevõttel on pankades jooksvaid arveid ka välisrahas, siis koostatakse jooksvate arvete nimestik alljärgneva vormi järgi.

Panga nimetus	Arve nr.	Välisraha üksus	Summa välisrahas	Kurs	Summa	Märkused

3. näide.

3. Tähtajaliste hoiusummade kohta koostatakse nimestik hoiutähete ja hoiuraamatute alusel alljärgneva vormi järgi.

Panga nimetus	Hoiutähe nr.	Summa	Tähtaeg	Saamata intressid aruandeaasta eest

4. näide.

Lahtris „Tähtaeg“ märgitakse tähtpäev, mis ajast intressid saamata.

Lahtris „Saamata intressid aruande aasta eest“ arvutatakse intresside summa eelmises lahtris märgitud tähtpäevast kuni inventuuri koostamise päevani, millest on maha arvatud riigimaks. Sääraselt arvutatud intresside summa arvestatakse raamatutes aruande aasta viimasel päeval lausendiga

Antitsipatiivsed aktivad

Tuluintressidele

ja näidatakse inventuuri aktivas täiendavate aktivade all saamata tuluna. Tähtajaliste hoiusummade summa näidatakse inventuuri aktivas hoiusummade all.

4. Riigihoiukassas jooksva arvel olevad summad näidatakse jooksvate arvete nimestikus ja tähtajalised hoiusummad — tähtajaliste hoiusummade nimestikus. Soovikorral võib neile koostada ka erinimestikud.

5. Posti jooksva arve saldo näidatakse inventuuris vastava teatelehe alusel, mida saadakse Posti Jooksva Arve Büroolt.

7. Rahapaberid.

1. Rahapaberite all näidatakse tšekid, maksukäsud ja väärtpaberite tähtajalised kupongid, millede järgi raha saamata inventuuri koostamise päeval.

2. Rahapaberite kohta koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi.

Maksja	Rahapaberi liik	Rahapaberi nr.	Summa

5. näide.

Lahtrisse „Maksja“ märgitakse panga nimetus, kes maksab tšeki või maksukäsu järgi ning asutise nimetus, kes maksab väärtpaberi kupongi järgi. Lahtrisse „Rahapaberi liik“ märgitakse rahapaberi nimetus, kas tšekk, maksukäsk või kupong. Lahtrisse „Rahapaberi nr.“ märgitakse vastava dokumendi nr. Lahtrisse „Summa“ märgitakse tšekil või maksukäsul tähendatud summa. Väärtpaberite kupongide järgi märgitakse kupongil tähendatud summa, millest on maha arvatud nendelt kupongidelt võetav riigimaks, kui need kupongid kuuluvad intressimaksu alla.

8. Väärtpaberid.

1. Väärtpaberite all näidatakse riigi, omavalitsuste ja aktsiaseltside laenude obligatsioonid, hüpotekaarpankade poolt käibele lastud pantkirjad, võlakirjad ja pantlehed ning aktsiaseltside aktsiad.

2. Väärtpaberid võivad asuda ettevõtte portfellis, võivad olla deponeeritud ja panditud. Deponeeritud ja panditud väärtpaberite kohta märgitakse inventuuris, kelle juures nad on deponeeritud või kellele on panditud.

3. Väärtpaberite kohta koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi.

Väärtpaberite nimetus	Nimesväärtus	Kurs	Ostu- või kursi väärtus	Jooksvate kupongide väärtus

6. näide.

Lahtris „Väärtpaberite nimetus“ märgitakse selle asutise nimetus, kes on lasknud väärtpaberid käibele. Lahtris „Nimesväärtus“ märgitakse paberi nimesväärtus (nominaalväärtus). Lahtris „Kurs“ märgitakse börsi ostjate kurss inventuuri koostamise päeval. Lahtris „Ostu- või kursiväärtus“ näidatakse väärtpaberi väärtus eelmises lahtris märgitud kursi järgi. Väärtpaberid, mida börsil ei koteerita, näidatakse inventuuris nende ostuväärtusega.

Lahtris „Jooksvate kupongide väärtus“ märgitakse protsentpaberite jooksvate kupongide väärtus inventuuri koostamise päeval, millest on maha arvatud riigimaks, kui kupongid kuuluvad intressimaksu alla.

Väärtpaberid näidatakse inventuuris kursiväärtusega.

Jooksvate kupongide väärtus arvestatakse raamatus aruande aasta viimasel päeval lausendiga

Antitsipatiivsed aktivad

Tuluintressidele

ja näidatakse inventuuri aktivas täiendavate aktivate all saamata tuluna.

9. Nõudevekslid (rimessid).

1. Inventuuri koostamise päeval võivad ettevõtte nõudevekslid (rimessid) asuda ettevõtte valduses (portfellis), võivad olla inkassos, deponeeritud, panditud ja võivad asuda notari käes.

Kõikidele nendele vekselele koostatakse nimestikud alljärgneva vormi järgi.

Veksl nr.	Veksl väljaja või aktseptant	Tähtpäev	Summa

7. näide.

2. Vekslite kohta, mis asuvad ettevõtte valduses (portfellis), koostatakse nimestik vekslite järgi. Lahtrisse „Veksl nr.“ märgitakse veksl nr. nõudevekslite (rimesside) registri järgi. Lahtrisse „Veksl väljaja või aktseptant“ märgitakse lihtveksl väljaja (veksl väljaandja) või käskveksl aktseptandi nimi. Lahtrisse „Tähtpäev“ märgitakse rahasaamise tähtpäev. Lahtrisse „Summa“ märgitakse nõudesumma veksl järgi.

Kui ettevõttel on ka nõudeveksleid välisrahas, siis koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi.

Vekslid nr.	Väljaja või aktseptant	Tähtpäev	S u m m a			
			Välisrahas			Siserahas
			Rahaüksus	Summa	Kurss	

8. näide.

3. Vekslite kohta, mis on antud inkassoks, koostatakse nimestik, näidates selles vekslid üksikute komisjonäride järgi, kes toimetavad inkassot. Enne nimestiku lõplikku koostamist tuleb komisjonäridelt nõutada tõendus nende käes olevate vekslite kohta. Kui komisjonäri poolt teatatud vekslite summa ei ühtu inkassoks antud vekslite raamatu saldiga, tuleb vahed selgitada.

4. Vekslite kohta, mis deponeeritud või panditud, koostatakse nimestikud samas korras ja alustel kui vekslite kohta, mis on antud inkassoks.

5. Vekslite kohta, mis saadetud äriaasta lõpul notarile protestimiseks, kuid inventuuri koostamise päeval ei olnud veel protestitud, koostatakse nimestik, näidates selles vekslid üksikute notarite järgi.

6. Kõik eelnimetatud vekslid näidatakse inventuuri aktivas nõudevekslite nimetuse all.

10. Protestitud vekslid.

Protestitud vekslite kohta koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi.

Vekslid nr.	Vekslid väljaja või aktseptant	Tähtpäev	Nõudesumma	Raamatuväärtus	Inventuuri väärtus

9. näide.

Lahtis „Vekslid nr.“ märgitakse vekslid nr. nõudevekslite (rimesside) registri järgi. Lahtis „Vekslid väljaja või aktseptant“ märgitakse lihtveksli väljaja ja käskveksli aktseptandi nimi. Lahtis „Tähtpäev“ märgitakse tähtpäev vekslid järgi. See lahter võimaldab ülevaate saamist nõudeõiguse aegumise kohta. Lahtis „Nõudesumma“ märgitakse tegelik nõudesumma protestitud vekslid järgi, hoolimata sellest, kas on toimetatud mahakirjutusi selle vekslid järgi või mitte. Lahtis „Raamatu väärtus“ märgitakse protestitud vekslid summa, millega ta on arvestatud aruandeaasta raamatuis. Lahtis „Inventuuri väärtus“ märgitakse summa, mida loodetakse tegelikult saada protestitud vekslid järgi hinde põhjal, mida toimetatakse inventeerimise päeval. Hinde summa ei saa olla alla 1 penni. Protestitud vekslite inventuuri- ja raamatu väärtuse vahe kirjutatakse mahi inventuuri koostamise päeval lausendiga:

Protestitud vekslid näidatakse inventuuri aktivas inventuuriväär-
tusega.

11. Võlgnikud (deebitorid).

1. Deebitoride kohta koostatakse eraldi nimestikud:

- 1) kindlad deebitorid,
- 2) kahtlased deebitorid.

Kindlate deebitoride kohta, mis on tekkinud äritehinguist, koosta-
takse nimestik, pärast seda, kui neilt on saadud võla summa õigeks-
tunnustused, alljärgneva vormi järgi.

Konto nr.	Deebitori nimi	Nõudesumma välisrahas			Nõude- summa siserahas	Märkused
		Raha- üksus	Summa	Kurss		

10. näide.

Nõudesumma välisrahas näidatakse vastavas välisvaluutas ja hin-
natakse inventuuri koostamise päeva börsi osjate kursiga ja kontra-
valuuta näidatakse lahtris „Nõudesumma siserahas“. Märkuste lahtris
selgitatakse vahed, kui saldo ei ühtu deebitori poolt teatatud saldoga
(sissekande ajast olenevad vahed).

2. Kahtlaste deebitoride kohta koostatakse nimestik alljärgneva
vormi järgi.

Konto nr.	Nimi	Nõude- summa	Raamatu- summa	Inventuuri summa

11. näide.

Lahtris „Konto nr.“ märgitakse vastava deebitori konto nr. või lehe-
külj reskontro järgi. Lahtrisse „Nimi“ märgitakse kahtlase deebitori nimi.
Lahtrisse „Nõudesumma“ märgitakse tegelik nõudesumma, mis püsib
deebitori vastu. Lahtris „Raamatusumma“ märgitakse nõudesumma, mis
arvestatud aruandeaasta raamatutes. Lahtris „Inventuurisumma“ märgi-
takse summa, mida loodetakse deebitorilt tegelikult saada hinde järgi,
mida toimetatakse inventuuri koostamise päeval. Hindesumma peab
olema vähemalt 1 penn. Inventuurisumma ja raamatusumma vahe kirju-
tatakse maha lausendiga:

Kahtlased deebitorid näidatakse inventuuri aktivas inventuuri-
summaga.

3. Makstud käsirahad hankijaile, nõudmised kontsernettevõtete, finantseerijate seltside, osakondade, juhatuseliikmete, juhtivate ametnikkude, nõukoguliikmete ja esindajate vastu ning muud nõudmised, nagu lühiajalised laenuõudmised, nõudmised hüvitusnõuete alusel, palga-, töötasude-, söiduraha- ja muud ametiavansid näidatakse inventuuri aktivas muude nõudmiste nimetuse all.

4. Nõuded tulude peale, mis pidid sisse tulema jooksval arvestusperioodil, kuid saabuvad alles järgneval aastal, nagu nõuded rabattide, tagasisaadavate veorahade, maksude, üüride, rentide peale, näidatakse inventuuris muude aktive all antitsipatiivsete aktivatena.

12. Kaubad.

1. Kaupade kohta koostatakse eraldi nimekirjad:

- 1) laos olevad kaubad,
- 2) konsignatsiooni kaubad,
- 3) panditud   "
- 4) teelolevad   "
- 5) seismajäänud   "

2. Laos olevad kaubad loetakse üle inventuuri koostamise päeval. Inventeerimise ajal ärilisi operatsioone ei toimetata. Kauba hulk tehakse kindlaks kohapeal ja kaupade ülelugemise lehed, milledes näidatud ainult kaupade hulk, kirjutatakse alla inventeerimist toimetanud isikute poolt. Pärast seda võib äritegevus alata.

3. Eraldi valmistatakse kaupade nimestik alljärgneva vormi järgi.

Kauba nimetus	Mõõtüksus	Hulk	Hind	Summa

12. näide.

Sellesse nimestikku märgitakse kaupade nimetused kaubaraamatu järgi, milles igale kaubale on avatud erikonto. Lahtrisse „Mõõtüksus“ märgitakse kauba mõõtüksus, millega selle kauba hulk on arvestatud kaubaraamatus. Näiteks „kg“, „m“ jne. Lahtrisse „Hulk“ märgitakse kauba hulk eelnimetatud kauba ülelugemise lehtede järgi. Pärast seda asutakse kaupade hindamisele.

4. Inventuuris ei või hinnata kaupa kõrgemalt kui kauba eest tegelikult makstud ühes selle toimetamisega lattu. Kui kaubad on ostetud mitmesuguste hindadega, siis:

1) kauba hinna järjekindla langemise puhul hinnatakse kaubad viimase kõige madalama ostuhinnaga. Näiteks kui kaupa on ostetud 2. dets. — 100 kg à 2,00, 10. dets. — 100 kg à 1,80 ja 28. dets. — 100 kg à 1,50 ning selle kauba järeljääk on 31. dets. — 250 kg, siis hinnatakse kogu kauba järeljääk à 1,50 kg eest.

2) Kaubahinna tõusu puhul hinnatakse kaubad keskmise ostuhinnaga, mis arvutatakse proportsionaalselt järeljäänud üksikute kaubapartiidele. Näiteks, kui kaupa on ostetud 2. dets. — 100 kg à 1,50, 10. dets. — 100 kg à 1,80 ja 28. dets. — 100 kg à 2,00 ning selle kauba järeljääk on 31. dets. — 250 kg, siis hinnatakse:

100 kg à 2,00 = 200.—

100 „ à 1,80 = 180.—

50 „ à 1,50 = 75.—

Kokku 455.— : 250 = 1,82 ühe kilo-

grammi eest.

5. Konsignatsiooni kaubad loetakse üle komisjonäri laos viimase juuresolekul ja koostatakse ülelugemise leht, milles on näidatud kauba nimetus ja hulk ja millele kirjutavad alla komisjonär ja ülelugemist toimetanud isikud. Selle lehe järgi koostatakse kaupade nimestik eel- tähendatud vormi järgi ja hinnatakse kaubad.

6. Panditud kaubad loetakse üle pandisaaja laos pandisaaja juuresolekul ja koostatakse ülelugemise leht, milles on märgitud kauba nimetus ja hulk ja millele kirjutavad alla pandisaaja ja ülelugemist toimetanud isikud. Kaupade nimestik koostatakse ja kaubad hinnatakse eelnimetatud korras ja viisil.

7. Teel olevate kaupade all näidatakse kaubad, millede kohta on saadud kaubamüüjatelt arved ja saatedokumendid aruande aastal. Nimestikus näidatakse kaubad faktuuri väärtusega, s. o. ostuarves tähendatud hindadega.

8. Seismajäänud kaupade kohta koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi.

Kauba nimetus	Mõõt- üksus	Hulk	Ostu-		Raamatu-		Inventuuri-		
			hind	väärtus	hind	väärtus	hind	väärtus	

13. näide.

Lahtris „Ostuhind“ märgitakse kauba esialgne ostuhind, mida kauba eest on tegelikult makstud. Lahtris „Ostuväärtus“ märgitakse kauba väärtus ostuhinnaga. Lahtris „Raamatuhind“ märgitakse kaubahind, millega see arvestatud aruandeaasta raamatuis. Lahtrisse „Inventuurihind“ märgitakse hind inventuuri koostamise päeval toimetatud hinde järgi. See on hind, millega loodetakse kaupa realiseerida. Lahtris „Inventuuriväärtus“ näidatakse kaubaväärtus inventuurihinnaga. Inventuuriväärtuse ja raamatuväärtuse vahe kirjutatakse maha lausendiga:

Mahakirjutised

Kaupadele.

Uksiku kauba inventuuriväärtus ei saa olla alla 1 penni.

Seismajäänud kaubad näidatakse inventuuri aktivas inventuuriväärtusega.

13. Käitisvarad.

1. Toorained, abimaterjalid ja käitismaterjalid inventeeritakse samas korras nagu kaubad ja hinnatakse ostuhinnaga, s. o. hinnaga, mis nende eest makstud ühes toimetamisega lattu.

2. Pooltooted näidatakse inventuuris nende valmistamiseks tarvitatud toorainete ja viimaste ümbertöötamiseks tööliste paljaks kulu-
tatud summaga, s. o. summaga, mis arvestatud Tööstuse konto inven-
teerimise päeval.

3. Jäätmed hinnatakse nende kasutamistväärtusega või võimaliku
realiseerimise väärtusega.

14. Inventar.

1. Inventari all näidatakse eraldi: masinad, tööriistad, büroo inven-
tar, töökodade inventar, ladude inventar, kinnisvarade inventar, veo-
vankrid, nagu hobused, vankrid, jõuvankrid, raudtee veerev koosseis,
rööbastik, laevad jne., loomad (karjakasvatustes), mudelid.

2. Inventar hinnatakse ostuhinnaga, amortiseeritud osa aga näida-
takse passivas amortisatsioonireservi all.

15. Kinnisvarad.

1. Kinnisvarad näidatakse inventuuris liigitatult:

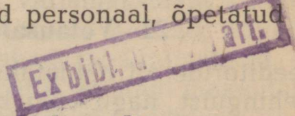
1) maakrundid;

2) hooned liigitatult: tööstuslikud, kaubanduslikud, elumajad,
valguse- ja jõujaamad, veevärk, kanalisatsioon, juurdeveo-
raudteed ja ehituselolevad hooned.

2. Kinnisvarad näidatakse inventuuris nende soetamise väärtusega,
amortiseeritud osa aga näidatakse passivas amortisatsioonireservi all.
Ehituselolevate hoonete väärtusena näidatakse raamatuis arvestatud
ehituskulud.

16. Immateriaalsed väärtused.

Immateriaalseist väärtustest näidatakse inventuuris patendid, litsent-
sid, monopolid, organiseerimise kulud ning äri- ja firmaväärtus nende
tõelikus esialgses väärtuses, s. o., mis nende eest tõelikult makstud, ja
ainult sel juhul, kui nende eest on makstud. Amortiseeritud osa näida-
takse passivas amortisatsioonireservi all. Immateriaalseid väärtusi, nagu
firma hea nimi, püsiv klientuur, vilunud personaal, õpetatud töölikond
jne. ei näidata inventuuris.

17. Aktiva täiendavad osad.

Aktiva täiendavate osade all näidatakse:

1) transitoorsed aktivad, s. o. ettemakstud kulud, nagu üürid,
rendid, kindlustuspreemiad, maksud jne.;

2) antitsipatiivsed passivad, millele all näidatakse arvestus-
perioodile langevad tulud, kuid millede kättesaamine toi-
mub alles järgmisel arvestusperioodil, nagu lubatud raba-
tid, tagasisaadavad veorahad, maksud, läbikäigupreemiad,
saadaolevad hüpoteekide ja hoiuste intressid, maksevahen-
dite korrektiivid;

3) avalid nagu diskonteeritud vekslite ja väljaantud garan-
tiide summa.

Avalid välisrahas, mis esinevad nii aktivas kui ka passivas ühe-
suuruse summamana, näidatakse nii aktivas kui ka passivas börsi müüjate
kursiga.

18. Põhikapital.

1. Aktsiaseltsid näitavad põhikapitalina inventuuri passivas aktsiakapitali nominaalväärtuses põhikirja järgi. Emiteerimata osa aktsiakapitalist näidatakse aktivas nimetuse all „sissemaksmata aktsiakapital“.

2. Piiratud vastutusega ühingud näitavad kapitali summa lepingu järgi.

3. Täisühingud näitavad inventuuri passivas põhikapitalina täisühinglaste poolt sissemakstud kapitalid eraldi iga täisühinglase kohta.

4. Usaldusühingud näitavad inventuuris passivas põhikapitalina täisühinglaste ja komandistide poolt sissemakstud kapitalid eraldi iga isiku kohta.

5. Kooperatiivühingud näitavad põhikapitalina osakapitali, kui nende põhikirjades on ette nähtud osamaks.

19. Tagavarakapitalid.

Tagavarakapitalidena näitavad aktsiaseltsid ja kooperatiivühingud nende põhikirjas ettenähtud korras kogutud tagavarakapitali.

Aktsiaseltsid näitavad tagavarakapitalina ka aäziokapitali, mis on saadud aktsiate ja obligatsioonide emiteerimisest aäzio kursiga (üle nominaali).

20. Eritagavarakapitalid.

Eritagavarakapitalidena näidatakse inventuuri passivas eriotstarbeiks moodustatud kapitalid nagu: ametnike ja tööliste toetamiseks (mitte fondid), uuendusteks (ehituskapital), kursikahjude katmiseks, kahtlaste nõudmiste kustutamiseks (del credere, dubioso), hindade kõikumiste kindlustuseks jne.

21. Amortisatsioonireserv.

Amortisatsioonireserv näidatakse inventuuri passivas eraldi iga kinnisvara kohta, iga vallasvara liigi kohta, nagu töökodade ja büroode sisseseeded, masinad, tööriistad, ja eraldi immateriaalsete varade kohta, nagu kontsessioonid, monopolid ja organiseerimiskulud.

22. Võlausaldajad (kreeditorid).

1. Kreeditoride all näidatakse passivas raamatuvõlad, mis tekkinud ärilistest tehinguist, nagu võlg kaubahankijatele.

Raamatuvõlgade kohta koostatakse nimestik, milles on loendatud võlad võlausaldajate kohta pärast seda, kui arvete saldod on vastastikku võrreldud. Võlad välisrahas näidatakse börsi müüjate kursiga. Nimestik koostatakse võlgnike (deebitoride) kohta toodud vormi järgi, asendades sõna „deebitor“ sõnaga „kreeditor“ (p. 11).

2. Pangavõla all näidatakse üksikult kõik võlad pankadele nii tähtajalised kui ka konto-korrent arvete järgi. Võlad konto-korrent arvete järgi näidatakse nimestikus pärast vastava väljakirjutise saamist pangalt ja intresside juurdearvestamist aruande aasta eest.

Võlad võlakohustuste järgi näidatakse nimestikus üksikute võlakohustuste järgi.

3. Ostjate ettemaksud, kohustused kontsernettevõtete, osakondade, esindajate vastu, kohustused tööliste hoisusummade, vastuvõetud kindlustuste ja komisjonikaupade alal, lühiajalised laenuvõlad (mitte pankadele), väljamaksmata dividendid, väljavõtmata palgad ja töötasud ning tasumata maksud näidatakse inventuuri passivas muude kohustustena.

4. Kohustused hüvituste, töötasude, palkade, sotsiaalkulude, mak- sude, lõivude, gaasi- ja veeraha, telefonimaksude, toetuste, rabattide, samuti ka mitte kättejõudnud laenude, panga- ja hüpoteegiintressidele näidatakse inventuuris muude passivate all antitsipatiivsete passivatena.

23. Maksevekslid (tratid ehk aktseptid).

Maksevekslite all näidatakse passivas väljaantud lihtvekslid ja aktsepteeritud tratid, mis ei ole välja ostetud inventuuri koostamise päeval.

Maksevekslid välisrahas näidatakse börsi müüjate kursiga.

24. Pikaajalised võlad.

Pikaajaliste võlgade all näidatakse inventuuri passivas hüpoteegid kinnisvarale, võlad hüpoteekarpankadele ja aktsiaseltsid näitavad ka obligatsioonilaenu.

Hüpoteegid näidatakse üksikute kinnisvarade järgi nende kinnis- tamise järjekorras.

Võlgadena hüpoteegi pankadele näidatakse tegelik võlg hüpoteegi pangale inventuuri koostamise päeval, s. o. algvõlast tuleb maha arvata kustutuskapitali summa ja vahe näidata inventuuris. Tuleb nõutada hüpoteegi panga tõendus võla suuruse kohta inventuuri koostamispäeval.

Obligatsioonilaenudest näidatakse nende kustutamata osa.

25. Passiva täiendavad osad.

Passiva täiendavate osadena näidatakse inventuuri passivas:

- 1) transitoorsed passivad, s. o. ettesaadud tulud nagu ette- saadud üürid, rendid, intressid;
- 2) antitsipatiivsed passivad, millele all näidatakse arvestus- perioodile langevad, kuid väljamaksmata kulud nagu töö- tasud, palgad, sotsiaalkulutused, maksud, lõivud, gaasi- ja veearved, remondid, veorahad, telefonimaksud, osamaksud, rabattid, samuti ka mitte kätte jõudnud maksutähtaegadega laenud ja hüpoteekide intressid ja nõudevekslite korrektiiv;
- 3) avalid samas korras nagu täiendavad aktivad inventuuri aktivas.

26. Bilanss.

Bilanss on ülevaade äriseisust, milles varad, nõudeõigused ja võlad on näidatud liikide järgi ja üksikettevõtteis aktiva on tasakaalustatud kapitali näitamisega passivas, kui ettevõtte kohustusega omaniku vastu. Muis ettevõtteis tasakaalustatakse aktiva passivaga puhaskasu näita- misega aktiva poolel või puhaskahju näitamisega aktiva poolel.

Sõna bilanss (itaalia keeles — *bilancio*, prantsuse keeles — *balance*, *bilan*, saksa keeles *Bilanz*) on tuletatud ladinakeelsest *bilance* — kahe kausiga kaal ehk tasakaalustatud.

27. Inventuuri näide.
Inventuur 1. jaanuariks 1942.

AKTIVA.				
Kassa			1000	—
Deebitorid:				
J. Kask	300	—		
A. Kuusk	500	—		
M. Kala	400	—	1200	—
Kaubad:				
Suhkur 1000 kg à 0,70	700	—		
Makaronid 500 kg à 0,54	270	—		
Munad 1500 kg à 1,15	1725	—		
Odratangud 700 kg à 0,22	154	—	2849	—
Inventar:				
Kaupluse seadeldis erinimekirja järgi			1000	—
Kokku aktiva			6049	—
PASSIVA.				
Kreeditorid:				
J. Särg & Ko	700	—		
A.-s. Merkatör	1000	—	1700	—
Kokku passiva			1700	—
VARABILANSS.				
Kokku aktiva	6049	—		
Kokku passiva	1700	—		
Tänane kapital			4349	—

14. näide.

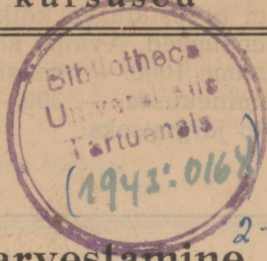
28. Bilansi näide.
Bilanss 1. jaanuariks 1942.

AKTIVA.			PASSIVA.	
Kassa	1000	—	Kreeditorid	1700
Deebitorid	1200	—	Kapital	4349
Kaubad	2849	—		
Inventar	1000	—		
	6049	—		6049

15. näide.

34427

2. loeng.

2-67506

Äriline tehingute arvestamine.

29. Tehingute mõju äriseisule.

1. Koostatud inventuur annab üksikasjalise ülevaate äriseisust inventuuri koostamise momendiks. Üldise ülevaate äriseisust annab inventuuri alusel koostatud bilanss samaks momendiks. Need ülevaated püsivad kuni esimese äritehinguni, sest iga äriühingu tehing kutsuvad esile muudatusi äriseisus.

Näiteks ettevõtte, kellel on äriseis (15. näide), olid järgmised äritehingud: 1) müüdud raha eest kaupa 100.—, 2) ostetud kaupa võlgu 200.—, 3) tasutud kreditoridele 300.— ja 4) tasutud palkasid äriteenijatele 400.—.

1. tehingu juures tuleb raha sisse 100.—, mille võrra suureneb kassa seis. Kuid kaupasid läheb välja 100.— eest ja kaupade seis väheneb 100.— võrra. Selle tehingu tagajärjel suurenes üks aktiiva osa (kassa) 100.— võrra, kuna teine aktiiva osa (kaubad) vähenes 100.— võrra. Aktiiva ja passiva kogusummad ning kapital jäid muutumatuks.

2. tehingu järgi suureneb kaupade summa aktivas 200.— ja kohustused kreditoride vastu passivas 200.— võrra. Äriseis suureneb 200.— võrra, kuid kapital jääb muutumatuks.

3. tehingu järgi väheneb aktivas kassaseis 300.— võrra ja passivas vähenevad kohustused kreditoride vastu ka 300.— võrra. Äriseis vähenes 300.— võrra, kuid kapital jääb muutumatuks.

4. tehingu järgi väheneb aktivas kassaseis 400.— võrra, võlad passivas ei muutu ja selle tagajärjel väheneb kapital 400.— võrra.

Seega tekitavad äriühingu tehingud muudatusi nii äriseisu aktivas, passivas kui ka kapitalis.

Järelikult, kui tekib vajadus ülevaate saamiseks äriseisu kohta, tuleb koostada inventuur. See on aga tülikas ja suurte kuludega seotud toiming. Selletõttu tekib tarvidus arvestada äriühingu tehinguid sääraselt, et raamatute järgi võiks saada ülevaadet ettevõtte äriseisust.

30. Kronoloogiline ja süstemaatiline arvestamine.

1. Lihtsam tehingute arvestamise viis on arvestada neid selles järjekorras, nagu nad toimuvad, s. o. ajalises järjekorras. Säärast arvestamise viisi nimetatakse kronoloogiliseks arvestamiseks. Sel arvestamise moodusel on see hea külg, et tehingud arvestatakse järjekorras, mis ei võimalda sissekannete tegemist raamatuisse tagantjärele. Kuid halb külg on see, et kui tahetakse saada ülevaadet mingisuguse äriseisu osa kohta, tuleb läbi vaadata sissekanded kõigi äriühingu tehingute kohta, eraldada need summad, mis kutsuvad esile muudatusi vastavas äriseisu osas. See on tülikas ja aeganõudev toiming. Seepärast kasutatakse teist arvestamismeetodust.

2. Peetakse eraldi arvepidamine igale äriseisu osale. Selleks avatakse igale äriseisu osale konto (arve). Konto peetakse kahe poolega. Uhel poolel arvestatakse kõik äriseisu osa suurenemised ja teisel poolel — vähenemised. Avame näiteks konto kassale. Selle konto sissetulekusse kanname 1000.— bilansi järgi (15. näide) ja 100.— 1. tehingu järgi ning väljaminekusse — 300.— 3. tehingu järgi. Pärast seda kujuneks Kassa konto järgmiseks:

Sissetulek	Kassa konto	Väljaminek
Bilansi järgi	1000.—	3. tehingu järgi . . . . .
1. tehingu järgi	100.—	300.—

16. näide.

Konto näitab selgesti, et sisse on tulnud raha kassasse 1100.— ja välja on läinud 300.— ning sissetulekute ja väljaminekute vahe 800.— (1100—300) näitab kassa (raha) seisu.

Avame kontod kõigile äriseisu (15. näide) osadele ja kanname läbi äriseisu bilansi järgi järgmiselt: 1) Deebitoride konto sissetulekusse märgime bilansi järgi 1200.—, Kaupade konto sissetulekusse märgime bilansi järgi 2849.—, Inventuuri konto sissetulekusse märgime bilansi järgi 1000.—, Kreditoride konto väljaminekusse märgime bilansi järgi 1700.— kui väljaläinud kohustused ja Kapitali konto väljaminekusse märgime bilansi järgi 4349.— kui ettevõtte poolt omanikule antud kohustus.

1. tehingu järgi tuleb ettevõttele sisse raha 100.— ja läheb kaup välja 100.— eest. Seepärast märgime tehingu summa Kassa konto sissetulekusse ja Kaupade konto väljaminekusse.

2. tehingu järgi tuleb ettevõttele kaupasid sisse 200.— eest ja läheb välja kohustusi kreditoride vastu 200.— eest. Seepärast märgime tehingu summa Kaupade konto sissetulekusse ja Kreditoride konto väljaminekusse.

3. tehingu järgi on ettevõtte tasunud kreditoridele võlgu 300.—, missuguse summa eest tuleb kreditoridelt kohustusi tagasi ja raha läheb välja 300.—. Seepärast märgime selle summa Kreditoride konto sissetulekusse ja Kassa konto väljaminekusse. Pärast nende sissekannete tegemist kujuneksid kontod järgmisteks:

Kassa konto		Deebitoride konto	
Sissetulek	Väljaminek	Sissetulek	Väljaminek
Bilansi järgi 1000	3. tehing 300	Bilansi järgi 1000	
1. tehing 100			

Kaupade konto		Inventari konto	
Sissetulek	Väljaminek	Sissetulek	Väljaminek
Bilansi järgi 2849	1. tehing 100	Bilansi järgi 1000	
2. tehing 200			

Kreditoride konto		Kapitali konto	
Sissetulek	Väljaminek	Sissetulek	Väljaminek
3. tehing 300	Bilansi järgi 1700		Bilansi järgi 4349

17. näide.

Kui tahetakse leida mõne äriseisu osa seisu, leitakse sissetuleku ja väljamineku vahe või ümberpöördult.

Kuna äriseisu (bilansi) järgi sattusid kõik aktiva summad vastavate kontode sissetulekusse ja passiva summad vastavate kontode väljaminekusse, siis võib ka toimida ümberpöördult, koostada kontode järgi bilanss, paigutada aktivasse kontode sissetuleku ja väljamineku vahed ja passivasse — väljamineku ja sissetuleku vahed.

Eeltoodud kontode järgi saame järgmise bilansi:

Aktiva		Passiva	
Kassa	800.—	Kreeditorid	1600.—
Deebitorid	1200.—	Kapital	4349.—
Kaubad	2949.—		
Inventar	1000.—		
	5949.—		5949.—

18. näide.

Bilanssi, mis koostatud kontode järgi, nimetatakse saldode-bilansiks ehk arveteseisuks. Bilanssi, mis koostatud inventuuri järgi, nimetatakse inventuur-bilansiks.

Seda arvestamise viisi, kus igale äriseisu osale avatakse eraldi konto, nimetatakse süstemaatiliseks arvestamiseks. Süstemaatiline arvestuse viis võimaldab ülevaadet ettevõtte kohta igal ajal. Kuid temal on see halb omadus, et võimaldab raamatuisse teha sissekandeid tagantjärele. Sellepärast arvestatakse ärilisi tehinguid nii kronoloogiliselt kui ka süstemaatiliselt.

3. Jälgides eeltoodud tehingute süstemaatilist arvestamist, näeme, et iga tehingu summa arvestatakse kahe konto kaudu ja nimelt ühe konto sissetulekus ja teise konto väljaminekus. Seda sidet sissekannete ja äriliste tehingute vahel nimetatakse arveasjanduses kahekordse arvestamise seaduseks.

4. Eeltoodud näite 4. tehingu järgi makseti palkasid äriteenijaile 400.—. Selle tehingu tagajärjel väheneb kassa seis aktivas 400.— võrra ja kapital väheneb 400.— võrra. Kuna raha läheb kassast välja, tuleb Kassa konto väljaminekusse märkida 400.— ja kahekordse arvestamise seaduse alusel märkida sama summa Kapitali konto sissetulekusse. Sisuliselt on see õige, sest Kapitali konto näitab pärast seda kapitali seisu 3949.—, s. o. kapital on vähenenud 400.— võrra. Kuid et kulu summa oleks sissetulek ja tulu summa väljaminek, jääb täiesti arusaamatuks. Seepärast Kapitali konto pooli ei saa märkida nimetustega „Sissetulek“ ja „Väljaminek“.

Kujutleme, et kontod on täiesti iseseisvad isikud, kes tegutsevad omaette ja neil on vahekorrad ainult omavahel. Ükski neist ei anna teisele midagi ilma vastutasuta ega saa teiselt midagi ilma vastutasuta. Vaadeldes sellelt seisukohalt eeltoodud tehinguid, näeme, et 1. tehingu juures Kassa konto sai 100.— seetõttu, et Kauba konto andis kaupu välja. Järelikult Kassa konto saadud 100.— eest võlgneb Kaupade kontole. Kauba konto andis kaupa välja 100.— eest, kuid raha sai Kassa konto. Järelikult Kauba konto peab saama ehk saab kauba eest kuuluva summa Kassa kontolt, kes võttis raha vastu. Seepärast võime ütelda, et iga konto sissetulnud summade eest võlgneb mingisugusele muule kontole ja väljaläinud summad peab saama ehk saab tagasi mingisuguselt teiselt kontolt. Sel alusel võib sõna sissetulek asendada sõnaga „võlgneb“ ja sõna väljaminek — sõnaga „saab“. Näiteks

Bilansile	1000.—	Kreeditoride kontolt	300.—
Kapitali kontolt	100.—	Kaupade kontole	400.—

19. näide.

Sõna „võlgneb“ asemel tarvitatakse sõna „deebet“ ja sõna „saab“ asemel — sõna „kreedit“. Sõna „deebet“ on tuletatud ladinakeelsest verbist *debeo*, *debui*, *debitum*, mis tähendab 'võlgnema', sellest *débet* — tema võlgneb. Sõna „kreedit“ on tuletatud ladinakeelsest verbist *credo*, *credidi*, *credutum*, *credere*, mis tähendab 'avaldama usaldust, usaldama, kelleltki saama'. Sellest *credit* — 'tema usaldab ehk tema saab'. Sõnad „deebet“ ja „kreedit“ on kujunenud nimisõnaks. Neist on tuletatud rida oskussõnu, millest on tähtsamad: 1) debiteerida kontot — kanda summa konto deebetisse, 2) krediteerida kontot — kanda summa konto krediti- tisse, 3) deebitor — võlgnik ja 4) kreditor — võlausaldaja.

Tarvitatavamais võõrkeelis on deebeti ja krediti nimetused järg- mised.

Keel	Deebet	Kreedit
Hispaania	Debe	Haber
Inglise	Debitor või Dr.	Creditor või Cr.
Itaalia	Dare	Arverere
Prantsuse	Doi-t (doit, doivent)	Avoir
Saksa	Deb-t või Soll	Cred-t või Haben

5. Deebeti ja krediti vahesid nimetatakse saldoks. Kui deebet- summad ületavad krediti-summasid, nimetatakse vahet deebet-saldoks, kui krediti-summad ületavad deebet-summasid, nimetatakse vahet kree- diti-saldoks. Sõna saldo on tuletatud itaaliakeelsest aegsõnast *saldore* — ühendama, lõpetama; *saldare ragione o conti* — lõpetada kontot, sellest *saldo* — lõplik tulemus konto järgi, ülejääk, deebeti ja krediti vahe.

31. Põhiraamatud.

1. Raamatuid, milles arvestatakse ärilisi tehinguid kronoloogiliselt, nimetatakse põhiraamatuiks.

Sissekanded põhiraamatuusse tehakse ajalises järjekorras, äriliste dokumentide alusel.

2. Ärulisteks dokumentideks on lepingud, ostu-müügi arved, kvii- tungid, ärikirjad, aruanded ja muud mitmesugused kirjalikud dokumen- did. Aktsiaseltsides ja kooperatiivühinguis loetakse ärulisteks dokumen- tideks ka peakoosoleku, juhatuse ja nõukogu otsuste protokolle.

Põhiraamatud avatakse äriseisuga aruandeaasta alguseks.

3. Sissekannete tegemisel põhiraamatuusse tuleb märkida tehingu arvestamise aeg, missugune konto võlgneb missugusele, mis eest ja kui suure summa. Need sissekanded koostatakse kindla vormi järgi ja sää- rast kindla vormi järgi koostatud sissekannet nimetatakse lausendiks.

4. Põhiraamatute pidamise viiside poolest jaguneb kahekordne raa- matupidamine viisideks ehk meetodeiks: algitaalia, täiendatud itaalia, saksa, prantsuse ja ameerika (vt. 4. loeng).

Algitaalia viisi juures peetakse üks põhiraamat, mida nimetatakse päevaraamatuks ehk žurnaaliks.

Täiendatud itaalia viisi juures peetakse kaks põhiraamatut: üks rahaliste tehingute arvestamiseks, mida nimetatakse kassa-põhiraamatuks, ja teine mitterahaliste tehingute arvestamiseks, mida nimetatakse memoriaaliks.

Saksa viisi juures peetakse kassa-põhiraamat, memoriaal ja kogumisžurnaal, millesse kogutakse tehingud kassa-põhiraamatust ja memoriaalist teatava ajavahemiku eest (näiteks 1 kuu) ja mille järgi tehakse sissekanded pearaamatusse.

Prantsuse viisi juures peetakse eraldi päevaraamat igas äriettevõtte jaoskonnas ja üldpäevaraamat keskraamatupidamises.

Ameerika viisi juures peetakse kombineeritud põhi-pearaamat.

32. Alglausendid.

1. Põhiraamatud avatakse äriseisu läbikandmisega. Äriseis kantakse läbi lausenditega, milliseid nimetatakse alglausenditeks. Põhiraamatu avamine võib sündida kolmel viisil: 1) bilansi konto abil, 2) saldode viisil ja 3) kapitali konto abil.

2. Põhiraamatu avamisel bilansi konto abil arvestatakse äriseis bilansi järgi äriaasta alguseks (algbilanss) eri konto kaudu — Algbilansi konto. Põhiraamatus koostatakse kaks alglausendit: üks aktiva ja teine passiva eest. Lausend aktiva eest koostatakse põhimõttel, et kõik aktiva osade kohta avatavad kontod võlgnevad Algbilansi kontole saadud varade (aktivite) eest. Lausend passiva eest koostatakse põhimõttel, et Algbilansi konto võlgneb passiva osade kohta avatavaile kontodele nende poolt ülevõetud kohustuste (passivate) eest. Seda moodust võib tarvitada kõigis ettevõtteis. Bilansi järgi (15. näide) koostatud alglausendid on järgmised:

Jaanuar

01		
Mitmed		
<u>Algbilansile</u>		
<u>Kassa</u>	1000.—	
<u>Deebitorid</u>	1200.—	
<u>Kaubad</u>	2849.—	
<u>Inventar</u>	1000.—	6049.—
Aktiva eest	6049.—	6049.—
01		
<u>Algbilanss</u>		
mitmele		
<u>Kreeditoridele</u>	1700.—	
<u>Kapitalile</u>	4349.—	6049.—
Passiva eest		6049.—

20. näide.

3. Põhiraamatu avamisel saldode viisil koostatakse üks alglausend inventuurbilansi järgi põhimõttel, et aktiva osade kohta avatavad kontod võlgnevad passiva osade kohta avatavaile kontodele vastavad summad äriseisu järgi.

Lausend oleks järgmine:

Jaanuar

01		
Mitmed		
<u>Kassa</u>	1000.—	
<u>Deebitorid</u>	1200.—	
<u>Kaubad</u>	2849.—	
<u>Inventar</u>	1000.—	
mitmele		
<u>Kapitalile</u>		4349.—
<u>Kreeditoridele</u>		1700.—
Äriseisu eest	6049.—	6049.—

21. näide.

4. Põhiraamatu avamisel Kapitali konto abil kantakse läbi äriseis inventuuri järgi kahe alglausendiga ainult üksikettevõtteis. Üks lausend koostatakse aktiva eest ja teine passiva (võlgade) eest. Lausend aktiva eest koostatakse põhimõttel, et kõik aktiva osade kohta avatavad kontod võlgnevad Kapitali kontole (omanikule) saadud aktive eest. Lausend passiva eest koostatakse põhimõttel, et Kapitali konto (omanik) võlgneb kõigile passiva osade kohta avatavaile kontodele nende poolt ülevõetud passiva (võlgade) eest.

Inventuuri järgi (14. näide lk. 16) oleks alglausendid järgmised:

Jaanuar

01		
Mitmed		
<u>Kapitalile</u>		
<u>Kassa</u>	1000.—	
<u>Deebitorid</u>	1200.—	
<u>Kaubad</u>	2849.—	
<u>Inventar</u>	1000.—	6049.—
Aktiva eest		6049.—
01		
<u>Kapital</u>		
<u>Kreeditoridele</u>		1700.—
Passiva eest		1700.—

22. näide.

5. Alglausendid koostatakse arvestusperioodi esimese kuupäevaga, hoolimata sellest, kas see on äripäev või puhkepäev.

1. Sissekanded põhiraamatusse tehakse kronoloogilises järjekorras äriliste dokumentide alusel, mis kogutakse sissekannete järjekorras ja hoitakse alal põhiraamatu tõendavate dokumentidena.

2. Sissekanded põhiraamatusse koostatakse kindla vormi järgi, mida nimetatakse lausendiks. Lausend peab sisaldama järgmisi olulisi osi: 1) arvestamise aeg, 2) järjekorra nr., 3) lausendi pealkiri, 4) tehingu kirjeldus ja 5) tehingu summa.

Arvestamise lühemaks ajaüksuseks raamatupidamises on äripäev, mis märgitakse aastaarvu, kuunimetuse ja kuupäevaga. Harilikult aastaarv kirjutatakse raamatu tiitellehele ja trükitakse raamatu kaanele. Kuunimetus märgitakse raamatu igale leheküljele. Kuupäev märgitakse iga lausendi ette ja paigutatakse jutumärkidesse või kahe kriipsukese vahele või ühekohaga arvud kirjutatakse eeloleva nulliga (näit. 03), et vältida kuupäeva võltsimist.

Lausendi pealkiri näitab, missugune konto võlgneb missugusele, s. o. missugust kontot debiteeritakse ja missugust krediteeritakse selle tehingu juures.

Tehingu kirjeldus peab olema võimalikult lühike, kuid täpne, et igal isikul oleks ülevaade arvestatud ärilise tehingu kohta.

Tehingu summa märgitakse summa lahtrisse.

3. Lausendit ärilise tehingu kohta, kus debiteeritakse ühte kontot ja krediteeritakse ka ühte kontot, nimetatakse lihtlausendiks. Näiteks 3. 1. on müüdüd mitmesugust kaupa rahas 400.— eest. Käesoleva tehingu järgi tuleb debiteerida Kassa kontot ja krediteerida Kaupade kontot. Lausend oleks järgmine:

Jaanuar	
03	
<u>Kassa</u>	
<u>Kaupadele</u>	
Müüdüd mitmesu- gust kaupa . . .	400.—

23. näide.

4. Ärilise tehingu arvestamiseks võib koostada ka lausendit, kus debiteeritakse mitut kontot ja krediteeritakse ühte kontot või debiteeritakse ühte kontot ja krediteeritakse mitmeid kontosid. Säärast lausendit nimetatakse lihtlausendiks. Näiteks 5. 1. on ostetud J. Särg & Ko-lt mitmesugust kaupa 800.— eest, tasutud temale rahas 300.— ja ülejäänud summa jääme võlgu. Kaupad on sisse tulnud 800.— eest ja selle summaga tuleb debiteerida Kaupade kontot. Raha on maksetud 300.— ja selle summaga tuleb krediteerida Kassa kontot ning võlgu jääme 500.— ja selle summaga tuleb krediteerida Kreditoride kontot. 8. 1. on müüdüd J. Kasele kaupa 500.— eest, saadud rahas 110.— ja jäi võlgu 390.— Kaupad on välja läinud 500.— eest ja selle summaga tuleb krediteerida Kaupade kontot, rahas on saadud 110.— ja selle summaga tuleb debiteerida Kassa kontot ning võlgu jäi ta 390.— ja selle summaga tuleb debiteerida Deebitoride kontot. Lausedid nende tehingute kohta oleksid järgmised:

	05		
Kaubad			
mitmele			
Ostetud J. Särg & Ko-lt mitmesugust kaupa			
Kassale		300.—	
tasutud rahas			
Kreeditoridele			
jäime võlgu		500.—	800.—
	08		
Mitmed			
Kaupadele			
Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa			
Kassa			
saadud rahas		110.—	
Deebitorid			
jäi võlgu		390.—	500.—

24. näide.

34. Pearaamat.

1. Raamatut, milles arvestatakse ärilised tehingud süstemaatiliselt, nimetatakse pearaamatuks.

2. Pearaamatus avatakse kontod nende nimetuste all, mis esinevad põhiraamatu lausendite pealkirjades. Sissekanded pearaamatusse tehakse põhiraamatute lausendite alusel. Pearaamatu konto debiteerimisel märgitakse lausendi pealkirja järgi konto lahtrisse „tekst“ selle konto nimetus, mida selle tehingu juures krediteeritakse. Pearaamatu konto krediteerimisel märgitakse teksti lahtrisse aga selle konto nimetus, mida selle tehingu järgi debiteeritakse. Pearaamatus võib pidada kas kahe- või ühepoolega kontosid.

3. Kui pearaamatus peetakse kahepoolega kontod, siis on deebet- ja kreditpoolel kaks summalahtrit.

Summad alglausendite järgi kantakse esimesse summalahtrisse.

Näiteks Kassa konto avatakse alglausendi järgi (20. näide), kantakse läbi tehingud (23. ja 24. näide) ja muud kuu jooksul olevad tehingud. Kuu lõpul kantakse esimese summalahtri läbikäigud summa teise lahtrisse. Kassa konto pearaamatus oleks järgmine:

Deebet		Kassa		Kreedit		
Jaan.	1	Algbilansile	1000.—	5	Kaubad	300.—
„	3	Kaupadele	400.—		„	„
„	8	— do —	110.—		„	900.—
			745.—			

25. näide.

4. Iga kuu lõpul koostatakse pearaamatu kontode läbikäikude aruanne.

Pärast alglausendite ja jaanuarikuu äriliste tehingute lausendite läbikandmist pearaamatust koostatakse jaanuarikuu pearaamatu läbikäikude aruanne.

Pearaamatu läbikäikude aruanne jaanuarikuu 19.. a. eest.

Pearaamatu lk.	Konto nimetus	Saldo esimeseks kuupäevaks		Läbikäigud		Saldo viimasel kuupäeval	
		Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
2	Kassa	1000.—		745.—		845.—	
3	Deebitorid	1200.—		465.—		1565.—	
4	Kaubad	2849.—		1389.—	1110.—	3137.—	
5	Inventar	1000.—				1000.—	
6	Kreeditorid		1700.—	500.—	1198.—		2398.—
7	Kapital		4349.—				4349.—
8	Arikulud			200.—		200.—	
	Kokku	6049.—	6049.—	3308.—	3308.—	6747.—	6747.—

26. näide.

Lahtrisse „Saldo esimeseks kuupäevaks“ kantakse summad pearaamatu kontode teisest summalahtrist, mis on kantud sinna alglausendite järgi, ja see lahter kujutab enesest algbilanssi (15. näide), kus aktiivsummad esinevad deebet-saldodena ja passiva-summad — kreditsaldodena.

Lahtrisse „Läbikäigud“ kantakse pearaamatu kontode esimese summa lahtri kuuläbikäikude kogusummad.

Kuna iga ärilise tehingu summa satub ühe pearaamatu konto deebetisse ja teise kreditisse, siis pearaamatu kontode deebet-läbikäikude summa võrdub krediti-läbikäikude summale ja võrdub arvestusperioodi äritehingute summale. Seetõttu peab läbikäikude aruanne deebet-läbikäikude summa võrduma krediti-läbikäikude summale ja põhiraamatute läbikäikude summale sama aja eest. Samuti peavad võrduma deebet- ja krediti-saldode summad kuu lõpul. Vastasel korral tuleb leida vead ja need parandada.

5. Lahtri „Saldo viimasel kuupäeval“ summadest koostatakse saldode-bilanss, kusjuures deebet-saldod näidatakse aktiivana ja krediti-saldod passivana.

31. jaanuaril 19.. a. oleks saldode-bilanss järgmine:

Saldode-bilanss 31. jaanuaril 19.. a.

Aktiva		Passiva	
Kassa	845.—	Kreeditorid	2398.—
Deebitorid	1565.—	Kapital	4349.—
Kaubad	3137.—		
Inventar	1000.—		
Arikulud	200.—		
	6747.—		6747.—

27. näide.

6. Pärast põhiraamatute ja pearaamatu kontode läbikäikude võrdlust tõmmatakse pearaamatu kontode esimese summalahtrile jooned alla ja kantakse summalahtrisse (25. näide).

7. Summad järgmise kuu pearaamatu läbikäikude aruande lahtrisse „Saldo esimeseks kuupäevaks“ võetakse eelmise kuu pearaamatu läbikäikude aruande lahtrist: „Saldo viimasel kuupäeval“.

8. Pearaamatus võib pidada ka ühepoolega kontosid 28. näites toodud vormi järgi. Kontod on varustatud lisasummalahtriga saldode märkimiseks, mis tuuakse välja pärast iga tehingu sissekandmist, mis võimaldab silmapilkselt bilansi koostamist igal ajal.

Kassa konto

Aeg	Tekst	Läbikäigud		Saldo	
		Deebet	Kreedit	D/k	Summa
Jaan. 1	Algbilansile	1000.—		D	1000.—
„ 3	Kaupadele	400.—		„	1400.—
„ 5	Kaubad		300.—	„	1100.—
„ 8	Kaupadele	110.—			1200.—

28. näide.

35. Vigade parandamine.

1. Vigade parandamine raamatupidamises toimub kahel viisil.

Kui viga on sattunud ainult põhiraamatusse või pearaamatusse, samuti ka kombineeritud põhi-pearaamatusse (ameerika viis) enne ülekande tegemist ning abiraamatuisse, siis valesikirjutatu kriipsutatakse tindiga läbi nõnda, et läbikriipsutatu oleks selgesti loetav, ja kirjutatakse sama tindiga õiged andmed peale, varustades paranduse parandajametniku initsiaalidega.

Kui viga on sattunud põhiraamatusse ja pearaamatusse, siis parandatakse see parandus lausendiga (storno), millede läbikäike ei võeta arvesse läbikäikude aruande koostamisel.

2. Kui viga on juhtunud põhiraamatu ülekandes ja seda märgatakse raamatute võrdlusel pärast seda, kui on juba tehtud üle kahe vale ülekande, siis vähendatakse kuu lõpul põhiraamatu üldkokkuvõtet, kui ülekanne oli suurendatud, ja suurendatakse põhiraamatu üldkokkuvõtet, kui ülekanne oli vähendatud.

Näiteks põhiraamatu lk. 39 oli märtsikuus tehtud ülekanne 14392.56. Peaks aga olema 14292.56. Põhiraamatus pärast vale üldkokkuvõtte tegemist tehakse kuu lõpul järgmine parandus

	Kokku			67426	45
Lk. 39 on tehtud ekslik ülekanne	14392	56			
Peaks olema	14292	56			
Kirjutatakse maha				+ 100	—
Kokku märtsikuu läbikäik				67326	45

29. näide.

Kui aga ülekanne on raamatus vähemana, siis parandatakse viga samuti, lisades kuu lõpul ainult vahe juurde.

3. Kui põhiraamatu lausendisse on sattunud vähem või suurem summa kui tõelikult, siis koostatakse stornolausend. Näiteks 3. 3. müüdü rahas kaupu 150.— eest. Põhiraamatus on aga koostatud lausend:

Kassa	Kaupadele	
	Müüdüd kaupa	105.—

Selle vea paranduseks koostatakse 31. 3. stornolausend nr. 1 (30. näide).

Näiteks 3. 3. on müüdüd kaupa rahas 150.— eest. Põhiraamatus on aga koostatud lausend:

Kassa	Kaupadele	
	Müüdüd kaupa	250.—

Selle vea paranduseks koostatakse 31. 3. stornolausend nr. 2 (30. näide)

4. Kui liitlausendi kokkuvõttesse on viga sattunud, siis mõjutab see pearaamatus kas ühe konto deebetit või krediidit. Säärasel juhul ei saa koostada stornolausendit. Põhiraamatus või pearaamatus kriipsutatakse valestikirjutatu maha ja kirjutatakse õige arv peale, varustades paranduse parandaja initsiaalidega.

5. Kui mõni sissekanne on jäänud tegemata pearaamatu konto kas deebetisse või krediidisse, siis tehakse paranduskanne sel kuupäeval, mil-lal viga avastati, kuid lausendi koostamise kuupäevaga ja sissekanne varustatakse parandaja initsiaalidega või kirjutatakse õigesse kohta ridade vahele, varustades sissekande parandaja initsiaalidega.

6. Kui on tehtud sissekanne, mida ei olnud üldse vaja teha, koostatakse stornolausend. Näiteks 24. 3. on arvestatud deebitor A. Metsale viivituse 0/0% lausendiga:

Deebitorid	Tuluintressidele	15.—

Pärast selgub, et viivituse 0/0% ei tulnud üldse arvestada. Siis koostatakse stornolausend nr. 3 (30. näide).

7. Juhul, kui lausendi koostamisel on kontode nimetused ümber pööratud, koostatakse stornolausend. Näiteks 4. 3. on müüdüd kaupa rahas 200.— eest. Põhiraamatus on aga koostatud lausend:

Kaubad	Kassale	200.—

Vea leidmisel (harilikult kuu lõpul) koostatakse stornolausend nr. 4.

8. Kui lausendi koostamisel on valesti näidatud deebitori või kredidori konto nimetus, siis koostatakse stornolausend, kandes summa õigele kontole. Näiteks 4. 3. on müüdüd kaupa võlga J. Metsale 200.— eest. Eksikombel on aga debiteeritud A. Oru kontot lausendiga:

A. Org	Kaupadele	200.—

Vea parandamiseks koostatakse stornolausend nr. 5 (30. näide).

9. Kuna stornoläbikäike ei arvestata läbikäikude aruannetes, siis tuleb vähemalt stornolausendite summad kirjutada värvilise tindiga ja läbikäikude aruannete koostamisel maha arvata nii põhiraamatu kui ka teiste raamatute läbikäikude kokkuvõtetest.

— 31 —

1

KassaKaupadele

3. 3. müüdnud kaup	150.—	
eksikombel arvestatud	105.—	
arvestatakse juurde		45.—

— 31 —

2

KaubadKassale

Lausendiga 3. 3. on arvestatud kaupade müük	250.—	
tegelikult müüdnud	150.—	
storneeritakse		100.—

— 31 —

3

TuluintressidDeebitoridele

Storneeritakse 24. 3. A. Metsale eksikombel arvestatud viivituse %/0/0		15.—

4

KassaKaupadele

Storneeritakse sissekanne 4. 3., kuna on müüdnud kaupad, aga mitte ostetud väärtuses	200.—	
ja arvestatakse 4. 3. kaubamüügist saadud	200.—	400.—

— 31 —

5

J. MetsA. Orule

4. 3. eksikombel debiteeritud A. Oru kontot, kuna oleks pidanud debiteerima J. Metsa kontot, mille parandamiseks on koostatud käesolev stornolausend		200.—

30. näide.

36. PEARAAMATU KONTODE LIIGITUS.

1. Kontod, mis avatakse pearaamatus inventuuri osade kohta, nimetatakse inventuuri kontodeks. Need kontod jagunevad kahte liiki.

2. Kontosid, millede saldod näitavad vastava inventuuri osa täpset seisu, nimetatakse puhtinventuuri kontodeks. Näiteks Kassa konto, mille saldo näitab raha seisu kassas.

3. Inventuuri kontosid, mille kaudu arvestatakse ka äriliste tehingute tulemusi, nimetatakse segakontodeks. Näiteks Kauba konto, mida debiteeritakse kaupade ostuväärtusega, krediteeritakse aga kaupade müügiväärtusega. Järelikult kauba müügist saadud kasu arvestatakse Kauba konto kreditis ja kauba müügist saadud kahju arvestatakse Kauba konto deebetis. Seega ei näita kaupadele peetavate kontode saldod tegelikku kaupade seisu, vaid seda saab kindlaks teha ainult inventeerimise teel.

4. Kapitalide ja nende muudatuste arvestamiseks avatavad kontod nimetatakse tulemuste kontodeks. Äritehingute tulemuste, s. o. kahjumite ja kasumite ning kulude ja tulude arvestamiseks avatakse äriaasta jooksul eri kontod, mida nimetatakse puhttulemuste kontodeks. Kuna üksikettevõttes tulemused muudavad kapitali, siis nimetatakse neid ka Kapitali konto abikontodeks. Puhttulemuste kontodest peetakse:

1) Ärikulude konto, mida debiteeritakse ettevõtte haldus-, asjaajamis- ja majapidamiskuludega.

2) Kuluintresside konto, mida debiteeritakse makstud intressidega ja Tuluintresside konto, mida krediteeritakse saadud intressidega.

3) Mahakirjutiste konto, mida debiteeritakse mitmesuguste kuludega, nagu inventari amortisatsioon, mahakirjutised jm.

5. Üksikettevõttes arvestatakse vahekorrad ettevõtte omanikuga eri konto kaudu, mis avatakse omaniku täieliku nime all. Kuna üksikettevõttesse paigutatud varad kuuluvad ettevõtte omanikule, siis igasugune varade vähendamine omaniku poolt (raha võtmine, kaupade tarvitamine isiklikuks otstarbeks) kujutab enesest kapitali vähendamist ja igasugune varade paigutus ettevõttesse — kapitali suurendamist, siis ei saa omanikule vaadata kui deebitorile või kreditorile, vaid omaniku konto kujutab enesest Kapitali konto abikontot, mille kaudu arvestatakse kapitali vähendamised ja suurendamised, mis ei ole äritehingute tulemused. Äriaasta lõpul, enne tulemuste arvutamist, lõpetatakse omaniku konto, kandes selle konto saldo Kapitali kontole. Kui omaniku kontrol on deebet-saldo, koostatakse lausend:

Kapital

Kapitalile.

Kui omaniku kontrol on kredit-saldo, koostatakse lausend:

Omanik

Omanikule.

37. ARVESTUSPERIOODI LÕPPTEHINGUD.

1. Aasta lõpul toimetatakse põhivarade armortiseerimist, tehakse kindlaks mittekaidavate kaupade väärtus, deebitoride maksujõud ja protestitud vekslite järgi saada võivad summad, järgmise aasta peale ette-tehtud kulud, järgmise aasta arvel ettesaadud tulud, aruandeaasta eest tasumata kulud ja saamata jäänud tulud ja likvideeritakse üksikettevõttes omaniku konto.

39. Abiraamatud.

1. Igale kollektiivkontole tuleb pidada abiraamat, milles avatakse kontod sama vormi järgi nagu pearaamatus. Neid abiraamatuid nimetatakse üldise nimetusega skontro.

2. Sissekanded abiraamatusse tehakse äripäeva jooksul äriliste dokumentide alusel, et võimalik oleks igal ajal saada ülevaadet iga üksiku vara seisu kohta ja vahekorra kohta iga üksiku isikuga.

3. Kontod abiraamatuis avatakse inventuuri järgi saldode läbikandmisega. Äriliste tehingute kohta märgitakse lühike tehingu kirjeldus või dokumendi nr. Kahepoolega kontode juures kantakse saldod inventuuri järgi summa teise lahtrisse ja äriliste tehingute summad kuu jooksul summa esimesse lahtrisse. Võib pidada ka ühepoolega kontosid. Kontode vormid on samad kui pearaamatul (vaata näited 25 ja 28).

4. Iga kuu lõpul koostatakse abiraamatute kontode läbikäikude aruanded samas korras ja vormi järgi kui pearaamatu läbikäikude aruanne (p. 34/4) ja selle saldode ja läbikäikude kokkuvõtteid võrreldakse pearaamatu vastava kollektiivkonto läbikäikudega.

5. Segakontodele, s. o. kontodele, mida debiteeritakse ostuväärtusega ja krediteeritakse müügiväärtusega, varustatakse kontod kahe lisalahtriga. Näiteks kaupadele peetavatel kontodel üks kauba hulga märkimiseks ja teine hinnale. Konto vorm oleks järgmine:

Sissetulek					SUHKUR		Väljaminek				
Aeg	Tekst	Hulk kg.	Hind	Summa	Kokku	Aeg	Tekst	Hulk kg.	Hind	Summa	Kokku
1.1	Saldo	1000	0,70		700.—	3.1	Müüdnud raha eest	200	0,80	160.—	
6.1	Ostetud J. Orult	500	0,70	300.—		27.1	Müüdnud J. Kasele	400	0,80	320.—	480.—
20.1	Ostetud raha eest	100	0,70	70.—							

31. näide.

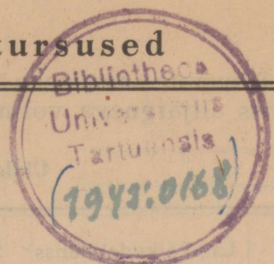
6. Abiraamatuid võib pidada ka köitmata kujul lahtistel lehtedel, milleks tarvitatakse paksemat paberit, mille tõttu ka neid lehti nimetatakse kaartideks ja nende kogu kartoteegiks.

40. Kõrvalraamatud.

Peale abiraamatute, millede pidamine on sunduslik kollektiivkontode alal, tekib tarvidus pidada raamatuid väljaspool raamatupidamise süsteemi, nagu faktuuriraamat väljaläinud müügiarvete registreerimiseks, rahasaamiste tähtpäevade raamat võlgu müüdnud kaupade eest saadaolevate summade ja nõudevekslite järgi saadaolevate summade maksetähtpäevade märkimiseks jne. Sääraseid raamatuid nimetatakse kõrvalraamatuiks.

A. Kukk'è
raamatupidamise kursused

34426

3. loeng.

2-67505

Äritegevuse tulemuste arvutamine, äri- raamatute lõpetamine ja kontode liigitus.

41. Tulemuste arvutamine.

1. Arvestusperioodi lõpul koostatakse inventuur, milles tehakse kindlaks ettevõtte äriseis.

Inventuuri andmed võrreldakse raamatutega, selgitatakse vahed ja parandatakse leitud vead.

2. Äritegevuse tulemused leitakse pearaamatu kontode saldo võrdlusele inventuuriga. ARIA aasta viimasel päeval koostatakse inventuur, mis peab kooskõlas olema pearaamatu puhtinventuuri kontode saldodega. Segakontode tulemused leitakse kontosaldo võrdlusele vastava aktiva osa väärtusega inventuuri järgi.

Aktiva juurdekasv võrreldes segakonto saldoga näitab kasumit, kuna vähenemine näitab kahjumit. Näiteks kaubakonto tulemused oleksid järgmised alljärgnevat kaubakonto saldode juures.

Konto nimetus	Saldodebilanss		Inventuurbilanss		Tulemusbilanss	
	Deebet	Kreedit	Aktiva	Passiva	Kahjum	Kasum
Kaubad	100	—	200	—		100
"	—	—	200	—		200
"		100	200	—		300
"		100	—	—		100
"	—	—	—	—		—
"	100	—	—	—	100	—
"	200	—	100	—	100	—

32. näide.

3. Puhtulemuste kontode deebet-saldod märgitakse tulemusbilanssi kahjumina ja kreedit-saldod — kasumina.

Kasumite ülekaal kahjumitest näidatakse tulemusbilansis puhaskasumina bilansi tasakaalustamiseks lahtris „Kahjum“ ja kahjumite ülekaal kasumitest — lahtris „Kasum“.

4. Uksikettevõtetes lisatakse inventuurbilansis puhaskasum kapitalile juurde, kuna puhaskahjumi puhul vähendatakse vastavalt kapitali.

Teistes ettevõtetes (aktsiaseltsid, piiratud vastutusega ühingud ja kooperatiivühingud) näidatakse inventuurbilansis puhaskasum passivas ja puhaskahjum aktivas vastava nimetuse all.

42. Üldbilanss.

1. Ulevaate saamiseks äritegevusest ja selle tulemustest, koostatakse üldbilanss alljärgneva vormi järgi (33. näide).

Üldbilanss 31. detsembril 19.. a.

Peeraamatu lk.	Konto nimetus	Läbikäikudebilanss		Saldodebilanss		Inventuurbilanss		Tulemusbilanss									
		Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Aktiva	Passiva	Kahjum	Kasum								
2	Kassa	3865	—	4300	—	565	—	565	—								
3	Deebitorid . .	5240	—	3100	—	3340	—	3340	—								
4	Kaubad	3798	—	6105	—	542	—	1187	90			645	90				
5	Inventar . . .		—	100	—	900	—	900	—								
6	Kreeditorid . .	3700	—	3598	—		1598		1598	—							
7	Kapital	100	—		—	4249	—		4394	90							
8	Arikulud . . .	400	—		—	400	—				400	—					
9	Omanik	100	—	100	—												
10	Mahakirjutised	100	—		—	100	—				100	—					
	Puhaskasum . .										145	90					
		17303	—	17303	—	5847	—	5847	—	5992	90	5992	90	645	90	645	90

33. näide.

2. Lahtrisse „Läbikäikudebilanss“ märgitakse peeraamatu kontode deebet- ja kredit-läbikäikude summad arvestusperioodi eest.

3. Lahtrisse „Saldodebilanss“ märgitakse peeraamatu kontode saldod arvestusperioodi peeraamatu läbikäikude viimase kuu läbikäikude aruande järgi viimasel kuupäeval.

4. Lahtrisse „Inventuurbilanss“ märgitakse andmed lõppinventuuri järgi arvestusperioodi viimasel kuupäeval.

5. Lahtrisse „Tulemusbilanss“ märgitakse andmed, mis saadud saldodebilansi saldode võrdlusel äriseisuga inventuurbilansi järgi.

43. Kahjumite ja kasumite konto.

1. Leitud tulemused kogutakse peeraamatus üksikutelt kontodelt „Kahjumite ja Kasumite kontole“, mis avatakse arvestusperioodi lõpul Kahjumite ja Kasumite kontot debiteeritakse kahjumite summadega ja krediteeritakse kasumite summadega. Pärast seda Kahjumite ja Kasumite konto saldo näitab puhastulemust: deebet-saldo — puhaskahjumit, kredit-saldo — puhaskasumit.

2. Üksikettevõtetes Kahjumite ja Kasumite konto saldo kantakse üle Kapitali kontole, kuna teiste ettevõtete juures läheb lõppbilanssi.

44. Kahjumite ja kasumite lausendid.

1. Tulemuste kogumiseks Kahjumite ja Kasumite kontole koostatakse põhiraamatus kahjumite ja kasumite lausendid.

2. Eeltoodud 33. näite järgi tuleks koostada üksikettevõttel järgmised lausendid:

— 31 —			
Kahjumid ja kasumid			
mitmele			
Ärikuludele		400.—	
Mahakirjutistele		100.—	500.—
Kahjumid			500.—
— 31 —			
Kaubad			
Kahjumitele ja kasumitele			645.90
Kasumid			645.90
— 31 —			
Kahjumid ja kasumid			
Kapitalile			145.90
Puhaskasum			145.90

34. näide.

Muudes ettevõtetes koostatakse ainult esimesed kaks lausendit.

45. Lõpplausendid.

1. Kui üksikettevõttes põhiraamat on avatud Algbilansi konto abil, siis koostatakse aasta lõpul järgmised lausedid:

— 31 —			
Lõppbilanss			
mitmele			
Kassale		565.—	
Deebitoridele		3340.—	
Kaupade		1187.—	
Inventarile		900.—	-5992.90
Aktiva eest			5992.90
— 31 —			
Mitmed			
Lõppbilansile			
Kreeditorid		1598.—	
Kapital		4394.90	5992.90
Passiva eest			5992.90

35. näide.

2. Muudes ettevõtetes koostatakse esimene lõpplausend samuti, kuna teine lõpplausend järgmiselt:

— 31 —			
Mitmed			
Lõppbilansile			
Kreeditorid		1598.—	
Kapital		4249.—	
Kahjumid ja kasumid		145.90	5992.90
Passiva eest			5992.90

36. näide.

46. Raamatute lõpetamine.

1. Põhiraamatus koostatakse aasta lõpul pärast lõpplausendite sissekandmist aasta läbikäikude üldkokkuvõte.

2. Pearaamatus pärast lõpplausendite läbikandmist lõpetatakse kahepoolega kontod deebet- ja kredit-poolte summa teise lahtri summeerimisega mõlemal poolel ühel ja samal real, kusjuures mõnel poolel tühaks jäänud ruum kustutatakse murdjoonega. Näide:

Deebet		Kassa		Kreedit	
				Dets. 31	3400.—
				„ 31	565.—
Dets. 31	Deebitoridele .	400.—	3120.—	Arikulud . . .	200.—
			4865.—	Lõppbilanss . .	
					4865.—

37. näide.

Uhepoolega kontod lõpetatakse läbikäikude summade lahtri aasta-kokkuvõtetega ja allakriipsutamisega.

3. Abiraamatute kontod lõpetatakse saldode läbikandmisega konto vastaspoolel ja vormiliselt samuti kui pearaamatu kontod.

47. Inventuurkontod.

1. Inventuurkontodeks loetakse kõik need kontod, mis avatakse inventuuri järgi ja millede saldod satuvad aasta lõpul inventuuri.

2. Inventuurkontod jagunevad kahte liiki: puhtinventuurkontod ja segakontod.

3. Puhtinventuurkontodeks nimetatakse neid kontosid, millede saldod näitavad tegelikku äriseisu, näiteks järgmised kontod: kassa, hoiused, nõudevekslid, maksevekslid, deebitorid, kreditorid, kui neid peetakse siserahas, inventar, kinnisvarad.

Puhtinventuuri kontode alal peetakse abiraamatud kvalitatiivselt, s. o. summaliselt.

4. Segakontodeks nimetatakse kontosid, millede kaudu arvestatakse ka müügi tulemusi. Sissetulek arvestatakse ostuhindadega ja väljaminek — müügihindadega. Segakontodeks on siserahas peetavad kaupade ja väärtpaberite kontod ja välisrahas peetavad välisraha, deviiside, deebitoride ja kreditoride kontod.

Segakontodele peetakse abiraamatud p. 39/5 toodud vormi järgi, kus väärtpaberitel märgitakse lahtris „Hulk“ väärtpaberite nominaalväärtus ja välisrahas peetavatel kontodel — tehingu summa välisrahas. Lahtris „Hind“ märgitakse väärtpaberite ja välisraha kursid; deebet-poolel ostjate kurss ja kredit-poolel müüjate kurss. Tulemused leitakse võrdlusel inventuuriga, nagu kaupade juures, kusjuures inventuuris hinnatakse väärtpaberite ja välisrahas peetavate kontode deebetsaldod börsi ostjate kursiga ja välisrahas peetavate kontode kreditsaldod börsi müüjate kursiga.

5. Inventuurkontode hulka kuuluvad ka inventuuri kogumiskontod: alg- ja lõppbilanss.

48. Tulemuste kontod.

1. Tulemuste kontod jagunevad kahte liiki: kapitali kontod ja kapitali abikontod. Kapitali kontod näidatakse bilansis, kuna kapitali abikontod kasutatakse ainult äriaasta jooksul.

2. Kapitali kontod jagunevad kahte liiki: puhtkapitali kontod ja väärtuste korrektiivkontod.

Puhtkapitali kontodeks on kapitali konto üksikettevõtetes, põhikapitali kontod aktsiaseltsides, piiratud vastutusega ühingutes, täisühingutes, usaldusühingutes ja kooperatiivühingutes ning seadusega nõutavad tagavarakapitalid.

Väärtuste korrektiivkontodeks on Amortisatsioonireservi konto, väärtuste korrektiivid, nagu mahakirjutised liiga kõrgelt ülesvõetud bilansipostide alal, uuenduste konto, delkredere, käibevahendite uuendamine ning reserveerimised garantiikohustustele, kohustustele vaieldavate maksuvõlgade ja kahtlaste protsesside järgi, võlgu müümise ja hinnaalanduste riisikole, kinnipidamiste ja rikkinemiste vastu ja pensionideks.

3. Kapitali abikontod jagunevad omaniku kontodeks üksikettevõtetes, puhttulemuste kontodeks ja tulemuste kogumiskontodeks.

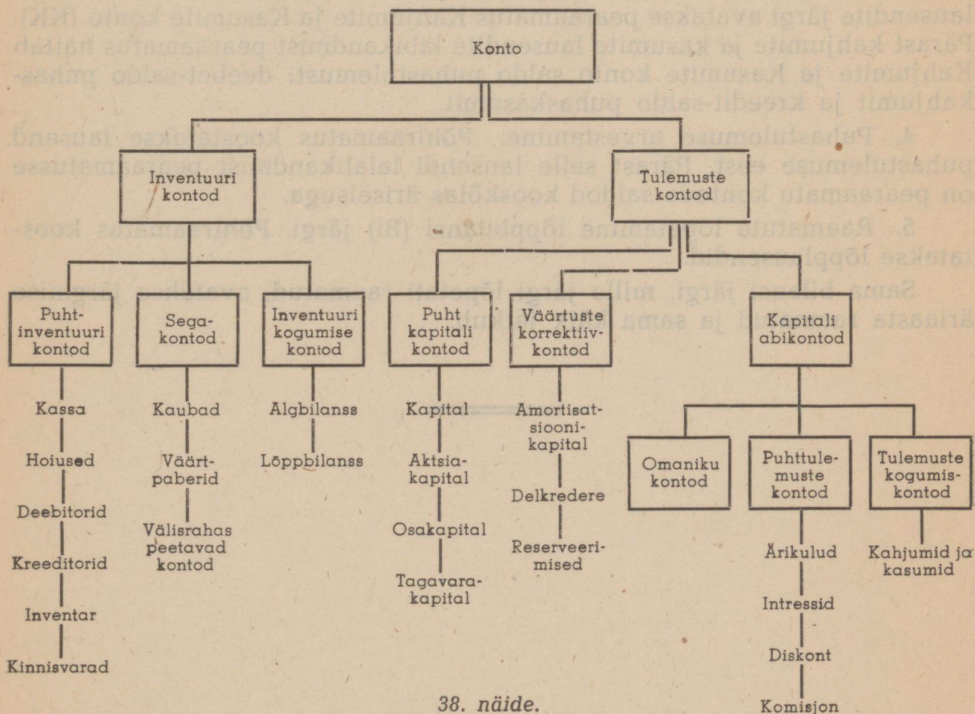
Omaniku kontosid võib pidada üks või suuremates ettevõtetes mitu: rahavõtmisteks, asjade võtmiseks, tulumaksu, annetuste jne. alal.

Puhttulemuste kontodel arvestatakse ainult kulusid ja tulusid ja aasta lõpul kantakse nende kontode saldod Kahjumite ja Kasumite kontole, deebet-saldod kahjumitena ja kredit-saldod kasumitena. Puhttulemuste kontodeks oleksid: ärikulud, saadud ja makstud intressid, komisjonid, diskont, skonto jne.

Puhttulemuste kontode hulka kuuluvad ka tulemuste kogumiskontod, nagu Kahjumite ja Kasumite konto.

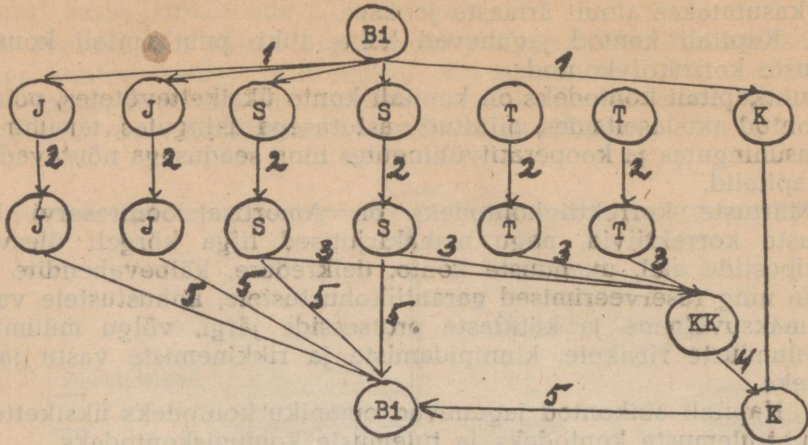
49. Kontode skeem.

Pearaamatu kontode skeem oleks järgmine:

50. Arvepidamise skeem.

Arvepidamise käigu kohta kahekordse raamatupidamise süsteemi järgi üksikettevõtteis annab ülevaate alljärgnev skeem.

39. näide.

Selle skeemi kohaselt on arvestamise käigud järgmised:

1. Raamatute avamine algbilansi (Bi) järgi. Põhiraamatus koostatakse alglausendid. Alglausendite järgi avatakse pearaamatus puhtinventuuri- (J) ja segakontod (S).

2. Tehingute arvestamine. Põhiraamatus koostatakse lausendid äri-liste tehingute kohta. Nende lausendite järgi sünnib pearaamatus arvestamine puhtinventuuri- (J) ja segakontodel (S) ning avatakse pearaamatus puhttulemuste (T) kontod ja arvestatakse nende kaudu kulud ja tulud.

3. Tulemuste arvestamine. Põhiraamatus koostatakse kahjumite ja kasumite lausendid: saadud kahjumite ja saadud kasumite eest. Nende lausendite järgi avatakse pearaamatus Kahjumite ja Kasumite konto (KK). Pärast kahjumite ja kasumite lausendite läbikandmist pearaamatus näitab Kahjumite ja Kasumite konto saldo puhastulemust: deebet-saldo puhaskahjumit ja krediid-saldo puhaskasumit.

4. Puhastulemuse arvestamine. Põhiraamatus koostatakse lausend puhastulemuse eest. Pärast selle lausendi laialikandmist pearaamatusse on pearaamatu kontode saldod kooskõlas äriseisuga.

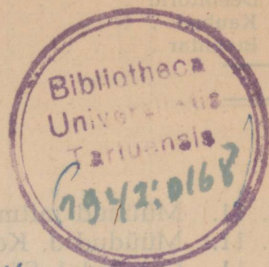
5. Raamatute lõpetamine lõppbilansi (Bi) järgi. Põhiraamatus koostatakse lõpplausendid.

Sama bilansi järgi, mille järgi lõpetati raamatud, avatakse järgmise äriaasta raamatud ja sama käik jätkub.

34425

4. loeng.

2-67504

Raamatupidamise viisid (meetodid).

51. Kahekordse raamatupidamise viisid.

1. Vastavalt ettevõtte suurusele, äriliste tehingute rohkusele ja tööjõu ratsionaalsele kasutamisele arveasjanduses, peetakse raamatupidamises põhiraamatuid mitmel viisil.

2. Kui üks tööjõud suudab arvestada kõik ettevõtte äritehingud, siis peetakse üks põhiraamat, mida nimetatakse pävaraamatuks ehk žurnaaliks (journal), ja selle pävaraamatu alusel tehakse sissekanded pearaamatusse. Seda arvestamise viisi nimetatakse algitaalia viisiks.

Võib pidada ka ühe tööjõu kasutamisel kombineeritud põhi-pearaamatut. Seda raamatupidamise viisi nimetatakse ameerika viisiks.

3. Kui ühel isikul käib üle jõu sissekannete tegemine põhiraamatusse äritehingute rohkuse tõttu, siis peetakse kaks põhiraamatut. Et mitte rikkuda kronoloogilise arvestuse põhimõtet, jaotatakse ärilised tehingud kahte liiki: rahalised tehingud, kus on tegemist kassa kontoga, ja mitterahalised tehingud. Seda põhiraamatut, milles arvestatakse rahalised tehingud, nimetatakse kassa-põhiraamatuks ja seda põhiraamatut, milles arvestatakse mitterahalised tehingud, nimetatakse memoriaaliks. Sissekanded pearaamatusse tehakse kassa-põhiraamatu ja memoriaali üksikute sissekannete alusel. Seda raamatupidamise viisi nimetatakse täiendatud itaalia viisiks.

4. Kui äriliste tehingute rohkuse tõttu isikul, kes peab pearaamatut, läheb raskeks päeva jooksul teha kõiki sissekandeid kassa-põhiraamatust ja memoriaalist pearaamatusse, siis ei kanta üksikuid tehinguid üle pearaamatusse, vaid perioodiliselt, näiteks üks kord kuus. Selleks koondatakse kõik kassa-põhiraamatu ja memoriaali tehingud ühte lausendisse, millede arvestamiseks peetakse kolmas põhiraamat, mida nimetatakse kogumisžurnaaliks ja mille järgi tehakse sissekanded pearaamatusse üks kord kuus. Seda raamatupidamise viisi nimetatakse saksa viisiks.

5. Et saada ülevaadet nende raamatupidamise viiside erinevusest, vaatleme nende raamatute pidamise viise skemaatilise näite abil, kus tehingud on toodud ainult kahe kuu eest, et näha, mida tuleb teha igä kuu ja aasta lõpul.

Aktiva		Passiva	
Kassa	1000.—	Kreeditorid	1700.—
Deebitorid	1200.—	Kapital	6500.—
Kaubad	5000.—		
Inventar	1000.—		
	8200.—		8200.—

40. näide.

2. 11. Müüdnud mitmesugust kaupa raha eest 500.—.
4. 11. Müüdnud J. Kasele võlgu mitmesugust kaupa 1000.—.
15. 11. Ostetud J. Särg & Ko-lt mitmesugust kaupa 1200.— eest, tasutud rahas 200.— ja ülejäänud summa jäi võlgu.
20. 11. Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa 1000.— eest, saadud rahas 500.— ja ülejäänud summa jäi võlgu.
25. 11. Omanik võttis kassadokumendi vastu 200.—.
30. 11. Tasutud mitmesuguseid ärikulusid 150.—.
2. 12. Ostetud mitmesugust kaupa raha eest 500.—.
5. 12. Saadud J. Kaselt võla tasuks 1000.—.
6. 12. Müüdnud raha eest mitmesugust kaupa 850.—.
10. 12. Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa 1500.— eest, saadud rahas 300.— ja ülejäänud summa jäi võlgu.
15. 12. Tasutud J. Särg & Ko-le rahas 1500.—.
18. 12. Ostetud J. Särg & Ko-lt mitmesugust kaupa võlgu 1800.—.
20. 12. Ostetud mitmesugust kaupa raha eest 650.—.
23. 12. Omaniku poolt võetud kaupasad 100.— väärtuses.
31. 12. Tasutud mitmesuguseid ärikulusid 150.—.
31. 12. Amortiseeritud inventar 10%⁰-ga.
31. 12. Likvideeritakse omaniku konto saldo.
31. 12. Kaupade seis inventuuri järgi 5000.—, muus osas äriseis kokkukõlas raamatutega.

52. Algitaalia viis.

1. Algitaalia viisi juures peetakse üks põhiraamat, mida nimetatakse päevaraamatuks ehk žurnaaliks (*journal*). Päevaraamat on ühepoolega raamat, mille leheküljed nummerdatakse järjekorra numbritega algusest lõpuni. Alglausendid koostatakse äriseisu järgi ja eraldatakse muudest läbikäikudest summalahtrite allakriipsutamise ja kahekordse joonega.

Äritehingute kohta koostatakse lausendid äriliste dokumentide alusel. Ärilised dokumendid hoitakse alal eri kaustades, tehingute arvestamise järjekorras.

Iga kuu lõpul koostatakse päevaraamatus tehingute läbikäikude kokkuvõte.

Kahjumite ja kasumite lausendid ja lõpplausendid eraldatakse läbikäikudest summalahtrite allakriipsutamise ja kahekordse joonega.

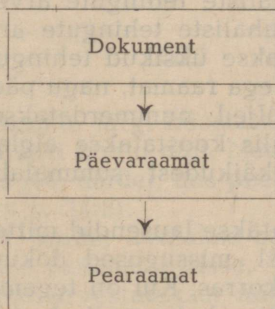
Äriaasta lõpul koostatakse päevaraamatus aasta läbikäikude kokkuvõte (41. näide).

See kokkuvõte peab olema kokkukõlas pearaamatu aasta läbikäikude aruandega.

Alglausendid:		
Aktiva eest		
Passiva eest		
Läbikäigud:		
Jaanuar		
Veebruar		
Märts		
Aprill		
Mai		
Juuni		
Juuli		
August		
September		
Oktoober		
November		
Detsember		
Kahjumite ja kasumite lausedid:		
Kahjumite eest		
Kasumite eest		
Puhastulemuse eest		
Lõplausendid:		
Aktiva eest		
Passiva eest		
Kokku:		

41. näide.

2. Arvestamise skeem algitaalia raamatupidamise viisi järgi oleks järgmine:

42. näide.

3. P. 51/6 toodud ülesande järgi koostatakse päevaraamatus (53. näide) alglausendid nr. 1 ja 2 kapitali konto abil. Nende alglausendite järgi avatakse kontod pearaamatus (54. näide), mis peetakse käesoleval juhul kahepoolsete kontodega, kandes algbilansi summad pearaamatu kontode teise summalahtrisse. Aritehingute kohta 2.—30. 11. koostatakse päevaraamatus (53. näide) lausedid nr. 2—8 ja nende järgi kantakse tehingute summad pearaamatu (54. näide) kontode esimesse summalahtrisse. Pärast seda koostatakse pearaamatu läbikäikude aruanne (vaata p. 34/4) novembrikuu eest (55. näide) ja võrreldakse päevaraamatu kuuläbikäikude summa (4050.—) pearaamatu kontode deebet- ja kredit-läbikäikude summadega, mis peavad olema võrdsed. Pärast seda tehakse päevaraamatus kuuläbikäikude kokkuvõtte ja kriipsutatakse see alla kahekordse joonega. Pearaamatus kontode läbikäigud esimeses summalahtris kriipsutatakse alla ühekordse joonega ja kuuläbikäikude summa kantakse konto teise summalahtrisse samal joonel, kus oli tehtud viimane sissekanne.

Pärast seda koostatakse päevaraamatus (53. näide) lausendid nr. 9—17 tehingute kohta detsembrikuu eest ja aasta lõpu puhul amortiseeritakse inventar lausendiga nr. 18 ja kantakse üle Omaniku konto saldo Kapitali kontole lausendiga nr. 19 (vt. p. 36/5). Tehingud nende lausendite järgi kantakse üle jällegi pearaamatu kontode esimesse summalahtrisse ja koostatakse pearaamatu läbikäikude aruanne detsembrikuu eest (56. näide) ja toimetatakse samuti kui novembrikuu lõpul. Sääraselt toimetatakse iga kuu lõpul.

Aasta lõpul koostatakse inventuur (vaata 1. loeng). Käesoleva näite järgi on leitud kaupasad 5000.— väärtuses ja muus osas on äriseis kokkukõlas raamatutega.

Pärast seda koostatakse üldbilanss (57. näide). Üldbilansi koostamise kohta vaata p. 42.

Üldbilansi tulemusbilansi järgi koostatakse päevaraamatus (53. näide) kahjumite ja kasumite lausendid nr. 20—22 (vaata p. 44) ja kantakse vastavad summad vastavate pearaamatu kontode teise summalahtrisse.

Üldbilansi inventuurbilansi järgi koostatakse päevaraamatus (53. näide) lõpplausendid nr. 23 ja 24 ja koostatakse aastaläbikäikude kokkuvõte.

Pearaamatus pärast lõpplausendite läbikandmist lõpetatakse kontod summalahtrite allakriipsutamiseega ühekõrguselt mõlemal poolel ja tehakse kontode teises summalahtris aastaläbikäikude kokkuvõtted, mis peavad olema deebet- ja kredithoolel võrdsed. Kui konto ühele poolele jäävad tühjad read, kustutatakse need murdjoonega.

53. Täiendatud itaalia viis.

1. Täiendatud itaalia viisi juures peetakse kaks põhiraamatut:

- 1) memoriaal mitterahaliste tehingute arvestamiseks ja
- 2) kassa-põhiraamat rahaliste tehingute arvestamiseks.

Neist raamatuid kantakse üksikud tehingud pearaamatusse.

Memoriaal on ühepoolega raamat, nagu päevaraamat algitaalia meetodi juures, mille leheküljed nummerdatakse järjekorra numbritega algusest lõpuni. Memoriaalis koostatakse alglausendid äriseisu järgi ja eraldatakse muudest läbikäikudest summalahtrite allakriipsutamiseega kahekordse joonega.

2. Memoriaalis koostatakse lausendid mitterahaliste tehingute kohta äriliste dokumentide alusel, missugused dokumendid hoitakse alal eri kaustas sissekannete järjekorras. Kui on tegemist segatehinguga, millest osa on rahaline ja osa mitterahaline, siis koostatakse täielik äritehingu seletus memoriaali lausendi juures ja lühendatud seletus kassa põhiraamatus (vaata 58. näide, lausendid nr. 4, 5 ja 6).

Iga kuu lõpul koostatakse memoriaalis kuuläbikäikude kokkuvõte ja peale selle veel üldläbikäikude kokkuvõte, mis koosneb memoriaali läbikäikude, kassa-põhiraamatu deebet- ja kredithäbikäikude summadest.

Kahjumite ja kasumite ning lõpplausendid koostatakse memoriaalis ja eraldatakse läbikäikudest summalahtrite allakriipsutamiseega kahekordse joonega. Äriaasta lõpul koostatakse memoriaalis aastaläbikäikude kokkuvõte samal viisil kui seda tehakse päevaraamatus.

3. Kassa-põhiraamat on kahepoolega raamat alljärgneva vormi järgi.

Vorm nr. 1.

Deebet

Kreedid

Aeg	Tekst	Summa	Summa	Aeg	Tekst	Summa	Summa

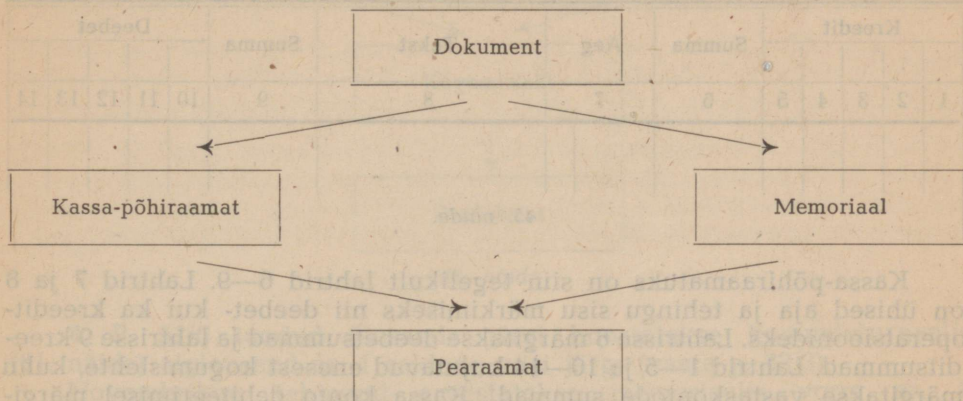
43. näide.

Raamatu leheküljed nummerdatakse paarisnumbritega. Raamat avatakse saldoga äriseisu järgi.

Sissekanded tehingute kohta, kus debiteeritakse Kassa kontot, kantakse kassa-põhiraamatu deebetpoolele ja tehingute summad märgitakse summa 1. lahtrisse. Sissekanded tehingute kohta, kus krediteeritakse Kassa kontot, kantakse kassa-põhiraamatu kreditisse. Lausendite pealkirjas märgitakse deebetpoolel ainult konto nimetus, mida krediteeritakse ja kreditoolel — konto nimetus, mida debiteeritakse.

Iga kuu lõpul kantakse kuuläbikäikude summad summa 2. lahtrisse, lõpetatakse raamat saldo märkimisega kreditoolele, arvatakse kokku deebeti ja krediti tasakaalustatud läbikäigud summa 2. lahtri järgi ja kriipsutatakse alla summalahtrid kahekordse joonega. Järgmise kuu algul avatakse raamat uuesti saldoga.

4. Arvestamise skeem täiendatud itaalia raamatupidamise viisi järgi oleks järgmine:

44. näide.

5. P. 51/6 toodud ülesande järgi koostatakse memoriaalis (58. näide) alglausendid nr. 1 ja 2 bilansi konto abil. Nende alglausendite järgi avatakse kontod pearaamatus (60. näide), mis peetakse käesoleval juhul ühepoolsete kontodega (vaata p. 34/8).

Kassa-põhiraamat (59. näide) avatakse saldoga algbilansi järgi, mis kantakse deebetpoole teise summalahtrisse.

Novembrikuu tehingud arvestatakse: mitterahalised — memoriaalis (58. näide) ja kuu lõpul tehakse läbikäikude kokkuvõtte ning rahalised kassa-põhiraamatu (59. näide) deebet- ja kreditoolele. Tehingud memoriaali ja kassa-põhiraamatu järgi kantakse pearaamatu vastavatesse kontodesse (60. näide), koostatakse läbikäikude aruanne ja jätkub järgneva kuu tehingute arvestamine.

Aasta lõpul üldbilansi (57. näide) tulemusbilansi järgi koostatakse memoriaalis (58. näide) kahjumite ja kasumite lausendid nr. 11—13 ja inventuurbilansi järgi lõpplausendid nr. 14 ja 15.

54. Saksa viis.

1. Saksa viisi juures peetakse kolm põhiraamatut: 1) kogumisžurnaal, 2) memoriaal ja 3) kassa-põhiraamat.

Sissekanded pearaamatusse tehakse perioodiliselt, näiteks üks kord kuus, kogumisžurnaali alusel.

Kassa-põhiraamat (vorm 1) peetakse täpselt samasugusena nagu täiendatud itaalia viisi juures (43. ja 59. näide).

Memoriaal (vorm 1) peetakse ainult mitterahaliste äriliste tehingute arvestamiseks samal viisil nagu täiendatud itaalia viisi juures (58. näide), selle erandiga, et memoriaalist jäävad välja alglausendid, kahjumite ja kasumite lausendid ja lõplausendid.

Kogumiszürnaal (vorm 1) on ühepoolega raamat, nagu päevaraamat algitaalia viisi juures. Kogumiszürnaalis koostatakse alglausendid, iga kuu tehingute kohta üks lausend memoriaalis ja kassaraamatus arvestatud tehingute kohta. See lausend koostatakse kogumislehe alusel.

Kogumisleht koostatakse kassa-põhiraamatute ja memoriaali sissekannete järgi.

2. Saksa meetodi juures võib tarvitada ka tabelikujulist kassa-põhiraamatut ja memoriaali.

Kassa põhiraamatu vorm oleks:

Vorm nr. 2.
Kreedit

Deebet

Kreedit					Summa	Aeg	Tekst	Summa	Deebet					
1	2	3	4	5					6	7	8	9	10	11

45. näide.

Kassa-põhiraamatuks on siin tegelikult lahtrid 6—9. Lahtrid 7 ja 8 on ühised aja ja tehingu sisu märkimiseks nii deebet- kui ka kreditooperatsioonideks. Lahtrisse 6 märgitakse deebetsummad ja lahtrisse 9 kreditsummad. Lahtrid 1—5 ja 10—14 kujutavad enesest kogumislehte, kuhu märgitakse vastaskontode summad. Kassa konto debiteerimisel märgitakse lahtrisse 1—5 krediteeritava konto nimetus ja summa, kusjuures neid lahtreid peab olema igale krediteeritavale kontole üks. Kassa konto krediteerimisel märgitakse lahtrisse 10—14 debiteeritava konto nimetus ja summa.

Memoriaali vorm oleks järgmine:

Vorm nr. 2.

Deebet					Aeg	Tekst	Summa	Kreedit					
1	2	3	4	5				6	7	8	9	10	11

46. näide.

Memoriaaliks on siin tegelikult lahtrid 6—8, kuna lahtrid 1—5 ja 9—13 kujutavad enesest kogumislehte.

Seda memoriaali võib pidada ka järgmise vormi järgi:

Vorm nr. 3.

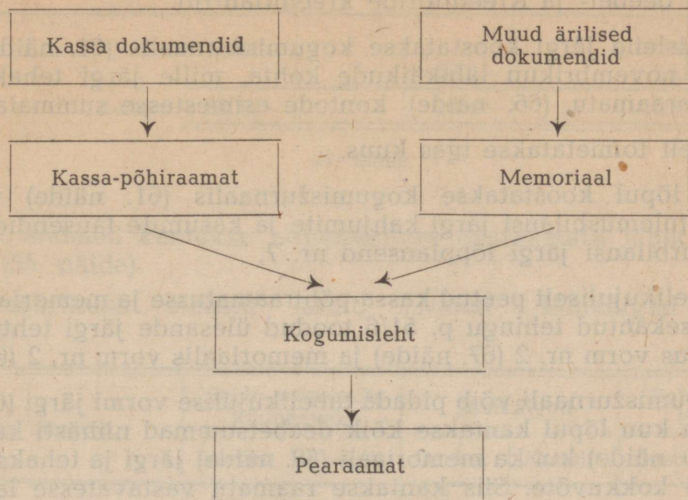
Aeg	Tekst	Summa	(Konto nimetus)								j.n.e.
			Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	

47. näide.

Memoriaaliks on siin lahtrid 1—3, kuna järgnevad lahtrid kujutavad enesest kogumislehte.

Nende vormide juures koostatakse lausendid kogumisžurnalis mõlemate raamatute kokkuvõtte järgi eraldi.

3. Arvepidamise skeem saksa raamatupidamise viisi järgi oleks järgmine.

48. näide

4. P. 51/6 toodud ülesande järgi koostatakse kogumisžurnalis (61. näide) alglausend nr. 1 saldode viisi järgi (vaata p. 32/3).

Novembrikuu tehingud arvestatakse memoriaalis vorm nr. 1 (58. näide ilma alglausendita, kahjumite ja kasumite lausenditeta ja lõpplausenditeta) ja kassa-põhiraamatus vorm nr. 1 (59. näide).

Kuu lõpul koostatakse kogumisleht vorm nr. 1 (62. näide). Kogumist alatakse kas kassa-põhiraamatust või memoriaalist. Näiteks kassa-põhiraamatust (59. näide) on esimene konto, mida tuleb debiteerida krediidipoolel „Kauba konto“ 200.—. Kogumislehe (62. näide) deebetpoolele kirjutatakse „Kaubad“ ja summa kantakse esimesse summalahtrisse märgiga summaeelsesesse lahtrisse „K15“, mis tähendab, et summa on võetud kassa-põhiraamatust 15. kuupäeva eest. Nii kirjutatakse kassa-põhiraamatust järjekorras välja kõik Kaupade konto deebetisse minevad summad. Kui kassa-põhiraamatust kõik summad, mis lähevad Kaupade konto deebetisse, on märgitud kogumislehte, märgitakse kogumislehte ka memoriaali järgi Kaupade konto deebetisse kuuluvad summad. Näiteks memoriaali (58. näide) lausendi nr. 4 järgi tuleb debiteerida Kaupade kontot 1000.—. Kogumislehe (62. näide) deebetpoole esimesse summalahtrisse märgitakse 1000.— ja summaeelsesesse lahtrisse „M15“, mis tähendab, et summa on võetud memoriaalist 15. kuupäeva eest. Nii talitatakse kõikide kontodega. Lõpuks märgitakse kogumislehe deebetpoolele novembrikuu kassasissetulek kassa-põhiraamatu (59. näide) deebetpoole summa teise lahtri kuu läbikäikude summa 2150.—.

Pärast seda koostatakse kogumislehe krediidipool (62. näide). Esimene konto, mida tuleb krediteerida, võetakse kassa-põhiraamatu (59. näide) deebetpoolelt „Kaupadele“ „K2“ 500.—, järgmine kassa-põhiraamatust „K6“ 500.—, siis memoriaalist (58. näide) tehing nr. 3 — „M4“ 1000.— ja tehing nr. 5 — „M20“ 500.—. Sääraselt toimetatakse ka teiste kontodega. Lõpuks märgitakse kogumislehe krediidipoolle novembrikuu kassaväljaminek kassa-põhiraamatu (59. näide) krediidipool summa teise lahtri kuu läbikäikude summa 550.—.

Kogumislehte võib koostada kateiste vormide, näiteks nn. malendi viisil (64. näide), milles deebetsummadele on ristlahtrid ja kreditsummadele püstlahtrid. Näiteks kassa-põhiraamatu järgi (59. näide) 2. 11. tehingu summa „Kaupadele 500.—“ paigutatakse kogumislehe (64. näide) ruutu, kus ristuvad Kassa deebet- ja Kaupade kreditlehtrid. Memoriaali (58. näide) tehingu nr. 3. summa 1000.— paigutatakse ruutu, kus ristuvad Deebitoride deebet- ja Kreditoride kreditlehtrid.

Kogumislehe järgi koostatakse kogumisžurnalis (61. näide) 2. lausend kogu novembrikuu läbikäikude kohta, mille järgi tehakse sissekanded pearaamatu (66. näide) kontode esimestesse summalahtritesse.

Sääraselt toimetatakse igas kuus.

Aasta lõpul koostatakse kogumisžurnalis (61. näide) üldbilansi (57. näide) tulemusbilansi järgi kahjumite ja kasumite lausendid nr. 4—6 ja inventuurbilansi järgi lõpplausend nr. 7.

5. Tabelikujuliselt peetud kassa-põhiraamatusse ja memoriaali (vaata p. 54/2) sissekantud tehingu p. 51/6 toodud ülesande järgi tehtud kassa-põhiraamatus vorm nr. 2 (67. näide) ja memoriaalis vorm nr. 2 (68. näide).

6. Kogumisžurnali võib pidada tabelikujulise vormi järgi (69. näide), millesse iga kuu lõpul kantakse kõik deebetsummad niihästi kassa-põhiraamatu (59. näide) kui ka memoriaali (58. näide) järgi ja tehakse deebet-läbikäikude kokkuvõte. Siis kantakse raamatu vastavatesse lahtritesse.

55. Ameerika viis.

1. Ameerika viisi juures peetakse ühendatud põhi-pearaamat (70. näide), milles lahtrid „Jrk. nr.“, „Aeg“, „Tekst“ ja „Summa“ moodustavad põhiraamatu, milles ärilised tehingud arvestatakse kronoloogilises järjekorras, nagu päevaraamatus algitaalia viisi järgi. Ülejäänud kaksiklahtrid kujutavad pearaamatu kontosid lahtritega deebet- ja kreditsummade jaoks, kuna teksti ja aja lahtrid on üldised niihästi põhi- kui ka pearaamatu jaoks. Iga sissekande juures märgitakse tehingu summa põhiraamatu „Summa“ lahtrisse ja vastavate kontode deebetisse ja kreditisse. Selle tõttu jääb ära ka lahtris „Tekst“ lausendi pealkiri.

2. Raamat avatakse äriseisu läbikandmisega saldode viisil (70. näide, tehing nr. 1). Iga kuu lõpul koostatakse kuuläbikäikude kokkuvõte ja läbikäikude kokkuvõte aasta algusest, mille hulka arvatakse ka alglausendi summad. Viimase kokkuvõtte kontode deebet- ja krediti summade vahed on kontode saldod kuu lõpul ja nendest koostatakse saldodebilanss.

3. Iga lehekülje ülekanne kujundab lehekülje läbikäikude aruande, kus kontode deebet-ülekannete summa peab võrduma kredit-ülekannete summale ning lahtri „Summa“ ülekandele. See võimaldab vigade leidmist ja nende vigade parandamist enne ülekande tegemist.

4. Vähesel liiqlusega kontode tehinguid võib arvestada üldisel kontol „Muud“, kusjuures iga sellesse kontosse sissekantava summa juurde märgitakse lahtris „Märkmed“ konto nimetus. Iga kuu lõpul koostatakse konto „Muud“ kohta, selle konto kaudu arvestatud üksikute kontode läbikäikude aruanne.

Näiteks novembrikuus oleksid konto „Muud“ läbikäigud järgmised (70. näide):

Konto nimetus	Saldo esimeseks kuupäevaks		Läbikäigud		Saldo viimasel kuupäeval	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
Inventar	1000.—				1000.—	
Omanik			200.—		200.—	
Kokku:	1000.—		200.—		1200.—	

49. näide.

Need andmed kantakse novembrikuu pearaamatu läbikäikude aruandesse (55. näide).

Detsembrikuus oleksid konto „Muud“ läbikäigud järgmised (70. näide):

Konto nimetus	Saldo esimeseks kuupäevaks		Läbikäigud		Saldo viimasel kuupäeval	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
Inventar	1000.—			100.—	900.—	
Omanik	200.—		100.—	300.—		
Mahakirjutised			100.—		100.—	
Kokku:	1200.—		200.—	400.—	1000.—	

50. näide.

Need andmed kantakse detsembrikuu pearaamatu läbikäikude aruandesse (56. näide).

5. Uldebilansi (57. näide) läbikäikudebilansi summad saadakse, kui raamatu kokkuvõttest 31. 12. „Kokku aasta algusest“ arvatakse maha alglausendi summad. Saldodebilansi summad saadakse sama kokkuvõtte kontode deebet- ja kreedit-kokkuvõtete vahedest.

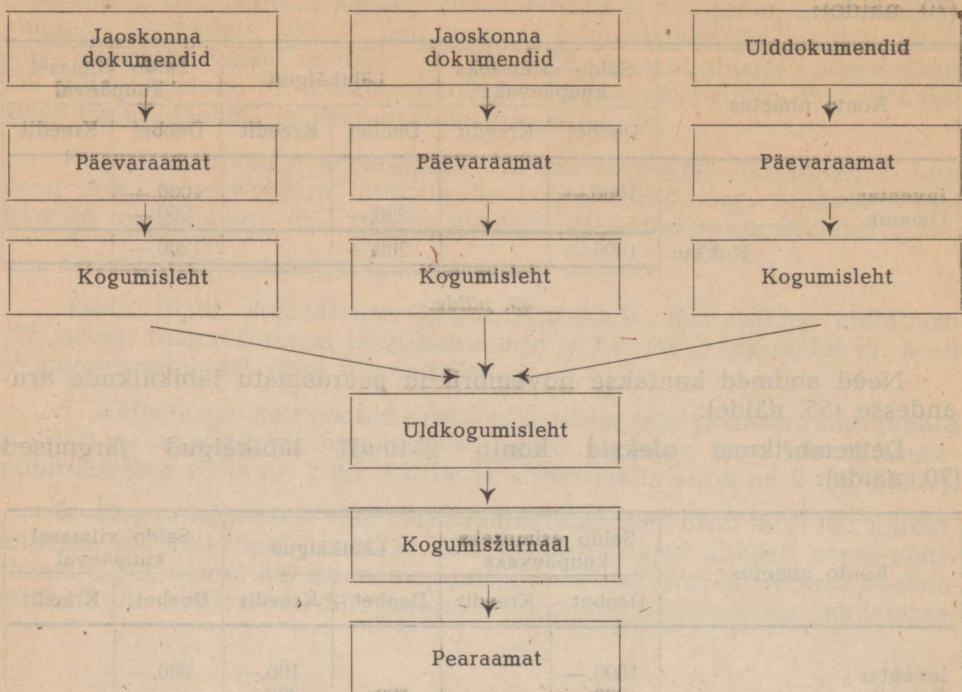
Tulemusbilansi summad kantakse läbi lausenditega nr. 19—21 (70. näide) ja inventuurbilansi summad lausendiga nr. 22.

56. Prantsuse viis.

Prantsuse viisi järgi peetakse põhiraamatutena päevaraamatut. Päevaraamatuid peetakse tarviduse järgi — üks igas ettevõtte jaoskonnas ja üks keskarvepidamises üldoperatsioonide arvestamiseks. Iga kuu lõpul koostatakse iga jaoskonna päevaraamatu kohta kogumisleht ja saadetakse need keskarvepidamisesse. Keskarvepidamine koostab kogumislehe päevaraamatu kohta, milles arvestatakse üldoperatsioonid, ning kõikide kogumislehtede alusel üldkogumislehe. Viimase järgi koostatakse lausend kogumisžurnalis. Pearaamat peetakse kogumisžurnali järgi.

Päevaraamatuid võib pidada ka sama vormi järgi kui saksa viisi juures memoriaale (p. 54).

Arvepidamise skeem prantsuse viisi järgi oleks järgmine:

51. näide.

57. Sünkronistlikud viisid.

Sünkronistliku raamatupidamise viiside iseloomustavaks tunnuseks on see, et päevaraamatus arvestatakse tehingud teataval määral ka süstemaatiliselt, milleks avatakse eri lahtrid.

Sünkronistlikest viisidest võiks nimetada kassamemoriaali viisi, mille päevaraamat peetakse alljärgneva vormi järgi.

Aeg	Tekst	Peraamatu lk.	Kassa konto		Muud kontod	
			D-t	K-t	D-t	K-t

52. näide.

Tehingud arvestatakse lausenditega. Lahtri „Kassa konto“ summad kantakse peeraamatusse üks kord kuus iga kuu lõpul, lahtri „Muud kontod“ summad kantakse aga peeraamatusse igapäev.

Leote Gilbo viisi päevaraamatul on peale aja, sisu ja summa lahtrite järgmised lahtrid süstemaatiliselt arvestamiseks: kapitali konto, varade kontod, korrespondendid ja tulemused.

Scheeri viisi päevaraamatul on peale aja, sisu ja summa lahtrite järgmised lahtrid süstemaatiliselt arvestamiseks: puhtinventuuri kontod, segakontod ja tulemuste kontod (kapitalikonto ja puhttulemuste kontod).

Sääraseid viise on kaunis palju. Nad on tuntud nende leiutajate nimede järgi. Need viisid annavad umbkaudse ülevaate ettevõtte seisukorrast sel juhul, kui abiraamatud peetakse põhiraamatute järgi. Kui aga tehingud arvestatakse abiraamatutes dokumentide järgi enne sisse-

kannete tegemist põhiraamatuisse, siis saab juba täpse ülevaate ettevõtte seisukorrast abiraamatute järgi ja need raamatupidamise viisid kaotavad oma mõtte.

Sünkronistlike raamatupidamise viiside hulka kuulub ka ameerika viis, mis on nendest kõige ideaalsem ettevõttele, kus kontode arv ei ole väga suur.

1920		1921		1922		1923		1924		1925	
1	1000	1	1000	1	1000	1	1000	1	1000	1	1000
2	2000	2	2000	2	2000	2	2000	2	2000	2	2000
3	3000	3	3000	3	3000	3	3000	3	3000	3	3000
4	4000	4	4000	4	4000	4	4000	4	4000	4	4000
5	5000	5	5000	5	5000	5	5000	5	5000	5	5000
6	6000	6	6000	6	6000	6	6000	6	6000	6	6000
7	7000	7	7000	7	7000	7	7000	7	7000	7	7000
8	8000	8	8000	8	8000	8	8000	8	8000	8	8000
9	9000	9	9000	9	9000	9	9000	9	9000	9	9000
10	10000	10	10000	10	10000	10	10000	10	10000	10	10000

	Ulekanne		7800.—				
	— 23 —						
16	Omanik	7					
	Kaupadele	4					
	Omaniku poolt võetud kaupa . . .		100.—				
	— 31 —						
17	Ärikulud	8					
	Kassale	2					
	Tasutud mitmesuguseid äriulusid		150.—				
	— 31 —						
18	Mahakirjutised						
	Inventarile	5					
	10% amortisatsiooni		100.—				
	— 31 —						
19	Kapital	1					
	Omanikule	7					
	Ulekantud konto saldo		300.—				
	Kokku detsembrikuu läbikäik		8450.—				
	— 31 —						
20	Kahjumid ja kasumid						
	mitmele						
	Ärikuludele	8	300.—				
	Mahakirjutistele		100.—	400.—			
	Kahjumite eest			400.—			
	— 31 —						
21	Kaubad						
	Kahjumitele ja kasumitele			800.—			
	Kasumite eest			800.—			
	— 31 —						
	— 31 —						
22	Kahjumid ja kasumid						
	Kapitalile	1			400.—		
	Puhaskasumi eest				400.—		
	— 31 —						
23	Kapital	1					
	mitmele						
	Kassale	2			800.—		
	Deebitoridele	3			2900.—		
	Kaupadele	4			5000.—		
	Inventarile	5			900.—	9600.—	
	Aktiva eest					9600.—	
	— 31 —						
24	Kreeditorid	6					
	Kapitalile	1				3000.—	
	Passiva eest					3000.—	
	— 31 —						
	19.. a. läbikäikude kokkuvõte						
	Alglausendid:						
	Aktiva eest				8200.—		
	Passiva eest				1700.—	9900.—	
	Läbikäigud:						
	November				4050.—		
	Detsember				8450.—	12500.—	
	Kahjumite ja kasumite lausedid:						
	Kahjumite eest				400.—		
	Kasumite eest				800.—		
	Puhaskasumi eest				400.—	1600.—	
	Lõpplausendid:						
	Aktiva eest				9600.—		
	Passiva eest				3000.—	12600.—	
	Kokku					36600.—	

53. näide.

1. Deebet

Kapital

Nov.	1	Kreeditoridele		1700.—	Nov.	1	Mitmed		8200.—
Dets.	31	Omanikule	300.—	300.—	Dets.	31	Kahjumid ja kasu- mid		400.—
"	31	Mitmele		9600.—	"	31	Kreeditorid		3000.—
				11600.—					11600.—

2. Deebet

Kassa

Kreedit 2.

Nov.	1	Kapitalile		1000.—	Nov.	15	Kaubad	200.—	
"	2	Kaupadele	500.—		"	25	Omanik	200.—	
"	20	—do—	500.—	1000.—	"	30	Ärikulud	150.—	550.—
Dets.	5	Deebitoridele	1000.—		Dets.	2	Kaubad	500.—	
"	6	Kaupadele	850.—		"	15	Kreeditorid	1500.—	
"	10	—do—	300.—	2150.—	"	20	Kaubad	650.—	
				3150.—	"	31	Ärikulud	150.—	2800.—
					"	31	Kapital		800.—
									3150.—

3. Deebet

Deebitorid

Kreedit 3.

Nov.	1	Kapitalile		1200.—	Dets.	5	Kassa	1000.—	1000.—
"	4	Kaupadele	1000.—		"	31	Kapital		2900.—
"	20	—do—	500.—	1500.—					
Dets.	10	—do—	1200.—	1200.—					
				3900.—					3900.—

4. Deebet

Kaubad

Kreedit 4.

Nov.	1	Kapitalile		5000.—	Nov.	2	Kassa	500.—	
"	15	Mitmele	1200.—	1200.—	"	4	Deebitorid	1000.—	
Dets.	2	Kassale	500.—		"	20	Mitmed	1000.—	2500.—
"	18	Kreeditoridele	1800.—		Dets.	6	Kassa	850.—	
"	20	Kassale	650.—	2950.—	"	10	Mitmed	1500.—	
"	31	Kahjumitele ja ka- sumitele		800.—	"	23	Omanik	100.—	2450.—
				9950.—	"	31	Löppbilanss		5000.—
									9950.—

5. Deebet

Inventar

Kreedit 5.

Nov.	1	Kapitalile		1000.—	Dets.	31	Mahakirjutised	100.—	100.—
				1000.—	"	31	Kapital		900.—
									1000.—

6. Deebet

Kreeditorid

Kreedit 6.

Dets.	15	Kassale	1500.—	1500.—	Nov.	1	Kapital		1700.—
"	25	Kapitalile		3000.—	"	15	Kaubad	1000.—	1000.—
				4500.—	Dets.	18	—do—	1800.—	1800.—
									4500.—

Nov.	25	Kassale	200.—	200.—	Dets.	31	Kapital		300.—
Dets.	23	Kaupadele	100.—	100.—					
				300.—					300.—

Nov.	30	Kassale	150.—	150.—	Dets.	31	Kahjumid ja kasu- mid		300.—
Dets.	31	—do—	150.—	150.—					
				300.—					300.—

Dets.	31	Inventarile	100.—	100.—	Dets.	31	Kahjumid ja kasu- mid		100.—
				100.—					100.—

Dets.	31	Kapitalile		400.—	Dets.	31	Kaubad		800.—
"	31	Mitmele		400.—					
				800.—					800.—

54. näide.

Pearaamatu läbikäikude aruanne novembrikuu 19.. a. eest

Konto nimetus	Saldo 1-ks kuupäevaks		Läbikäigud		Saldo viimasel kuupäeval	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
Kapital	1700.—	8200.—				6500.—
Kassa	1000.—		1000.—	550.—	1450.—	
Deebitorid	1200.—		1500.—		2700.—	
Kaubad	5000.—		1200.—	2500.—	3700.—	
Inventar	1000.—				1000.—	
Kreeditorid		1700.—		1000.—		2700.—
Omanik			200.—		200.—	
Ärikulud			150.—		150.—	
	9900.—	9900.—	4050.—	4050.—	9200.—	9200.—

55. näide.

Pearaamatu läbikäikude aruanne detsembrikuu 19.. a. eest

Konto nimetus	Saldo 1-ks kuupäevaks		Läbikäigid		Saldo viimasel kuupäeval	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
Kapital		6500.—	300.—			6200.—
Kassa	1450.—		2150.—	2800.—	800.—	
Deebitorid	2700.—		1200.—	1000.—	2900.—	
Kaubad	3700.—		2950.—	2450.—	4200.—	
Inventar	1000.—			100.—	900.—	
Kreeditorid		2700.—	1500.—	1800.—		3000.—
Omanik	200.—		100.—	300.—		
Ärikulud	150.—		150.—		300.—	
Mahakirjutised			100.—		100.—	
	9200.—	9200.—	8450.—	8450.—	9200.—	9200.—

56. näide.

ÜLDBILANS

31. detsembril 19.. a. eest

Konto nimetus	Läbikäikude- bilanss		Saldodebilanss		Inventuurbilanss		Tulemusbilans	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Aktiva	Passiva	Kasud	Kahjud
Kapital	300.—			6200.—		6600.—		
Kassa	3150.—	3350.—	800.—		800.—			
Deebitorid	2700.—	1000.—	2900.—		2900.—			
Kaubad	4150.—	4950.—	4200.—		5000.—			800.—
Inventar		100.—	900.—		900.—			
Kreeditorid	1500.—	2800.—		3000.—		3000.—		
Omanik	300.—	300.—						
Ärikulud	300.—		300.—				300.—	
Mahakirjutised	100.—		100.—				100.—	
Puhaskasum							400.—	
	12500.—	12500.—	9200.—	9200.—	9600.—	9600.—	800.—	800.—

57. näide.

— 31 —				19.. a. läbikäikude			
14 Lõppbilans				kokkuvõte			
mitmele				Alglausedid:			
Kassale	800.—			Aktiva eest	8200.—		
Debitoridele	2900.—			Passiva eest	8200.—	16400.—	
Kaupadele	5000.—			Läbikäigud:			
Inventarile	900.—	9600.—		November	4050.—		
Aktiva eest		9600.—		Detsember	8450.—	12500.—	
— 31 —				Kahjumite ja kasumite			
15 Mitmed				lausendid:			
Lõppbilansile				Kahjumite eest	400.—		
Kreeditorid	3000.—			Kasumite eest	800.—		
Kapital	6000.—	9600.—		Puhaskasumi eest	400.—	1600.—	
Passiva eest		9600.—		Lõpplausedid:			
				Aktiva eest	9600.—		
				Passiva eest	9600.—	19200.—	
				Kokku		49700.—	

58. näide.

Kassa-põhiraamat 19.. a. eest
(Täiendatud itaalia ja saksa viis)

Deebet

Kreedit

Nov.	1	Saldo		1000.—	Nov.	15	Kaubad		
"	2	Kaupadele					Tasutud J. Särg & Ko-le	200.—	
		Müüdud mitmesugust kaupa	500.—		"	25	Omanik		
							Omaniku poolt võetud	200.—	
"	3	Kaupadele			"	30	Ärikulud		
		Saadud J. Kaselt	500.—	1000.—			Tasutud mitmesuguseid ärikulusid	150.—	550.—
					"	30	Saldo		1450.—
				2000.—					2000.—
Dets.	1	Saldo		1450.—	Dets.	2	Kaubad		
"	5	Deebitoridele					Ostetud mitmesugust kaupa	500.—	
		Saadud J. Kaselt	1000.—		"	15	Kreeditorid		
"	6	Kaupadele					Tasutud J. Särg & Ko-le	1500.—	
		Müüdud mitmesugust kaupa	850.—		"	20	Kaubad		
"	10	Kaupadele					Ostetud mitmesugust kaupa	650.—	
		Saadud J. Kaselt	300.—	2150.—	"	30	Ärikulud		
							Tasutud mitmesuguseid ärikulusid	150.—	2800.—
				3600.—	"	31	Saldo		800.—
									3600.—

59. näide.

Algbilanss

1

Kuu	Päev	TEKST		Deebet	Kreedit	D K	Saldo
Nov.	1	Mitmed	M		8200.—		
"	1	Mitmele	M	8200.—			
				<u>8200.—</u>	<u>8200.—</u>		

Kassa

2

Nov.	1	Algbilansile	M	1000.—		D	1000.—
"	2	Kaupadele	K	500.—		"	1500.—
"	15	Kaubad	"		200.—	"	1300.—
"	20	Kaupadele	"	500.—		"	1800.—
"	25	Omanik	"		200.—	"	1600.—
"	30	Ärikulud	"		150.—	"	1450.—
Dets.	2	Kaubad	"		500.—	"	950.—
"	5	Deebitoridele	"	1000.—		"	1950.—
"	6	Kaupadele	"	850.—		"	2800.—
"	10	—do—	"	300.—		"	3100.—
"	15	Kreeditorid	"		1500.—	"	1600.—
"	18	Kaubad	"		650.—	"	950.—
"	31	Ärikulud	"		150.—	"	800.—
"	31	Lõppbilanss	M		800.—	"	—
				<u>4150.—</u>	<u>4150.—</u>		

Deebitorid

3

Nov.	1	Algbilansile	M	1200.—		D	1200.—
"	4	Kaupadele	"	1000.—		"	2200.—
"	6	—do—	"	500.—		"	2700.—
Dets.	5	Kassa	K		1000.—	"	1700.—
"	10	Kaupadele	M	1200.—		"	2900.—
"	31	Lõppbilanss	M		2900.—	"	—
				<u>3900.—</u>	<u>3900.—</u>		

Kaubad

4

Nov.	1	Algbilansile	M	5000.—		D	5000.—
"	2	Kassa	K		500.—	"	4500.—
"	4	Deebitorid	M		1000.—	"	3500.—
"	15	Kreeditoridele	M	1000.—		"	4500.—
"	15	Kassale	K	200.—		"	4700.—
"	20	Kassa	K		500.—	"	4200.—
"	20	Deebitorid	M		500.—	"	3700.—
Dets.	2	Kassale	K	500.—		"	4200.—
"	6	Kassa	K		850.—	"	3350.—
"	10	—do—	K		300.—	"	3050.—
"	10	Deebitorid	M		1200.—	"	1850.—
"	18	Kreeditoridele	M	1800.—		"	3650.—
"	20	Kassale	K	650.—		"	4300.—
"	23	Omanik	M		100.—	"	4200.—
"	31	Kahjumitele ja kasumitele	M	800.—		"	5000.—
"	31	Lõppbilanss			5000.—	"	—
				<u>9950.—</u>	<u>9950.—</u>		

Inventar

5

Nov.	1	Algbilansile	M	1000.—		D	1000.—
Dets.	31	Mahakirjutised	M		100.—	"	900.—
"	31	Lõppbilansile	M		900.—	"	—
				<u>900.—</u>	<u>900.—</u>		

Kreeditorid

6

Kuu	Päev	TEKST		Deebet	Kreedit	D K	Saldo
Nov.	1	Algbilanss	M		1700.—	K	1700.—
"	15	Kaubad	M		1000.—	"	2700.—
Dets.	15	Kassale	K	1500.—		"	1200.—
"	18	Kaubad	M		1800.—	"	3000.—
"	31	Lõppbilansile		3000.—			—
				<u>4500.—</u>	<u>4500.—</u>		

Kapital

7

Nov.	1	Algbilanss	M		6500.—	K	6500.—
Dets.	31	Omanikule	M	300.—		"	6200.—
"	31	Kahjumid ja kasumid	M		400.—	"	6600.—
"	31	Lõppbilansile	M	6600.—			—
				<u>6900.—</u>	<u>6900.—</u>		

Ärikulud

8

Nov.	30	Kassale	K	150.—		D	150.—
Dets.	31	—do—	K	150.—		"	300.—
"	31	Kahjumid ja kasumid	M		300.—		—
				<u>300.—</u>	<u>300.—</u>		

Omanik

9

Nov.	25	Kassale	K	200.—		D	200.—
Dets.	23	Kaupadele	M	100.—		"	300.—
"	31	Kapital	M		300.—		—
				<u>300.—</u>	<u>300.—</u>		

Mahakirjutised

10

Dets.	31	Inventarile	M	100.—		D	100.—
"	31	Kahjumid ja kasumid	M		100.—		—
				<u>100.—</u>	<u>100.—</u>		

Kahjumid ja kasumid

11

Dets.	31	Mitmele	M	400.—		D	400.—
"	31	Kaubad	M		800.—	K	400.—
"	31	Kapitalile		400.—			—
				<u>800.—</u>	<u>800.—</u>		

Lõppbilanss

12

Dets.	31	Mitmele	M	9600.—		D	9600.—
"	31	Mitmed	M		9600.—		—
				<u>9600.—</u>	<u>9600.—</u>		

60. näide.

Kogumisžurnaal

(Saksa viis)

NOVEMBER

— 1 —				— 30 —			
1	Mitmed			2	Mitmed		
	Kassa	1	1000.—		Kaubad	3	1200.—
	Deebitorid	2	1200.—		Omanik	7	200.—
	Kaubad	3	5000.—		Ärikulud	8	150.—
	Inventar	4	1000.—		Deebitorid	2	1500.—
	mitmele				Kassa	1	1000.—
	Kreeditoridele	5	1700.—		mitmele		
	Kapitalile	6	6500.—		Kaupadele	3	2500.—
	Ariseisu eest		8200.—		Kreeditoridele	5	1000.—
			8200.—		Kassale	1	550.—
					Novembrikuu läbi- käikude eest		4050.—
							4050.—

DETSEMBER

— 31 —				— 31 —			
3	Mitmed			5	Kaubad	3	800.—
	Kaubad	3	2950.—		Kahjumitele ja kasu- mittele	10	800.—
	Kreeditorid	5	1500.—		Kasumite eest		800.—
	Ärikulud	8	150.—				
	Deebitorid	2	1200.—		— 31 —		
	Omanik	7	100.—	6	Kahjumid ja kasumid	10	400.—
	Mahakirjutised	9	100.—		Kapitalile	6	400.—
	Kapital	6	300.—		Puhaskasumi eest		400.—
	Kassa	1	2150.—				
	mitmele				— 31 —		
	Deebitoridele	2	1000.—	7	Mitmed		
	Kaupadele	3	2450.—		Kreeditorid	5	3000.—
	Kreeditoridele	5	1800.—		Kapital	6	6000.—
	Inventarile	4	100.—		mitmele		
	Omanikule	7	300.—		Kassale	1	800.—
	Kassale	1	2800.—		Deebitoridele	2	2900.—
	Detsembrikuu läbi- käikude eest		8450.—		Kaupadele	3	5000.—
			8450.—		Inventarile	4	900.—
	— 31 —				Ariseisu eest		9600.—
4	Kahjumid ja kasumid	10	400.—				
	mitmele						
	Ärikuludele	8	300.—				
	Mahakirjutistele	9	100.—				
	Kahjumite eest		400.—				
			400.—				

61. nädal.

Kogumisleht novembrikuu 19.. a. eest

Deebet				Kreedit					
Nov. 30	Kaubad	K ₁₅	200.—		Nov. 30	Kaupadele . . .	K ₂	500.—	
		M ₁₅	1000.—	1200.—			K ₆	500.—	
	Omanik	K ₂₅	200.—	200.—			M ₄	1000.—	
	Arikulud	K ₃₀	150.—	150.—			M ₂₀	500.—	2500.—
	Deebitorid	M ₄	1000.—			Kreeditoridele .	M ₁₅	1000.—	1000.—
		M ₂₀	500.—	1500.—		Kassale, no-			
	Kassa, novembri					vembri välja-			
	sissetulek			1000.—		minek			550.—
				4050.—					4050.—

62. näide.

Kogumisleht detsembrikuu 19.. a. eest

Deebet				Kreedit					
Dets. 31	Kaubad	K ₂	500.—		Dets. 31	Deebitoridele . .	K ₅	1000.—	1000.—
		K ₂₀	650.—			Kaupadele . . .	K ₆	850.—	
		M ₁₈	1800.—	2950.—			K ₁₀	300.—	
	Kreeditorid	K ₁₅	1500.—	1500.—			M ₁₀	1200.—	
	Arikulud	K ₃₁	150.—	150.—			M ₂₃	100.—	2450.—
	Deebitorid	M ₁₀	1200.—	1200.—		Kreeditoridele .	M ₁₈	1800.—	1800.—
	Omanik	M ₂₃	100.—	100.—		Inventarile . . .	M ₃₁	100.—	100.—
	Mahakirjutised .	M ₃₁	100.—	100.—		Omanikule . . .	M ₃₁	300.—	300.—
	Kapital	M ₃₁	300.—	300.—		Kassale, det-			
	Kassa, detsembri					sembri välja-			
	ri sissetulek			2150.—		minek			2800.—
				8450.—					8450.—

63. näide.

Kogumisleht novembrikuu 19.. a. eest

Kreedit Deebet	Kassa	Kaubad	Kreedi- torid				Kokku
Kassa		500.— 500.—					1000.—
Kaubad	200.—		1000.—				1200.—
Omanik	200.—						200.—
Ärikulud	150.—						150.—
Deebitorid		1000.— 500.—					1500.—
Kokku	550.—	2500.—	1000.—				4050.—

64. näide.

Kogumisleht detsembrikuu 19.. a. eest

Kreedit Deebet	Kassa	Kaubad	Kreedi- torid	Deebi- torid	Inventar	Omanik	Kokku
Kassa		850.— 300.—		1000.—			2150.—
Kaubad	500.— 650.—		1800.—				2950.—
Omanik		100.—					100.—
Ärikulud	150.—						150.—
Deebitorid		1200.—					1200.—
Kreeditorid	1500.—						1500.—
Mahakirju- tised					100.—		100.—
Kapital						300.—	300.—
Kokku	2800.—	2450.—	1800.—	1000.—	100.—	300.—	8450.—

65. näide.

Pearaamat (Saksa viis)

1. Deebet

Kassa

Kreedit 1.

Nov.	1	Mitmele		1000.—	Nov.	30	Mitmed	550.—	
"	30	—do—	1000.—		Dets.	31	—do—	2800.—	3350.—
Dets.	31	—do—	2150.—	3150.—	"	31	—do—		800.—
				4150.—					4150.—

2. Deebet

Deebitorid

Kreedit 2.

Nov.	1	Mitmele		1200.—	Dets.	31	Mitmele	1000.—	1000.—
"	30	—do—	1500.—		"	31	—do—		2900.—
Dets.	31	—do—	1200.—	2700.—					3900.—
				3900.—					

3. Deebet

Kaubad

Kreedit 3.

Nov.	1	Mitmele		5000.—	Nov.	30	Mitmed	2500.—	
"	30	—do—	1200.—		Dets.	31	—do—	2450.—	4950.—
Dets.	31	—do—	2950.—	4150.—	"	31	—do—		5000.—
"	31	Kahjumitele ja kasumitele		800.—					9950.—
				9950.—					

4. Deebet

Inventar

Kreedit 4.

Nov.	1	Mitmele		1000.—	Dets.	31	Mitmed	100.—	100.—
				1000.—	"	31	—do—		900.—
									1000.—

5. Deebet

Kreeditorid

Kreedit 5.

Dets.	31	Mitmele	1500.—	1500.—	Nov.	1	Mitmed		1700.—
"	31	—do—		3000.—	"	30	—do—	1000.—	
				4500.—	Dets.	11	—do—	1800.—	2800.—
									4500.—

6. Deebet

Kapital

Kreedit 6.

Dets.	31	Mitmele	300.—	300.—	Nov.	1	Mitmed		6500.—
"	31	—do—		6600.—	Dets.	31	Kahjumid ja kasumid		400.—
				6900.—					6900.—

7. Deebet

Omanik

Kreedit 7.

Nov.	30	Mitmele	200.—		Dets.	31	Mitmed	300.—	300.—
Dets.	31	—do—	100.—	300.—					300.—
				300.—					

8. Deebet

Ärikulud

Kreedit 8.

Nov.	30	Mitmele	150.—		Dets.	31	Kahjumid ja kasu- mid		300.—
Dets.	31	—do—	150.—	300.—					300.—
				300.—					300.—

9. Deebet

Mahakirjutised

Kreedit 9.

Dets.	31	Mitmele	100.—	100.—	Dets.	31	Kahjumid ja kasu- mid		100.—
				100.—					100.—

10. Deebet

Kahjumid ja kasumid

Kreedit 10.

Dets.	31	Mitmele		400.—	Dets.	31	Kaubad		800.—
"	31	Kapitalile		400.—					800.—
				800.—					800.—

66. näide.

Kassa-põhiramat (Saksa viis)

Deebet

Kreedit

Kreedit				Summa	Aeg	T e k s t	Summa	Deebet			
Kaubad	Deebi- torid	3	4					Kaubad	Kreedi- torid	Arikulud	Omanik
1	2*	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
500.—				1000.—	Nov.	Saldo					
500.—				500.—	"	Müüdnud mitmesugust kaupa					
				500.—	"	Müüdnud kaupade eest J. Kaselt					
					"	J. Särq & Ko-le kaupade eest	200.—	200.—			
					"	Omaniku poolt võetud	200.—	200.—			200.—
					"	Tasutud mitmesuguseid ärikulusid	150.—	150.—		150.—	
					"	Saldo	1450.—	1450.—			
1000.—				2000.—	"		2000.—	200.—		150.—	200.—
					Dets.	Saldo	1450.—	500.—			
					"	Ostetud mitmesugust kaupa		500.—			
	1000.—			1000.—	"	Saadud J. Kaselt					
850.—				850.—	"	Müüdnud mitmesugust kaupa					
300.—				300.—	"	J. Kaselt kaupade eest			1500.—		
					"	Tasutud J. Särq & Ko-le	1500.—	650.—			
					"	Ostetud mitmesugust kaupa	650.—				
					"	Tasutud mitmesuguseid ärikulusid	150.—			150.—	
1150.—	1000.—			3600.—	"		3600.—	1150.—	1500.—	150.—	

67. näide.

Memoriaal (Saksa viis)

Deebet				Aeg	T e k s t	Summa	Kreedid				
Kaubad	Deebi- torid	Omanik	Maha- kirjutised				Kapital	Kaubad	Kreedi- torid	Inventar	Omanik
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1000.—	1000.—				Dets.	4 Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa	1000.—	1000.—			
1000.—	500.—				"	15 Ostetud J. Särg & Ko-lt mitmesugust kaupa	1000.—		1000.—		
1000.—	1500.—				"	20 Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa Kokku november	500.— 2500.—	500.— 1500.—			
	1200.—				Dets.	10 Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa	1200.—	1200.—			
1800.—					"	18 Ostetud J. Särg & Ko-lt mitmesugust kaupa	1800.—		1800.—		
		100.—			"	23 Omaniku poolt võetud kaupa	100.—	100.—		100.—	
				300.—	"	31 10% amortisatsioon	100.—				300.—
1800.—	1200.—	100.—	100.—	300.—	"	31 Ülekantud omaniku konto saldo	3500.—	1300.—	1800.—	100.—	300.—

68. näide.

Kogumisžurnaal

NOVEMBER

Kassa	Deebi- torid	Kaubad	Inventar	Kreedi- torid	Kapital	Omanik	Arikulud	Maha- kirjutised
				Deebet				
500.—	1000.—	200.—				200.—	150.—	
500.—	500.—	1000.—						
1000.—	1500.—	1200.—				200.—	150.—	
				Kreedit				
200.—		500.—		1000.—				
200.—		500.—						
150.—		1000.—						
		500.—						
550.—		2500.—		1000.—				

DETSEMBER

				Deebet				
1000.—	1200.—	500.—		1500.—	300.—	100.—	150.—	100.—
850.—		650.—						
300.—		1800.—						
2150.—	1200.—	2950.—		1500.—	300.—	100.—	150.—	100.—
				Kreedit				
500.—	1000.—	850.—	100.—	1800.—		300.—		
1500.—		300.—						
650.—		1200.—						
150.—		100.—						
2800.—	1000.—	2450.—	100.—	1800.—		300.—		

69. näide.

Jrk. nr.	Aeg	Tekst	Summa	Kassa		Deebitorid		Kaubad	
				Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
1	Nov.	1	Äriseis	8200.—	1000.—		1200.—		5000.—
2	"	2	Müüdnud mitmesugust kaupa . .	500.—	500.—				500.—
3	"	4	Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa	1000.—			1000.—		1000.—
4	"	15	Ostetud J. Särg & Ko-lt mitme- sugust kaupa 1200.— eest, saa- dud rahas 200.— ja jäime võlgu 1000.—	1200.—		200.—		1200.—	
5	"	20	Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa 1000.— eest, saadud rahas 500.— ja jäi võlgu 500.—	1000.—	500.—		500.—		1000.—
6	"	25	Omaniku poolt võetud	200.—		200.—			
7	"	30	Tasutud mitmesuguseid ärikulusid .	150.—		150.—			
				4050.—	1000.—	550.—	1500.—	—	1200.— 2500.—
				12250.—	2000.—	550.—	2700.—	—	6200.— 2500.—
8	Dets.	2	Ostetud mitmesugust kaupa . .	500.—		500.—			500.—
9	"	5	Saadud võlatasuks J. Kaselt . .	1000.—	1000.—			1000.—	
10	"	6	Müüdnud mitmesugust kaupa . . .	850.—	850.—				850.—
11	"	10	Müüdnud J. Kasele mitmesugust kaupa 1500.— eest, saadud rahas 300.— ja jäi võlgu 1200.—	1500.—	300.—		1200.—		1500.—
12	"	15	Tasutud J. Särg & Ko-le	1500.—		1500.—			
13	"	18	Ostetud J. Särg & Ko-lt mitme- sugust kaupa	1800.—				1800.—	
14	"	20	Ostetud mitmesugust kaupa . . .	650.—		650.—		650.—	
15	"	23	Omaniku poolt võetud kaupa . .	100.—					100.—
16	"	31	Tasutud mitmesuguseid ärikulusid .	150.—		150.—			
17	"	31	10% inventari amortisatsiooni . .	100.—					
18	"	31	Ülekantud omaniku konto saldo	300.—					
				8450.—	2150.—	2800.—	1200.—	1000.—	2950.— 2450.—
				20700.—	4150.—	3350.—	3900.—	1000.—	9150.— 4950.—
19	Dets.	31	Kahjumid	400.—					
20	"	31	Kasumid	800.—				800.—	
21	"	31	Puhaskasum	400.—					
22	"	31	Äriseis	9600.—		800.—		2900.—	5000.—
				31900.—	4150.—	4150.—	3900.—	3900.—	9950.— 9950.—

Kreeditorid		Kapital		Arikulud		Kahjumid ja kasumid		Muud		Märkused
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	
	1700.—		6500.—					1000.—		Inventar
	1000.—									
								200.—		Omanik
				150.—						
—	1000.—	—	—	150.—	—	—	—	200.—	—	
—	2700.—	—	6500.—	150.—	—	—	—	1200.—	—	
1500.—										
	1800.—									
								100.—		Omanik
				150.—						
								100.—	100.—	Mahakirjutised
		300.—							300.—	Inventarile Omanikule
1500.—	1800.—	300.—	—	150.—				200.—	400.—	
1500.—	4500.—	300.—	6500.—	300.—	—	—	—	1400.—	400.—	
					300.—	400.—			100.—	Mahakirjutistele
							800.—			
			400.—			400.—				
3000.—		6600.—							900.—	Inventarile
4500.—	4500.—	6900.—	6900.—	300.—	300.—	800.—	800.—	1400.—	1400.—	

1. Ettevõttel oli 1. 11. 19... a. järgmine äriseis: raha kassas 1000.—, saada J. Kaselt 300.—, A. Kuuselt 500.— ja M. Kalalt 400.—, kaupade seis laos 2849.—, inventar 1000.— ja võlad J. Särg & Ko-le 700.— ja A.-s. Merkatorile 1000.—.

2. Ärilised tehingud:

- 1) 2. 11. Müüdud raha eest kaupa 140.—.
- 2) 7. 11. Müüdud kaupa võlgu J. Kasele 390.— eest ja M. Kalale 75.— eest.
- 3) 8. 11. Saadud A. Kuuselt rahas 100.—.
- 4) 10. 11. Tasutud A.-s. Merkatorile rahas 500.—.
- 5) 12. 11. Ostetud J. Särg & Ko-lt kaupa võlgu 198.— eest.
- 6) 14. 11. Ostetud raha eest kaupa 200.— eest.
- 7) 20. 11. Müüdud raha eest kaupa 505.— eest.
- 8) 30. 11. Tasutud mitmesuguseid ärikulusid 200.—.
- 9) 1. 12. Müüdud J. Kasele mitmesugust kaupa 400.— eest, saadud rahas 80.—, ülejäänud summa jäi võlgu.
- 10) 6. 12. Ostetud J. Orult mitmesugust kaupa võlgu 700.— eest ja A.-s. Merkatorilt — 2700.— eest.
- 11) 7. 12. Omanik võttis rahas 100.—.
- 12) 7. 12. Müüdud M. Kalale mitmesugust kaupa võlgu 1555.— eest.
- 13) 15. 12. Müüdud J. Kasele mitmesugust kaupa 240.— eest, saadud rahas 40.— ja ülejäänud summa jäi võlgu.
- 14) 16. 12. Müüdud võlgu kaupa A. Kuusele 1200.— eest ja M. Puule 1500.— eest.
- 15) 18. 12. Saadud võla tasuks rahas J. Kaselt 500.—, M. Kalalt 1500.— ja M. Puult 1000.—.
- 16) 18. 12. Tasutud võlga rahas J. Särg & Ko-le 700.— ja A.-s. Merkatorile 2500.—.
- 17) 31. 12. Tasutud mitmesuguseid ärikulusid 200.—, amortiseeritud inventar 10⁰/₀-ga, üle kantud omaniku konto saldo, koostatud inventuur, mille järgi kaupade seis on 31. 12. 1188.— ja muus osas äriseis on kokkukõlas raamatutega.

Ulesande lahenduseks tuleb pidada: 1) algitaalia viisi järgi: päeva-raamat (53. näide), kahepoolega kontodega pearaamat (54. näide), koostada pearaamatu läbikäikude aruanded novembri- ja detsembrikuude eest (55. ja 56. näide), koostada üldbilanss (57. näide) ja inventuurbilansid 1. 11. ja 31. 12. (15. näide) ja saldode-bilansid 30. 11. ja 31. 12. (27. näide), 2) täiendatud itaalia viisi järgi: kassa-põhiraamat vorm nr. 1 (59. näide), memoriaal vorm nr. 1 (58. näide), pearaamat vorm nr. 2 (60. näide),

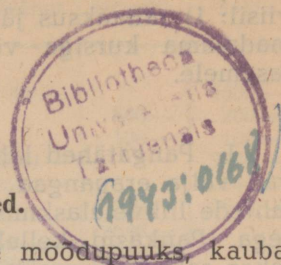
3) saksa viisi järgi: memoriaal vorm nr. 1 (58. näide) ilma alg-, kahjumite ja kasumite — ja lõpplausenditeta, kogumislehed novembri- ja detsembrikuude eest (62. ja 63. näide), kogumisžurnaal (61. näide), pearaamat (66. näide), kassa-põhiraamat vorm nr. 2 (67. näide) ja memoriaal vorm nr. 2 (68. näide) ja

4) ameerika viisi järgi koostada põhi-pearaamat (70. näide).

34424

5. loeng.

Raha.

58. Raha mõiste ja omadused.

1. Raha ülesandeks on olla kauba väärtuse moodupuuks, kaubavahetuse abinõuks ja seaduslikuks maksevahendiks.

2. Maksujõu järgi liigitatakse raha väeringrahaks, mida kodanikud on kohustatud vastu võtma piiramata summas maksete õiendamisel, vahetusrahaks, mille vastuvõtmine on piiratud rahaseadusega teatava summaga, ja fakultatiivseks rahaks, mille vastuvõtt on olnud iga isiku usaldusest selle raha vastu.

3. Materjaliväärtuse järgi, millest raha valmistatud, liigitatakse raha: 1) täieväärtuslikuks, mille materjaliväärtus ühtub riigi poolt kindlaks määratud nimetusega, näiteks kuldraha, 2) alaväärtuslikuks, millel on ka oma materjaliväärtus, kuid see ei vasta tema nimesväärtusele, näiteks metallist vahetusraha, ja 3) materjaliväärtusetuks, näiteks paberraha.

4. Igas riigis on oma raha, mis on kindlaks määratud vastava rahaseadusega. Rahaseadusega maksmapandud raha on sunduslikuks maksevahendiks ainult oma riigi piires ja nimetatakse siserahaks. Võõrriikide raha ei ole sunduslik maksevahend ja moodustab enesest hariliku kauba, mida nimetatakse välisrahaks.

5. Rahaseadusega määratakse kindlaks rahaüksus, selle nimetus ja rahaüksuse sisaldavus kas puhaskulla kaalus või prooviga, kusjuures näidatakse ka proov.

59. Metallraha.

1. Täieväärtuseline metallraha münditakse kullast või hõbedast, kusjuures metalliproov on kindlaks määratud rahaseadusega. Kuld- ja hõbemüntide proov on harilikult 900. Inglise kuldrahadel on proov $916\frac{2}{3}$ ja hõberahadel — 925. Proov näitab, mitu tuhandikku osa puhast kulda sisaldab metall, millest valmistatud münt. Vahetusraha münditakse mitmesugustest metallidest.

2. Rahaseadused määravad kindlaks kõrvalekaldumised metallraha proovist ja kaalust. Neid kõrvalekaldumisi nimetatakse remeediumiks ehk tolerantsiks. Remeedium kuldraha proovi alal on peamiselt kõigis riigis 1‰ . Saksamaal on remeedium kaalu alal $2,5\text{‰}$ ja proovi alal 2‰ .

3. Münti üldkaalu nimetatakse šrotiks, toor- ehk brutokaaluks. Kallismetalli kaalu mündis nimetatakse korniks ehk puhaskaaluks.

60. Paberraha.

1. Paberrahaks nimetatakse riigivalitsuse poolt väljaantavaid ja metallraha nimetust kandvaid rahamärke, mis kodanikud on kohustatud vastu võtma nende nimesväärtuses.

2. Kuigi paberraha väärtus määratakse sunduslikult riigivalitsuse poolt, omab paberraha iseseisva väärtuse, mis on harilikult madalam täieväärtuselisest metallrahast. Viimase väärtuse ülekaalu paberraha väärtusest nimetatakse laaziks.

3. Laazi kaotamine sünnib kahel viisil: konsolideerimisega või devalveerimisega. Konsolideerimine seisneb selles, et ringkäigust kõrvaldatakse nii palju paberraha, et laaz kaob, paberraha kurss tõuseb ühele tasemele kuldrahaga. Devalveerimine seisneb selles, et kuldraha kurss viiakse alla paberraha kursi tasemele. See võib sündida kahel viisil: 1) rahaüksus jääb endiseks ja paberraha vahetatakse kulla vastu madalama kursiga või 2) vähendatakse rahaüksust paberraha kursi tasemele.

61. Pangatähed.

1. Pangatähed lähevad lahku paberrahast seepoolest, et neid annavad välja erapangad riigi poolt antud õiguse alusel, kusjuures pangatähtede liikveelaskmise (emissiooni) alused määratakse kindlaks seadusega. Pankasid, kellele on antud õigus emiteerida pangatähti, nimetatakse raha- või emissioonipankadeks.

2. Seadus näeb ette, et osa emiteeritud pangatähtede katteks peab olema kattevara kas kullas või välisrahas. Kindel katteprotsent on Taanis — 50%, Saksamaal, Belgias, Kreekas, Itaalias ja Šveitsis — 40%, Prantsusmaal — 35%, Ungaris — 33¹/₃%, Hollandis — 20% ja Venemaal — 16²/₃%. Pangatähtede tsirkulatsioonist tingitud katteprotsent on Hispaanias.

62. Sisemaksevahendid.

1. Deviisimäärusega Ida maa-ala jaoks 29. 11. 1941 (AB 1 — 42) on sisemaksevahendeiks Idaterritooriumi vääringupiirkonnas riigikrediitkassatähed, riigikrediitkassa mündid, Saksa vahetusraha 1, 2, 5 ja 10 riigipenni väärtuses ning Vene vääringu maksevahendid. Saksa riigipangatähed loetakse välisrahaks.

2. Idaterritooriumi vääringupiirkond hõlmab endas endiste Eesti, Läti ja Leedu vabariikide maa-ala ja samuti ka Valge-Ruteenia. Valitsuspiir Saksa riigi ja Idaterritooriumi riigikomissariaadi vahel on ühtlasi ka tolli- ja vääringupiiriks. Idaterritooriumi riigikomissariaat on Saksa vääringulikult seisukohalt välismaa.

3. Sisemaksevahendite arvestamiseks avatakse pearaamatus „Kassa konto“, mida debiteeritakse sissetulnud rahasummadega ja krediteeritakse väljaläinud rahasummadega. Suurtes ettevõtetes võib pidada järgmised erikontod: „Peakassa“, „Kõrvalkassad“, „Veorahakassa“, „Postmarkidekassa“ ja „Kindlustus-, kohtu- ja tempelmarkidekassa“.

Kassa konto alal tuleb pidada abiraamatut.

63. Kassaraamat.

1. Kassaraamatut võib pidada järgmiste vormide järgi:

Vorm nr. 1.
Kreedid

Deebet

Aeg		Tekst	Dokumendi või orderi nr.	Summa	Aeg		Tekst	Dokumendi või orderi nr.	Summa
Ja.	1	Saldo		1000.—	Ja.	4	J. Ojale kaupade eest		800.—
"	15	Müüdnud kaupade eest		2340.—	"	13	Uür jaanuarikuu eest		100.—
"	20	Saadud J. Kaselt .		500.—	"	25	Mitmesugused ärikulud		300.—
					"	31	Saldo		2640.—
				3840.—					3840.—
Veebr.	1	Saldo		2640.—					

71. näide.

Aeg		Tekst	Doku- mendi või orderi nr.	Deebet	Kreedit	Saldo
Jaan.	1	Saldo		1000.—		1000.—
"	4	J. Ojale kaupade eest			800.—	200.—
"	13	Üür jaanuarikuu eest			100.—	100.—
"	15	Müüdnud kaupade eest		2340.—		2440.—
"	20	Saadud J. Kaselt		500.—		2940.—
"	25	Mitmesugused ärikulud			300.—	2640.—
"	31	Saldo			2640.—	
				3840.—	3840.—	
Veebr.	1	Saldo		2640.—		2640.—

72. näide.

2. Sissekanded kassaraamatusse tehakse äripäeva jooksul dokumentide järgi, milledele tehakse vastav märg.

3. Suurtes ettevõtetes on tarvilusel nn. orderitesüsteem. Trükitakse erivärvilised sedelid — orderid sissetulnud summade ja väljamakstud summade kohta. Sissetuleku orderile märgitakse krediteeritava konto nimetus, kellelt on vastu võetud, summa ja andmed dokumendi kohta. Väljamineku orderile märgitakse debiteeritava konto nimetus, kellele on väljamakstud, summa ja andmed dokumendi kohta. Laekahoidja toimetab raha vastuvõtmist ja väljamaksmist orderite järgi, kuna dokumentide järgi tehakse sissekanded kassaraamatusse. Äripäeva lõpul antakse orderid edasi raamatupidamisele ja kinnitatakse vastavate äridokumentide juurde.

4. Suurtes ettevõtetes peetakse laekahoidjate poolt igale kassale kassakäsiraamat, millesse märgitakse ainult vastuvõetud ja väljamakstud summad ja orderitesüsteemi juures orderite nr.

5. Kassa seisu kontrollitakse vähemalt üks kord kuus ja suurtes ettevõtetes iga äripäeva lõpul, mille kohta koostatakse dokument, millele kirjutavad alla laekahoidja ja ülelugemist toimetanud isikud. Kassa seisu vahed selgitatakse otsekohe. Kui puudujääki ei suudetud selgitada samal päeval, koostatakse põhiraamatus lausend:

Muud nõudmised

Kassale

ja debiteeritakse abiraamatus laekahoidja kontot.

64. Välisraha.

1. Igas riigis määratakse kindlaks rahasüsteem seadusandlikus korras nn. rahaseadusega. Rahaseadus määrab kindlaks rafiüksuse ja rahaliigid. Uksikute riikide rahasüsteemide kohta 1938. a. annab ülevaate välisrahade tabel (73. näide).

Riikide rahasüsteemid

Riigi nimetus	Rahaüksus	Rahaüksuse kaal g. K — kuld H — hõbe	Proov	Kulla pari- teet Saksa kuldarga alusel
I. Euroopa.				
Belgia	Belga (Ba) = 5 Belgia franki (Frs) à 100 centime	K 0,2092	1000	0,5837
Bulgaaria	*Lev (münt leva L) = 100 stotinki	K 0,0109	1000	0,0308
Eesti	Eesti kroon (Kr) = 100 senti	K 0,4032	1000	1,125
Hispaania	Peseta (Pes) = 100 centimos	K 0,3226	900	0,81
Hollandi	Gulden (Cfl, Hfl) = 100 centi	K 0,6720	900	1,6874
Iiri	Saorstat nael = 20 šillingit = 240 pence'i	K 7,9881	916%	20,429
Inglismaa	Naelsterling (£) = 20 šillingit (sh) = 240 pence (d)	K 7,9881	916%	20,429
Island	Krona = 100 auror	K 0,4032	1000	1,125
Itaalia	Lire (L) = 100 centesimi	K 0,0879	900	0,22094
Jugoslaavia	Dinar = 100 para	K 0,0265	1000	0,07394
Kreeka	Drahma (Dr) = 100 lepta	K 0,0195	1000	0,05448
Norra	Kroon (Nkr) = 100 öre	K 0,4480	900	1,125
NSVL	Tšervonets = 10 kuldrubla = 1000 kopikat	K 7,7423	1000	21,609
Portugal	Kuld escudo (Esc, \$) = 100 centavos	K 0,0726	916%	0,18572
Prantsusmaa	Franc (Fr) = 100 centimes	K 0,0589	1000	0,16447
Rootsi	Krona (Rkr) = 100 öre	K 0,4480	900	1,125
Rumeenia	Leu (raha — lei L) = 100 bani	K 0,0090	1000	0,02511
Saksamaa	Reichsmark (Rmk RM) = 100 pfen- ningen	K 0,3982	900	1,0
Soome	Markka (Smk) = 100 penni	K 0,0421	900	0,10573
Šveitsi	Frank = 100 rappi (centimes)	K 0,3226	900	0,81
Taani	Kroon (Dkr) = 100 öre	K 0,4480	900	1,125
Ungari	Pengö (P) = 100 fillér (heller)	K 0,2924	900	0,7342
II. Ameerika.				
Argentiina	Kuldpeso = 100 kuldcentavos = = 2,273 paberpeso	K 1,6129	900	4,075
	Paberpeso = 100 centavos = 0,44 kuldpeso	K 0,0638	1000	1,782
Boliivia	Bolivano = 100 centavos	K 0,5992	916%	1,532
Brasiilia	Cruzeiro = 100 centesimos	K 0,8	900	2,008
	Pabermilreis = ¼ cruzeiro = 1000 reis			
	Kuldmilreise = 4,576 pabermilreis'i			
Costa Rica	Colón = 100 centimos	K 0,4179	900	1,05
Ecuador	Sucré = 100 centavos	K 0,3343	900	0,8396
Guatemala	Quetzal = 100 centavo	K 1,6718	900	4,198
Haiti	Gourde = 100 centimes	K 0,3009	1000	0,84
Hondura	Lempira = 100 centavos	K 0,7524	1000	2,099
Kanada	Kanada dollar = 100 cents	K 1,6718	900	4,198
Kolumbia	Peso = 100 centavos	K 1,5976	916%	4,086
Kuuba	Peso = 100 cents	K 1,6718	900	4,198
Mehhiko	Peso = 100 centavos	K 0,8333	900	2,09
Nicaragua	Cordoba = 100 centavos	K 1,5046	1000	4,198
Panama	Balboa = 2 peso à 50 cent	K 1,5046	1000	4,198
Paraguay	Kuldpeso = 100 kuldcentavos = 42,61 paberpeso	K 1,4516	1000	4,05
	Paberpeso = 100 centavos = 0,023 kuldpeso	K 0,0340	1000	0,095
Peru	Peru £ = sol; 1 sol = 100 centavos	K 0,4681	900	1,175
Põhja-Ameerika Uhend- riigid (USA)	Dollar (\$) = .100 cents	K 1,6718	900	4,198
Salvador	Colon = 100 centavos	K 0,8359	900	2,099
Tšiili	Peso = 100 centavos	K 0,3343	900	0,8396
Uruguay	Kuldpeso = 100 centimos	K 1,5556	1000	4,34
Venezuela	Bolivar = 100 centimos	K 0,3226	900	0,81

Riigi nimetus	Rahaüksus	Rahaüksuse kaal g. K — kuld H — hõbe	Proov	Kulla pari- teet Saksa kuldmarka alusel
III. Aafrika.				
Abessiinia	Meneliku taaler ehk talari	H 28,075	835	—
	Mariatherese taaler	H 28,0668	833 $\frac{1}{3}$	—
Briti Ida-Aafrika	Ida-Aafrika nael = 20 šillingit = = 100 cent = 1 ingl. £	K 7,3224	1000	20,429
Briti Lääne-Aafrika	Lääne-Aafrika nael = 20 šillingit = 240 pence = 1 ingl. £	K 7,3224	1000	20,429
Libeeria	Nagu Põhja-Ameerika Uhendriiges			
Lõuna-Aafrika Unioon	Lõuna-Aafrika nael = 20 šillingit = = 240 pence = 1 ingl. £	K 7,3224	1000	20,429
Maroko	Nagu Prantsusmaal			
Tuneesia	Nagu Prantsusmaal			
IV. Aasia.				
Afganistan	Amania = afgaani	K 7,9881	916%	20,429
<i>Araabia:</i>				
Hidšas ja Nedšdel	Rijal = 11 piaster	H 24,13	830	—
Mujal	Mariatherese taaler ja inglise vääring	H 28,0668	833 $\frac{1}{3}$	—
Briti-India	Rüpia = 16 anna = 192 pic (3 pic = = 1 pice) 1 mohur = 15 rupiat 1 lakh = 100.000 rupiat 1 crore = 100 lakh'i	K 0,5492	1000	1,532
Hiina	Tael (liang) = 10 ma (tsin) = 100 kandarin (fen) = 1000 kaš (ei)	H 33,7— 33,25	898—1000	—
	Jüan-ši-kai dollar = 100 cent	H 22,8	900	—
Hollandi-India	Nagu Hollandis			
Filipiinid (USA)	Peso = 100 centavos = $\frac{1}{2}$ \$	K 0,7523	1000	2,099
Jaapan	Yen = 100 sen = 1000 rin	K 0,8333	900	—
Pärsia	Kran = 20 šahi = 1000 dinar (10 kran = 1 toman)	H 4,6033	895	—
Prantsuse Indo-Hiina	Piaster = 100 cent = 100 Prant- suse frs	K 0,5895	1000	1,645
Siiam	Baht (enne tical) = 100 satang	K 0,6657	1000	1,857
Straits-Settlements	Strait dollar = 100 cents = 0,12557 £	K 0,8544	1000	2,38
Süüria	Süüria nael = 100 piaster = 20 Pfrs	K 1,179	1000	3,289
Türgi	Türgi nael (Ltq) = 100 piaster = = 4000 para	K 6,615	1000	18,45
V. Austraalia.				
Austraalia	Austraalia nael = 20 šillingit = 240 pence	K 7,9881	916%	20,429
Uus-Meremaa	Nagu Inglismaal			

73. näide.

2. Rahvusvaheliste maksete õiendamine sünnib kullas, kusjuures kulla väärtus arvestatakse pariteedi alusel. Pariteet näitab mitme oma-riigi rahaüksusele võrdub välisriigi rahaüksus. Näiteks Saksa riigimark sisaldab 0,3982 g kulda prooviga 900, Prantsuse frank aga 0,0589 g kulda prooviga 1000. Seega oleks Prantsuse frangi pariteet $\frac{0,0589 \times 1000}{0,3982 \times 900} = 0,16447$ ehk üks Prantsuse frank maksab Saksa rahas 0,16447 kuldmarka.

3. Kuna kulla vedu on seotud kuludega, nagu veokulu, kindlustuspreemia ja intressid kulla väärtuselt kulla teel oleva aja eest, siis tuleb maksta kaupade eest peale kaubaväärtuse kullapariteedi järgi veel veoga seoses olevad kulud, missugust summat nimetatakse kulla eksportpunk-

tiks. Maksete saamisel välismailt saadakse kaubaväärtus kullapariteedi järgi — kulla transpordiga seotud kulud, missugust summat nimetatakse kulla importpunktiks.

4. Kuna kaubavahetus riikide vahel sünnib vastastikku, siis on nõudmine välisraha järgi vastastikune. Jääb ära kulla vedu ja tekib nõudmine välismaksevahendite järele. Tekib välismaksevahendite hind, mida nimetatakse kursiks, mis oleneb nõudmiste ja pakkumiste vahekorra ja kõigub kullapunktide vahel.

5. Kurss näitab, kui palju maksab siserahas 100 välisraha üksust, välja arvatud Inglise ja USA raha, millede kurss näitab, kui palju maksab üks £ või \$. Näiteks Soome raha kurss on 5,10. See tähendab, et 100 Soome marka maksab Rmk. 5.10. Näiteks dollari kurss on 2,21. See tähendab, et \$ 1.— maksab Rmk. 2.21.

6. Välisraha ostu-müügioperatsioon toimetavad pangad, kes ostavad välisraha odavama kursiga kui müüvad. Vahe (*la marge*) on pankade teenistus.

7. Inventuuris hinnatakse välisraha ostjate kursiga.

8. Erakorralistel aegadel määratakse kindlad kursid ja ostu-müügi õigus antakse teatavatele pankadele. Kurss, millega pangad ostavad välismaksevahendeid, nimetatakse ostjate kursiks ja millega müüvad — müüjate kursiks.

9. Välisraha ostu-müügi kohta kehtivad eeskirjad on toodud deviisimääruses. Ida maa-ala jaoks 29. 11. 1941 (AB 1 — 42) ja teostamiseeskirjades Ida maa-ala deviisimäärusele (AB 7 — 42).

10. Inglise rahaüksuseks on naelsterling: (£), mis sisaldab 20 šillingit (sh.). Uhes šillingis on 12 pentsi (d.). Summad kirjutatakse kolmejärguliselt. Näit. £ 125.12.6, s. o. 125 naelsterlingit, 12 šillingit ja 6 pentsi. Inglise arvestavad hindu ka ainult šillingites ja pentsides. Sel juhul kirjutatakse summad kahejärguliselt. Näit. 76/6, mis tähendab 76 šillingit ja 6 pentsi. Peale nende üksuste on tarvitusel veel järgmise nimetusega mündid: 1 guinea = 21 sh., 1 half a crown = 2½ sh., 1 florin = 2 sh.

Inglise raha ümberarvutamisel kursiga tuleb šillingid ja pentsid muuta kümnendikmurruks naelsterlingit, milleks kasutada alljärgnevat tabelit.

Shilling	Pence											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
0	0,0	0,00416	0,00833	0,0125	0,01666	0,02083	0,025	0,02916	0,03333	0,0375	0,04166	0,04583
1	0,05	0,05416	0,05833	0,0625	0,06666	0,07083	0,075	0,07916	0,08333	0,0875	0,09166	0,09583
2	0,1	0,10416	0,10833	0,1125	0,11666	0,12083	0,125	0,12916	0,13333	0,1375	0,14166	0,14583
3	0,15	0,15416	0,15833	0,1625	0,16666	0,17083	0,175	0,17916	0,18333	0,1875	0,19166	0,19583
4	0,2	0,20416	0,20833	0,2125	0,21666	0,22083	0,225	0,22916	0,23333	0,2375	0,24166	0,24583
5	0,25	0,25416	0,25833	0,2625	0,26666	0,27083	0,275	0,27916	0,28333	0,2875	0,29166	0,29583
6	0,3	0,30416	0,30833	0,3125	0,31666	0,32083	0,325	0,32916	0,33333	0,3375	0,34166	0,34583
7	0,35	0,35416	0,35833	0,3625	0,36666	0,37083	0,375	0,37916	0,38333	0,3875	0,39166	0,39583
8	0,4	0,40416	0,40833	0,4125	0,41666	0,42083	0,425	0,42916	0,43333	0,4375	0,44166	0,44583
9	0,45	0,45416	0,45833	0,4625	0,46666	0,47083	0,475	0,47916	0,48333	0,4875	0,49166	0,49583
10	0,5	0,50416	0,50833	0,5125	0,51666	0,52083	0,525	0,52916	0,53333	0,5375	0,54166	0,54583
11	0,55	0,55416	0,55833	0,5625	0,56666	0,57083	0,575	0,57916	0,58333	0,5875	0,59166	0,59583
12	0,6	0,60416	0,60833	0,6125	0,61666	0,62083	0,625	0,62916	0,63333	0,6375	0,64166	0,64583
13	0,65	0,65416	0,65833	0,6625	0,66666	0,67083	0,675	0,67916	0,68333	0,6875	0,69166	0,69583
14	0,7	0,70416	0,70833	0,7125	0,71666	0,72083	0,725	0,72916	0,73333	0,7375	0,74166	0,74583
15	0,75	0,75416	0,75833	0,7625	0,76666	0,77083	0,775	0,77916	0,78333	0,7875	0,79166	0,79583
16	0,8	0,80416	0,80833	0,8125	0,81666	0,82083	0,825	0,82916	0,83333	0,8375	0,84166	0,84583
17	0,85	0,85416	0,85833	0,8625	0,86666	0,87083	0,875	0,87916	0,88333	0,8875	0,89166	0,89583
18	0,9	0,90416	0,90833	0,9125	0,91666	0,92083	0,925	0,92916	0,93333	0,9375	0,94166	0,94583
19	0,95	0,95416	0,95833	0,9625	0,96666	0,97083	0,975	0,97916	0,98333	0,9875	0,99166	0,99583

$\frac{1}{4} d = 0,00104$

$\frac{1}{2} s = d 0,00208$

$\frac{3}{4} d = 0,00312$

65. Välisraha arvestamine.

1. Välisraha arvestamiseks peetakse pearaamatus „Välisraha konto“, mida debiteeritakse välisraha summadega ostjate kursiga ja krediteeritakse müüjate kursiga. Inventuuris hinnatakse välisraha ostjate kursiga.

2. Välisraha konto alal peetakse abiraamat Välisraha raamat, milles arvestatakse välisraha välisraha üksustes (sordid), näidatakse kurss ja välisraha väärtus siserahas (kontrvaluutas).

3. Kuna välisraha ostu- ja müügikursid on erinevad, siis tekivad välisraha operatsioonide alal välisraha kontrol tulemused, kas kahjumid või kasumid, mida nimetatakse kursikahjudeks või kursikasudeks.

Kursikahjud arvestatakse arvestusperioodi lõpul lausendiga:

Kursikahjud
Välisrahale.

Kursikasud arvestatakse arvestusperioodi lõpul lausendiga:

Välisraha
Kursikasudele.

66. Välisraha raamat.

1. Välisraha raamatus avatakse konto igale välisraha sordile ja nimetatakse ka raamatut sortideraamatuks. Välisraha raamatut võib pidada mitmesuguste vormide järgi, millede kohta on toodud allpool näiteid.

2. Arvestusperioodi lõpul võrreldakse raamatu kontode saldod inventuuriga ja leitakse kursikasud ja kursikahjud, mis kantakse läbi välisraha raamatu kontodest ja lõpetatakse raamatu kontod saldode läbikandmisega lõppinventuuri järgi.

3. Näiteks 1. 1. oli Smk. 200.— a/k 5.00 ja \$ 300.— a/k 2.21.

5. 1. ostetud Smk. 1800.— a/k 5.00, 20. 1. müüdüd Smk. 1300.— a/k 5.10.

31. 1. oli inventuuri järgi Smk. 700.— a/k 5.00 ja \$ 300.— a/k 2.20.

Kursivahed 31. 1. oleksid järgmised:

Sordi nimetus	Saldo		Inventuuri järgi	Kursi-	
	Deebet	Kreedid		kahju	kasu
Smk.	33.70		35.—		1.30
\$	663.—		660.—	3.—	
Kursikahju . . .					1.70
Kokku	696.70		695.—	3.—	3.—

75. näide.

Välisraha raamatu kontode vormid oleksid järgmised.

4. Välisraha raamatus vorm nr. 1 oleks Smk. konto järgmine:

Vorm nr. 1.
Kreedid

Deebet

Smk. konto

Aeg		Tekst	Välis- rahas	Kurss	Summa	Aeg		Tekst	Välis- rahas	Kurss	Summa
Ja.	1	Saldo . . .	200.—	5,00	10.—	Ja.	20	Müüdüd . .	1300.—	5,10	66.30
”	5	Ostetud . .	1800.—	5,00	90.—	”	31	Saldo . . .	700.—	5,00	35.—
”	31	Kursikasu .			1.30						
			2000.—	5,00	101.30				2000.—		101.30
Veebr.	1	Saldo . . .	700.—	5,00	35.—						

76. näide.

5. Välisraha raamatus vorm nr. 2 oleks Smk. konto vorm järgmine:

Smk. konto

Vorm nr. 2.

Aeg	Tekst	Välisrahas			Kurss	Summa		
		Deebet	Kreedit	Saldo		Deebet	Kreedit	Saldo
Jaan.	1	Saldo	200.—		200.—	5.00	10.—	10.—
"	5	Ostetud	1800.—		2000.—	5.00	90.—	100.—
"	20	Müüdüd		1300.—	700.—	5.10		66.30
"	31	Kursikasü					1.30	35.—
"	31	Saldo		700.—	—			35.—
			2000.—	2000.—			101.30	101.30
Veebr.	1	Saldo	700.—			5.00	35.—	

77. näide.

6. Välisraha raamatu vorm nr. 3 oleks järgmine:

Vorm nr. 3.

Deebet					Aeg	Tekst	Kreedit							
Smk.	\$	jne.	Kurss	Summa			Smk.	\$	jne.	Kurss	Summa			
200.—				673.—	Jaan.	1	Saldo . . .							
1800.—	300.—		5.00	90.—	"	5	Ostetud . .							
					"	20	Müüdüd . .	1300.—		5.10		66.30		
					"	31	Kursikahju					1.70		
					"	31	Saldo . . .	700.—	300.—			695.—		
2000.—	300.—			763.—			Kokku . . .	2000.—	300.—			763.—		
700.—	300.—			695.—	Veebr.	1	Saldo . . .							

78. näide.

Selle vormi tarvitamisel võib arvestada ainult kursivahede vahet, mitte aga kursivahesid üksikute sortide järgi.

7. Välisraha raamatu vorm nr. 4 oleks järgmine:

Vorm nr. 4.

Aeg	Tekst	Smk.		\$		jne.	Kurss	Summa	
		Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit			Deebet	Kreedit
Jaan.	1	Saldo . . .	200.—		300.—			673.—	
"	5	Ostetud . .	1800.—				5.00	90.—	
"	20	Müüdüd . .		1300.—			5.10		66.30
"	31	Kursikahju							1.70
"	31	Saldo . . .		700.—	300.—				695.—
		Kokku . . .	2000.—	2000.—	300.—	300.—		763.—	763.—
Veebr.	1	Saldo . . .	700.—		300.—			695.—	

79. näide.

34423

6. loeng.

Hoiused.

67. Hoiuste mõiste.

1. Hoiuste all mõistame raha, mis on antud hoiule kas panka, riigihoiukassasse või posti jooksvale arvele, tingimusel, et vastav asutis annab raha tagasi kas sissemaksjale või isikule, kellele ta käsib.

2. Tagasinõudmise tähtaja järgi võivad hoiused olla kas igavesed, tähtajalised või tähtajata. Igaveste hoiuste vastuvõtmine, mille järgi pank saab omandiks teatava summa raha ja selle vastu võtab kohustuse anda igal aastal sissemaksjale teatava summa. Tähtajata hoiuseid võtavad vastu pangad jooksvate arvete nimetuse all.

3. Tähtajalistelt hoiustelt, jooksvatelt arvetelt ja muilt hoiuarvetelt maksetakse intresse.

68. Tähtajalised hoiused.

1. Tähtajalised hoiused võetakse vastu panka kindla tähtajani, mille tõenduseks kommerts pangad annavad nimelise hoiutähe, kuna ühis pangad — kas nimelise hoiutähe või hoiuraamatu. Hoiusumma väljaandmine sünnib ainult hoiutähe või hoiuraamatu esitamisel.

2. Hoiutähte võib edasi anda nimelise pealkirja tegemisega, kusjuures pangaraamatutes kantakse hoiusumma uue omaniku nimele.

3. Hoiutähe kaotamise korral omanik teatab sellest pangale, kes hoiuleandja kuulutab sellest ajakirjanduses, tähendades hoiutähe numbri, tähtaja ja omaniku nime ning hoiatuse, et hoiutäht tunnustatakse maksvusetuks.

Omanikule antakse uus hoiutäht kuu aega pärast tema tähtaega või aasta pärast, arvates kuulutuse ilmumisest, selle järgi, kumb tähtaeg on lühem.

4. Hoiuleandmise lepingud võivad sisaldada korralduse, et hoiuleandja surma puhul hoiusumma maksetakse välja ülesantud isikule.

5. Hoiutähelt tasutakse tempelmaksu 0,1% hoiusummast. Hoiuraamatutes tempelmaksustatakse iga sissekanne.

69. Jooksvad arved.

1. Jooksev arve on säärane kliendi ja panga leping, kus pank on kohustatud tema kätte usaldatud summat kliendile tagasi maksma selle nõudel igal ajal, kas tervelt või osaliselt.

2. Jooksev arve avatakse pangas kirjaliku avalduse põhjal. Teise nime peale jooksvat arvet avada ei saa. Pank annab vastu jooksva arve raamatukese, kuhu märgib hoiule võetud summa.

3. Raha saamine jooksvalt arveltsünnib kahel viisil: 1) isiklikult allkirja vastu ja 2) tšekiga.

Jooksva arve omanikule antakse pangast välja tšekiraamat, mis sisaldab teatava arvu nummerdatud tšekiplankette. Pangad nõuavad tšekiraamatu saajalt kohustust, et tšekiplangid hoitaks hoolsasti ja et tšekiraamatu omanik võtab enda peale vastutuse kõikide kahjude eest, mis võivad sündida tšekiplankettide varguse või kadumise puhul, kui sellest pole teatatud pangale õigel ajal.

4. Tempelmaksu tasutakse panga poolt jooksvale arvele vastu võetud summade kviitungitelt ja allkirjadelt 5 penni, kui summa ei ületa 100.— riigimarka, ja 10 penni, kui summa ületab 100.— riigimarka.

70. Tšekk.

1. Tšekk on abstraktne tingimusteta maksukäsk kellelegi välja anda esimese arvel kindel rahasumma.

Tšekk ei ole üksi raha kättesaamise abinõu, vaid ka maksuvahend, mis täidab raha aset, mille tõttu tšeki koostamise ja käibe kohta on pandud kehtima eri tšekiseadus (TšS), mis on välja töötatud kokkukõlas Genfi tšekikonventsiooniga ja avaldatud Riigi Teatajas (RT) nr. 82 1938. a.

2. Tšekk peab sisaldama järgmisi olulisi osi ehk rekvisiite:

1) nimetuse „tšekk“, paigutatud akti enese teksti ja väljendatud samas keeles, milles on koostatud see akt (Saksamaal — Scheck, Itaalias — chèque, Prantsusmaal — chèque, Inglismaal — cheque, Ameerikas — check);

2) tingimuseta käsu kindlaksmääratud rahasumma maksmiseks;

3) isiku nime, kes on kohustatud maksma (trassaat);

4) maksukoha;

5) tšeki koostamise kuupäeva ja koha;

6) tšeki väljaja (trassandi) allkirja (TšS § 1).

3. Akti, milles puudub mõni eelmises punktis loetletud koostusosadest, ei peeta tšekiks, välja arvatud järgmised juhud.

Maksukohaks, kui see on otseselt märkimata, peetakse trassaadi nime juures tähendatud kohta, kui trassaadi nime juures on märgitud mitu kohta, siis kuulub tšekk lunastamisele esimesena märgitud kohas.

Nende kui ka igasuguste teiste äramärkimiste puudumisel kuulub tšekk lunastamisele kohas, kus on trassaadi peakäitis.

Tšekki, millel koostamiskoht on märkimata, peetakse allakirjutatuks trassandi allkirja juures tähendatud kohas (TšS § 2).

4. Kui tšekki, mis on väljatud puudulikult koostatuna, on hiljem täiendatud sõlmitud kokkuleppe vastaselt, siis selle kokkuleppe mitte-täitmist ei saa kasutada vaidena tšekivaldaja vastu, kui viimane pole omandanud tšekki halvas usus või kui ta selle omandamisel pole toimunud raske hooletusega (TšS § 13).

71. Tšekisumma.

1. Kui tšekisumma on märgitud tšekile nii sõnadega kui ka numbritega ja kui need erinevad, siis on kehtiv sõnadega märgitud summa.

2. Kui tšekisumma on märgitud tšekile kas sõnadega või numbritega mitu korda ja kui need erinevad, siis on kehtiv kõige väiksem neist (TšS § 9).

3. Tšekile märgitud intressimääramist peetakse mittekirjutatuks (TšS § 7).

72. Tšeki kirjutamine.

1. Eksituste vältimiseks tšekkide kirjutamisel on kasutusel panga-praktikas vaid vastava panga poolt väljaantud trükitud tšekiblanketid, millele raamatuke antakse välja tšekiandjale (trassandile) tšekilepingu sõlmimisel.

2. Tšeki kirjutamisel on soovitav:

a) alata tšekisummat vastavas reas võimalikult äärelt peale ning ilma vahedeta sõnadega;

b) kirjutada tšekk ainult tindiga;

c) tšekis parandusi mitte teha; kuigi tšekil on lubatud mitteoluliste paranduste tegemine, vaid kirjutada alati uus tšekk.

3. Kuritarvituste vältimiseks tuleb hoida tšekiraamat kindlas kohas.

4. Tšekk peab sisaldama koostusosi (rekvisiite).

5. Saksamaal on pandud kehtima alljärgnev ühtlustšeki vorm:

11 mm.	36 mm.		148 mm.
	Nr. 682		Tšeki nr. 682
	Tööstuse Pank A. S.		Konto nr. 1350
	Berlin		RM. 100.—
	Välja antud:		Tööstuse Pank, A. S., Berliinis, makske selle tšeki vastu minu arvelt riigimarka üks sada härra Karl Müllerile või esitajale
	Karl Müller'ile Berlin		Berliin, 10. aprillil 1942 (koostamiskoht)
	RM. 100.—		Moritz Schmidt
	Datum:		
	10. aprill 1942		
105 mm.		Tööstuse Pank A/S Berlin	Tšekk, milles lisand „või esitaja“ on läbikriipsutatud või maksutähtpäev märgitud, jääb väljamaaks mata.

80. näide.

73. Maksja (trassaat).

1. Tšekki võidakse väljata ainult pankuri lunastada, kelle juures trassandil on arve, mille kohta ta võib kas sõnaselge või vaikiva kokkuleppe alusel ja selle kohaselt teha käsutusi tšekkidega. Tšekiks ei peeta akti, mis pole väljatud pankuri lunastada, kuigi ta sisaldab nimetuse „tšekk“ (TšS § 3).

Pankuriteks peetakse Tšekiseaduse mõttes kõiki krediidasutisi, kes on õigustatud nende asutiste tehingute kohta käivate eeskirjade järgi raha hoiule võtma ning toimetama maksmissi kolmandate isikute arvel (TšS § 54).

2. Tšeki maksukoha maa seadus määrab kindlaks isikud, kes võivad olla trassaadiks.

Kuigi tšekk on tühine Tšekiseaduse nõudeile mittevastava trassaadi tõttu, jäävad siiski kehtivaks neist allkirjadest tulenevad kohustused, mis on kirjutatud maal, kelle seadus ei pea tšekki tühiseks sel põhjusel (TšS § 72).

3. Tšekki võidakse koostada nii, et ta kuulub lunastamisele trassandilt endast.

Tšekki võidakse väljata kolmanda isiku arvel.

Tšekki ei või koostada nii, et trassant on ühtlasi trassaadiks, välja arvatud juhtum, kui on tegemist tšekiga, mille on väljanud trassandi üks käitis sama trassandi teise käitise lunastada. Sel juhul ei või tšekki väljata esitaja tšekina (TšS § 6).

4. Tšekk võib kuuluda lunastamisele kolmanda isiku juures, olgu see kas trassaadi elukohas või mujal, kuid siiski tingimusel, et kolmas isik oleks pankur (TšS § 8).

74. Maksukoht.

1. Maksukohaks loetakse tšekimaksja nime või firma juures märgitud koht.

Kui maksukoht on tšekil otseselt märkimata, peetakse maksukohaks trassaadi nime juures tähendatud kohta. Kui trassaadi nime juures on märgitud mitu kohta, siis kuulub tšekk lunastamisele esimesena märgitud kohas. Nende kui ka igasuguste teiste äramärkimiste puudumisel kuulub tšekk lunastamisele kohas, kus on trassaadi peakäitis (TšS § 2).

2. Tšeki maksukoha maa seadus määrab kindlaks isikud, kes võivad olla trassaadiks (TšS § 72).

3. Selle maa seadus, kelle territooriumil tšekk kuulub lunastamisele, määrab:

1) kas tšekk kuulub tingimata lunastamisele esitamisel või võib teda koostada nii, et ta kuulub lunastamisele kindla aja möödumisel pärast esitamist, ja mis tagajärjed on sellel, kui tšekile on märgitud tõeliku koostamispäeva asemel hilisem kuupäev;

2) esitamistähtaja;

3) kas võib tšekki aktsepteerida, tõestada, kinnitada või viisumiga varustada ja missugused on säärase toimetuse tagajärjed;

4) kas tšekivaldaja on õigustatud nõudma ja kas ta on kohustatud vastu võtma osalist maksu tšeki järgi;

5) kas tšekki võidakse ristata või varustada klausliga „arvele kandmiseks“ või mõne muu samatähendusliku väljendiga ja missugused on selle ristamise, klausli „arvele kandmiseks“ või mõne muu samatähendusliku väljendi tagajärjed;

6) kas tšekivaldajal on eriõigusi kattele ja missugune sisu on neil õigustel;

7) kas trassant on õigustatud tšekki ära muutma või tõstma vait tšeki väljalunastamise seismapanekuks;

8) vahendid, mida võidakse kasutada tšeki kaotamisel või ära-varastamisel;

9) kas regressiõiguse säilitamiseks indossantide, trassandi ja teiste tšekikohuslaste vastu on vajalik protest või samatähenduslik avaldus (TšS § 76).

75. Tšeki koostamise kuupäev ja koht.

1. Koostamispäevast arvatakse tšeki lunastamiseks esitamise tähtpäevi (TšS § 29). Kui tšeki koostamis- ja maksukoha kalender erinevad, siis koostamispäev viiakse üle maksukoha kalendri vastavale päevale (TšS § 30).

2. Tšekki, millel koostamiskoht on märkimata, peetakse allakirjutatuks trassandi allkirja juures tähendatud kohas (TšS § 2).

3. Tšekijärgsete kohustuste jõu määrab selle maa seadus, kelle territoriumil see kohustus on alla kirjutatud (TšS § 74).

4. Regressiõiguse teostamise tähtajad määrab kõigi tšekikohuslaste suhtes tšeki koostamise koha seadus (TšS § 75).

76. Allkiri tšekil.

1. Kui tšekil on isikute allkirju, kellel puudub õigus kohustuda tšekiga, võltsitud allkirju, väljamõeldud isikute allkirju või allkirju, mis mõnel muul põhjusel ei kohusta isikut, kes selle on kirjutanud või kelle nimel see on kirjutatud, siis ei avalda see teiste allakirjutajate tšekijärglaste kohustuste kehtivusele mingit mõju (TšS § 10).

2. Kui keegi kirjutab tšekile oma allkirja teise esindajana, ilma et ta selleks oleks volitatud, siis kohustub ta ise selle tšeki järgi, ja kui ta on selle lunastanud, siis omab ta samu õigusi, mis kuulusid isikule, keda ta tahtis esindada. Sama on kehtiv ka esindaja kohta, kes on ületanud oma volitused (TšS § 10).

3. Trassant vastutab tšeki lunastamise eest. Igasugust klauslit, millega trassant vabastab enese vastutusest lunastamise eest, peetakse mittekirjutatuks (TšS § 12).

4. Isiku võime kohustuda tšekkidega määrab kindlaks selle maa seadus, kelle kodakondsusse ta kuulub. Kui see seadus tunnustab kohaldatavaks teise maa seaduse, siis kohaldatakse viimast. Selle isiku kohustumist tšeki järgi, kes säärase seaduse järgi on tšekivõimetu, peetakse siiski kehtivaks, kui ta on oma allkirja andnud tšekile säärase maa territoriumil, kelle seaduse järgi ta oleks tšekivõimeline. See eeskiri ei tule kohaldamisele, kui omamaalane on kohustunud tšeki järgi välismaal (TšS § 71).

77. Maksusaaaja tšeki järgi.

1. Tšekki võib määrata väljamaksmisele kuuluvaks:

a) kindlale isikule indossimisõigust sõnaselgelt väljendava klausliga või ilma selleta (ordertšekk);

b) kindlale isikule klausliga „indossimisõigusega“ või muu samatähendusliku väljendiga (rektatšekk);

c) esitajale (esitajatšekk).

2. Tšekki, mis on määratud väljamaksmisele kuuluvaks kindlale isikule lisamärkmega „või esitajale“ või mõne muu samatähendusliku lisandiga, peetakse esitajatšekiks. Samuti peetakse esitajatšekiks tšekki, milles maksusaaaja on märkimata (TšS § 5).

78. Riste-tšekk.

1. Riste-tšeki juures piiratakse isikute ringi, kellele võib toimuda tšekisumma väljamaksmine.

Ristamine toimub kahe rööpjoone tõmbamisega tšeki esiküljele. Tšekk võib ristatud olla üld- või eriristega (TšS § 37).

2. Üldristega varustatuks peetakse tšekki, millele tõmmatud kahe rööpjoone vahele kas pole märgitud midagi või on paigutatud sõna „pankur“ või mõni muu samatähenduslik väljend (TõS § 37).

Üldristega varustatud tšekki võib trassaat lunastada ainult pankurilt või oma ärisõbralt (TõS § 38).

3. Eristega varustatuks peetakse tšekki, millele tõmmatud kahe rööpjoone vahele on märgitud pankuri nimi (TõS § 37).

Eristega varustatud tšekki võib trassaat lunastada ainult tšekiristes nimetatud pankurilt, kui aga selleks on trassaat ise, siis ainult oma ärisõbralt. Nimetatud pankur võib selle tšeki siiski anda tšekisumma sissenõudmiseks teisele pankurile.

Mitme eristega tšekki võib trassaat lunastada ainult siis, kui tšekil pole enam kui kaks ristet ja kui üks neist on määratud tšekisumma sissenõudmiseks arvekoja kaudu (TõS § 38).

4. Üldristet võib muuta eristeks, eristet aga üldristeks muuta ei saa. Riste kui ka märgitud pankuri nime mahakriipsutamist peetakse mittetoimunuks (TõS § 37).

5. Pankur võib ristatud tšekki omandada ainult oma ärisõbralt või teiselt pankurilt. Ka sissenõudmist nende tšekkide järgi võib ta teostada ainult nende, aga mitte teiste isikute arvel (TõS § 38).

6. Trassaat või pankur, kes on toiminud Tšekiseaduse eeskirjade vastaselt, vastutab tekkinud kahju eest tšekisumma piirides (TõS § 38).

7. Kas tšekki võidakse ristata ja missugused on selle ristamise tagajärjed, määrab selle maa seadus, kelle territooriumil tšekk kuulub lunastamisele (TõS § 76 p. 5).

79. Arvestustšekk.

1. Trassant kui ka iga tšekivaldaja võib tšeki esiküljele põiki märgitud sõnadega „arvele kandmiseks“ või mõne muu samatähendusliku väljendiga keelata tšeki väljalunastamist sularahas. Sel juhul võib tšekki kasutada trassaadi juures ainult tšekisumma kandmiseks arve kreeditisse (ülekanndmiseks ühelt arvelt teisele, arve õiendamiseks või tasarovutamiseks¹). Säärasel toimetusel on tšeki lunastamise jõud.

2. Tšeki sularahas maksmise keeldu ei või ära muuta ja sõnade „arvele kandmiseks“ mahakriipsutamist peetakse mittetehtuks. Trassaat, kes on toiminud nende eeskirjade vastaselt, vastutab tekkinud kahju eest tšekisumma piirides (TõS § 39).

3. Kas tšekki võib varustada klausliga „arvele kandmiseks“ või mõne muu samatähendusliku väljendiga ja missugused on selle klausli või väljendi tagajärjed, määrab selle maa seadus, kelle territooriumil tšekk kuulub lunastamisele (TõS § 76 p. 5).

80. Tšekikäendus.

1. Tšeki väljalunastamine võib tagatud olla tšekikäendusega kas tšekisumma terves või osalises suuruses kas kolmanda isiku poolt, välja arvatud trassaat, või ka isiku poolt, kelle allkiri juba leidub tšekil (TõS § 25).

2. Tšekikäendus märgitakse tšekile või tšekijätkule sõnaga „käendan“ või mõne muu samatähendusliku väljendiga ja peab allakirjutatud

¹ Tasaarvutus, tasendus, vastutasu (compensatio; BES § 3545) lõpetab lepingu vastastikul arvestusel.

olema tšekikäendaja poolt. Tšeki esiküljel oleval paljal allkirjal, kui see ei kuulu trassandile, on tšekikäenduse tähendus. Tšekikäenduses tuleb ära märkida see isik, kelle eest tšekikäendus antud. Kui vastav isik ei ole ära märgitud, siis loetakse tšekikäendus antuks trassandi eest (TšS § 26).

3. Tšekikäendaja vastutab ühesugusel määral tema poolt käendatava isikuga. Tšekikäendaja kohustus on kehtiv ka siis, kui tema poolt käendatud kohustus osutub tühiseks ükskõik mis põhjusel, välja arvatud vormi puudulikkus (TšS § 27).

4. Tšeki lunastanud käendaja omandab tšekijärgsed õigused käendatud isiku kui ka nende vastu, kes vastutavad tšeki järgi viimase ees (TšS § 27).

81. Tšekiteisikud.

1. Peale esitajatšekkide (ordertšekkide) kõiki teisi tšekke, mis on koostatud ühel maal ja kuuluvad lunastamisele teisel maal või koostamiskoha maa meretaguses osas ja ümberpöördult, või mis on koostatud ja kuuluvad lunastamisele maa ühes ning samas meretaguses osas, või mis on koostatud maa ühes meretaguses osas ja kuuluvad lunastamisele sama maa teises meretaguses osas, võidakse väljata mitmes samase sisuga teisikus.

2. Kui tšekk on väljatud mitmes teisikus, siis tuleb iga tšekiteisiku tekstis eneses ära märkida, mitmes ta on järjekorralt. Näit. „makske selle esimese (prim) tšeki vastu“ jne. või „makske selle teise (secunda) tšeki vastu“ jne.

Kui vastav järjekorra märke puudub tšekiteisikus, peetakse igat säärast teisikut iseseisvaks tšekiks (TšS § 49).

3. Uhe tšekiteisiku lunastamine tühistab kõik teised tšekiteisikud, seda ka siis, kui lunastatud tšekiteisikus ei leidu märget, et selle lunastamise kaotavad oma jõu kõik teised tšekiteisikud (TšS § 50).

82. Edasiandmine (indossimine).

1. Tšekki võib edasi anda indossimisega, vaatamata sellele, kas ta on määratud väljamaksmisele kuuluvaks kindlale isikule indossimisõigust sõnaselgelt väljendava klausliga või ilma selleta.

Tšekki võib indossida ka trassandile ja igale teisele tšekikohuslasele. Need isikud võivad tšekki edasi indossida (TšS § 14). Indossimine peab olema tingimusteta. Iga tingimust, millest indossimine on tehtud sõltuvaks, peetakse mittekirjutatuks. Osaline indossimine on kehtetu. Indossimine vekslivaldajale on samaväärne blankoindossimisega (TšS § 15). Indossimisega kanduvad üle kõik tšekist tulenevad õigused (TšS § 17). Indossant vastutab tšeki lunastamise eest (TšS § 18).

2. Indossament tuleb märkida tšekile või tšeki külge kinnitatud lehele (tšekijätkule). Indossamendis võib näidata indossaati või mitte. Kui indossamendis ei ole näidatud indossaati, siis koosneb ta ainult indossandi allkirjast ja nimetatakse blankoindossamendiks. Blankoindossament tuleb märkida tingimata tšeki tagaküljele või tšekijätkule (TšS § 16). Blankoindossamendi korral tšekivaldaja võib täita indossamendi oma või mõne teise isiku nimega, indossida tšekki edasi kas blankoindossamendiga või kindlale isikule ja edasi anda tšekki kolmandale isikule blankoindossamenti täitmata ja tšekki indossimata (TšS § 17).

Kui blankoindossamendile järgneb teine indossament, siis peetakse tšekk blankoindossamendi teel omandatuks isiku poolt, kes on alla kirjutanud sellele teisele indossamendile (TšS § 19).

3. Tšeki edasiandmist, mis on määratud väljamaksmisele kuuluvaks kindlale isikule, võib keelata klausliga „indossimisõigusega“ või mõne muu samatähendusliku väljendiga. Säärase tšeki edasiandmine võib toimuda ainult hariliku loovutuse vormis ja tagajärgedega (TšS § 14).

Indossant võib keelata edasise indossimise vastutamatus klausliga. Sel juhul ta ei vastuta isikute ees, kellele tšekk on hiljem indossitud (TšS § 18).

4. Kehtetu on trassaadi poolt tehtud indossament. Trassaadi kasuks tehtud indossamenti peetakse ainult kviitungiks, välja arvatud juhtum, kui trassaadil on mitu käitist ja kui seejuures indossimine on toimunud teise, mitte aga selle käitise kasuks, kelle lunastada tšekk on väljatud (TšS § 15).

Indossamendil, mis on tehtud tšekile pärast protestimist või pärast samatähenduslikku konstateerimist või pärast esitamistähtaja möödumist, on hariliku loovutuse jõud. Kuni vastupidist pole tõendatud, eeldatakse, et dateerimata indossament on tehtud tšekile enne protestimist või enne samatähenduslikku konstateerimist või enne esitamistähtaja möödumist (TšS § 24).

5. Indossitava tšeki pidajat peetakse seaduslikuks tšekivaldajaks, kui ta tõendab oma õiguse indossamentide katkestamatu reaga, seda ka siis, kui viimane indossament on blankoindossament. Mahakriipsutatud indossamente peetakse sel juhul mittekirjutatuks. Kui tšekk on isiku käest läinud ükskõik mil viisil, siis tšekivaldaja, kelle kätte on jõudnud tšekk — olgu see siis esitajatšekk või olgu see siis indossitav tšekk, mille kohta tšekivaldaja tõendab oma õiguse indossamentide katkestamatu reaga, seda ka siis, kui viimane indossament on blankoindossament —, on kohustatud tšeki ära andma ainult siis, kui ta on omandanud tšeki halvas usus või kui ta selle omandamisel on toiminud raske hoole- tusega (TšS § 21).

6. Indossant vastutab tšeki lunastamise eest, kui ta ei ole keelanud edasise indossimise vastava klausliga. Viimasel juhul ta ei vastuta isikute ees, kellele tšekk on hiljem indossitud (TšS § 18). Esitajatšekile tehtud indossamendi alusel vastutab indossant regressi kohta käivate eeskirjade järgi, kuid seetõttu ei muutu tšekk veel ordertšekiks (TšS § 20). Isikud, kellede vastu on esitatud nõue tšeki järgi, ei saa end kaitse- sada tšekivaldaja vastu vaietega, mis põhjenevad nende vahenditult vahekorral trassandiga või eelnevate tšekivaldajatega, kui mitte tšeki- valdaja pole tšeki omandamisel teadvalt toiminud võlgniku kahjuks (TšS § 22).

Indossant, kes on üle andnud tšekiteisikud mitmele eri isikule, samuti tema järelkohuslased vastutavad kõigi nende tšekiteisikute järgi, mis kannavad nende allkirju ja mida pole neile tagasi antud (TšS § 50).

7. Tšekijärgse kohustuse vormi määrab selle maa seadus, kus see kohustus on alla kirjutatud. Siiski tuleb pidada küllaldaseks, kui on kinni peetud tšeki maksukoha maa seaduse poolt ettekirjutatud vormist. Kui aga tšekijärgne kohustus, mis on vastava maa seaduse järgi tühine, vastab siiski selle maa seadusele, kus on allakirjutatud hilisem tšeki- järgne kohustus, siis esimese kohustuse vormi puudulikkus ei mõjusta hilisema kohustuse kehtivust.

Kui omamaalane on kohustatud tšeki järgi välismaal, siis see kohus- tus on kehtiv omal maal teiste omamaalaste suhtes, kui ta vastab oma maa seaduses ettenähtud vorminõuetele (TšS § 73).

Tšekijärgse kohustuse jõu määrab selle maa seadus, kelle territooriumil see kohustus on alla kirjutatud (TšS § 74).

83. Volitusindossament.

1. Kui indossamendis on märges „vääringu sissenõudmiseks“, „inkassóks“, „volitusel“ või muu ainult volitamist sisaldav väljend, siis võib tšekivaldaja teostada kõiki tšekijärgseid õigusi, kuid tšekki edasi indossida võib ta ainult volitusindossamendiga. Sel juhul võivad tšekikohuslased end kaitseda tšekivaldaja vastu ainult nende vaietega, mida nad võiksid esitada indossandi vastu. Volitusindossamendis sisalduv volitus ei kustu volitaja surmaga ega tema teovõimetuks tunnustamisega (TšS § 23).

84. Tšeki teksti muutmine.

1. Tšeki teksti muutmise korral need isikud, kes on alla kirjutanud pärast seda muutmist, on vastutavad muudetud teksti sõnastuse järgi.

2. Isikud, kes on alla kirjutanud enne tšeki teksti muutmist, on vastutavad endise teksti sõnastuse järgi (TšS § 51).

85. Tšeki esitamine lunastamiseks.

1. Tšekk esitatakse lunastamiseks, kui ta kuulub väljamaksmisele:
  - a) koostamiskoha maal — 8 päeva jooksul;
  - b) välismaal samas maailmajaos — 20 päeva jooksul;
  - c) välismaal teises maailmajaos — 70 päeva jooksul.

Tšekki, mis on koostatud mõnel Euroopa maal ja mis kuuluvad lunastamisele mõnel Vahemere rannikmaal või ümberpöörduvalt, peetakse koostatuks ja lunastamisele kuuluvaiks ühes ja samas maailmajaos.

Eelnimetatud tähtaegu arvatakse tšekil märgitud koostamispäevast (TšS § 29).

2. Kui tšeki koostamis- ja maksukoha kalender erinevad, siis koostamispäev viiakse üle maksukoha kalendri vastavale päevale (TšS § 30).

3. Tšeki esitamine arvekojale on üheväärne lunastamiseks esitamisega (TšS § 31).

4. Esitamistähtaja määrab selle maa seadus, kelle territooriumil tšekk kuulub lunastamisele (TšS § 76 p. 2).

5. Tšeki esitamine võib toimuda ainult argipäeval. Kui esitamise viimane päev langeb seaduslikule pühale või puhkepäevale, siis pikeneb see tähtaeg selle lõppemisele järgneva esimese argipäeva võrra. Vahepealsed pühad ja puhkepäevad arvatakse tähtaja arvutamisel kaasa. Tähtaja arvutamisel ei arvata kaasa seda päeva, millest tähtaeg algab. Pole lubatud mingeid seaduslikke ega kohtulikke ootepäevi (TšS 55—56).

86. Tšeki lunastamine.

1. Tšekk kuulub lunastamisele ta esitamisel. Vastupidist märgat peetakse mittekirjutatuks. Tšekk, mis on esitatud lunastamiseks enne temal märgitud koostamispäeva, kuulub lunastamisele esitamispäeval (TšS § 28).

2. Tšeki äramuutmine võib toimuda alles pärast esitamistähtaja möödumist. Kui tšekk pole ära muudetud, siis võib trassant ta lunastada ka pärast esitamistähtaja möödumist (TšS § 32).

3. Trassandi surm või tema teovõimetuks tunnustamine pärast tšeki koostamist ei mõjusta tšeki jõudu (TšS § 33).

4. Trassaat võib tšeki väljalunastamisel nõuda, et tšekivaldaja annaks talle üle tšeki kviteeritult (TšS § 34).

5. Tšekivaldaja ei või keelduda osalise maksmise vastuvõtmisest. Osalise maksmise korral võib trassaat nõuda selle maksmise märkimist tšekil ja sellekohase kviitungi andmist (TšS § 34).

6. Trassaat, kes lunastab indossitava tšeki, on kohustatud kontrolima indossamentide rea korrapärasust, mitte aga indossantide allkirju (TšS § 35).

7. Kui tšeki lunastamine on ette nähtud välisrahas, siis võidakse esitamistähtaja jooksul tasuda tšekisummat maksukoha rahas vastavalt esitamispäeva kursile. Kui tšekki esitamisel ei lunastatud, siis võib tšekivaldaja nõuda omal valikul tšeki lunastamist maksukoha maa rahas kas tšeki esitamispäeva või maksmispäeva kursi järgi. Välisvääringu väärtuse määravad maksukoha äripruugid. Trassant võib määrata, et makstulev summa arvutatakse tšekis määratud kursi järgi (TšS § 36).

8. Trassant võib määrata, et lunastamine peab toimuma kindlaks määratud vääringus (efektiivklausel). Efektiivklausel ei oma jõudu, kui Eestis kehtib rahavahetuskursiga seoses olev erakorraline olukord (TšS § 36).

9. Kui tšekisumma on märgitud vääringus, millel tšeki koostamis- ja maksukohas on ühesugune nimetus, kuid erinev väärtus, siis eeldatakse, et on ette nähtud maksukoha vääring (TšS § 36).

10. Kas tšekk kuulub tingimata lunastamisele esitamisel või võib teda koostada nii, et ta kuulub lunastamisele kindla aja möödumisel pärast esitamist, ja mis tagajärjed on sellel, kui tšekile on märgitud tõeliku koostamispäeva asemel hilisem kuupäev, määrab selle maa seadus, kelle territooriumil tšekk kuulub lunastamisele (TšS § 76 p. 1).

11. Kas tšekivaldaja on õigustatud nõudma ja kas ta on kohustatud vastu võtma osalist maksu tšeki järgi, samuti kas tšekivaldajal on eri-õigusi kattele ja missugune sisu on neil õigustel, määrab selle maa seadus, kelle territooriumil see kohustus on alla kirjutatud (TšS § 76 p. 4 ja 6).

87. Regress mittelunastamisel.

1. Kui õigeaegselt lunastamiseks esitatud tšekk on jäetud välja maksmata, siis võib tšekivaldaja teostada regressiõigust indossantide, trassandi ja teiste tšekikohuslaste vastu, kui ta lunastamisest keeldumist on konstateerinud kas protestiga või trassaadi poolt tšekile kirjutatud ja dateeritud avaldusega, milles on märgitud esitamispäev, või arvekoja dateeritud avaldusega, milles on konstateeritud tšeki õigeaegset sisseandmist ja lunastamata jätmist, mis peab toimuma enne esitamistähtaja lõppu. Kui tšekk on esitatud esitamistähtaja viimasel päeval, siis protest või samatähenduslik avaldus võib toimuda esimesel järgneval argipäeval (TšS § 40, 41).

2. Tšekivaldaja peab teatama tšeki mittelunastamisest oma vahenditule eelkohuslasele ja trassandile 4 argipäeva jooksul, mis järgnevad protesti või samatähendusliku avalduse teostamise päevale, või „kuldeta regressi“ klausli olemasolul 4 argipäeva jooksul, mis järgnevad

esitamispäevale. Iga indossant peab teate kättesaamise päevale järgneva 2 äripäeva jooksul sellest teatama oma vahenditule eelkohuslasele, ära märkides nende nimed ja aadressid, kes andsid eelmised teated, ja nii edasi järjekorras kuni trassandini. Eelnimetatud tähtaega arvatakse eelmise teate vastuvõtmisest arvates.

Kui teade on antud isikule, kelle allkiri on tšekil käendatud, siis tuleb sama teade anda samal tähtajal ka tema tšekikäendajale.

Kui indossant oma aadressi pole märkinud või kui aadress pole loetav, siis on küllaldane, kui teade antakse tema vahenditule eelkohuslasele.

Teatamine võib toimuda ükskõik mil viisil, kas või tšeki lihtsa tagasisaatmisega.

Teate andmiseks kohustatu peab tõendama, et ta on teate andnud ettekirjutatud tähtajal. Selle teate edasiandmist peetakse toimunuks ettekirjutatud tähtajal, kui teadet sisaldav kiri on pandud posti sel tähtajal.

Kes ei anna teadet eelnimetatud tähtajal, ei kaota sellega oma regressiõigust. Ta vastutab oma hooletusest tekkinud kahju eest, kuid kahjutasu ei või suurem olla tšekisummast (TšS § 42).

3. Kui tšeki mittemaksmise kohta koostatakse ametlik protestiakt, siis võib sellest teatamine toimuda notari või seaduse järgi protestimiseks õigustatud ametniku poolt. Sel juhul on protestiametnik kohustatud tšeki protestimise päeval saatma sellekohase kirjaliku teatise kõigile tšekikohuslastele, kelle aadressid on tšekil märgitud või on protestiametnikule teada või talle protestitaotleja poolt teatatud. Säärase teatamisega seotud kulud arvatakse protestikulude hulka (TšS § 42).

4. Trassant, indossant või tšekikäendaja võib klausliga „kuludeta regress“, „protestita“ või mõne muu samatähendusliku klausliga, mis on tšekile märgitud ja alla kirjutatud, vabastada tšekivaldajat regressiõiguse säilitamiseks vajalikust tšeki esitamisest protestimiseks või samatähendusliku avalduse tegemiseks.

Säärane klausel ei vabasta tšekivaldajat tšeki esitamisest ettekirjutatud tähtajal ega ka teadete andmise kohusest. Tähtajast mittekinni pidamist peab tõendama see, kes tahab seda olu tšekivaldaja vastu kasutada.

Trassandi poolt kirjutatud klausel omab jõudu kõigi tšekikohuslaste suhtes. Kui klausel on aga kirjutatud indossandi või tšekikäendaja poolt, siis omab see jõudu ainult nende viimaste suhtes. Kui tšekivaldaja, hoolimata trassandi poolt kirjutatud klauslist, laseb siiski teha protesti või samatähendusliku avalduse, siis jäävad sellega seotud kulud tema enese kanda. Kui klausel on kirjutatud mõne indossandi või mõne tšekikäendaja poolt, siis võidakse sisse nõuda tehtud protesti või samatähendusliku avalduse kulud kõigilt tšekikohuslastelt (TšS § 43).

5. Kõik tšekikohuslased vastutavad tšekivaldaja ees solidaarselt. Tšekivaldaja võib esitada nõude kas ühe, mitme või kõigi nende isikute vastu koos, ilma et tal tarvitseks kinni pidada nende kohustumise järjekorrast. Sama õigus kuulub igale tšekikohuslasele, kes on tšeki lunastanud. Nõude esitamine ühe tšekikohuslase vastu ei takista nõude esitamist teiste vastu, ka mitte nende vastu, kes järgnevad tšekikohuslasele, kelle vastu nõue on juba esitatud (TšS § 44).

6. Tšekivaldaja võib nõuda sellelt, kelle vastu ta regressiõigust teostab:

- 1) tšekisummat, niivõrd kui tšekk on jäetud lunastamata;
- 2) 6% intresse, arvates esitamise päevast;
- 3) protesti- või samatähendusliku avalduse, teatamise ja muid kulusid;

4) tasu $\frac{1}{3}\%$ suuruses regressinõude alusel tasumisele kuuluvast tšekisummast (TšS § 45).

7. Kes on tšeki lunastanud, võib nõuda oma eelkohuslaselt:

1) kogu makstud summa;

2) 6% makstud summast, arvates selle summa maksmise päevast;

3) kulusid, mis ta on teinud;

4) tasu $\frac{1}{3}\%$ suuruses regressinõude alusel tasumisele kuuluvast tšekisummast (TšS § 46).

8. Iga tšekikohuslane, kelle vastu on pööratud regressinõue või kelle vastu võidakse seda esitada, on õigustatud nõudma, et talle regressisumma tasumise vastu üle antakse tšekk koos protestiakti või samatähendusliku avaldusega ja regressisumma vastuvõtmist tõendava kviiitungiga (TšS § 47).

9. Iga indossant, kes on tšeki lunastanud, võib maha kriipsutada oma indossamendi ja oma järelkohuslaste indossamendid.

10. Kui tšekki ei saa määratud tähtajal esitada, protestida või talle lasta teha samatähenduslikku avaldust ülesaamata takistuse (mistahes riigi seadusliku ettekirjutuse või vääradata jõu teiste juhtude) tõttu, siis pikendatakse neid tähtaegu.

Tšekivaldaja peab viivitamata teatama vääradata jõu juhust oma vahenditule eelkohuslasele ja märkima selle teate dateeritult ja enda poolt allakirjutatult tšekile või selle jätkule ja muus osas kohaldatakse p. 3 eeskirju.

Pärast vääradata jõu lõppemist peab tšekivaldaja viivitamata esitama tšeki lunastamiseks ja tarbe korral laskma teha protesti või samatähendusliku avalduse.

Kui vääradata jõud püsib üle 15 päeva, arvates sellest päevast, mil tšekivaldaja, olgugi enne esitamistähtaja möödumist, teatas vääramatust jõust oma vahenditule eelkohuslasele, siis võidakse teostada regress, tšekki esitamata ja protesti või samatähenduslikku avaldust tegemata.

Vääradata jõu juhtudeks ei peeta sääraseid olusid, mis on puhtisiklikud tšekivaldajale või sellele, kellele ta on teinud ülesandeks tšeki esitamise või protesti või samatähendusliku avalduse tegemise (TšS § 48).

88. Protest.

1. Iga protest peab tehtama notari või seaduse järgi protestimiseks õigustatud ametniku poolt (TšS § 58). Protestiametnik, kellele tšekivaldaja on esitanud tšeki protestimiseks, nõuab tšeki lunastamist trassaadilt. Kui trassaat jätab tšeki lunastamata, siis protestiametnik koostab selle kohta protestiakti (TšS § 59).

2. Protestiakt peab sisaldama: 1) protestimise kuupäeva, 2) protestiakti numbril, 3) selle nime, kelle kasuks toimub protestimine, samuti ka trassaadi ja trassandi nime; 4) märkme selle kohta, et protestiametnik on tagajärjetult nõudnud tšeki lunastamist trassaadilt või et trassaadi äri-ruume ei leitud; 5) märkme selle kohta, kus ja millal nõue on esitatud või on püütud seda esitada, kuid tagajärjeta, ja 6) tasutud protestikulude summa. Protestiakt tuleb alla kirjutada protestiametniku poolt ja varustada ametipitseriga (TšS § 60).

3. Protestiakt tuleb koostada tšekile või tšekijätkule. Protestiakt peab vahenditult järgnema tšeki tagaküljel olevale viimasele pealdisele, selle puudumisel aga peab ta vahenditult algama tšeki tagakülje ühest äärest.

Kui protestiakt koostatakse tšekijätkule, tuleb jätkukoht varustada ametipitseriga. On see tehtud, siis pole vaja protestiametniku allkirjale lisandada ametipitserit.

Uhe ja sama tšeki mitme teisiku protestimiseks on küllaldane, kui protestiakt koostatakse ühele tšekiteisikule. Teistel tšekiteisikutel tuleb ära märkida, missugusele tšekiteisikule on koostatud protestiakt. See mäрге peab vahenditult järgnema tšeki tagaküljel olevale viimasele pealdisele, selle puudumisel aga peab ta vahenditult algama tšeki tagakülje ühest äärest. Kui mäрге koostatakse tšekijätkule, tuleb jätkukoht varustada ametipitseriga. See mäрге tuleb alla kirjutada protestiametniku poolt (TšS § 61).

4. Tšekki võidakse lunastada protestiametnikult. Protestiametnikult ei saa ära võtta õigust tšeki järgi maksu vastu võtta (TšS § 62).

5. Protestiakti kirjavigu, vahelejätmisi ja muid puudusi võib protestiametnik parandada kuni akti üleandmiseni isikule, kelle kasuks protest on toimunud. Paranduse kohta tuleb teha protestiaktile protestimisametniku poolt allakirjutatud mäрге (TšS § 63).

6. Protestiaktist tuleb jätta tõestatud ärakiri. Tšeki sisust tuleb teha kokkuvõtte. Kokkuvõttes tuleb märkida: 1) tšekisumma, 2) koostamise kuupäev ja koht ja 3) trassandi nimi, selle nimi, kellele või kelle käsul peab toimuma maksmine, ja trassaadi nimi. Ärakirjad kui ka kokkuvõtted tuleb säilitada korraldatult (TšS § 64).

89. Aegumine.

1. Tšekivaldaja regressinõuded indossantide, trassandi ja teiste tšekikohuslaste vastu aeguvad kuuekuulise tähtaja möödumisega, arvates esitamisaaja tähtaja möödumisest.

2. Tšekikohuslase regressinõuded teise tšekikohuslase vastu aeguvad kuuekuulise tähtaja möödumisega, arvates päevast, mil tšekikohuslane on lunastanud tšeki, või päevast, mil tema vastu tõsteti hagi (TšS § 52).

3. Aegumine katkestub vastavais seadusis ettenähtud juhtudel, kuid ta ei peatu kunagi. Aegumise katkestus omab jõu ainult selle tšekikohuslase vastu, kelle suhtes on aset leidnud olu, mis katkestab aegumise (TšS § 53).

90. Hoiuste arvestamine.

1. Hoiuste arvestamiseks peetakse pearaamatus Hoiuste konto, mida debiteeritakse panka sissemakstud summadega ja krediteeritakse pangast väljamakstud summadega.

2. Intressid jooksvatelt arvetelt arvutab pank üks kord aastas ja teatab klientidele intresside summa kogu aasta eest, mis arvestatakse 31. 12. lausendiga

Hoiused

Tuluintressidele.

3. Tähtajaliste hoiuste intressid makstakse panga poolt välja tähtaja saabumisel. Näiteks hoiule on pandud 1. 9. 42 1000.— tähtajaga

1 aasta 3%. Pank maksab välja intresside summa 30. — 1. 9. 43. Sellest summast langeb intresse 4 kuu eest 10. — 1942. a. peale ja 8 kuu eest 20. — 1943. a. peale. Et tulused õiglaselt jaotada arvestusperioodide vahel, tuleb 31. 12. 42 koostada lausend:

Antitsipatiivsed aktivad

Tuluintressidele.

Intressid hoiuselt 1000.—	
1. 9. — 31. 12. 42	10.—

Intresside saamisel 1. 9. 43 koostatakse lausend:

Kassa

mitmele.

Antitsipatiivsetele aktivatele	10.—	
Tuluintressidele	20.—	30.—

4. Kui hoised on välisrahas, siis tuleb tehingud abiraamatus arvestada välisrahas ja vastava kursiga kontrvaluutas täpselt samuti kui välisraha (P. 78).

Kursikahjud arvestatakse arvestusperioodi lõpul lausendiga:

Kursikahjud

Hoiustele.

Kursikasud arvestatakse arvestusperioodi lõpul lausendiga:

Hoised

Kursikasudele.

A. Kukk'e

raamatupidamise kursused

---

7. loeng.

Väärtpaberid.

91. Väärtpaberite mõiste ja liigitus.

1. Väärtpaber on selline dokument, mille järgi õigustus väärtuse peale asetatakse tihedasse seosesse paberiga. Ta tõestab õigust väärtuse peale, kuid erineb teistest varatunnistustest selle poolest, et temas sisalduv väärtus käibib ainult paberi kaudu.

Väärtpaberid annavad tulu ja vastavalt tuluandmise viisile jagunevad protsentpaberiteks ja dividendipaberiteks.

2. Protsentpaberid annavad kindlat perioodilist tulu intresside näol. Intresside protsendimäär on ette kindlaks määratud. Intressid makstakse nende paberite omanikule välja kindlatel tähtpäevadel kupongide järgi. Protsentpaberite hulka kuuluvad pikaajaliste laenude obligatsioonid, hüpotekaarpankade pantlehed, pantkirjad ja võlakirjad.

3. Dividendipaberid erinevad protsentpaberitest selle poolest, et nad ei anna kindlat tulu, vaid annavad juhusliku tulu osakasu dividendi näol. Need on aktsiaseltside aktsiad ja osahühisuste osatähed. Dividend ehk osakasu makstakse välja nende paberite juurde lisatud kupongide järgi. Dividendi suurus oleneb ettevõtte puhaskasumist, kes on lasknud liikvele (käibe) need paberid. Dividendi suurus otsustab vastava aktsiaseltsi peakoosolek, kellest oleneb, kas dividendi maksta või mitte.

4. Isikute järgi, kes annavad välja väärtpabereid, jagunevad väärtpaberid järgmistesse liikidesse: 1) riigipaberid, 2) kommunaal- ehk omavalitsuspaberid, 3) erapaberid.

Riigipaberid on riigi igasuguste laenude obligatsioonid, mille järgi riik tasub intresse ja ostab tagasi vastavalt laenude kustutusplaanidele.

Kommunaal- ehk omavalitsuspaberid on linna- või omavalitsuste laenude obligatsioonid. Neid laenusid võivad omavalitsused teha riigivalitsuse loal.

Eraväärtpaberite hulka kuuluvad aktsiaseltside poolt tehtud obligatsioonilaenu obligatsioonid, hüpotekaarpankade pantlehed, pantkirjad ja võlakirjad ning aktsiaseltside aktsiad.

Need paberid on kindlustatud vastava aktsiaseltsi põhivaradega. Hüpotekaarpankade pantlehed, pantkirjad ja võlakohustused on kindlustatud kinnisvaradele kinnistatud esimeste hüpoteekidega (obligatsioonidega).

Riik võib eraväärtpaberitele anda garantii, s. o. võtab enda peale vastutuse, et nende erapaberite järgi intressid tasutakse määratud tähtaegadel ja suuruses ning vastutuse selle eest, et need paberid ostetakse välja nende nimesväärtuses vastavalt laenu kustutusplaanile. Sääraseid pabereid nimetatakse riigi poolt garanteeritud väärtpaberiteks.

5. Väärtpaberite omandaja suhtes on väärtpaberid nimelised ja nimeta (au porteur).

Nimelised väärtpaberid võivad olla niihästi aktsiaseltside aktsiad kui ka hüpotekaarpankade pantlehed. Neile pabereile on märgitud nende omaniku nimi. Müügi korral tuleb lasta nad ümber kirjutada ostja nimele. Ümberkirjutamist toimetab see asutis, kes neid on välja lasknud.

Aktsiate juures võib olla ka nimeliste paberite müük kitsendatud, kuna üksikute aktsiaseltside põhikirjades on antud aktsionäridele ostuõigus. Kui aktsionärid ei kasuta seda otsueesõigust, ainult siis võib aktsiat müüa mitteaktsionäriks.

Nimeta väärtpaberid on paberid, mis on välja antud ettenäitajale. Nende paberite omanikuks loetakse isikut, kelle käes paberid asuvad. Nende paberite ost ja müük on vaba.

92. Väärtpaberite väärtus.

1. Väärtpaberitele on trükitud peale tema väärtus. Seda väärt-paberi väärtust nimetatakse nominaalväärtuseks ehk nimesväärtuseks.

2. Tegelikult väärtpaberi väärtus, millega teda ostetakse või müüakse, võib olla alla või üle nominaalväärtuse. Seda tegelikku väärt-paberi väärtust nimetatakse kursiväärtuseks.

3. Väärtpaberite tegelikku hinda nimetatakse kursiks. Protsent-paberite kurss määratakse kindlaks protsentides nende nominaalhinnast. Näit. protsentpaberi kurss on 90, tema nom. väärtus 1000.— Sel juhul on tema kursi väärtus 90% 1000.— ehk 900.—. Dividendipaberite kurss määratakse kindlaks iga paberi kupüüri kohta ja ta näitab ühtlasi divi-dendipaberi kursiväärtust.

Näiteks aktsia nominaalväärtus on 1000.—, kurss on 700. See tähendab, et 1000-margaline aktsia maksab 700 marka.

Kurss võib olla võrdne nominaalhinnaga, võib olla ka alla ja üle selle. Kui kurss võrdub nominaalhinnaga, nimetatakse teda — kurss al pari, kui ta on alla nominaalhinna — kurss disaazio (*disagio*), kui aga üle nominaalhinna — kurss aazio (*agio*). Väärtpaberite esialgset müüki selle asutise poolt, kes nad välja laseb, nimetatakse väärtpaberite emiteerimi-seks. Väärtpaberite emiteerimine võib sündida nominaalhinnaga, kuid ka disaazioga või aazioga, kuidas on õtstarbekam. Edaspidine väärtpabe-rite kurss kujuneb välja fondibörsidel ja on sõltuv nõudmiste ja paku-miste vahekorrast ning paberite tulutoovusest. Väärtpaberite ostu- ja müügisumma vahet nimetatakse kursivaheks. Kui tehingult on saadud kasum, nimetatakse seda — kursikasuks, kui kahjum — kursikahjuks.

93. Protsentpaberite intressid.

1. Intressid väärtpaberite järgi makstakse välja kupongide järgi. Iga väärtpaberi juures on kupongileht ja talong uue kupongilehe saami-seks. Kupongid on nummerdatud. Protsentpaberite kupongidel on trüki-tud maksutähtpäev ja väljamaksmisele kuuluv intresside summa. Aktsiate kupongidele on trükitud nr. ja aasta arv, mille eest on õigus saada dividendi, kuna dividendisumma kuulutatakse välja igal aastal. Protsentpaberitel võib olla juures mitte intresside kupongid, vaid annui-teetkupongid, mis sisaldavad nii intresside- kui ka kustutussummat.

2. Maksutähtpäevade järgi jaotatakse kuponge: 1) tähtajalisteks kupongideks, 2) jooksvateks kupongideks ja 3) tulevasteks kupongideks.

Tähtajalisteks kupongideks loetakse möödunud maksutähtajaga kupongid. Nende järgi on võimalik igal ajal raha kätte saada kümne aasta jooksul, arvates kupongi maksutähtpäevast.

Jooksvaks kupongiks loetakse viimasele tähtajalisele kupongile järgnev kupong, mille maksutähtpäev seisab ees. Jooksvad kupongid hinnatakse intressisummaga aja eest viimasest maksutähtpäevast kuni tehingu päevani.

Tulevased kupongid on kõik eeloleva tähtajaga kupongid, välja arvatud jooksev kupong.

3. Tähtajaliste kupongide väljamaksmisel arvatakse intressisummast maha 5% riigimaksu, mis tasutakse riigituludesse intressimaksja asutise poolt. Tähtajaliste kupongide järgi saadavad summad arvestatakse tuluks lausendiga:

Kassa

Tuluintressidele.

4. Protsentpaberite müügi puhul arvatakse maha nende väärtusest jooksvate kupongide puudumisel nende väärtus ajavahemiku eest müügi päevast kuni maksutähtpäevani ja puuduvate tulevaste kupongide väärtus ning arvatakse müügihinnale juurde jooksvate kupongide väärtus viimasest maksutähtpäevast kuni müügipäevani ja protsentpaberi juuresolevate tähtajaliste kupongide väärtus.

Näiteks 14. 12. ostetakse 10 6% obligatsiooni à 1000.— kursiga 90 jooksvate kupongidega tp. 1. 3. ja 1. 9. Nende paberite nominaalväärtus on 10.000.— ja kursiväärtus 90% sellest summast = 9000.—. Jooksvate kupongide eest tuleb maksta ajavahemiku eest 1. 9. kuni 14. 12., s. o. 103 päeva eest $\frac{10.000 \cdot 6 \cdot 103}{100 \cdot 360} = 171.67$.

Seega tuleks maksta nende paberite kursiväärtus 9000.— + jooksvate kupongide väärtus 171.67, kokku 9.171.67.

Ostu kohta koostatakse põhiraamatus 14. 12. lausend:

Mitmed

Kassale

Väärtpaberid

9000.—

Antitsipatiivsed aktivad

171.67

9171.67

31. 12. arvestatakse saadaolevad intressid kupongide järgi 14. 12. kuni 1. 1., s. o. 17 päeva eest $\frac{10.000 \cdot 6 \cdot 17}{100 \cdot 360} = 28.33$, ja arvestatakse lausendiga:

Antitsipatiivsed aktivad

Tuluintressidele

28.33

1. 3. järgneval aastal raha saamisel kupongide järgi koostatakse lausend:

Kassa

mitmele

Antitsipatiivsetele aktiveatele

200.—

Tuluintressidele

100.—

300.—

Kui aga jooksvad kupongid tp. 1. 3. puuduksid, siis jäävad ostjal saamata intressid 14. 12. kuni 1. 3., s. o. 77 päeva eest, mis teeb välja $\frac{10.000 \cdot 6 \cdot 77}{100 \cdot 360} = 128.33$, ja ostjal tuleks maksta kursiväärtus 900.— — puuduvate jooksvate kupongide väärtus 128.33 = 8871.67.

Puuduvate kupongide järgi oleks saadud intresse jooksva äriaasta eest 28.33 ja järgneval aastal 100.—.

Ostu kohta koostatakse 14. 12. lausend:

Väärtpaberid

mitmele

Kassale 8871.67

Tuluintressidele 28.33

Transitoorsetele passivatele 100.— 9000.—

Järgneval aastal raamatute avamisel koostatakse pärast alglausendeid lausend:

Transitoorsed passivad

Tuluintressidele 100.—

94. Protsentpaberite kustutus.

1. Protsentpaberid ostetakse tagasi asutise poolt, kes neid laskis liikvele (käibe) vastavalt laenu kustutusplaanile. Tagasiost sünnib mitmel viisil.

2. Sagedamini kasutatav viis on protsentpaberite käibelt kõrvaldamine loosimise teel. Vastavalt laenu kustutusplaanile loositakse välja protsentpaberid selle summa ulatuses, mis on ette nähtud kustutusplaanis laenude tasumiseks, ja loosiga väljatulnud numbrid kuulutatakse välja. Nende paberite omanikele tasutakse kustutusele läinud paberite eest nende nimesväärtus, vaatamata sellele, missugune on nende paberite kurss. Siin ei tea, millal missugune paber läheb kustutusele. Selle viisi järgi kõrvaldatakse liikvelt kõikide meie hüpotekaarpankade pantlehed, pantkirjad ja võlakirjad.

3. Teine viis on protsentpaberite kustutamine igal aastal või kaks korda aastas võrdsetes osades. Sel juhul on protsentpaber varustatud kahte liiki kupongidega: 1) intressikupongidega, mille järgi makstakse välja intressid ja 2) kustutuskupongidega, mille järgi makstakse tagasi üks osa protsentpaberi väärtusest. Sel juhul väheneb ka protsentpaberi nimesväärtus iga kustutuskupongi äralõikamisega. Teiste sõnadega, säärase protsentpaberite nimesväärtus võrdub kustutuskupongide summale.

Kustutuskupongide järgi saadud summad arvestatakse lausendiga:

Kassa

Väärtpaberitele.

4. Tarvitatakse ka viisi, kus intressideks määratud summa ja kustutuseks määratud summa makstakse välja ühe kupongi järgi. Säärast kupongi nimetatakse annuiteetkupongiks, kuna summat, mis läheb pikaajalise laenu kustutamiseks teatava ajavahemiku eest, nimetatakse annuiteediks. Sel juhul ei saa aga ilma laenu kustutusplaanita teha kindlaks nende paberite nimesväärtust, samuti ka kui suur summa kupongi järgi läks intresside tasumiseks ja kui suur summa protsentpaberi kustutuseks.

Näiteks on välja antud 2,66% pantkirjad 9-aastase tähtajaga nominaal 100.—. Iga pantkirjale on juurde lisatud 9 kupongi alates 25. 10. 1940 à 12.64, mis on määratud võlasumma kustutuseks ja intresside tasumiseks 9 aasta jooksul. Missugune summa kuulub iga kupongi järgi arvestamiseks intressideks ja missugune pantkirja kustutuseks pantkirja

algväärtuse 100.— kohta, saab kindlaks teha ainult laenu kustutusplaani järgi, mis on järgmine:

Kupongi nr.	Maksu- tähtaeg 25. 10. aastal	Kupongi summast 12.64		Nominaalväärtus pärast kupongide äralõikamist
		pantkirja kustutuseks	intressideks (2,66%)	
1	1940	9.98	2.66	90.02
2	1941	10.25	2.30	79.77
3	1942	10.52	2.12	69.25
4	1943	10.80	1.84	58.45
5	1944	11.09	1.55	47.36
6	1945	11.38	1.26	35.98
7	1946	11.68	—,96	24.30
8	1947	11.99	—,65	12.31
9	1948	12.31	—,33	—
		100.—	13.77	

81. näide.

Näiteks 25. 10. 42 on saadud 12.64. Selle summa kohta tuleb koostada järgmine lausend:

Kassa

mitmele

Väärtpaberitele	10.52	
Tuluintressidele	2.12	12.64

95. Väärtpaberite arvestamine.

1. Väärtpaberite arvestamiseks avatakse pearaamatus „Väärtpaberite konto“, mida debiteeritakse väärtpaberite seisuga aasta alguseks, ostetud väärtpaberite väärtusega, ja kursikasudega ning krediteeritakse müüdüd väärtpaberite väärtusega, kustutusele läinud väärtpaberite summa, kursikahjudega ja väärtpaberite seisuga aasta lõpul.

2. Väärtpaberite konto alal peetakse abiraamat „Väärtpaberite raamat“, milles avatakse arve iga väärtpaberi liigile. Väärtpaberite raamatu arve vorm võib olla:

Sissetulek

Vorm nr. 1.

Väljaminek

Aeg	Tekst	Nomi- naal- väärtus	Kurss	Kursi- väärtus	Aeg	Tekst	Nomi- naal- väärtus	Kurss	Kursi- väärtus

82. näide.

Sissetulek			Aeg	Tekst	Väljaminek		
Nomi- naalvää- rtus	Kurss	Kursi- väärtus			Nomi- naalvää- rtus	Kurss	Kursi- väärtus

83. näide.

võ i

Vorm nr. 3.

Aeg	Tekst	Kurss	Sissetulek		Väljaminek		Saldo	
			Nomi- naalvää- rtus	Kursi- väärtus	Nomi- naalvää- rtus	Kursi- väärtus	Nomi- naalvää- rtus	Kursi- väärtus

84. näide.

Viimane vorm on kõige otstarbekam, kuna näitab igal ajal väärt-paberite seis.

3. Väärt-paberite raamatu läbikäikude võrdlus pearaamatu „Väärt-paberite konto“ läbikäikudega sünnib igakuuliste läbikäikude aruannete abil, kus Väärt-paberite raamatu arvete sissetuleku läbikäikude summa peab võrduma pearaamatu Väärt-paberite konto deebetlääbikäigule ja Väärt-paberite raamatu kontode väljamineku läbikäikude summa Väärt-paberite konto kredittlääbikäigule.

4. Kursivahede arvutamine sünnib tegevusaasta lõpul Väärt-paberite raamatu arvete saldode võrdlusel väärt-paberite seisuga inventuuri järgi. Kursikasud kantakse Väärt-paberite raamatus vastava konto sissetuleku poolele ja kursikahjud — väljamineku poolele. Kursikasude summaga debiteeritakse Väärt-paberite kontot pearaamatus ja kursikahjude sum-maga krediteeritakse seda kontot.

96. Ülesande lahendamine.

Inventuuris näidatakse väärt-paberite väärtus äriaasta viimase päeva börsi ostjate kursiga. Kui mõnel paberi liigil puudub kurss, siis näidatakse need paberid ostuhinnaga. Väärt-paberid moodustavad bilansi aktivas eri liigi varasid. Eraldi väärt-paberitest näidatakse bilansis täiendavate aktive all jooksvate kupongide väärtus inventuuri koosta-mise päeval. Inventuuri nimekiri võib koostada ühine nii väärt-paberitele kui ka jooksvatele kupongidele alljärgneva vormi järgi.

Väärt-paberite inventuur 1. jaanuariks 1942.

Väärt-paberite nimetus	Nominaal- väärtus	Kurss	Kursi- või ostuväärtus	Jooksvate kupongide väärtus
10 2,66% pantkirja (9 a.) à 100.— (vaata p. 94/4)	797.70	60.—	600.—	
6% Hüpoteegipanga pantlehed tp. 15. 4. ja 15. 10.	5000.—	92.—	4600.—	
Jooksvad kupongid 15. 10. 41 — 1. 1. 42 6% 5000.— pealt				63.33
Kokku	5797.77		5200.—	63.33

85. näide.

Peale selle on raha kassas 1000.—.

Selle inventuuri järgi on algbilanss 1. 1. 42 järgmine:

Aktiva		Passiva	
Kassa	20.000.—	Kapital	25.263.33
Väärtpaberid	5.200.—		
Antitsipatiivsed aktivad	63.33		
	<u>25.263.33</u>		<u>25.263.33</u>

86. näide.

Algbilansi järgi koostatakse põhiraamatus (90. näide) alglausendid nr. 1 ja 2 ja avatakse Väärtpaberite raamat (91. näide).

15. 4. saadakse intressid 6% Hüpoteegipanga pantlehtede järgi 6% nom. 5000.— 6 kuu eest = 150.—, mille kohta koostatakse lausend nr. 3 (90. näide).

15. 10. saadakse intressid sama paberite järgi 150.—, mille kohta koostatakse lausend nr. 4 (90. näide).

25. 10. saadakse 2,66% pantkirjade kupongide järgi 126.40, millest läheb pantkirjade kustutuseks 105.20 ja intressideks 21.20 (vaata p. 94/4), mille kohta koostatakse lausend nr. 5 (90. näide).

15. 11. müüakse 6% Hüpoteegipanga pantkirju nom. 1000.— a/k. 90.— = 900.—, millede jooksvate kupongide väärtus on 6% 1000.— pealt 15. 10. — 15. 11., s. o. 30 päeva eest $\frac{1000 \cdot 6 \cdot 30}{100 \cdot 360} = 5.—$, mille kohta koostatakse lausend nr. 6 (90. näide).

14. 12. ostetakse 6% obligatsioone nom. 20.000.— a/k. 90.— = 18.000.— tp. 1. 3. ja 1. 9., milledest nom. 10.000.— on jooksvate kupongidega ja nom. 10.000.— ilma jooksvate kupongideta (vaata p. 93/4). Koostatakse lausendid nr. 7 ja 8 (90. näide) ja tehakse sissekanded Väärtpaberite raamatu kontosse (91. näide).

31. 12. koostatakse väärtpaberite inventuur.

Väärtpaberite inventuur 31. 12. 1942.

Väärtpaberite nimetus	Nominaalväärtus	Kurss	Kursi- või ostuväärtus	Jooksvate kupongide väärtus
10 2,66% pantkirja (9 a.) à 100.— (vaata p. 94/4)	692.50	52.—	520.—	
6% Hüpoteegipanga pantlehed tp. 15. 4. ja 15. 10.	4000.—	90.—	3600.—	
Jooksvad kupongid 15. 10. 42 — 1. 1. 43 6% 4000.— pealt				50.67
6% obligatsioonid	20.000.—	92.—	18.400.—	
Jooksvad kupongid 6% nom. 10.000.— pealt 14. 12. 42 — 1. 1. 43 (vaata p. 93/4)				28.33
	<u>24.692.50</u>		<u>22.520.—</u>	<u>79.—</u>

87. näide.

Antitsipatiivsed aktivad

Tuluintressidele

79.—

Pärast seda arvutatakse kursivahed üksikute väärtpaberite liikide järgi, mis kujunevad järgmisteks.

Kursivahed 31. detsembril 1942.

Väärtpaberite nimetus	Saldo	Inventuuri järgi	Kursi-	
			kahju	kasu
2,66% pantkirjad	494.80	520.—		25.20
6% Hüpoteegipanga pantlehed .	3.700.—	3.600.—	100.—	
6% obligatsioonid	18.000.—	18.400.—		400.—
Neto kursikasu			325.20	
Kokku	22.194.80	22.520.—	425.20	425.20

88. näide.

Kursivahede kohta koostatakse põhiraamatus lausedid nr. 10 ja 11 (90. näide).

Pärast seda oleks ettevõtte üldbilanss 31. 12. 42 järgmine:

Konto nimetus	Läbikäikudebilanss		Saldodebilanss		Inventuurbilanss		Tulemusbilanss	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Aktiva	Passiva	Kahjumid	Kasumid
Kassa	1331.40	18043.34	3288.06		3288.06			
Väärtpaberid	18425.20	1105.20	22520.—		22520.—			
Antitsipatiivsed aktivad	250.67	63.33	250.67		250.67			
Kapital				25263.33		25958.73		
Tuluintressid		370.20		370.20				370.20
Transitoorsed passivad		100.—		100.—		100.—		
Kursikasud		425.20		425.20				425.20
Kursikahjud	100.—		100.—				100.—	
Puhaskasum							695.40	
	20107.27	20107.27	26158.73	26158.73	26058.73	26058.73	795.40	795.40

89. näide.

Üldbilansi järgi koostatakse põhiraamatus kahjumite ja kasumite lausedid nr. 12—14 ja lõpplausendid nr. 15 ja 16 (90. näide).

Ja.	1	1	Mitmed Algbilansile Kassa . . . . . 20000.— Väärtpaberid . . . . . 5200.— Antitsipatiivsed aktivad 63.33	25263.33				Ulekanne . . . . . 9000.—		
"	1	2	Algbilans Kapitalile	25263.33	Dets.	14	8	Antitsipatiivsed aktivad Jooksvate ku- pongide väärtus 1. 9.— 14. 12. 42	171.67	9171.67
Apr.	15	3	Kassa mitmele Saadud intres- sid 6% Hüpo- teegipanga pantlehtede järgi Antitsipatiivse- tele aktivele 15. 10. 41 — 1. 1. 42 . . . . . 63.33 Tuluintressi- dele 1. 1. 42 — 15. 4. 42 . . . . . 86.67	150.—				Kassale Tasutud rahas 8871.67 Tuluintressidele Puuduvate kupongide väärtus 14. 12. 42 — 1. 1. 43 28.33 Transitoorsetele passivatele Puuduvate ku- pongide väärtus 1. 1. — 1. 3. 43 . . . . . 100.—		
Okt.	15	4	Kassa Tuluintressidele Saadud intres- sid 6% Hüpo- teegipanga pantlehtede järgi . . . . . 150.—		Dets.	31	9	Antitsipatiivsed aktivad Tuluintressidele Jooksvate ku- pongide väärtus . . . . . 79.—		9000.—
"	25	5	Kassa mitmele Saadud 2,66% pantkirjade kupongide järgi Väärtpaberitele Pantkirjade kustutus . . . . . 105.20 Tuluintressidele Intressid 21.20	126.40	"	31	10	Väärtpaberid Kursikasudele Kursikasud 425.20		
Nov.	15	6	Kassa mitmele Müüdnud 6% Hüpoteegi- panga pant- lehti Väärtpaberitele Nom. 1000.— a/k 90.— . . . . . 900.— Tuluintressidele Jooksvad ku- pongid 15. 10. — 15. 11. . . . . 5.—	905.—	"	31	11	Kursikahjud Väärtpaberitele Kursikahjud . . . . . 100.—		
Dets.	14	7	Mitmed Kassale Ostetud 6% obligatsioone Väärtpaberid Nom. 1000.— a/k 90.— . . . . . 9000.— Ulekanne . . . . . 9000.—		"	31	12	Kahjumid ja ka- sumid Kursikahjudele 100.—		
					"	31	13	Mitmed Kahjumitele ja kasumitele Tuluintressid . . . . . 370.20 Kursikasud 425.20		795.40
					"	31	14	Kahjumid ja ka- sumid Kapitalile 695.40		
					"	31	15	Lõppbilans mitmele Kassale . . . . . 3288.06 Väärtpaberitele Antitsipatiivse- tele aktivele . . . . . 22520.— 250.67		26058.73
					"	31	16	Mitmed Lõppbilansile Kapital . . . . . 25958.73 Transitoorsed pas- sivad . . . . . 100.—		26058.73

Väärtpaberite raamat 1942. a. eest

2,66% pantkirjad (9 a.).

Aeg	Tekst	Kurss	Sissetulek		Väljaminek		Saldo	
			Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus	Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus	Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus
Jaan. 1	Saldo	60.—	797.70	600.—			797.70	600.—
Okt. 25	Kustutus kupongi järgi				105.20	105.20	692.50	494.80
Dets. 31	Kursikasu			25.20				520.—
" 31	Saldo	52.—			692.50	520.—	—	—
			797.70	625.20	797.70	625.20		

6% Hüpoteegipanga pantlehed.

Aeg	Tekst	Kurss	Sissetulek		Väljaminek		Saldo	
			Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus	Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus	Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus
Jaan. 1	Saldo	92.—	5000.—	4600.—			5000.—	4600.—
Nov. 11	Müüdid	90.—			1000.—	900.—	4000.—	3700.—
Dets. 31	Kursikahju					100.—		3600.—
" 31	Saldo	90.—			4000.—	3600.—	—	—
			5000.—	4600.—	5000.—	4600.—		
Jaan. 1	Saldo	90.—	4000.—	3600.—				

6% obligatsioonid.

Aeg	Tekst	Kurss	Sissetulek		Väljaminek		Saldo	
			Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus	Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus	Nomi-naalväärtus	Kursi-väärtus
Dets. 14	Ostetud	90.—	20000.—	18000.—			20000.—	18000.—
Dets. 31	Kursikasu			400.—				18400.—
" 31	Saldo	92.—			20000.—	18400.—	—	—
			20000.—	18400.—	20000.—	18400.—		
Jaan. 1	Saldo	92.—	20000.—	18400.—	20000.—	18400.—		

91. näide.

14957

A. Kukk'e
raamatupidamise kursused

---

8. loeng.

Vekslid.

2-67501

~~37422~~

97. Üldmõisted.

1. Veksel on seaduses määratud vormis avaldatud kirjalik ühepoolne ning abstraktne käsk kolmandale isikule või kohustus maksta dokumendi valdajale tähtajal või nõudmisel selles nimetatud summa (Prof. A. Piip, Kaubandusõigus § 50).

2. Veksliseadus näeb ette kahte liiki vekslid: 1) käskveksleid (gezogener Wechsel) ja 2) lihtveksleid (eigener Wechsel).

3. Lihtveksel on ühekülgne abstraktne võlakohustus, mis koostatud kindla vormi järgi, kirjutatud vekslipaberil ja sisaldab kohustust maksta kindel rahasumma teataval ajal.

4. Käskveksel (tratt) on tingitav kohustus vekslivormis, mille järgi veksliaandja (trassant) kohustub maksma vekslihoidjale kindlat summat, kui maksmist ei toimetata kolmas isik (trassant).

5. Kohustuda nii liht- kui ka käskveksliga võivad kõik, kellele seadusega ei ole keelatud võtta endale võlakohustusi.

6. Vekslivõime juriidilist käespäidajat nimetatakse: „vekslivaldaja“ (possessor, porteur), kuna vekslivõime faktilist käespäidajat: „vekslipäidaja“ (detentor, détenteur).

7. Veksel on teatav väärtpaberite liik, ta omanäjal on õigus tegutseda vekslivõime suhtes iseseisva omanäkena enese nimel, nõutada kohtult kaitset oma õigustele.

Millal ja millest tekib vekslivõime, selle kohta kehtib kolm põhi-teooriat:

a) Lepinguteooria, mis näeb vekslivõime kokkulepet, millele vastavalt tekib ka vekslivõime, nagu iga teinegi kohustus, poolte tahete kokkukõla saavutamise (perfektsiooni) momendil. See vaade põhjendab vekslivõime ostule-müügile või vahetusele, nähes vekslivõime väljaandmisel väärtuste või oleva raha vastu tulevase raha ostmist, eriti välisvaluuta toimingutes.

b) Kreatsiooni- ehk loomisteooria, mille järgi vekslivõime on maksuvahendilist funktsiooni ja ta on kui käibeline paber perfektne juba sellest momendist, kui kaupmees on vekslivõime alla kirjutanud.

c) Emissiooniteooria, mille järgi veksel saab oma maksuvõime tema valmistamisel ja üleandmisel, ilma et oleks vaja selle vastuvõtmist.

8. Vekslivõime (Wechselrechtsfähigkeit) on meil üldine, ja igapäev, kes võib olla kodanlike võime subjektiks, võib evida ka võime vekslivõimele.

9. Vekslivõime (Wechselfähigkeit) allub tsiviilseadustele vekslivõime seaduses ettenähtud eranditega. Iga isiku võime määratakse tema elukoha seadustega (BES sissejuh. § XXVIII). Sisemaalaste vekslivõime suhtes ei sisalda vekslivõime erilisi norme, kuid tsiviilseaduses (BES § 2912) esineb järgmisi piiranguid:

a) Veksleid ei või välja anda alaealised alla 18 a., kuna sellest vanemad alaealised võivad veksleid välja anda, kui nad Vaestelaste kohtu loal ja ringkonnakohtu kinnitusel kuraatorite ja ligemate sugulaste nõusolekul on kuulutatud täisealisteks eraõiguslikus mõttes (BES § 270).

b) Veksliteovõime on kitsendatud täisealistele isikutele, kes on hooldamisel vaimuhaiguse või pillamise pärast (BES § 502 ja 509).

c) Abielunaised, kui ei ole abieluvara lahutust, vajavad mehe nõusolekut (BES § 92 ja 104). Ilma nõusolekuta välja antud veksel jääb küll kehtivaks, kuid seda ei saa sisse nõuda abielu kestel (BES § 55), välja arvatud võlad, mis tehtud äärmuse tõttu või seaduses ettenähtud kordadel (BES § 56).

10. Veksliste käibe on korraldatud ühtlustatud veksliseadusega (UVS), mis on avaldatud Riigi Teatajas (RT) nr. 82 — 1938. a.

98. Veksli koostamine ja vorm.

1. Lihtveksel kirjutatakse veksliblanketil, mille hind kujutab enesest tempelmaksu.

Lihtveksel peab sisaldama seitse koostusosa ehk rekvisiiti: 1) nime-tuse „veksel“ veksli tekstis, 2) tingimusteta kohustuse kindlaksmääratud rahasumma maksmiseks, 3) makсутähtpäeva, 4) maksukoha, 5) rahasaaja isiku nime, 6) koostamise kuupäeva ja koha ja 7) lihtveksli väljaja allkirja.

Alljärgnevas näites on koostusosad märgitud vastavate numbritega:

6.	Tartu, 1. juunil 1943
	Veksel Rmk. 1000.—
3.	Esimesel septembril ühe tuhande üheksa-
	saja neljakümne kolmandal aastal
2.	olen kohustatud selle 1. vekslil järgi
2.	maksma 5. hr. August Orule 4. Tallinnas
2.	Üks tuhat riigimarka
7.	Jaan Mets
	Tartu, Suurturg 175

92. näide.

2. Eestis väljaantavaid käskveksleid kirjutatakse kas vekslitempel-paberile või lihtpaberile. Lihtpaberil kirjutatud veksel tuleb tempel-makstudada 2‰.

Käskveksel peab sisaldama kaheksa koostusosa ehk rekvisiiti: 1) nimetuse „veksel“ veksli tekstis, 2) tingimusteta käsu kindlaksmääratud rahasumma maksmiseks, 3) isiku nime, kes on kohustatud maksma (trassaat), 4) makсутähtpäeva, 5) maksukoha, 6) isiku nime, kellele või kelle käsul peab toimuma maksmine (remitent), 7) käskveksli koostamise kuupäeva ja koha ja 8) käskveksli väljaja (trassandi) allkirja.

Alljärgnevas käskveksli näites on koostusosad märgitud vastavate numbritega ja aktsept nr. 9.

9. J. Mets	7. Tallinn, 1. juunil 1943.	
	Veksel Rmk. 1000.—	
	4. Esimesel septembril ühe tuhande üheksa-	
	saja neljakümne kolmandal aastal	
	2. makske	1. selle vekslil järgi
	6. Karl Mäele	
	5. Tartus	
	2. Uks tuhat riigimarka	
	3. Härra Jaan Metsale	8. August Org
Tartu, Suurturg 175.		
Tallinn, Harju 111.		

93. näide.

3. Käskveksel tuleb esitada trassaadile aktsepteerimiseks. Aktsepteerimine seisneb selles, et trassaat kirjutab oma nime vekslil esiküljele põiki üle vekslil, nagu on märgitud eeltoodud vekslil näites (UVS § 21—29).

4. Vekslite koostamise kohta vaata UVS § 1—10, 41 ja 75—77.

99. Maksutähtpäev.

1. Maksutähtpäev võib olla ainult üks kogu vekslisumma kohta. Vekslit võib koostada nii, et ta kuulub lunastamisele:

- kindlal päeval (päevveksel, Tagewechsel),
- kindla aja möödumisel pärast koostamist (algveksel ehk veksel a dato, Datowechsel),
- esitamisel (näitveksel ehk veksel a vista, Sichtwechsel),
- kindla aja möödumisel pärast esitamist (näitaegveksel, Nachsichtwechsel).

2. Maksutähtpäev, s. o. lihtveksli 3. koostusosa (P 112/1) ja käskveksli 4. koostusosa (P 112/2) märgitakse vekslites järgmiselt:

- päevvekslites kindla kuupäevaga (vaata 92. ja 93. näide);
- aegvekslites ajavahemikuga kas päevades, nädalates või kuudes. Näiteks: „Tänasest päevast viieteistkümne päeva pärast“ või „Tänasest päevast kolme nädala pärast“ või „Tänasest päevast kahe kuu pärast“;
- näitvekslites sõnadega „Selle vekslil esitamisel“;
- näitaegvekslites kindla aja möödumisel pärast esitamist. Näiteks: „Viieteistkümne päeva möödumisel pärast esitamist“ või „Kolme nädala möödumisel pärast esitamist“ või „Kahe kuu möödumisel pärast esitamist“.

3. Lähemalt maksutähtpäeva kohta vaata UVS § 13, 23, 25, 33—37 ja 78.

100. Blankoveksel.

Kuigi akti, milles puudub veksliseaduses (UVS § 1 ja 75) loetletud mõni koostusosadest, ei peeta veksliliks, antakse välja vekslilväljaja poolt allakirjutatud, kuid mitte kõiki teisi olulisi vekslil koostusosi sisaldavat

akti vekslis esimesele omandajale õigusega see akt täita puuduva vekslitektstiga, sõlmitud kokkuleppe kohaselt. Säärast akti nimetatakse blankoveksliks.

Kui blankoveksel on hiljem täidetud vastava tekstiga, siis on ta kehtiv ka siis, kui ta on täidetud kokkuleppevastaselt, välja arvatud juhud, kui vekslivaldaja pole omandanud vekslit halvas usus või kui ta selle omandamisel pole toiminud raske hooletusega (UVS § 10).

101. Parandused ja muudatused.

Parandusi ja muudatusi võib teha vekslis pärast selle allakirjutamist ka sääraseid, mis oluliselt muudavad vekslis sisu. Seda võib teha vastava õiendiga pärast vekslis allakirjutamist nii veksliväljaja ise kui ka indosandid. Vekslis tekstis muutmise korral need isikud, kes on alla kirjutanud pärast seda muutmist, on vastutavad muudetud tekstis sõnastuse järgi. Enne seda allakirjutanud on aga vastutavad endise tekstis sõnastuse järgi (UVS § 69).

102. Komisjoniveksel.

Komisjoniveksel kujutab enesest täiesti uut liiki käskvekslit. Komisjonivekslis väljamisel toimub trassant enda nimel, kuid kolmanda isiku arvel. Trassandi märges selle kohta, et veksel on väljatud kolmanda isiku arvel, omab tähenduse ainult selles, et ta määrab ära, kellelt trassaat saab kätte, kui ta vekslis lunastab. See sünnib eeldusel, et trassandi ja kolmanda isiku vahel ühelt poolt ning kolmanda isiku ja trassaadi vahel teiselt poolt on olemas vastav erikokkulepe. Et see erikokkulepe on nende kolme isiku omavaheline asi, seepärast ei mõjuta ta teiste vekslisõiguslaste õigusi. Kui komisjonivekslis makсутähtpäeval peaks trassaat jätma vekslis väljalunastamata, olgugi et ta selle vekslis on varem aktsepteerinud, siis võib vekslivaldaja nõuda vekslis kohustuse täitmist regressi korras küll trassandilt, mitte aga kõnesolevalt kolmandalt isikult.

Vekslis vorm on järgmine:

	Tallinn, 21. jaanuaril 1942. a.
	Veksel Rmk. 1.000.—
Kahekümne esimesel aprillil ühe tuhande üheksasaja neljakümne teisel aastal makske selle vekslis järgi August Mäe le Tartus	
	üks tuhat Rmk.
hr. Peeter Kase arvel	
Härra Jaan Metsale Tartu, Raekoja pl. 135	J. Org Tallinn, Harju t. 111

94. näide.

103. Vekslis üleandmine.

1. Veksel loetakse üleantuks vekslisandja poolt esimesele omandajale, kui veksel on viimase valduses ja vekslivaldaja on selle omandanud heas usus ja ta pole vekslis omandamisel toiminud raske hooletusega (UVS § 10). Muus osas vekslis käibesmineku kohta rakendatakse üldisi õiguslikke eeskirju toimingute kohta.

2. Surve ehk sunduse mõjul välja antud veksel tunnistatakse kehtetuks, kusjuures loetakse küllaldaseks ähvardust oleva või tuleva pahega. Enne üleandmist kaotatud vekslit ei loeta jõustunuks. Esimene vekslipidaja peab vekslit omandama heas usus.

3. Tunnistajatega võib tõestada, et vekslit üleandmine ei ole teostunud.

4. Vekslit üleandmise nõue vekslit omandajale on kehtiv ka käskvekslite suhtes, kuid siin tuleb juurde veel aktsepti ehk vekslit vastuvõtmise vajadus.

104. Indossament.

1. Alates sellest momendist, kui veksel on edasi antud esimesele omandajale või teisiti heausuliselt liikvele pääsenud, omab veksel käibelistele paberitele omase täieliku vormilise karmuse iseloomu ja tsirkuleerib vabalt ja ilma takistusteta. Vekslit edasiandmisel valitseb eriline kord, mis läheb lahku cessiost. Vekslit üleandmine sünnib eri üleandpealkirja näol, mida nimetatakse indossamendiks ehk žiiroks (giro).

2. Indossament on vekslit üleandmine erilise pealkirja kaudu vekslit õiguses ettenähtud järeldustega. Isikut, kes vekslit edasi annab indossamendiga, nimetatakse indossandiks (žirandiks), ja isikut, kellele veksel sel teel edasi antakse, indossaadiks. Indossamendi juriidiline iseloom erineb cessiost selle tõttu, et a) pealekirjutaja võtab enesele vastutuse ka vekslitkohustuse täitmise eest, mitte ainult vekslit kehatatud õiguse tõelisuse (veritas), vaid ka teostatavuse (bonitas) eest, ja et b) vekslit indossamendi vastu ei või olla vastuväiteid, välja arvatud juhud, kui vekslitväljaja on keelanud indossimise (UVS § 11) või kui esimene pidaja kaotas vastu oma tahtmist valduse vekslit üle ja vekslitvaldaja seda teadis või kui ta vekslit omandamisel toimis raske hooletusega. Indossamendi järgi antakse üle õigus vekslit peale ning ühes sellega võetakse endale vastutus selle eest, et vekslit järgi maksmine tõesti teostub, ehk teiste sõnadega iga vekslit edasiandja muutub kreditorist deebitoriks.

3. Indossament tehakse vekslit tagaküljele, või kui seal ei peaks enam ruumi jätkuma, vekslit juurdekleebitud lehele (vekslitjatk, allonž) kas täisindossament või blankoindossament. Täisindossamendis näidatakse indossaadi nimi ja indossandi allkiri:

Minu asemel makske
J. Mäele (indossaat)

A. Org (indossant)
(allkiri)

95. näide.

Täisindossamenti võib kirjutada ka vekslit esiküljele (UVS § 13), kuid see ei ole soovitatav. Blankoindossamenti võib teha ainult vekslit tagaküljele või vekslitjatkule ja koosneb ainult indossandi allkirjast (UVS § 13).

4. Lähemalt indossamendi kohta vaata UVS § 11—20.

105. Rektaindossament.

1. Indossant võib keelata edasise indossimise vekslit edasiandmisel, paigutades indossamenti sõnad „ilma minu vastutusega“ või mõne muu

samatähendusliku väljendi. Sellega ta vabastab ennast vastutusest aktseptimise ja lunastamise eest (UVS § 12 ja 15).

Isik, kes on vekslit andnud edasi vastutamata pealkirjaga, vastutab kahjutasuga tsiviilseaduse järgi vekslit omandaja ees juhul, kui see vekslitandjalt ei saa tasu vekslit kehtivuse tõttu vekslitandja suhtes. Sellise pealdise korral indossamentil on vaid edasiandmise (cessio) funktsioon ilma vekslit headust tagamata.

106. Volitusindossament.

1. Vekslitandja võib anda teistele volituse teostada tema vekslitõigust. Seesugune volitus tehakse erilise pealdisena vekslit teisel küljel ja nimetatakse volitus- ehk prokurandossamentiks (Prokurandossament).

2. Volitusindossament peab sisaldama: a) volituse, b) volitatava nime ja c) volitaja allkirja. Volitus märgitakse indossamentis sõnadega: „inkassoks“, „volitusel“, „vääringu sissenõudmiseks“ või mõne muu ainult volitamist sisaldava väljendiga, mis pärast seda indossamenti nimetatakse ka inkassandossamentiks.

3. Volituspealkirjaga loetakse õigustatuks esitama vekslit maksmiseks või sissenõudmiseks, võtma vastu vekslit järgi saadaolevat raha ja võtma ette volitaja õiguste kaitseks kõiki tarvilikke toiminguid. Seesugune volitust võib vekslit edasi indossida ainult siis, kui volitusindossamentis on äratähendatud indossimise volitus (UVS § 18).

4. Kui pealkirjast ei ole selgesti näha, et see on volituspealkiri, siis säärast pealkirja loetakse indossamentiks, kuna viimane on harilik, volituspealkirjal aga peab selgesti väljendatud volituslik sisu olema. Kohus otsustab säärast küsimust kõigi asjaolude järgi ja otsus selles asjas ei kuulu kontrollimisele kassatsioonikorras.

107. Järelindossament.

Järelindossament (Nachindossament), kas blanko või nimeline, tehakse vekslile selle edasiandmiseks peale maksumärgipäeva. Protestitud veksel, mille tähtpäev on möödunud, võidakse anda edasi pealdistega üldistel alustel, kuid sel korral ei vastuta niisugust üleandmist toimeetanud pealekirjutajad regressiõiguse põhjal, kui see üleandmine toimus pärast protestimist (UVS § 20). Vekslit edasiandmisel pärast protesti ei ole enam vaja vastutamata pealdist, sest et järelindossandid ei vastuta üldse ei vekslit headuse ega selle teostatavuse eest, kuna järelindossamentil on ainult loovutuse jõud.

108. Keelindossament.

Iga indossant võib vekslit edasiandmist keelata erilise märkmega, mille vorm ega paik vekslil pole kindlaksmääratud, mis pärast iga sisuliselt selge edasiannet keelav pealkiri on kehtiv. Näit. paigutades indossamenti sõna „indossimisõiguseti“. Selle pealkirja mõju piirdub pealekirjutajate enese vastutusest vabanemisega kõigi pärastiste vekslitpidajate ees, kes omavahel vastutavad, nagu poleks edasiandekeldu olnudki. Otsese õigusjärglase eest vastutab aga keelupealkirja tegija ikkagi.

1. Pantimise indossament peab sisaldama märkme „vääring tagatiseks“, „vääring pandiks“ või mõne muu pantimist tähendava väljendi (UVS § 19).

2. Pandi-indossamendi eesmärgiks on tagada veksliga selle kohustuse täitmist, mis on vekslil pantijal selle pandiks saaja vastu, sel teel, et pandisaaja on õigustatud nõudma rahuldust vekslil järgi. Pandi-indossamendiga ei omanda pandisaaja omandiõigust vekslile. See jääb indossandile, kes on vekslile teinud pandi-indossamendi. Pandisaaja omandab vekslile vaid pandiõiguse. See pole aga tavaline tsiviilõiguslik pandiõigus, vaid seesugune pandiõigus, mis on valatud vekslilõiguslikku vormi ning millele on omistatud vekslilõiguslikud tagajärjed.

Pandisaaja võib teostada kõiki vekslijärgseid õigusi, kuid tema poolt tehtud indossamendil on ainult volitusindossamendi jõud (VS § 18). Järelikult võib pandisaaja esitada vekslil aktseptimiseks, lunastamiseks ja protestimiseks. Ta võib teostada vekslil järgi regressiõigust (VS § 43, 47 ja 48). Ta võib taotleda protestitud vekslil järgi sundtäitmist.

Pandisaaja võib:

- 1) esitada vekslil aktseptimiseks, lunastamiseks ja protestimiseks,
- 2) teha volitusindossamenti (UVS § 18),
- 3) teostada regressiõigust (UVS § 43, 47 ja 48),
- 4) taotleda protestitud vekslil järgi sundtäitmist,
- 5) esitada rikastumishagi (UVS § 88) jne.

Vekslijärgseid õigusi võib ta teostada üksnes pandisaajana. Ta ei saa teostada sääraseid õigustoiminguid, mis ei järgne pandiõiguse iseloomust, nagu teha vekslisumma sissenõudmisel allajätmissi ega loobuda koguni tervest vekslisummast. Kui tema süü läbi osutub võimatuks sisse nõuda vekslisummat, näit. vekslinõude aegumise või protesti ärajätmise tõttu, siis pandisaaja vastutab nende kahjude eest, mis tekivad sellest indossandile, kes teinud pandi-indossamendi. Pandi-indossamendi pandiõiguslikust iseloomust järgneb veel, et pandisaaja on kohustatud pärast vekslisumma sissenõudmist pandi-indossamendi teinud indossandile üle andma selle osa vekslisummast, mis jääb järele pärast veksliga tagatud kohustuse tasumist.

3. Vekslilkooslased võivad end kaitsta pandisaaja vastu seesuguste vaietega, mis järgnevad pandiõiguse aktsessoorsusest, s. t. pandiõiguse sõltuvusest temaga tagatud kohustuse kehtivusest. Nii võib vekslilkooslane jätta vekslil pandisaajalt väljalunastamata, kui ta suudab tõendada, et pandiõigust, mille kohta on tehtud pandi-indossament vekslile, pole tekkinud, kuna pandiõigusega tagatavat kohustust pole tõelikult olemas, või et pandiõigus on lõppenud tagatava kohustuse kustumise tõttu. Vekslilkooslased aga ei saa end kaitsta pandisaaja vastu nende vaietega, mis põhinevad nende vahenditel vahekorral pandi-indossamendi teinud indossandiga, olgu siis, et pandisaaja on vekslil vastuvõtmisel teadvalt toiminud vekslilkooslase kahjuks (UVS § 19).

Näiteks: A on andnud B-le vekslil saadud kauba hinna tasumiseks. Kaup osutub kokkulepitud tingimustele mittevastavaks, mis annab A-le õiguse nõuda kaubahinna alandamist. Kui B esitas temale selle vekslil maksutähtpäeval lunastamiseks, siis A võis nõuda vekslisumma vähenemist eeltähtendatud põhjusel. Kui C sellest teadis ning võtab vekslil vastu pandiks, et sellega ära lõigata A-le vaide esitamise võimalust, siis on ta kahtlemata toiminud A kahjuks, mis annab viimasele õiguse UVS § 19 järgi esitada sama vaiet, mis tal on B vastu, ka pandisaaja C vastu.

4. Pandiõigus kustub panditud vekslinõude kustutamisega, pandi-indossamendi kustutamisega ja vekslit tagasiandmisega, kuna pandiõiguse tekkimiseks on vajalik peale pandi-indossamendi veel vekslit üleandmine pandisaajale.

110. Rektaveksel.

1. Veksliväljaja võib keelda vekslit indossimise nn. rektaklausli paigutamiseks vekslisse (UVS § 11 ja 77). Rektaklausel väljendatakse sõnaga „indossimisõigusega“ või mõne muu samatähendusliku väljendiga, nagu näiteks lihtveksli juures sõnadega „kohustun maksma ainult hr. A. Puule“. Rektaklausel tuleb paigutada vekslit esiküljele, kusjuures on ükskõik, kas see on asetatud vekslit teksti või väljapoole seda. Kui rektaklausel on väljaspool vekslit teksti, tuleb ta varustada veksliväljaja allkirjaga. Vekslit, millesse veksliväljaja on paigutanud rektaklausli, nimetatakse rektavekslikuks.

2. Rektaveksli edasiandmine võib toimuda üksnes tavalise tsiviilõiguse loovutuse (cessio) vormis ja tagajärgedega. Rektavekslit ei saa indossida nii vekslit esimene omandaja kui ka isik, kellele vekslit esimene omandaja on vekslit loovutanud, ega ka järgnevad loovutusesaajad.

Rektaveksli loovutuse viisi ja tagajärgede kohta kehtivad tsiviilseaduse vastavad eeskirjad.

Vekslit loovutamiseks on nõutav peale vekslit üleandmise loovutusesaajale vastava loovutuspealdise tegemine vekslile või eri akti koostamine (BES § 34 ja 72).

Rektavekslile tehtud indossamenti loetakse loovutuspealkirjaks.

3. Vekslit loovutaja vastutab loovutusesaaja ees loovutatud nõude ehtsuse, aga mitte üldreeglina selle teostatavuse eest. Vastutus nõude teostatavuse eest tekib loovutajale ainult siis, kui ta teadis vekslivõlgniku maksuvõimetusest ning pahatahtlikult vaikis sellest, või kui ta võttis enese peale ohu nõude teostatavuse eest (BES § 3481).

4. Veksliväljaja võib loovutusesaaja vastu esitada mitte ainult kõiki oma vaideid, mis tal on loovutusesaaja enese vastu, vaid ka neid, mis tal oli enne vekslit väljamist ja sel ajal vekslit esimese omandaja vastu (BES § 3480).

111. Vekslivaldaja.

1. Vekslit juriidilist käespidajat, kes vekslil on märgitud esimese omandajana või kes vekslit on saanud omanduseks indossamendiga, nimetatakse vekslivaldajaks (Inhaber, possessor), kuna faktilist vekslit käespidajat, kes ei pruugi olla selle vekslit juriidiline omanik (näit. volinik), nimetatakse vekslipidajaks (detentor).

2. Kui veksel on antud vekslivaldajale indossamentidega, kuid tingimusega, et juhul, kui on mitu indossamenti, kõik need kujundaksid katkestamatu rea, alates esimese omandaja indossamendiga ja lõppedes nimelise või blankoindossamendiga.

See rida tunnistatakse katkestamatuks, kui iga indossandi pealkiri järgneb vahenditult nimelisele indossamendile, milles ta on märgitud omandajana, või blankoindossamendile, kusjuures läbikriipsutatud indossamenti, samuti ka indossamentide tegemise aega ei võeta arvesse. Vekslipidaja ei ole kohustatud tõendama eelmiste pealkirjade ehtsust (UVS § 40).

3. Kui blankoindossamendile järgneb teine indossant, siis peetakse veksel blankoindossamendi teel omandatuks isiku poolt, kes on alla kirjutanud sellele järgnevale indossamendile. Kui veksel on isiku käest ära

lainud ükskõik mil viisil, siis vekslivaldaja, kes tõendab oma õiguse seaduses ettenähtud korras, on kohustatud vekсли ära andma ainult siis, kui ta on omandanud vekсли halvas usus või kui ta on selle omandamisel toiminud raske hooletusega (UVS § 16).

112. Vekslikäendus.

1. Maksmist vekсли järgi võib tagada vastutuspealkirjadega, mida nimetatakse vekslikäenduseks (Wechselbürgschaft). Selliseid käendusi võib anda nii veksliaandja kui ka indossantide eest kas vekslisumma terves või osalises suuruses (UVS § 30). Kui pealkirjast ei ole näha, kelle eest käendus on antud, siis loetakse ta antuks veksliväljaja eest (UVS § 31). Käenduspealkirju võib teha vekslile igal ajal üks või mitu käendajat järgmise vormi järgi:

„Käendan J. Otsa

A. Mägi“

96. näide.

Vekslikäenduse tähendus on ka vekсли esiküljel oleval paljal allkirjal, kui see ei kuulu veksliväljajale või trassaadile (UVS § 31).

2. Maksmist vekсли järgi võib kindlustada käendusega nii veksliaandja kui ka iga vastutava pealekirjutaja eest. Kui käenduspealkirjas ei ole näidatud, kelle eest käendus antud, siis loetakse ta antuks veksliväljaja ehk trassandi eest (UVS § 31).

3. Käendaja (avalist) peab olema vekslivõimeline.

4. Vekсли väljalunastamine võib tagatud olla vekslikäendusega kas vekslisumma terves või osalises suuruses. See tagatis võib antud olla kas kolmanda isiku poolt või ka selle isiku poolt, kelle allkiri juba leidub vekslil (UVS § 30).

5. Vekslikäendaja vastutab samuti kui käendatu.

6. Vekslikäendaja vastutab ka siis, kui tema poolt käendatud kohustus osutub tühiseks ükskõik mis põhjusel, välja arvatud vormi puudulikkus. Kui vekslikäendaja on lunastanud tema poolt käendatud vekсли, siis omandab ta kõigi vekslit tulenevad õigused nii käendatud isiku kui ka nende isikute vastu, kes vastutavad vekсли järgi käendatud isiku ees (UVS § 32).

113. Sekkumine.

1. Juhtu, kui täiesti kõrvalised isikud vekсли suhtes võivad vahele astuda, aktseptides või väljalunastades kohustatu asemel vekslit, seega ärahoides regressnõuete teostamisega seotud kulusid, samal ajal kaitses kohustatu äriilist au ja kõigi veksliosanikkude huvisid, nimetatakse vekсли sekkuseks ehk vahenduseks (Wechselintervention).

2. Sekkus-aktsept märgitakse vekslile. See kirjutatakse alla sekkuja poolt. Aktseptis tuleb äratähendada isik, kelle au eest aktseptimine on toimunud.

Näide:

„Sekkun A. Kase au eest“

M. Kuusk.

97. näide.

Kui aktseptis ei ole äratähendatud isiku nimi, kelle au eest on aktseptimine toimunud, siis peetakse aktseptimist toimunuks trassandi au eest. Lähemalt vaata UVS § 55—58.

3. Sekkus-lunastamise kohta vaata UVS § 59—63.

114. Tähtajaline maksmine.

1. Veksel kuulub lunastamisele vekslil märgitud vekslitähtpäeval (vaata p. 99). Kui maksutähtpäev langeb seaduslikule pühale või puhkepäevale, siis loetakse maksutähtpäevaks sellele järgnev argipäev (UVS § 72).

2. Päevveksli, aegveksli või näitaegveksli peab vekslivaldaja esitama maksmiseks kas maksutähtpäeval või sellele päevale järgneval kahel argipäeval (UVS § 38).

3. Sel juhul, kui näitvekslit ei ole esitatud lunastamiseks aasta jooksul, saabub näitveksli maksutähtpäev näitveksli koostamisepäevale vastaval kaheteistkümnenda kuu päeval. 19. detsembril 1941 koostatud näitveksli maksutähtpäev saabub antud juhul 19. detsembril 1942. Kui tähtaja kaheteistkümnendal kuul seesugust kuupäeva ei ole, siis saabub maksutähtpäev sama kuu viimasel päeval (UVS § 36). Nii on 29. veebruaril 1940 koostatud näitveksli maksutähtpäevaks antud juhul 28. veebruar 1941. Kui näitveksli maksutähtpäev langeb seaduslikule pühale või puhkepäevale, siis lükkub maksutähtpäev edasi esimesele järgnevale argipäevale (UVS § 72).

Nii liht- kui ka käskveksli väljaja võib seda seaduslikku aastast tähtaega lühendada eri tähtaja määramisega, mille kestel näitveksel tuleb esitada lunastamiseks (UVS § 34). Veksliväljaja võib ka seda aastast tähtaega pikendada oma äranägemisel.

115. Veksli lunastamine.

1. Veksel esitatakse maksmiseks vekslil märgitud maksukohas. Kui maksukoht on vekslil märkimata, siis trassaadi või lihtveksli väljaja elukohas. Kui ka viimane on märkimata, siis veksli koostamiskohas (UVS § 2).

Trassaadi või lihtveksli väljajale esitatakse järelikult veksel maksmiseks tema kontoris või muus äriruumis või, kui neid ei ole, ta korteris, kui vekslil ei ole tähendatud erilist ruumi (UVS § 27).

2. Veksli esitamine arvekojale on üheväärne lunastamiseks esitamise (UVS § 38).

3. Veksli lunastamise korra kohta vaata UVS § 39—42.

116. Regress mittelunastamisel.

1. Kui veksel pole maksutähtpäeval lunastatud, siis võib vekslivaldaja teostada regressiõigust indossantide, trassaadi, lihtveksli väljaja ja muude vekslkohuslaste vastu.

Veksli maksmata jätmise võib sündida järgmistel põhjustel: 1) kui vekslimaksa loobub maksmisest, kuna tal ei ole varandust, 2) kui ta ei taha maksta, 3) kui ta esineb vaidlusega veksli vastu, 4) kui ta pakub maksu osaliselt, mida vekslivaldaja ei taha vastu võtta, 5) kui ta on tunnistanud maksujõuetuks, 6) kui ta on surnud ülevõlastatuna.

2. Regress on õigus nõuda igalt eelmiselt vekslivaldajalt ja veksliväljajalt veksli tasumist sellega, et iga veksilunastaja võib omakorda nõuda vekslisummä tasumist eelkäivatelt pealekirjutajatelt. Esimesel

indossandil on õigus nõuda ainult lihtveksli järgi veksliväljajalt ja käskveksli järgi trassaadilt ja trassandilt.

3. Lunastamisest keeldumist tuleb konstateerida ametliku aktiga, mida nimetatakse protestiks mittelunastamise pärast (UVS § 44).

4. Lähemalt regressi kohta mitteaktseptimisel ja mittelunastamisel vaata UVS § 43—54.

117. Protest.

1. Sisuliselt jagunevad protestid protestideks mitteaktseptimises, mittemaksmises ja eriprotestideks.

2. Protest mitteaktseptimises toimub, kui trassaat kahekümne nelja tunni jooksul pärast esitamist ei aktsepti vekslit või aktseptib vekslit osaliselt. Mitteaktseptimise protesti puhul on vekslivaldajal õigus enne maksutähtpäeva saabumist nõuda vekslit järgi rahuldust kõikidelt vekslitkohuslasilt samas korras nagu tähtpäevaks mittemaksmisel.

3. Protest mittelunastamises toimub, kui vekslit pole lunastatud tähtpäeval.

4. Kui näitaegvekslites kui ka neis vekslites, mis tuleb esitada aktseptimiseks selleks eriti määratud kindla tähtaja jooksul, on aktsept jäänud dateerimata, tuleb see märkimata jätmise konstateerida protestiga, et säilitada regressiõigust indossantide, trassandi ja lihtveksli väljaja vastu (UVS § 25 ja 78).

5. Kui hädasekkuja on keeldunud aktseptimast vekslit enne maksutähtpäeva, siis tuleb see keeldumine konstateerida protestiga, et teostada oma regressiõigust hädasekkuja vastu (UVS § 56).

6. Iga protest peab tehtama notari või seaduse järgi protestimiseks õigustatud ametniku poolt (UVS § 79).

7. Protestiakt peab sisaldama: a) protestimise kuupäeva, b) protestiakti numbri, c) selle nime, kelle kasuks toimub protestimine, kui ka selle nime, kelle vastu toimub protestimine, d) märkme selle kohta, et protestiametnik on tagajärjetult nõudnud vekslijärgse toimetuse täitmist isikult, kelle vastu protest on toimunud, või et temaga ei saadud kokku, või et tema äriruume või elukorterit ei leitud, e) märkme selle kohta, kus ja millal nõue on esitatud või on püütud seda esitada, kuid tagajärjeta, f) tasutud protestikulude summa ja g) protestiametniku allkirja ja tema ametpitseri jäljendi.

Kui trassaat, kellele veksel on esitatud aktseptimiseks, nõuab vekslit teiskordset esitamist järgmisel päeval, siis tuleb see märkida protestiakti.

Näide protestiaktist:

Protestiakt nr. 353.

Mina, Tallinna notar (nimi), kelle kontor (aadress), saatsin Eesti Panga nimel ja ülesandel 4. märtsil 1942. a. kirjaliku nõudmise veksliväljaja August Org'ile ülesantud asukohta Tallinn, Harju 113—14 käesoleva vekslit lunastamiseks.

Kuna vekslit lunastamist ei järgnenud, siis olen mina selle vekslit protestinud 5. märtsil 1942. a.

Reg. Nr. 477.

Protestikulu:

tempelmaksu markides kustutatud . Rmk. —.26

vaevatasu ühes kuludega . . . . . „ 1.78

Kokku Rmk. 2.04

pitser

Notar (allkiri)

8. Notarile tasutakse protestikulusid:

- a) kui vekslisumma on kuni Rmk. 1.000.— 0,1%
vähemalt aga . . . . . Rmk. 1.—
- b) kui vekslisumma on üle Rmk. 1.000.—, siis esimese
Rmk. 10.000.— pealt . . . . . " 10.—
ja sellest ületava summa pealt 0,5%,
arvates poolikud Rmk. 10.— täie Rmk. 10.— ette
- c) veksliväljaja vastulause kandmise eest veksliprotesti . . . . . " 1.—
- d) protestist teatamise eest, iga teate eest . . . . . " —.26

Peale selle tuleb tasuda tempelmaksu 2 pn. igalt Rmk. 10.—, kusjuures poolik Rmk. 10.— loetakse täie Rmk. 10.— ette. Tempelmaksu alla kuuluvad ainult protestid mittelunastamise pärast, teised protestid on aga vabad tempelmaksust.

9. Protestitud vekslit annab protestiametnik vekslivaldajale ja teatab toimunud protestist kõikidele indossantidele, kelle aadressid leiduvad vekslil.

10. Vekslit protestimisel on väga suur tähtsus. Ta hoiab alal vekslit pealekirjutajate vastutuse. Protestimata vekslit järgi ei saa nõuda intresse maksutähtpäeva ja hagi kohtusse sisseandmise vaheaja eest. Protestitud vekslid loetakse konkursi puhul nõude küllaldaseks tõenduseks, ning nende vastu saab vaielda vaid hagikorras.

11. Lähemalt protesti kohta vaata ÜVS § 79—87.

118. Nõudmine protestitud vekslit järgi.

1. Vekslivaldaja võib nõuda solidaarselt trassantidelt, aktseptantidelt, indossantidelt ja vekslikäendajatelt kas kõikide nende isikute käest koos, ilma et tal tarvitseks kinni pidada nende kohustumise järjekorrast või mitmelt või ühelt, esitades vastava hagi kohtule:

- a) vekslisummat, niivõrd kui veksel on jäetud aktseptimata või lunastamata, koos intressidega, kui need on määratud,
- b) 6% intresse, arvates maksutähtpäevast,
- c) protesti-, teatamis- ja muid kulusid ja
- d) tasu $\frac{1}{3}\%$ suuruses regressinõude alusel tasumisele kuuluvast vekslisummast.

Kui regressiõigust teostatakse enne maksutähtpäeva, siis lahutatakse vekslisummast diskont ametliku diskontomäära järgi, mis kehtib regressinõude esitamise päeval vekslivaldaja elukohas (ÜVS § 47, 48).

Kõik vekslit tulenevad vekslivaldaja nõuded aktseptandi vastu aeguvad kolmeaastase tähtaja möödumisega, arvates maksutähtpäevast, kuna nõuded indossantide ja trassandi vastu aeguvad üheaastase tähtaja möödumisega, arvates protestiakti koostamise päevast, kui protest toimus selleks ettenähtud tähtajal, või arvates maksutähtpäevast, kui vekslis on klausel „regress kuludeta“.

2. Isik, kes on vekslit lunastanud, võib nõuda oma eelkohuslaselt samas korras kui vekslivaldaja:

- a) kogu makstud summa,
- b) 6% intresse sellest summast, arvates selle summa maksmise päevast,
- c) kulusid, mis ta on teinud ja
- d) tasu $\frac{1}{3}\%$ suuruses regressinõude alusel tasumisele kuuluvast vekslisummast.

Indossantide nõuded aktseptandi vastu aeguvad kolmeaastase tähtaja möödumisega, arvates maksutähtpäevast.

Indossantide nõuded üksteise ja trassandi vastu aeguvad kuukeuise tähtaja möödumisega, arvates päevast, mil indossant on lunastanud vekslit, või päevast, mil tema vastu tõsteti lagi (ÜVS § 49, 70).

3. Iga vekslkohuslane, kes on tasunud regressisumma, võib nõuda selle vastu vekslit koos protestiaktiga ja vastavat kviitungit. Kui on aga tasutud vekslisumma aktseptimata osa osaliselt aktseptitud vekslit järgi, siis võib ta nõuda selle maksmise märkimist vekslile ja endale sellekohase kviitungi ja vekslit tõestatud ära kirja ja protestiakti andmist (ÜVS § 50, 51).

4. Vekslkohuslasel on ka võimalus oma maksukohustust lahendada uue vekslit väljaandmisega mõne eelmise regressinõude alusel vastutaja peale, kui vekslit puudub vastupidine klausel. Säärast vekslit nimetatakse pöördvekslits. Pöördveksli summa hõlmab peale regressikorras nõutavate summade veel kurtaazi ja tempelmaksu pöördvekslilt.

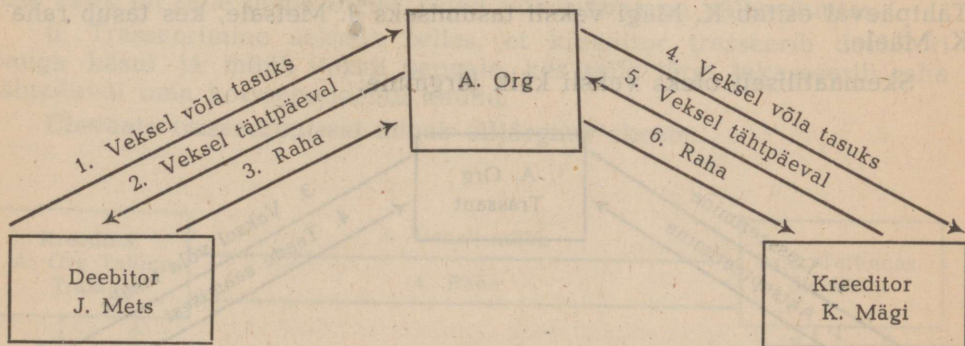
Kui pöördveksel on väljatud vekslivaldaja poolt, siis vekslisumma määratakse kindlaks algveksli maksukohas väljatud ja eelkohuslase elukohas lunastamisele kuuluva näitveksli kursi järgi. Kui pöördveksel on väljatud mõne indossandi poolt, siis vekslisumma määratakse kindlaks pöördveksli trassandi elukohas väljatud ja eelkohuslase elukohas lunastamisele kuuluva näitveksli kursi järgi (ÜVS § 52).

119. Võlavahekorra õiendamine vekslitega.

1. Võlavahekorra õiendamine võib sündida kreditori ja deebitori vahel kas lihtveksliga või käskveksliga. Näiteks A. Orgul Tallinnas on saada J. Metsalt Tartus 1000.— ja võlgneb K. Mäele Tartus 1000.—.

2. Lihtvekslitega võlavahekorra õiendamisel tuleb kirjutada kaks vekslit. J. Mets kirjutab välja lihtveksli, mille järgi kohustub maksuma A. Orgule 1000.—, ja A. Org kirjutab välja lihtveksli, mille järgi kohustub maksuma K. Mäele 1000.—.

Skemaatiliselt oleks vekslite käik järgmine:

99. näide.

A. Org koostab oma põhiraamatus järgmised lausendid:

a) vekslit saamisel J. Metsalt:

Nõudevekslid

Deebitoridele

1000.—

b) Vekslit andmisel K. Mäele:

Kreeditorid

Maksevekslitele

1000.—

c) raha maksmisel vekslit järgi K. Mäele:

Maksevekslid	
Kassale	1000.—

d) raha saamisel vekslit järgi J. Metsalt:

Kassa	
Nõudevekslitele	1000.—

J. Mets koostab oma põhiraamatus järgmised lausendid:

a) vekslit andmisel A. Orule:

Kreeditorid	
Maksevekslitele	1000.—

b) raha saamisel vekslit järgi:

Maksevekslid	
Kassale	1000.—

K. Mägi koostab oma põhiraamatus järgmised lausendid:

a) vekslit saamisel A. Orult:

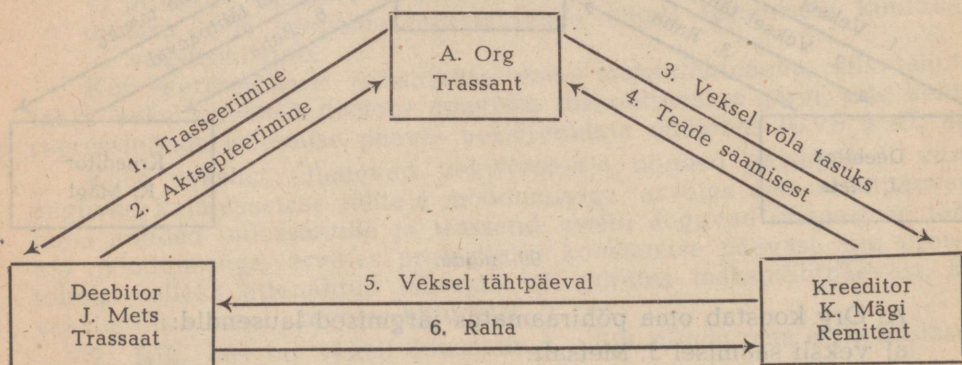
Nõudevekslid	
Deebitoridele	1000.—

b) raha saamisel vekslit järgi:

Kassa	
Nõudevekslitele	1000.—

3. Käskveksliga võlavahekorra õiendamisel kirjutab käskveksli välja A. Org, trasseerides J. Metsa K. Mäe käsul, saadab selle vekslit aktsepteerimiseks J. Metsale. Saades J. Metsalt aktsepteeritud vekslit tagasi, saadab selle K. Mäele võla tasuks, kes teatab vekslit saamisest. Tähtpäeval esitab K. Mägi vekslit tasumiseks J. Metsale, kes tasub raha K. Mäele.

Skemaatilisel oleks vekslit käik järgmine:

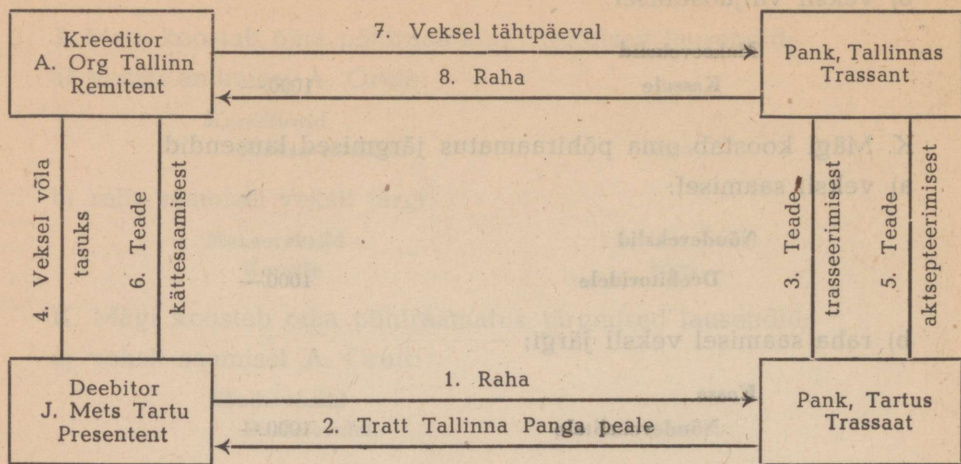
100. näide.

A. Org koostab oma põhiraamatus aktsepteeritud vekslit saatmisel K. Mäele lausendi:

Kreeditorid	
Deebitoridele	1000.—

7. Remiteerimine seisneb selles, et deebitor ostab enne tähtaega käskveksli pangas, kes trasseerib seda oma korrespondendi peale vastavas linnas, ja saadab selle võla tasuks kreditorile. Deebitor tasub seega võla enne tähtaega ja kreditor saab raha tähtpäeval. Ulevaate remiteerimisest annab alljärgnev skeem:

102. näide.

8. Võlavahekorda kreditoriga võib ka õiendada saadud nõudeveksliga, andes selle edasi, tehes teisele küljele edasiandepalkirja, mida nimetatakse indossamendiks (UVS § 11—20).

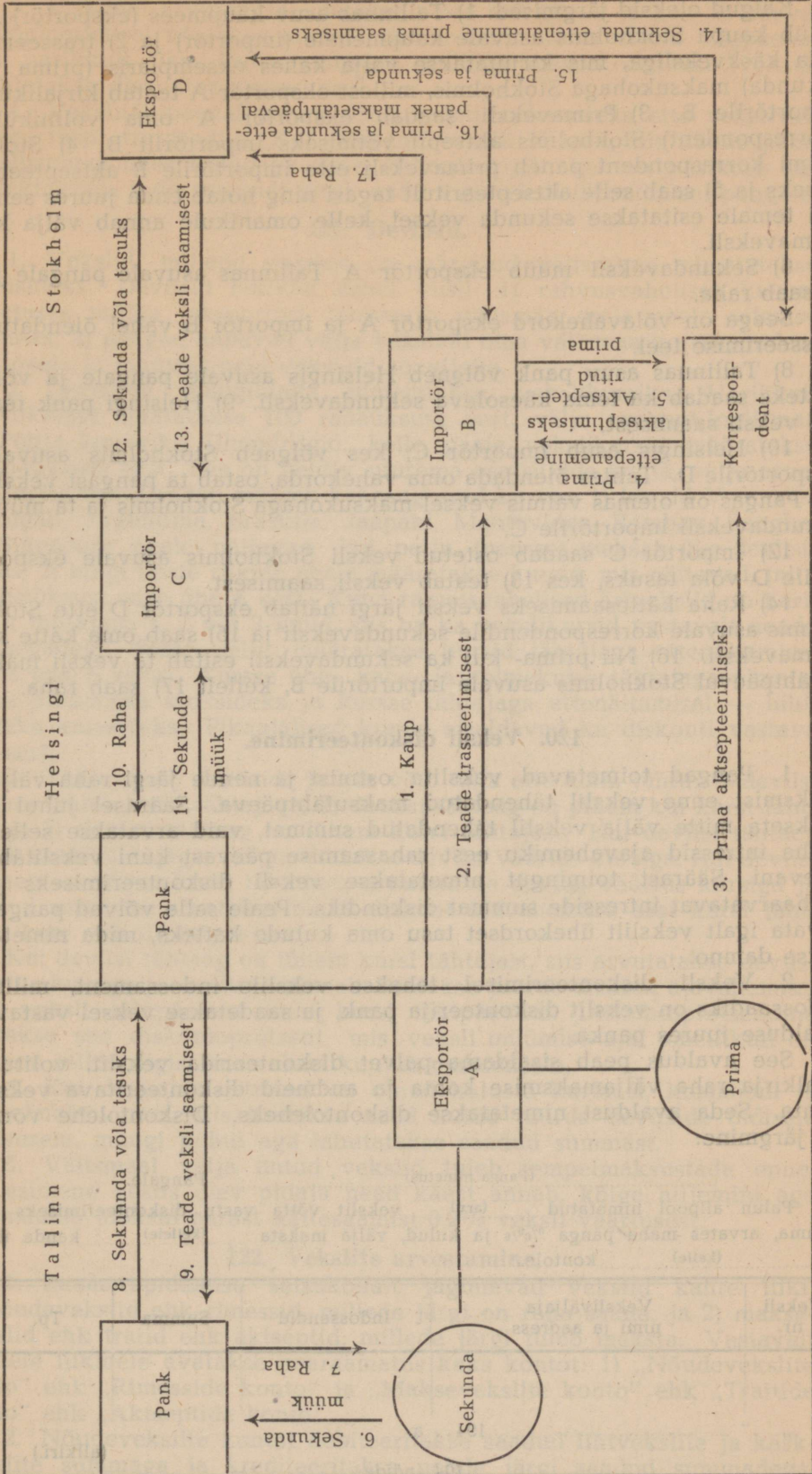
Sel puhul koostatakse põhiraamatus lausend:

Kreditorid

Nõudevekslitele

9. Võlavahekorra õiendamisel trasseerimise teel, eriti siis, kui deebitor asub välismaal ja aktsepteerimise protsess nõuab pikemat aega, kreditoril on aga kiirelt raha vaja, kirjutatakse veksel välja teisikuga, s. o. kahes eksemplaris, milledest esimene (prim) saadetakse aktsepti saamiseks ja teine (sekunda) müüakse pangale, kusjuures temale märgitakse, kus asub esimene, ja läheb ringkäiku. Isik, kelle kätte satub veksel veksli maksutähtpäeval, näitab tema käes oleva esimese veksli eksemplari ette veksli teise eksemplari hoidjale ja saab enda kätte mõlemad eksemplari, millised esitab vekslimaksjale (deebitorile) maksmiseks ja saab raha. Ulevaate veksli käigu kohta mitme riigi vahel annab alljärgnev skeem:

Vekseli liiklemise skeem.

Käigud oleksid järgmised: 1) Tallinnas asuv kaupmees (eksportör) A müüb kaupa Stokholmis asuvale kaupmehele (importör) ja 2) trasseerib teda käskveksliga, mis kirjutatakse välja kahes eksemplaris (prima ja sekunda) maksukohaga Stokholmis, millest eksportör A teatab kirjalikult importörile B. 3) Primaveksli saadab eksportör A oma volinikule (korrespondent) Stokholmis aktsepti võtmiseks importörilt B. 4) Stokholmi korrespondent paneb primaveksli ette importörile B aktsepteerimiseks ja 5) saab selle aktsepteeritult tagasi ning hoiab enda juures seni, kui temale esitatakse sekunda veksel, kelle omanikule annab välja ka primaveksli.

6) Sekundaveksli müüb eksportör A Tallinnas asuvale pangale ja 7) saab raha.

Seega on võlavahekord eksportör A ja importör B vahel õiendatud trasseerimise teel.

8) Tallinnas asuv pank võlgneb Helsingis asuvale pangale ja võla katteks saadab ka tema käesoleva sekundaveksli. 9) Helsingi pank teatab vekslit saamisest.

10) Helsingis asub importör C, kes võlgneb Stokholmis asuvale eksportörile D. Tahtes õiendada oma vahekorda, ostab ta pangast vekslit. 11) Pangas on olemas valmis veksel maksukohaga Stokholmis ja ta müüb sekundaveksli importörile C.

12) Importör C saadab ostetud vekslit Stokholmis asuvale eksportörile D võla tasuks, kes 13) teatab vekslit saamisest.

14) Raha kättesaamiseks vekslit järgi näitab eksportör D ette Stokholmis asuvale korrespondendile sekundaveksli ja 15) saab oma kätte ka primaveksli. 16) Nii prima- kui ka sekundaveksli esitab ta vekslit maksetähtpäeval Stokholmis asuvale importörile B, kellelt 17) saab raha.

120. Vekslit diskonteerimine.

1. Pangad toimetavad vekslite ostmist ja nende järgi raha väljamaksmist enne vekslit tähendatud maksetähtpäeva. Säärasel juhul ei makseta mitte välja vekslit tähendatud summat, vaid arvatakse sellest maha intressid ajavahemiku eest rahasaamise päevast kuni vekslitähenduspäevani. Säärast toimingut nimetatakse vekslit diskonteerimiseks ja mahaarvatavat intresside summat diskondiks. Peale selle võivad pangad arvata igalt vekslilt ühekordset tasu oma kulude katteks, mida nimetatakse damno.

2. Vekslit diskonteerimisel tehakse vekslile indossament, milles indossaadiks on vekslit diskonteerija pank, ja saadetakse veksel vastava avalduse juures pankale.

See avaldus peab sisaldama palvet diskonteerida vekslit, volituspealkirja raha väljamaksmise kohta ja andmeid diskonteeritava vekslit kohta. Seda avaldust nimetatakse diskontoleheks. Diskontolehe vorm on järgmine:

(Panga nimetus)

Pangale.

Palun allpool nimetatud ..... (arv) ..... vekslit võtta vastu diskonteerimiseks ja summa, arvates maha panga %/0/0 ja kulud, välja maksta ..... (kellele) ..... kanda üle ..... (kelle) ..... kontole.

Vekslit nr.	Veksliväljaja nimi ja aadress	Indossandid	Summa	Tp.
..	.....	.....	.....	.....
..	.....	.....	.....	.....

194.. a.

(allkiri.)

104. näide.

3. Diskondi arvutamisel loetakse aasta 360 päeva ja kuu 30 päeva. Diskonteerimisel võetakse arvesse diskonteerimise ja vekslit tähtpäevadest harilikult üks. Protsendimäär, millega diskonteeritakse veksel, nimetatakse diskontoprotsendiks.

4. Vekslit tähtpäeval paneb pank vekslit maksmiseks ette veksliväljajale, resp. trassaadile. Kui viimane vekslit ei tasu, siis nõuab pank vekslisumma ühes kuludega sisse diskonteerijalt, kes on vastutav kui pealekirjutaja indossamenti järgi, mida tegi vekslit üleandmisel pangale.

121. Deviisid.

1. Vekslid, millede väärtus on märgitud välisrahas, nimetatakse deviisideks. Deviisid tekivad kahel viisil: 1) rahvusvahelises kaubavahetuses müüja (eksportör) trasseerib välismaa ostja peale viimase valuutas, 2) pangad annavad välja vekslid oma välismaa korrespondentide peale ja müüvad neid vekslid soovijaile.

2. Deviiside müügihinda nimetatakse vekslkursiks. Harilikult vekslkursid määratakse 100 rahaüksuse eest, välja arvatud Inglismaa ja Põhja-Ameerika Ühendriigid, kelle peale vekslkursid määratakse 1 rahaüksuse eest. See on kehtiv suurema osa riikide kohta, välja arvatud Inglismaa. London määrab kahesuguseid kurse: 1) kursid Venemaa, Portugali, Argentiina, Brasiilia, Jaapani, Montevideo, Bombay, Šanghai ja Singapore peale näitavad, kui palju (pense) maksab üks deviisiüksus, 2) kõigi teiste riikide peale määratakse kursid, mis näitavad, mitu deviisiüksust saab ühe £ eest. Kuna rahvusvahelised ärivekslid on harilikult tähtajaga 1, 2 või 3 kuud, siis on ka vekslkursid vastavalt nende tähtaegadele. Peale selle määratakse kursid tähtajaga ettenäitamisel (avue ehk a vista). Kurse ühe-, kahe- ja kolmekuise tähtajaga nimetatakse pikkadeks kurssideks ja kurse tähtajaga ettenäitamisel — lühikesteks kurssideks. Pikaajalised kursid sisaldavad ka diskonti vastava aja eest.

3. Tähtajaliste deviiside juures võib tulla ette kolm juhtu: 1) deviisi tähtaeg ühtub kursi tähtajaga, 2) deviisi tähtaeg on pikem kui kursi tähtaeg ja 3) deviisi tähtaeg on lühem kursi tähtajast. Kui deviisi tähtaeg ühtub kursi tähtajaga, siis arvutatakse deviisi väärtus kursiga. Kui deviisi tähtaeg on pikem kursi tähtajast, arvutatakse deviisi väärtus kursiga ja saadud summast arvatakse maha diskont ajavahemiku eest kursi tähtajast kuni vekslit tähtpäevani.

Kui deviisi tähtaeg on lühem kursi tähtajast, siis arvutatakse deviisi väärtus kursiga ja saadud summale lisatakse juurde diskont ajavahemiku eest vekslit tähtpäevast kuni kursi tähtpäevani. Diskontoprotsendina võetakse see diskontoprotsent, mis vekslit müümise ajal ametlikult on maksev selles riigis, kus veksel kuulub maksmisele.

4. Kui deviiside ostmisel on olnud kulusid kurtaazi, komisjoni ja tempelmaksu näol, siis lisatakse need kulud juurde deviiside üldisele maksusele, müügi puhul aga lahutatakse saadud summast.

5. Välismaal välja antud vekslid tuleb tempelmaksustada enne, kui esimene Eestis olev pidaja need käest annab, kõige hiljemini aga ühe nädala jooksul pärast kättesaamist 0,2% vekslit väärtusest.

122. Vekslite arvestamine.

1. Raamatupidamise seisukohalt jagunevad vekslid kahte liiki: 1) nõudevekslid ehk rimessid, millede järgi on raha saada, ja 2) maksevekslid ehk tratid ehk aktseptid, millede järgi tuleb maksta. Vastavalt nendele liikidele avatakse pearaamatus kaks kontot: 1) „Nõudevekslite konto“ ehk „Rimesside konto“ ja „Maksevekslite konto“ ehk „Trattide konto“ ehk „Aktseptide konto“.

2. Nõudevekslite kontot debiteeritakse saadud lihtvekslite ja käskvekslite summaga ja krediteeritakse nende järgi saadud summadega.

123. Nõudevekslite saamine.

1. Kui saadakse nõudeveksel müüdud kauba vastu, siis koostatakse lausend:

Nõudevekslid Kaupadele

Kui saadakse nõudeveksel deebitorilt võla tasuks, siis koostatakse lausend:

Nõudevekslid Deebitoridele

2. Nõudevekslite arvestamiseks peetakse registrit järgmise vormi järgi:

Vorm nr. 1.

Sissetulek							Märkus tasumise, diskont. või prot. kohta	Väljaminek		
Aeg	Järjekorra nr.	Vekseli väljaja	Indossandid	Maksukoht	Tähtpäev	Summa		Aeg	Nr.	Summa

105. näide.

Nõudevekslid kantakse registrisse nende saamisel numbrite järjekorras, kusjuures nr. märgitakse vekslile vastavasse firmatemplisse. Nõudevekslite registrit peetakse pidevalt aastast aastasse ja tegevusaastate vahetusel teda ei lõpetata. Nõudevekslite registri sissetuleku ja väljaminekku summade vahe peab võrduma pearaamatu Nõudevekslite konto saldole.

Nõudevekslite registrit võib pidada ka järgmise vormi järgi:

Vorm nr. 2.

Järjekorra nr.	Summa	Tähtpäev	Aktseptant		Väljaminek		Sissetulek		Väljaminek	
			Nimi	Maksekoht	Aeg	Väljaja	Aeg	Nimi	Aeg	Nimi

106. näide.

3. Võib pidada ka vekslikooperraamatut alljärgneva vormi järgi, milles võib arvestada nii nõude- kui ka makseveksleid.

Vorm nr. 3.

Järjekorra nr.	Raha sort	Summa	Tähtpäev	Aktseptant		Väljaja			Kelle käsul	Sissetulek			Väljaminek			Märked
				Nimi	Koht	Aeg	Nimi	Koht		Aeg	Kel- lelt	Lk.	Aeg	Kel- lele	Lk.	

107. näide.

4. Nõudevekslid pärast registreerimist hoitakse portfellis tähtpäevade järjekorras.

124. Nõudevekslite tasumine.

1. Tasumise seisukohast jagunevad nõudevekslid kahte liiki:
a) vekslid maksukohaga samas kohas, kus asub vekslivaldaja ja b) vekslid maksukohaga mujal.

2. Umbes kaks nädalat enne maksutähtpäeva saadetakse vekslimaksjale teade nende vekslite kohta, millede maksukoht on samas kohas, näidates, missuguses ruumis tuleb veksel tasuda.

Raha saamisel koostatakse järgmine lausend:

Kassa

Nõudevekslitele

125. Vekslid inkassos.

1. Vekslid, mille maksukoht asub väljaspool vekslipidaja asukohta, saadetakse inkassoks. Inkassooperatsioone toimetavad pangad. Inkassoks saadetud vekslitele peetakse raamat või kartoteek, kus igale inkassot toimetavale isikule (komisjonärile) peetakse eraldi arve või kaart alljärgneva vormi järgi:

(Komisjonäri nimi)

Aeg	Vekslid			Märke vekslid tasumise või protestimise aja kohta
	nr.	tp.	summa	

108. näide.

2. Vekslid summa, millest on maha arvatud inkassokomisjon, arvestatakse lausendiga:

Mitmed

Nõudevekslitele

Kassa

Komisjon

Kassa arvet debiteeritakse tegelikult saadud summaga, komisjoni arvet debiteeritakse makstud komisjoni summaga ja Nõudevekslite kontot krediteeritakse vekslid valuutaga.

126. Panditud vekslid.

1. Laenukindlustuseks panditud vekslite peetakse raamat või kartoteek, milles avatud eraldi arve või kaart igale pandivaldajale alljärgneva vormi järgi:

(Pandivaldaja nimi)

Aeg	Vekslid			Märke vekslid tagasi saamise või tasumise kohta
	nr.	tp.	summa	

109. näide.

127. Protestitud vekslid.

1. Kui tähtpäeval vekslid järgi ei saabu makset, saadetakse veksel notarile protestimiseks.

2. Notarile protestimiseks saadetud vekslitele peetakse raamat alljärgneva vormi järgi:

Aeg	Vekslid			Notari allkiri veksli vastu- võtmise üle	Märke, millal nota- rilt saadud vekslis- summa või protes- titud veksel
	nr.	tp.	summa		

110. näide.

3. Tasudes notarile protestikulud ja saades temalt protestitud vekslid, koostatakse lausend:

Protestitud vekslid
 mitmele
Nõudevekslitele
Kassale

Nõudevekslite kontot krediteeritakse vekslid valuutaga ja Kassa kontot protestikulude summaga, ning Protestitud vekslite kontot debiteeritakse kogusummaga. Ei ole mingisugust tarvidust arvestada eraldi arvetel protestitud vekslid valuuta ja protestikulu, kuna mõlemate summade sissenõudmine toimub ühe ja sama dokumendi järgi.

4. Protestitud vekslitele peetakse abiraamat, millēs igale protestitud lihtveksli väljajale ja käskveksli aktseptandile peetakse konto järgmise vormi järgi:

(Nimi)

Aeg	Sisu	Prot. veksli summa ühes kuludega	Tasutud	Kustu- tatud	Nõude- summa	Maha- kirju- tatud	Bilansi summa

111. näide.

128. Vekslite diskonteerimine.

1. Vekslite diskonteerimisel tekib vekslile tehtud indossamendi järgi obligokohustus kuni vekslid lunastamiseni veksliväljaja poolt. Tehingu arvestamine sünnib kolmel viisil: a) ilma obligokohustuse arvestamata ja b) kahel viisil obligokohustuse arvestamisega.

2. Esimesel viisil koostatakse vekslid diskonteerimisel lausend:

Mitmed

Nõudevekslitele

Diskonteeritud veksel nr. 23

Kassa

Saadud rahas

98.—

Kuluintressid

Diskont

2.— 100.—

Selle arvestamise viisi juures ei jää mingisugust jälge, kui suure summa eest on indossamente liikvel.

Kui sääraselt arvestatud diskonteeritud veksel läheb protesti ja ta välja ostetakse, siis koostatakse lausend:

Protestitud vekslid

Kassale

Väljaostetud protestitud diskonteeritud veksel nr. 23		
tasutud vekslu valuuta	100.—	
ja protestikulud	<u>3.—</u>	103.—

3. Teisel viisil koostatakse vekslu diskonteerimisel järgmine lausend:

Mitmed

Diskonteeritud vekslitele

Diskonteeritud vekslu nr. 23

Kassa

Saadud rahas	98.—	

Kuluintressid

Diskont	<u>2.—</u>	100.—

Selle arvestamise viisi juures jääb diskonteeritud veksel mahakandmata Rimesside kontolt ja „Diskonteeritud vekslite konto“ kredit-saldo näitab, kui suure summa eest on indossamente liikvel. Portfellis olevate vekslite summa leitakse, kui „Rimesside k-o“ deebet-saldost lahutatakse „Diskonteeritud vekslite konto“ kredit-saldo.

Sääraselt arvestatud diskonteeritud vekslu tasumisel veksliväljaja poolt koostatakse lausend:

Diskonteeritud vekslid

Nõudevekslitele

Tasutud diskonteeritud veksel nr. 23	100.—	

Kui aga sääraselt arvestatud diskonteeritud veksel läheb protesti ja see tuleb välja osta, siis koostatakse järgmised kaks lausendit:

1) **Protestitud vekslid**

Nõudevekslitele

Saadud teade, et diskonteeritud veksel nr. 23 on protestitud	100.—	

2) **Mitmed**

Kassale

Väljaostetud protestitud veksel nr. 23 ja tasutud

Diskonteeritud vekslid

Vekslu valuuta	100.—	

Protestitud vekslid

Protestikulud	<u>3.—</u>	103.—

4. Kolmandal viisil koostatakse järgmised kaks lausendit:

1) **Diskontoks antud vekslid**

Nõudevekslitele

Diskonteeritud veksel nr. 23	100.—	

2) **Mitmed**

Diskonteeritud vekslitele

Vekslu nr. 23 diskonteerimisel

Kassa

Saadud raha	98.—	

Kuluintressid

Diskont	<u>2.—</u>	100.—

Selle arvestamise viisi juures „Nõudevekslite konto“ saldo näitab alati valduses olevate vekslite summa, kuna „Diskontoks antud vekslite konto“ deebet-saldo ja „Diskonteeritud vekslite konto“ kredit-saldo, mis on võrdsed, näitavad obligokohustuse summa tehtud indossamentide järgi.

Sääraselt arvestatud diskonteeritud vekslil lunastamisel veksliväljaja poolt koostatakse lausend:

Diskonteeritud vekslid

Diskontoks antud vekslitele

Diskonteeritud veksel nr. 23 lunastatud 100.—

Kui aga sääraselt arvestatud diskonteeritud veksel läheb protesti ja see tuleb välja osta, siis koostatakse järgmised kaks lausendit:

1) **Protestitud vekslid**

Diskontoks antud vekslitele

Saadud teade, et diskonteeritud veksel nr. 23 on protestitud 100.—

2) **Mitmed**

Kassale

Väljaostetud protestitud veksel nr. 23 ja tasutud

Diskonteeritud vekslid

Vekslil valuuta 100.—

Protestitud vekslid

Protestikulud 3.— 103.—

129. Maksevekslite register.

1. Väljaantud lihtvekslitele ja aktsepteeritud käskvekslitele peetakse registrit alljärgneva vormi järgi:

Vorm nr. 1.

Järjekorra nr.	Summa	Tähtpäev	Väljaminek		Kelle käsul	Aktsepteeritud aeg	Tasutud	
			Aeg	Väljaja			Aeg	Kellele

112. näide.

või

Vorm nr. 2.

Väljaantud või aktsepteeritud						Märge tasumise kohta	Tasutud		
Aeg	Järjekorra nr.	Kelle käsul	Maksukoht	Tähtpäev	Summa		Aeg	nr.	Summa

113. näide.

2. Maksevekslite registri väljaantud või aktsepteeritud vekslite summa ja tasutud vekslite summa vahe peab võrduma pearaamatu „Maksevekslite konto“ kredit-saldole.

130. Maksutähtpäevade kartoteek.

1. Nõudevekslite järgi saadavate summade tähtpäevade jälgimiseks peetakse kartoteek, kus igale tähtpäevale avatakse kaart alljärgneva vormi järgi:

(Küüpäev)

Veksli nr.	Summa	Maksukoht	Märke tasumise kohta

114. näide.

Kaardid korraldatakse tähtpäevade järjekorras. Tähtpäevakaart tuleb vaadata läbi üks kuu enne maksutähtpäeva ja vekslid maksukohaga väljaspool ettevõtte asukohta saata inkassoks. Vähemalt kaks nädalat enne maksutähtpäeva tuleb kaardi järgi saata meeldetuletused veksliaandjatele.

2. Maksevekslitele peetakse teine kartoteek sama vormi järgi maksutähtpäevade jälgimiseks.

131. Obligo.

1. Obligokohustuse jälgimiseks nõudevekslite järgi peetakse igale veksliaandjale ja pealekirjutajale kaart alljärgneva vormi järgi:

(Isiku nimi)

Veksli nr.	Täht-aeg	Summa		Märke tasumise kohta	Saldo	
		Veksli andjana	Indossandina		Veksli andjana	Indossandina

115. näide.

2. Kaardid korraldatakse kartoteeki isikute nimede tähestiku järjekorras.

132. Veksliite korrektiiv.

Kui soovitakse täpset inventuuri, eriti ettevõtte üleandmisel uuele omanikule, siis diskonteeritakse nii nõudevekslite summa kui ka maksevekslite summa inventuuri koostamise päevaks ja maksevekslite diskont näidatakse inventuuris muude aktivatē all ja nõudevekslite diskont — muude passivate all. Nõudevekslite korrektiiv (diskont) kantakse läbi lausendiga:

Kuluintressid

— Väärtuste korrektiivile

kusjuures debiteeritav summa arvestatakse aruandeaasta kuluks ja krediteeritav summa näidatakse inventuuris muude passivate all.

Maksevekslite korrektiiv (diskont) kantakse läbi lausendiga:

Väärtuste korrektiiv

Tuluintressidele

kusjuures krediteeritav summa arvestatakse aruandeaasta tuluks ja debiteeritav summa näidatakse inventuuris.

Nii nõudevekslid kui ka maksevekslid näidatakse inventuuris vekslite valuutaga.

133. Vekslite inventeerimine.

1. Nõudevekslitele koostatakse nimestik järgmise vormi järgi:

Vekslite nr.	Vekslite väljaja või aktseptant	Indosandid	Tähtpäev	Summa			
				Välisrahas			Siserahas
				Uksus	Summa	Kurss	

116. näide.

Nimestikus loendatakse vekslid üksikult järgmistes gruppides:

- vekslid portfelligis, mis näidatakse tähtpäevade järjekorras, nii nagu nad asuvad portfelligis,
- vekslid inkassos, mis näidatakse üksikute inkassaatorite järgi,
- panditud vekslid, mis näidatakse üksikute pandihoidjate järgi,
- deponeeritud vekslid, mis näidatakse üksikute depositeerijate järgi ja
- notarile saadetud vekslid, kusjuures näidatakse selles grupis vekslid, mis saadetud notarile, kuid ei olnud inventeerimise päeval veel protestitud.

2. Maksevekslitele koostatakse nimestik alljärgneva vormi järgi:

Vekslite nr.	Kelle käsul	Tp.	Summa			
			Välisrahas			Siserahas
			Uksus	Summa	Kurss	

117. näide.

134. Näide vekslite liiklemisest.

1. Firma J. Särg & Ko Tallinnas saabab 1. detsembril 1941. a. Karl Metsale Tartus mitmesugust kaupa 500.— väärtuses. Maksutingimused on: 2 kuu jooksul aktsepti vastu, või 5% skontoga maksu puhul 8 päeva jooksul.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) J. Särg & Ko:

a) põhiraamatus koostatakse lausend:

Deebitorid

Kaupadele

500.—

b) deebitoride raamatus debiteeritakse K. Metsa kontot.

2) K. Mets:

a) põhiraamatus koostatakse lausend:

Kaubad

Kreeditoridele

500.—

b) Kreeditoride raamatus krediteeritakse J. Särg & Ko kontot.

2. Kuna ettenähtud aja jooksul makset K. Metsa poolt ei järgne-
nud, tõmbab J. Särg & Ko K. Metsa peale vekslit:

Tallinn, 8. detsembril 1941. a.

Veksel Rmk. 500.—

Esimesel veebruaril 1942. a. makske selle vekslit järgi viissada Riigimarka
minu enese käsul

Trassaat: Karl Mets
Tartus

J. Särg & Ko.

Selle vekslit saadab J. Särg & Ko aktseptomiseks K. Metsale järg-
mise kirja juures:

Tallinn, 8. detsembril 1941. a.

Härra Karl Mets,

Tartu.

Tugedes meie kokkuleppele, lubasin täna kirjutada Teie peale juurdelisatud
vekslit Rmk. 500.— tp. 1. 2. 1942 minu enese käsul.

Mina palun varustada tratt aktseptiga ja minule tähitult tagastada.

Kõige austusega

J. Särg & Ko.

Lisa: 1 veksel.

K. Mägi, saades vekslit, aktseptomise selle ja tagastab selle alljärgneva
saatekirja juures:

Tartu, 10. detsembril 1941.

Härrad J. Särg & Ko

Tallinn.

Teie kirja juures 8. skp. saadetud vekslit Rmk. 500.— tp. 1. 2. 1942 järgi
võtsin tasumise oma peale.

Aktseptomiseks vekslit ja saan hoolt kandma selle täpse lunastamise eest.

Kõige austusega

K. Mägi.

Lisa: 1 veksel.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) J. Särg & Ko:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend:

Nõudevekslid

Deebitoridele

500.—

b) Deebitoride raamatus krediteeritakse K. Metsa kontot.

c) Nõudevekslite registrisse, obligoraamatusse ja rahasaamise
tähtpäevaderaamatusse tehakse vastavad sissekanded.

2) K. Mets:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend:

Kreeditorid

Maksevekslitele

500.—

b) Kreeditoride raamatus debiteeritakse J. Särg & Ko arvet.

c) Maksevekslite registrisse ja rahamäksmise tähtpäevaderaamatusse tehakse vastavad sissekanded.

3. J. Särg & Ko saadab 15. 12. 1941 selle vekslit oma võla tasuks firma J. Mäele Tartus, kirjutades vekslit tagumisele küljele järgmise indossamendi:

Makske h-ra J. Mäe käsul
Tallinn, 15. 12. 1942

J. Särg & Ko.

Vekslit saadab ta järgmise kirja juures J. Mäele:

Tallinn, 15. detsembril 1941.

Härra J. Mägi

Tartus.

Teie arve tasuks 1. 12. 1941 saadan siinjuures vekslit Rmk. 500.— tp. 1. 2. 1942 omaenese käsul.

Palun minu kontot krediteerida ja vekslit saamisest teatada.

Kõige austusega
J. Särg & Ko.

Lisa: 1 veksel.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) J. Särg & Ko:

a) Põhiraamatus võib koostada lausedid kolmel viisil:

I. Kreeditorid

Nõudevekslitele

500.—

või

II. Kreeditorid

Diskonteeritud vekslitele

500.—

või

III. Diskontoks antud vekslid

Nõudevekslitele

500.—

ja

Kreeditorid

Diskonteeritud vekslitele

500.—

b) Kreeditoride raamatus debiteeritakse J. Mäe kontot.

c) Nõudevekslite registris tehakse arvestamise viiside I ja III puhul märge vekslit väljamineku üle.

d) Obligoraamatus tehakse märge vekslit väljamineku üle ainult arvestamise 1. viisi puhul.

2) J. Mägi:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend:

Nõudevekslid

Deebitoridele

500.—

b) Deebitoride raamatus krediteeritakse J. Särg & Ko kontot.

c) Nõudevekslite registrisse, obligoraamatusse ja rahasaamise tähtpäevaderaamatusse tehakse vastavad sissekanded.

4. J. Mägi Tartus diskonteerib vekslit 21. detsembril Tartu Panga Tartus.

Selleks teeb ta vekslit teiselt küljelt järgmise indossamendi:

Makske Tartu Panga käsul

J. Mägi.

ja täidab diskontolehe ja palub raha kanda tema kontole pangas.

Pank arvestab diskonti 4,5% 21. 12. 41 — 1. 2. 42, s. o. 40 päeva eest 2.50 ja ülejäänud summa 497.50 kannab J. Mäe kontole.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) J. Mägi:

a) Põhiraamatus võib koostada lausendid kolmel viisil:

I. Mitmed

Nõudevekslitele

Hoiused	497.50	
Kuluintressid	<u>2.50</u>	500.—
	või	

II. Mitmed

Diskonteeritud vekslitele

Hoiused	497.50	
Kuluintressid	<u>2.50</u>	500.—
	või	

III. Diskontoks antud vekslid

Nõudevekslitele

500.—

ja

Mitmed

Diskonteeritud vekslitele

Hoiused	497.50	
Kuluintressid	<u>2.50</u>	500.—

b) Pankade arvete abiraamatus debiteeritakse Tartu Panga kontot 497.50.

c) Nõudevekslite registris tehakse arvestamisviiside I ja III puhul märges vekslit väljamineku üle.

d) Obligoraamatus tehakse märges vekslit väljamineku üle ainult arvestamisviisi I puhul.

2) Tartu Pank:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend:

Diskonteeritud vekslitele

mitmele

Konto-Korrendile	497.50	
Tuluintressidele	<u>2.50</u>	500.—

b) Diskonteeritud vekslite registris, obligoraamatus ja rahasaamiste tähtpäevaderaamatus tehakse vastavad sissekanded sissetuleku kohta.

c) Konto-korrentraamatus krediteeritakse J. Mäe kontot 497.50.

d) Tuluintresside raamatus arvestatakse tuluks diskont 2.50.

5. Vekslit tähtpäeval 1. II 1942 paneb Tartu Pank vekslit tasumiseks K. Metsale ette, kes aga vekslit järgi ei tasu. Samal päeval saadab Tartu Pank vekslit notarile protestimiseks.

Notar protestib vekslid 2. II 1942 ja võtab protestikulusiid 5.70 ning teatab indossantidele J. Särg & Ko ja J. Mäele, et nende indossamenti-dega veksell on protestitud. Protestitud vekslid annab välja Tartu Pangale, saades rahas 5.70 protestikulude katteks.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) Tartu Pank:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend:

Protestitud vekslid

mitmele

Diskonteeritud vekslitele 500.—

Kassale 5.70 505.70

2) J. Mägi:

Põhiraamatus koostatakse lausend vastavalt sellele viisile, millega arvestati diskontooperatsioon.

I. Kui diskontooperatsioon arvestati I viisi järgi, siis notari teate saamisel mingisugust lausendit ei koostata.

II. Kui diskontooperatsioon arvestati II viisi järgi, siis notari teate saamisel koostatakse lausend:

Protestitud vekslid

Nõudevekslitele

500.—

III. Kui diskontooperatsioon on arvestatud III viisi järgi, siis notari teate saamisel koostatakse lausend:

Protestitud vekslid

Diskontoks antud vekslitele

500.—

3) J. Särg & Ko:

J. Särg & Ko toimetab samasuguse arvestamisoperatsiooni nagu J. Mägi.

6. 5. 2. 1942 Tartu Pank kannab J. Mäe kontole vekslisumma 500.—, protestikulu 5.70, 6% 4 päeva (1.—5. II) eest —.35 ja 1/3% vekslisummast 1.65, kokku 507.70 ning saadab protestitud vekslid, protestiteate ja tagasiarvestuse alljärgneva kirja juures J. Mäele.

a) Kiri:

Tartu, 5. veebruaril 1942. a.

Härra J. Mägi

Tartus.

Sellega on meil au teatada, et veksell Rmk. 500.— K. Metsa peale Tartus, mida meie juures diskonteerisite 20. detsembril 1941 ei ole trassaadi poolt välja ostetud. Siinjuures saate protestitud vekslid ühes protestiteatega (Protesturkunde) ja tagasiarvestusega (Rückrechnung), mille summaga Teie arvet debiteerisime.

Kõige austusega

Tartu Pank.

Lisad: 1 veksell.

1 protestiteade (Protesturkunde).

1 tagasiarvestus (Rückrechnung).

b) Tagasiarvestus:

Tagasiarvestus
Härra J. Mäele Tartus.

8. detsembril 1941 Tartu peale välja antud ja protestitult tagasi saadud vekslite kohta:	
Vekslisumma	500.—
Protestikulu	5.70
6% intresse 4 päeva eest	—35
1/3% vekslisummast	1.65
Kokku:	<u>507.70</u>

missuguse summaga debiteerisime täna Teie kontot.
Tartu, 5. veebruaril 1942.

Tartu Pank.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) Tartu Pank:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend:

Konto-korrent

mitmele

Protestitud vekslitele

505.70

Tuluintressidele

2.—

507.70

b) Konto-korrentraamatus debiteeritakse J. Mäe kontot.

c) Protestitud vekslite raamatust märgitakse veksel maha.

2) J. Mägi:

a) Põhiraamatus koostatakse lausend vastavalt sellele viisile, millega arvestati diskontooperatsioon (vt. p. 4):

I. **Protestitud vekslid**

Pangale

507.70

II. ja III. Mitmed

Pangad

Diskonteeritud vekslid

500.—

Protestitud vekslid

7.70

507.70

b) Pankade abiraamatus krediteeritakse Tartu Panga kontot.

7. J. Mägi teostab regressi J. Särg & Ko peale Tallinnas.

Teade J. Särg & Ko-le.

Tartu, 6. veebruaril 1942.

Härradele J. Särg & Ko

Tallinn.

15. detsembril 1941. a. Tõlt saadud veksel Rmk. 500.— tp. 1. 2. 1942 K. Metsa peale Tartus, mille järgi maksmist ei järgnenud, pidin mina regressinõude alusel välja lunastama.

Palun juurdelisatud tagasiarvestuse summaga minu kontot krediteerida ja minule sellest teatada.

Lisad: 1 veksel.

1 protestiteade.

1 tagasiarvestus.

Kõige austusega
J. Mets.

Regressiarve.

Tagasiarvestus (Rückrechnung)
Härradele J. Särg & Ko Tallinnas.

8. detsembril 1941 Tartu peale välja antud ja protestitult tagasi saadud vekslite kohta:	
Tartu Panga regressiarve	507.70
½% nõudesummast Rmk. 507.70	1.70
Tänane väärtus	509.40

missuguse summaga debiteerisin Teie kontot.
Tartu, 6. veebruaril 1942.

J. Mägi.

Seda tehingut arvestavad firmad järgmiselt:

1) J. Mägi:

Põhiraamatus koostatakse lausend:

Deebitorid

mitmele

Protestitud vekslitele	507.70	
Tuluintressidele	<u>1.70</u>	509.40

2) J. Särg & Ko:

Põhiraamatus koostatakse lausend:

Protestitud vekslid

Kreeditoridele	509.40

A. Kukk'e
raamatupidamise kursused

9. loeng.

Võlgnikud ja võlausaldajad.

135. Nõudeõigused ja kohustused.

1. Kaupade ostu-müügi puhul tekivad vaheajad kaupade üleandmise ja tasumise vahel, kus müüjal tekib nõudeõigus ostja vastu ja ostjal kohustus müüja vastu.

2. Isikud, kelle vastu on tekkinud nõudeõigus, nimetatakse võlgnikeks ehk deebitorideks ja isikuid, kelle vastu on tekkinud kohustus — võlausaldajaiks ehk kreditorideks.

Juriidiliselt on need isikud kas füüsilised isikud, nagu üksikkaupmees, või juriidilised isikud, nagu kollektiivkaupmees (ühingud ja seltsid) ja ametiasutised.

3. Nõudeõigused näidatakse ettevõtte bilansi aktivas deebitoridena ja kohustused ettevõtte bilansi passivas — kreditoridena.

136. Võlvahekorra arvestamine siserahas.

1. Kui ettevõttel on tegemist ainult ühte liiki nõudeõigustega ja kohustustega, näiteks ärilisel ettevõttel ostjatega ja müüjatega, komisjonäridel — komitentidega ja ostjatega, kinnisvaraomanikul üürikega jne., siis peetakse pearaamatus nende vahekordade arvestamiseks ainult üks konto „Isikud“.

2. Isikute konto alal peetakse abiraamat, mida nimetatakse „Reskontro“. Reskontros avatakse kontod nii deebitoridele kui ka kreditoridele. Kontod avatakse inventuuri järgi saldodega.

3. Reskontros võib pidada kahepoolega kontosid (25. näide) ja ühepoolega kontosid (28. näide).

4. Iga kuu lõpul tuleb koostada reskontro kontode läbikäikude aruanne vormi järgi, mis toodud 26. näites. Üksikutel kontodel võivad tekkida kas deebet- või kredit-saldod. Deebet-saldode summa näidatakse bilansi aktivas deebitoridena ja kredit-saldode summa — bilansi passivas kreditoridena. Nende summade vahe peab võrduma pearaamatus peetava „Isikute konto“ saldoga.

5. Näiteks ettevõttel oli 1. 1. 19.. a. järgmine bilanss:

Aktiva			Passiva		
Kassa		1000.—	Kreditorid:		
Deebitorid:			A/s. Merkator ..	1000.—	
J. Kask	600.—		J. Särg & Ko ..	700.—	1700.—
A. Kuusk	500.—	1100.—	Kapital		9300.—
Kaubad		8000.—			
Inventar		900.—			
		11000.—			11000.—

118. näide.

Selle bilansi järgi koostatakse põhiraamatus (119. näide) alglausendid nr. 1 ja 2 ja avatakse kontod reskontros (120. näide) nii deebitoridele kui ka kreditoridele.

Jaanuarikuus olid järgmised ärilised tehingud: 4. 1. ostetud võlgu mitmesugust kaupa A/s. Merkatorilt 900.—, J. Särg & Ko-lt 1200.— ja M. Puult 500.— eest.

9. 1. müüdud võlgu mitmesugust kaupa J. Kasele 700.—, A. Kuusele 500.— ja K. Orule 600.— eest.

15. 1. saadud rahas J. Kaselt 800.—, A. Kuuselt 600.— ja K. Orult 100.—.

20. 1. tasutud rahas A/s. Merkatorile 700.— ja J. Särg & Ko-le 700.—. Nende tehingute kohta koostatakse põhiraamatus (119. näide) lausendid 3—6 ja tehakse sissekanded reskontro (120. näide) vastavatesse kontodesse.

Kuu lõpul koostatakse reskontro läbikäikude aruanne (121. näide), mille järgi kontode deebet-saldod näidatakse bilansi (122. näide) aktivas deebitoridena ja kredit-saldod passivas — kreditoridena.

31. 1. oli kaupade seis 9000.—. Kasum 200.— kantakse läbi põhiraamatust (119. näide) lausenditega 7 ja 8 ja koostatakse lõpplausendid 9 ja 10.

Reskontro kontod lõpetatakse saldode läbikandmisega inventuuri järgi.

1	Mitmed	01		
	Algbilansile			
	Kassa		1000.—	
	Isikud		1100.—	
	Kaubaad		8000.—	
	Inventar		900.—	11000.—
	Aktiva eest			11000.—
2	Algbilanss	01		
	mitmele			
	Isikutele		1700.—	
	Kapitalile		9300.—	11000.—
	Passiva eest			11000.—
3	Kaubaad	04		
	Isikutele			
	Ostetud mitmesugust kaupa A/s. Merkatorilt			
	900.—, J. Särg & Ko-lt 1200.— ja M. Puult			
	500.— eest			2600.—
4	Isikud	09		
	Kaupadele			
	Müüdid mitmesugust kaupa J. Kasele 700.—,			
	A. Kuusele 500.— ja K. Orule 600.— eest . . .			1800.—
5	Kassa	15		
	Isikutele			
	Saadud J. Kaselt 800.—, A. Kuuselt 600.— ja			
	K. Orult 100.—			1500.—
6	Isikud	20		
	Kassale			
	Tasutud A/s. Merkatorile 700.— ja J. Särg &			
	Ko-le 700.—			1400.—
	Kokku jaanuari läbikäik			7300.—
7	Kaubaad	31		
	Kahjumitele ja Kasumitele			200.—
	Kasumite eest			200.—
8	Kahjumid ja Kasumid	31		
	Kapitalile			200.—
	Puhaskasumi eest			200.—
9	Lõppbilanss	31		
	mitmele			
	Kassale		1100.—	
	Isikutele		1400.—	
	Kaupadele		9000.—	
	Inventarile		900.—	12400.—
	Aktiva eest			12400.—
10	Mitmed	31		
	Lõppbilansile			
	Isikud		2900.—	
	Kapital		9500.—	12400.—
	Passiva eest			12400.—

Reskontro 19.. a.

J. KASK.

Kuu	Päev	Tekst	Deebet	Kreedit	D K	Saldo
Jaan.	1	Saldo			D	600.—
"	9	Müüdnud kaupade eest	600.—		"	1300.—
"	15	Saadud	700.—	800.—	"	500.—
"	31	Saldo		500.—	"	—
			<u>1300.—</u>	<u>1300.—</u>		
Veebr.	1	Saldo	500.—		D	500.—

A. KUUSK.

Jaan.	1	Saldo	500.—		D	500.—
"	9	Müüdnud kaupade eest	500.—		"	1000.—
"	15	Saadud		600.—	"	400.—
"	31	Saldo		400.—	"	—
			<u>1000.—</u>	<u>1000.—</u>		
Veebr.	1	Saldo	400.—		D	400.—

A/s. MERKATOR.

Jaan.	1	Saldo		1000.—	K	1000.—
"	4	Ostetud kaupade eest		900.—	"	1900.—
"	20	Tasutud	700.—		"	1200.—
"	31	Saldo	1200.—		"	—
			<u>1900.—</u>	<u>1900.—</u>		
Veebr.	1	Saldo		1200.—	K	1200.—

J. SARG & Ko.

Jaan.	1	Saldo		700.—	K	700.—
"	4	Ostetud kaupade eest		1200.—	"	1900.—
"	6	Tasutud rahas	700.—		"	1200.—
"	31	Saldo	1200.—		"	—
			<u>1900.—</u>	<u>1900.—</u>		
Veebr.	1	Saldo		1200.—	K	1200.—

M. PUU.

Jaan.	4	Ostetud kaupade eest		500.—	K	500.—
"	31	Saldo	500.—		"	—
			<u>500.—</u>	<u>500.—</u>		
Veebr.	1	Saldo		500.—	K	500.—

K. ORG.

Jaan.	9	Müüdnud kaupade eest	600.—		D	600.—
"	15	Saadud rahas		100.—	"	500.—
"	31	Saldo		500.—	"	—
			<u>600.—</u>	<u>600.—</u>		
Veebr.	1	Saldo	500.—		D	500.—

120. näide.

Reskonto läbikäikude aruanne jaanuarikuu 19.. a. eest.

Konto nimetus	Saldo 1-ks		Läbikäigud		Saldo viimasel kuupäeval	
	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
J. Kask	600.—		700.—	800.—	500.—	
A. Kuusk	500.—		500.—	600.—	400.—	
A/s. Merkator		1000.—	700.—	900.—		1200.—
J. Särg & Ko		700.—	700.—	1200.—		1200.—
M. Puu				500.—		500.—
K. Org			600.—	100.—	500.—	
Kokku	1100.—	1700.—	3200.—	4100.—	1400.—	2900.—

121. näide.

Bilanss 31. 1. 19.. a.

Aktiva			Passiva		
Kassa		1100.—	Kreeditorid:		
Deebitorid:			A/s. Merkator ..	1200.—	
J. Kask	500.—		J. Särg & Ko ..	1200.—	
A. Kuusk	400.—		M. Puu	500.—	2900.—
K. Org	500.—	1400.—	Kapital		9500.—
Kaubad		9000.—			
Inventar		900.—			
		12400.—			12400.—

122. näide.

137. Võlavahekorra arvestamine välisrahas.

1. Kui võlavahekord on välisrahas, siis peetakse reskontros kontod järgmise vormi järgi:

Vorm nr. 1.

Deebet

(isiku nimi)

Kreedit

Aeg	Tekst	Välisraha			Summa	Aeg	Tekst	Välisraha			Summa
		Uksus	Summa	Kurs				Uksus	Summa	Kurs	

123. näide.

või

Vorm nr. 2.

(isiku nimi)

Aeg	Tekst	Välisraha				Saldo	Kurs	Läbikäik		D K	Saldo
		Uksus	Läbikäik		D K			Deebet	Kreedit		
			Deebet	Kreedit							

124. näide.

2. Kui võlavahekord ühe ja sama isikuga on mitmes valuutas, siis tuleb sellele isikule pidada eri konto iga valuuta sordi kohta.

3. Välisrahas peetavaid kontosid debiteeritakse välisraha summaga tehingu päeva börsi ostjatekursiga ja krediteeritakse börsi müüjatekursiga. Tegelikud maksed ja rahasaamised arvestatakse tegelikkude kurssidega.

4. Arvestusperioodi lõpul hinnatakse kõik deebet-saldod inventuuri koostamise päeva börsi ostjatekursiga ja kredit-saldod börsi müüjatekursiga.

5. Arvestusperioodi lõpul arvutatakse arvestusperioodi kursivahed, mis leitakse kontode saldode võrdlusel seisuga inventuuri järgi.

Kursivahede arvutamine sünnib alljärgneva tabeli kujul:

Konto nr.	Konto nimetus	Saldo		Inventuur		Kursivahed	
		Deebet	Kreedit	Aktiva	Passiva	Kahjum	Kasum

125. näide.

6. Kursivahed kantakse läbi pöhiraamatust lausenditega:

1) Erakorralised kulud

Isikutele

Kursikahjumid.

2) Isikud

Erakorralistele tuludele

Kursikasumid.

138. Võlavahekord intressidega.

1. Kui on kokku lepitud, et võlasummad kuuluvad intresside alla, siis sünnib intresside arvutamine nende ettevõtete poolt, kellele vastaspool on deebitor, komitent või korrespondent „Loro“.

2. Sel puhul peetakse abiraamatus sääraستهle isikutele kontod järgmise vormi järgi, kui intresside arvutamine sünnib progressiivsete või regressiivsete vormide järgi (vaata 13. loeng):

Vorm nr. 1.

Deebet ..... (Isiku nimi) ..... Kredit

Aeg	Tekst	Valuteerimise päev	Päevade arv	Summa	% nr.nr.	Aeg	Tekst	Valuteerimise päev	Päevade arv	Summa	% nr.nr.

126. näide.

või

Vorm nr. 2.

..... (Isiku nimi) .....

Aeg	Tekst	Läbikäigud		D K	Saldo	Valuteerimise päev	Päevade arv	% nr. nr.	
		Deebet	Kreedit					Deebet	Kreedit

127. näide.

Viimase vormi juures võib arvestada ka intresse saldode viisil.

3. Kontosid võib pidada ka hariliku vormi järgi (25. ja 28. näide), kuid siis tuleb iga konto jaoks valmistada eri intresside arvutamisleht saldode viisi järgi, mida nimetatakse štaffeliks (vaata 13. loeng).

4. Intressid arvutatakse kokku lepitud ajavahemikkude järgi kas 3 või 6 kuu viisi.

Intresside kohta koostatakse põhiraamatus lausendid:

1) Saamisel

Isikud

Tuluintressidele

Saadud intressid.

2) Maksmisel

Kuluintressid

Isikutele

Makstud intressid.

139. Deebitorid ja kreditorid.

1. Suuremates ettevõtetes jaotatakse nõudmised ja kohustused 4 liiki: 1) võlgnikud (deebitorid), 2) võlausaldajad (kreditorid), 3) muud nõudmised ja 4) muud kohustused.

2. Deebitoride alla kuuluvad nõudmised ostjate vastu ja kreditoride alla kuuluvad kohustused kaupade ja teenuste hankeist ja kohustused konsignatsioonikaupade alal.

3. Pearaamatus peetakse „Deebitoride konto“ ja „Kreditoride konto“.

4. Deebitoride kontot debiteeritakse müüdud kaupade ja nende veokulude summadega, kui viimaseid kannab ostja, väljatud faktuuride järgi ja krediteeritakse ostjailt võla tasuks saadud summadega ja neile tehtud hinnaalandustega ja skontoga.

Deebitoride konto alal peetakse abiraamat „Deebitoride raamat“ sama vormi järgi kui reskonto (p. 136/3).

5. Kreditoride kontot krediteeritakse summadega ostetud kaupade kohta saadud faktuuride järgi ja debiteeritakse tasutud summadega ja müüja poolt tehtud hinnaalandite ja skontoga.

Kreditoride konto alal peetakse abiraamat „Kreditoride raamat“ sama vormi järgi kui deebitoride raamat.

6. Ostjate poolt tehtud ettemaksude summadega krediteeritakse kontot „Muud kohustused“ ja alles pärast tellimise täitmist ja faktuuri väljakirjutamist koostatakse lausend:

Muud kohustused

Deebitoridele.

7. Hankijaile ettemakstud käsirahade summadega debiteeritakse kontot „Muud nõudmised“ ja alles pärast faktuuri saamist hankijalt koostatakse põhiraamatus lausend:

Kreditorid

Muudele nõudmistele.

8. Võlavahekordade puhul välismaadega võib pearaamatus avada järgmised kontod: „Sisemaa deebitorid“, „Välismaa deebitorid“, „Sisemaa kreditorid“ ja „Välismaa kreditorid“, kuid võib ka pidada 2 kontot ja kummalegi kontole 2 abiraamatut: üks sisemaa deebitoridele või kreditoridele ja teine välismaa deebitoridele või kreditoridele.

140. Pangavõlad.

1. Pangast võib teha lühiajalisi laene kahel kujul: 1) tähtajalisi laene ja 2) kontokorrentlaene ehk jooksvaid laene hoiuste, väärt-paberite, vekslite, kaupade, kaubahoiudokumentide (varrantide) ja kauba-veodokumentide (konossamentide) pantimisel.

2. Tähtajalised laenud tehakse võlakohustuste vastu, milles märgi-takse laenusumma, tasumise tähtpäev ning intressimäär ja intresside tasumise kord.

3. Intressid tasutakse kas laenu saamisel (antitsipatiiv intressid) või laenu tasumisel (dekursiiv intressid).

4. Kui tähtajalise laenu tähtpäev langeb järgmisse arvestusperioodi, siis arvestusperioodi viimasel päeval tehakse intressi summa kohta ajaline piiritus, s. o. arvestatakse välja, kui suur osa intresside summast langeb jooksvale arvestusperioodile ja kui suur osa järgnevale arves-tusperioodile.

Näiteks 1. 12. on tehtud pangast laen 3000.— kolme kuu peale 4% aastas. Laenult tuleks tasuda intresse 30.—. Sellest summast langeks arvestusperioodile intressid 1 kuu eest 10.— ja järgmisele arvestusperioo-dile 2 kuu eest 20.—.

Intresside tasumisel laenu saamisel koostatakse põhiraamatus lausend:

Mitmed	
Pangavõlgadele	
Kassa	
Saadud rahas	2970.—
Kuluintressid	
Intressid 1. 12. — 1. 1.	10.—
Transitoorsed aktivad	
Intressid 1. 1. — 1. 3.	20.— 3000.—

Järgmise arvestusperioodi esimesel kuupäeval pärast raamatute avamist koostatakse põhiraamatus lausend:

Kuluintressid	
Transitoorsetele aktivatele	20.—

Intresside tasumise puhul laenu tähtpäeval ühes laenusummaga tuleb koostada arvestusperioodi viimasel päeval lausend:

Kuluintressid	
Antitsipatiivsetele aktivatele	
Intressid laenult 1. 12. — 1. 1.	10.—

Võla tasumisel järgmisel arvestusperioodil 1. 3. koostatakse lausend:

Mitmed	
Kassale	
Tasutud laen ja intressid	
Pangavõlad	
Laenusumma	3000.—
Kuluintressid	
Intressid 1. 1. — 1. 3.	20.—
Antitsipatiivsed passivad	
Intressid 1. 12. — 1. 1.	10.— 3030.—

4. Kontokorrentlaen pangast tehakse lepingu alusel, milles kindlaks määratakse kindlustuse liik ja suurus, krediidi piir, s. o. maksimaalne summa, mida pangast võib laenuna välja võtta. Laenu ei pruugi korraga välja võtta, vaid osade kaupa, milleks pank annab tšekiraamatu ja laenaja võib kasutada laenu osade viisi tarviduse järgi. Samuti võib laenaja tasuda laenu osade viisi, millal ta soovib. Pangal aga on õigus laenu üles ütelda kolmepäevalise etteütlemisega.

Intresside määr määratakse lepingus kindlaks ja need arvutatakse panga poolt võlasummale juurde harilikult iga kolme kuu järgi, 31. 3., 30. 6., 30. 9. ja 31. 12.

Konto võib ka muutuda hoiukontoks, kui laenaja või tema klient maksab panka suurema summa kui oli võlg. Sel puhul tasub pank neilt summadelt intresse kui hoiustelt, kuid arvutab neid välja ja kirjutab kontoomaniku heaks kord aastas 31. 12.

5. Kui kontokorrentkonto muutub hoiukontoks arvestusperioodide vahetusel, siis näidatakse kontokorrentkonto deebet-saldo ettevõtte bilansi aktivas hoiustena.

6. Kontokorrentkonto tšekid alluvad TšS eeskirjadele (vaata 6. loeng).

141. Muud nõudmised.

1. Muude nõudmiste all arvestatakse kõik ülejäänud ettevõtte nõudmised teiste isikute vastu.

2. Muude nõudmiste alla kuuluvad hankijaile ettemakstud käsi-rahad, nõudmised kontsernettevõtete, finantseerijate seltside, osakondade, esindajate, juhatusliikmete, nõukoguliikmete ja juhtivate ametnike vastu, nõuded hüvitusnõuete alusel, palkade-, töötasude- ning sõidurahade- ja muud ametiavansid.

142. Muud kohustused.

1. Muude kohustuste all arvestatakse kõik ülejäänud ettevõtte kohustused teiste isikute vastu.

2. Muude kohustuste alla kuuluvad ostjate ettemaksud, pangavõlad, lühiajalised laenuvõlad, kohustused kontsernettevõtete, finantseerijate seltside, osakondade ja esindajate vastu, kohustused tööliste hoiusummade, vastu võetud kindlustuste ja komisjonikaupade alal, tasumata netotöötasud, maksud, lähetusveorahad, provisjonid ja veoseisud.

143. Kahtlased nõudmised.

1. Nõudeõigused isikute vastu, kelle käest tasu saamine osutub küsitavaks maksujõuetuse tõttu, eraldatakse teistest nõudmistest ja arvestatakse erikontol „Kahtlased nõudmised“ ehk „Kahtlased deebitorid“.

2. Kahtlased nõudmised näidatakse bilansi aktivas nende tõenäoliku väärtusega (HGB § 40) ja iga nõudmine vähemalt 1 penniga, kuni nõudeõiguse kustutamiseni.

3. Kahtlased nõudmised pärast nende hindamist kantakse maha Deebitoride kontolt lausendiga:

Mitmed

Deebitoridele (või Isikutele)

Mahakirjutised

Mahakirjutatud osa

Kahtlased nõudmised

Töenäoline väärtus.

4. Et mitte korraga ei tekiks suuri kahjumeid deebitoride maksu-
jõuetuks jäämisel (eriti kriiside ajal), moodustatakse ettevõttes võima-
like kahjude katteks reserv, mida nimetatakse delkredere reserviks
(*del credere*). Iga arvestusperioodi lõpul kantakse teatav summa (kuni
5% deebitoride seisust) delkredere reservi lausendiga:

Mahakirjutised

Delkrederele.

Kui tekib tarvidus tegelike mahakirjutiste järele, siis koostatakse
lausend:

Mitmed

Deebitoridele (või Isikutele)

Delkredere

Mahakirjutatud osa

Kahtlased nõudmised

Raamatuväärtus.

5. Kui kahtlastelt deebitoridelt laekuvad suuremad summad kui
raamatutes on arvestatud, siis koostatakse põhiraamatus lausend:

Kassa

mitmele

Saadud võla tasuks

Kahtlastele deebitoridele

Võla raamatuväärtus

Erakorralistele tuludele

Mahakirjutatud osa.

144. Nõudeõiguste ja kohustuste inventeerimine.

1. Arvestusperioodi lõpul saadetakse kõigile võlgnikele kirjad,
milles teatatakse võlasumma suurus ja palutakse seda kinnitada.

Kirja vorm oleks järgmine:

Tallinn, 31. 12. 1942. a.

Hr. Jaan Kuusele

Tartu.

Käesolevaga teatame, et Teie võlgnete meile täna meie raamatute järgi

Rmk. 1200.—,

mida palume meile lahkesti kinnitada.

Kui ühe kuu jooksul, arvates tänasest päevast, ei saabu Teilt vastust, loeme,
et olete tunnustanud võlasumma õigeks.

Kõige austusega

J. Särg & Ko.

Vastuse saabumisel või antud tähtaja möödumisel kantakse võlgnik inventuuri nimekirja.

Kui aga võlgniku raamatud näitavad teist summat, siis selgitatakse vahed konto väljakirjutuste vahetamisega ja pärast selgitust võetakse võlasumma inventuuri.

2. Kreditorid märgitakse inventuuri nimekirja pärast neilt vastavate kirjade saamist. Kui aga mõnelt kirja ei saabu, siis märgitakse võlasumma inventuuri oma raamatute järgi.

3. Sisemaa deebitoridele ja kreditoridele koostatakse eraldi nimekirjad alljärgneva vormi järgi:

Konto nr.	Nimi	Summa	Deebitori või kreditori summa	Seletus vahe kohta

129. näide.

Vahed võivad tekkida maksete ülekandmisel. Näiteks 31. 12. on välja antud tšekk. Saaja võtab aga pangast raha välja järgmisel aastal või 31. 12. tehakse pangale korraldus raha ülekandmiseks. Kreditor saab aga deviisi kätte alles 2. 1.

4. Välismaa deebitoridele ja kreditoridele koostatakse eraldi nimekirjad alljärgneva vormi järgi:

Konto nr.	Nimi	Välisraha			Summa	Deebitori või kreditori summa	Seletus vahe kohta
		Üksus	Summa	Kurss			

130. näide.

A-14957

1

A. Kukk'e
raamatupidamise kursused

---

10. loeng.

Kaubad.

145. Mõiste.

1. Kaubad selle sõna laiemas mõistes on ostu-müügilepingu objektid, s. o. kõik esemed, mida ostja omandab müüjalt ostu teel.

2. Kaubad selle sõna kitsamas mõistes on need esemed, mida ostja ostab müüjalt edasimüümiseks tarvitajale muutmatul kujul kasusaamise otstarbel.

3. Kaubad, mida tööstusettevõtte ostab ümbertöötamiseks uuteks esemeteks ja tootmise protsessi juures muud vajalikud esemed, nimetatakse materjalideks.

4. Äriraamatupidamise seisukohalt jaotatakse materjalid järgmiselt:

1) toormaterjalid on ained, milledest valmistatakse uusi esemeid, nagu tekstiiltööstuses lina, vill, puuvill jne.,

2) abimaterjalid on ained, mis on vajalikud eseme ümbertöötlemiseks ja viimistlemiseks, nagu happed, värvid, liim, polituur jne.,

3) käitismaterjalid, mis on vajalikud kaudselt, nagu kütteained, valgustusained, büroomaterjalid, puhastus-, määrde- ja remontmaterjalid, tööriistad jne., ja

4) pisimaterjalid, nagu kruvid, mutrid, needid jne.

5. Käitisraamatupidamises jaotatakse materjalid valmistusmaterjalideks, millede väärtust saab kindlaks määrata kas iga valmistatava eseme või nende seeria või üksiku tellimise kohta, ning abi- ja käitismaterjalideks, milliseid tarvitatakse üldiselt ja millede väärtus arvutatakse kalkuleeratsiooni teel iga valmistatava eseme, nende seeria või tellimise kohta.

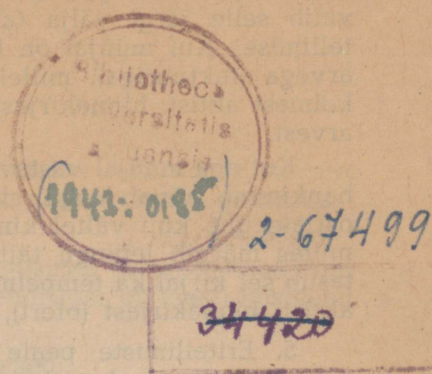
146. Kaupade ostu-müügileping.

1. Kaupade ost-müük (Kauf, emptio-venditio) on säärane leping, mille kaudu üks kontrahentidest (müüja) lubab anda teisele kontrahendile (ostjale) kokkulepitud rahasumma tasumisel kauba. Selleks on vaja kõigepealt ettepanek (Ofert, Anerbieten) ühelt poolt ja teiselt poolt selle vastuvõtt (Akzept, Annahme).

2. Vormi poolest on ostu-müügileping suuline või kirjalik.

Suuline leping on kaupade ost suulisel nõudmisel sularaha eest.

Kirjalik leping on mitmesugune, mis koosneb kas ühest aktist või mitmest aktist.

3. Kui kirjalik ostu-müügileping kujutab ühte akti, siis kirjutavad temale alla nii ostja kui ka müüja ja see akt tempelmaksustatakse.

4. Kui on tegemist standardkaupadega, siis müüja laseb välja hinnakirjad ehk preiskurandid, mis kujutavad enesest oferti. Ostja valib selle järgi välja tarvilikud kaubad ja saadab müüjale kirjaliku tellimise. Kui müüjal on kaup laos, saadab ta selle välja ühes müügi-arvega (faktuuriga), millel tasutakse tempelmaks. Siin koosneb leping kolmest aktist: hinnakirjast (ofert), ostja tellimiskirjast ja müüja müügi-arvest.

Kui aga müüjal vastavat kaupa laos ei ole ja selle valmistamine või hankimine nõuab aega, siis pärast tellimiskirja saamist saadab müüja ostjale ühe kuu vältel kinnituskirja tellimise täitmisele võtmise kohta, milles märgib lepingu täitmise tähtaja ja muud lepingu tingimused ja tasub sel kirjal ka tempelmaksu. Siin koosneb ostu-müügileping kolmest aktist: hinnakirjast (ofert), ostja tellimiskirjast ja müüja kinnituskirjast.

5. Eritellimiste peale valmistatavate kaupade ostu puhul saadab ostja müüjale järelepärimise, mille peale müüja valmistab eelarve (ofert), milles märgitud ostu-müügitingimused ja saadab selle ostjale. See ofert on müüjale siduv akt teatud ajaks (näit. üks kuu), selle aja jooksul ta on seotud kirjas tähendatud tingimustega. Ostu puhul saadab ostja tellimiskirja, mille peale müüja saadab kinnituskirja, millel tasutakse tempelmaks. Siin koosneb leping kolmest aktist: ofert, tellimiskiri ja kinnituskiri.

6. Ostu-müügileping peab sisaldama kõiki tarvilikke tingimusi ja andmeid tehingu kohta, et lepingu täitmisel ei saaks tekkida lahkarmumusi ostja ja müüja vahel, milledest tähtsamad on järgmised: a) lepingu objekti kindlaksmääramine, b) kauba hulk, c) kauba hind, d) kelle kulul sünnib kauba vedu, e) lepingu täitmise tähtaeg, f) tagatis lepingu mitte õigel ajal täitmise puhul, g) maksutingimused ja h) lepingu sõlmimise aeg.

147. Lepingu objekt.

1. Ostu-müügilepingu objekt tuleb määrata kindlaks nii, et lepingu täitmisel ei saaks tekkida lahkarmumusi.

2. On olemas kaupsid, millede nimetus määrab täpselt kindlaks kauba omadused. Näiteks „Kohv Mokka“. Niisugust nimetust nimetatakse kauba kaubanduslikuks nimeks ja selle märkimisest lepingusse jätkub.

3. Kui kaupa tellitakse hinnakirja järgi, siis märgitakse lepingusse tema nimetus, tüüp ja nr. hinnakirja järgi.

4. Ost-müük võib sündida ka kaubaproovi järgi (Kauf nach Probe). Sealjuures on nõutav, et kauba üleandmisel peavad kõik kaubad vastama ostu-müügilepingule lisatud proovile või muustrile.

Siia kuulub ka nn. spetsifikatsioonist (Spezifikationskauf, HGB § 375), mille järgi kokkulepe sõlmitakse vaid teatava kaubahulga (kvantumi) kohta, mille liigitamine vajatavate sortide järgi jäetakse hiljemaks. Müüjal on õigus nõuda spetsifikatsioonide tähtaegset esitamist, mille mittetäitmisel müüja võib lepingust taganeda ja nõuda ostjalt kahjutasu.

5. Kui ei ole võimalik eeltoodud viisidel määrata kindlaks lepingu objekti, siis tuleb seda lepingus kirjeldada. Esemete kirjeldused peavad olema selged ja sisaldama võimalikult kõiki andmeid, mis võimaldavad

kindla kujutluse saamist ostetavast esemest. Kirjeldusi asendavad esemete tehnilised tingimused või keemiline koosseis ühes tarvilike joonis-
tega, millele peab tähendama kõik tarvilikud mõõdud.

148. Kaubahulk.

1. Kauba hulga kindlakstegemiseks tarvitatakse mõõtude süsteeme. Mõõtude süsteem määrab kindlaks pikkus-, pinna-, mahu- ja raskus-
mõõdu üksused.

Kõikides riikides, välja arvatud Iiri, Inglismaa ja ta asumaad, on
tarvitusel meetrisüsteem. Põhja-Ameerika Ühendriiges on meetrisüsteemi
kõrval tarvitada ka valikul omad mõõdud.

2. Meetrisüsteemi mõõtüksused on järgmised:

a) Pikkusmõõdud (Mesures de longueur): 1 kilomeeter (km) = 1000
meetrit (m); 1 hektomeeter (hm) = 100 m; 1 dekameeter (dkm) = 10 m;
1 meeter (m) = 10 detsimeetrit (dm) = 100 sentimeetrit (cm) = 1000 mil-
limeetrit (mm).

b) Pinnamõõdud (Mesures agraires): 1 ruutkilomeeter (km² ehk
qkm) = 1.000.000 ruutmeetrit = 100 ha; 1 hektaar (ha) = 10.000 ruut-
meetrit; 1 aar (a) = 100 ruutmeetrit; 1 ruutmeeter (m² ehk qm) = 100
ruutdetsimeetrit (dm²) = 10.000 ruutsentimeetrit (cm²) = 1.000.000 ruut-
millimeetrit (mm²).

c) Ruumimõõdud (Mesures de solidité): 1 kantmeeter (m³ ehk cbm) =
= 1000 kantdetsimeetrit (dm³) = 1.000.000 kantsentimeetrit; 1 kantsenti-
meeter (cm³ ehk ccm) = 1000 kantmillimeetrit (mm³ ehk cmm).

d) Massitabel ümmarguste metsamaterjalide kuupimiseks.

Pik- kus meet- rites	Ladva läbimõõt sentimeetrites														
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
	Mass tihumeetrites														
1,0	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,04	0,04	0,04	0,05
1,5	0,01	0,01	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,04	0,04	0,04	0,05	0,06	0,06	0,07	0,07
2,0	0,01	0,02	0,03	0,03	0,04	0,04	0,05	0,05	0,06	0,06	0,07	0,08	0,08	0,09	0,10
2,5	0,02	0,03	0,04	0,04	0,05	0,05	0,06	0,07	0,07	0,08	0,08	0,09	0,10	0,11	0,12
3,0	0,02	0,03	0,04	0,05	0,06	0,06	0,07	0,08	0,09	0,10	0,11	0,12	0,13	0,14	0,15
3,5	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09	0,10	0,11	0,12	0,13	0,14	0,15	0,16	0,18
4,0	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09	0,10	0,11	0,12	0,13	0,15	0,16	0,18	0,19	0,21
4,5	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,10	0,11	0,12	0,13	0,15	0,16	0,18	0,20	0,22	0,23
5,0	0,05	0,06	0,07	0,09	0,10	0,11	0,13	0,14	0,15	0,17	0,19	0,21	0,23	0,25	0,27
5,5	0,05	0,07	0,08	0,09	0,11	0,12	0,14	0,15	0,17	0,19	0,21	0,23	0,25	0,27	0,31
6,0	0,06	0,07	0,09	0,11	0,12	0,14	0,15	0,17	0,19	0,21	0,23	0,26	0,28	0,31	0,33
6,5	0,07	0,08	0,10	0,11	0,13	0,15	0,17	0,19	0,21	0,23	0,25	0,28	0,30	0,33	0,36
7,0	0,08	0,09	0,11	0,12	0,14	0,16	0,19	0,21	0,23	0,25	0,28	0,31	0,34	0,37	0,40
7,5	0,08	0,10	0,12	0,13	0,16	0,17	0,20	0,22	0,25	0,27	0,30	0,33	0,36	0,40	0,44
8,0	0,09	0,11	0,13	0,15	0,17	0,19	0,22	0,24	0,27	0,30	0,33	0,36	0,40	0,44	0,47
8,5	0,10	0,12	0,13	0,15	0,18	0,20	0,23	0,26	0,29	0,33	0,36	0,40	0,43	0,47	0,51
9,0	0,11	0,13	0,14	0,17	0,20	0,22	0,25	0,28	0,31	0,35	0,38	0,42	0,46	0,50	0,55
9,5	0,12	0,14	0,15	0,18	0,20	0,23	0,26	0,29	0,32	0,36	0,40	0,44	0,49	0,53	0,59
10,0	0,13	0,15	0,16	0,19	0,22	0,24	0,28	0,31	0,35	0,39	0,44	0,48	0,52	0,57	0,63
10,5			0,17	0,20	0,23	0,26	0,30	0,33	0,37	0,42	0,46	0,51	0,56	0,61	0,66
11,0			0,18	0,21	0,24	0,27	0,31	0,35	0,40	0,45	0,49	0,54	0,59	0,65	0,71

	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
1,0	0,05	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07	0,08	0,08	0,09	0,09	0,10	0,10	0,11	0,12	0,12
1,5	0,07	0,08	0,09	0,09	0,10	0,11	0,12	0,13	0,13	0,14	0,15	0,16	0,17	0,17	0,18
2,0	0,11	0,12	0,13	0,13	0,14	0,15	0,16	0,17	0,18	0,19	0,20	0,22	0,23	0,24	0,25
2,5	0,13	0,14	0,15	0,17	0,18	0,19	0,20	0,22	0,23	0,24	0,26	0,27	0,28	0,30	0,31
3,0	0,16	0,18	0,19	0,21	0,22	0,23	0,25	0,26	0,28	0,30	0,31	0,33	0,35	0,36	0,38
3,5	0,19	0,21	0,22	0,24	0,26	0,28	0,29	0,31	0,33	0,35	0,37	0,39	0,41	0,43	0,45
4,0	0,23	0,25	0,26	0,28	0,30	0,32	0,34	0,36	0,39	0,41	0,43	0,45	0,48	0,50	0,53
4,5	0,26	0,28	0,30	0,33	0,35	0,37	0,39	0,42	0,44	0,46	0,49	0,52	0,54	0,57	0,60
5,0	0,29	0,32	0,34	0,37	0,39	0,42	0,44	0,47	0,50	0,53	0,55	0,59	0,62	0,65	0,68
5,5	0,32	0,35	0,38	0,41	0,44	0,47	0,49	0,52	0,55	0,58	0,62	0,65	0,68	0,72	0,76
6,0	0,36	0,39	0,42	0,45	0,49	0,52	0,55	0,58	0,62	0,65	0,69	0,72	0,76	0,80	0,84
6,5	0,39	0,43	0,46	0,50	0,53	0,57	0,60	0,64	0,67	0,71	0,75	0,79	0,84	0,88	0,92
7,0	0,43	0,47	0,51	0,55	0,58	0,62	0,66	0,70	0,74	0,78	0,83	0,87	0,92	0,96	1,01
7,5	0,47	0,51	0,55	0,59	0,63	0,67	0,72	0,76	0,81	0,86	0,90	0,95	1,00	1,05	1,10
8,0	0,51	0,55	0,59	0,64	0,69	0,73	0,78	0,82	0,87	0,92	0,97	1,03	1,08	1,13	1,19
8,5	0,55	0,60	0,64	0,69	0,74	0,79	0,83	0,88	0,94	0,99	1,05	1,11	1,17	1,22	1,28
9,0	0,59	0,64	0,69	0,74	0,79	0,84	0,90	0,95	1,01	1,07	1,13	1,19	1,25	1,31	1,38
9,5	0,64	0,69	0,74	0,80	0,85	0,90	0,96	1,02	1,08	1,14	1,20	1,27	1,34	1,41	1,48
10,0	0,68	0,73	0,79	0,85	0,91	0,97	1,03	1,09	1,15	1,22	1,29	1,36	1,43	1,50	1,58
10,5	0,72	0,78	0,84	0,90	0,96	1,02	1,09	1,16	1,23	1,30	1,37	1,45	1,52	1,60	1,68
11,0	0,76	0,83	0,89	0,96	1,03	1,09	1,16	1,23	1,30	1,38	1,45	1,53	1,61	1,70	1,78

	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
1,0	0,13	0,14	0,14	0,15	0,16	0,16	0,17	0,18	0,18	0,19	0,20
1,5	0,19	0,20	0,21	0,22	0,23	0,24	0,26	0,27	0,28	0,29	0,30
2,0	0,26	0,27	0,29	0,30	0,32	0,33	0,34	0,36	0,37	0,39	0,40
2,5	0,33	0,34	0,36	0,38	0,40	0,42	0,44	0,45	0,47	0,49	0,50
3,0	0,40	0,42	0,44	0,46	0,48	0,50	0,52	0,54	0,57	0,59	0,61
3,5	0,47	0,49	0,52	0,54	0,57	0,59	0,62	0,65	0,67	0,70	0,72
4,0	0,55	0,58	0,61	0,63	0,66	0,69	0,72	0,75	0,78	0,81	0,84
4,5	0,63	0,66	0,69	0,72	0,76	0,79	0,82	0,86	0,89	0,93	0,96
5,0	0,71	0,75	0,78	0,82	0,85	0,89	0,93	0,97	1,01	1,05	1,09
5,5	0,79	0,83	0,87	0,91	0,95	1,00	1,04	1,08	1,12	1,17	1,21
6,0	0,88	0,92	0,97	1,01	1,06	1,10	1,15	1,20	1,25	1,30	1,35
6,5	0,97	1,02	1,06	1,11	1,17	1,22	1,27	1,32	1,37	1,43	1,48
7,0	1,06	1,11	1,16	1,22	1,27	1,33	1,38	1,44	1,50	1,56	1,63
7,5	1,16	1,21	1,27	1,32	1,38	1,44	1,50	1,57	1,64	1,70	1,76
8,0	1,25	1,31	1,37	1,43	1,50	1,56	1,63	1,70	1,77	1,84	1,91
8,5	1,35	1,41	1,48	1,54	1,61	1,68	1,75	1,83	1,91	1,98	2,06
9,0	1,45	1,52	1,59	1,66	1,73	1,81	1,89	1,97	2,05	2,13	2,21
9,5	1,55	1,62	1,70	1,77	1,85	1,93	2,02	2,11	2,19	2,28	2,36
10,0	1,65	1,73	1,81	1,90	1,98	2,07	2,16	2,25	2,34	2,43	2,52
10,5	1,76	1,84	1,93	2,01	2,10	2,20	2,30	2,39	2,49	2,59	2,68
11,0	1,87	1,96	2,05	2,14	2,24	2,34	2,44	2,54	2,64	2,75	2,85

131. näide.

e) Vedelikumõõdud (Mesures de capacité): 1 kiloliiter (kl) = 1000 liitrit = 10 hektoliitrit; 1 hektoliiter (hl) = 100 liitrit; 1 liiter (l) = 10 detsiliitrit (dl) = 100 sentiliitrit (cl).

f) Raskusmõõdud (Poids): 1 tonn (Millier) (t) = 1000 kilogrammi; 1 meetersentner (Quintal metrique) (q) = 100 kilogrammi; 1 kilogramm (kg) = 10 hektogrammi (hg) = 100 dekagrammi (dkg) = 1000 grammi (g); 1 gramm (g) = 10 detsigrammi (dg) = 100 sentigrammi (cg) = 1000 milligrammi (mg).

3. Inglise mõõdud on järgmised:

a) Pikkusmõõdud (Long measures): 1 yard (jard) = 3 foot (jalga) = 91,438348 cm; 1 foot = 12 inches (tollid) = 30,48 cm; 1 inch (toll) = 2,54 cm; 1 Statute mile or British Mile (briti miil) = 1760 yards = 1609 m; 1 English mile or London mile (londoni miil) = 1524 m; 1 Nautical mile or Geographical mile (geograafiline miil) = 1829 m ja meremiil = 6080 feet (jalga) = 1853 m.

Inglise jardide ümberarvestamine meetritesse ja ümberpöördult võib sündida alljärgneva tabeli abil:

Jardid (kümne- lised)	Jardid (ühelised)									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter	Meeter
0	0,000	0,914	1,829	2,743	3,658	4,572	5,486	6,401	7,315	8,229
10	9,144	10,058	10,973	11,887	12,801	13,716	14,630	15,544	16,459	17,373
20	18,288	19,202	20,116	21,031	21,945	22,860	23,774	24,688	25,603	26,517
30	27,431	28,346	29,260	30,175	31,089	32,003	32,918	33,832	34,746	35,661
40	36,575	37,490	38,404	39,318	40,233	41,147	42,061	42,976	43,890	44,805
50	45,719	46,633	47,548	48,462	49,377	50,291	51,205	52,120	53,034	53,948
60	54,863	55,777	56,692	57,606	58,520	59,435	60,349	61,263	62,178	63,092
70	64,007	64,921	65,835	66,750	67,664	68,579	69,493	70,407	71,322	72,236
80	73,150	74,065	74,979	75,894	76,808	77,722	78,637	79,551	80,465	81,380
90	82,294	83,209	84,123	85,037	85,952	86,866	87,780	88,695	89,609	90,524

132. näide.

Näiteks: a) Mitu meetrit on 876 jardi?

$$800 \text{ jardi} = 731,50 \text{ m}$$

$$76 \text{ " } = 69,49 \text{ "}$$

$$876 \text{ jardi} = 800,99 \text{ m}$$

b) Mitu jardi on 267 meetrit?

$$265,17 \text{ m} = 290 \text{ jardi}$$

$$1,83 \text{ " } = 2 \text{ "}$$

$$267,00 \text{ m} = 292 \text{ jardi}$$

b) Pinnamõõdud (Square measures): 1 square mile = 640 acres = 2,59 km²; 1 acre = 4840 sq. yards = 160 sq. roods; 1 rood = 40 sq. perches = 1210 sq. yards; 1 square perch = 30,25 sq. yards; 1 square yard = 9 sq. foot = 1296 sq. inches = 0,8361 m²; 1 square foot = 144 sq. inches = 928,993 cm²; 1 square inch = 6,452 cm².

c) Mahumõõdud (cubic and dry measures): 1 registerton = 100 cubic feet = 2,832 m³; 1 shipping ton = 40,59 cubicfeet või 1,312 m³ tahumata puitu = 50,39 cubicfeet või 1,416 m³ tahatud puitu = 6 registertons või 14,99 m³ ühetollilisi plankusid; 1 cubicfoot = 1728 cubic inches = 0,02832 m³; 1 cubicyard = 27 cubicfeet = 0,7646 m³.

Inglise kantjalgade ümberarvestamine kantmeetritesse ja ümberpöördult võib sündida alljärgneva tabeli abil:

Kant- jalad (kümne- lised)	Kantjalg (ühelised)									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³
0	0,000	0,028	0,057	0,085	0,113	0,142	0,170	0,198	0,226	0,255
10	0,283	0,311	0,340	0,368	0,396	0,425	0,453	0,481	0,509	0,538
20	0,566	0,594	0,623	0,651	0,679	0,708	0,736	0,764	0,792	0,821
30	0,849	0,877	0,906	0,934	0,962	0,991	1,019	1,047	1,075	1,104
40	1,132	1,160	1,189	1,217	1,245	1,274	1,302	1,330	1,358	1,387
50	1,415	1,443	1,472	1,500	1,528	1,557	1,585	1,613	1,641	1,670
60	1,698	1,726	1,755	1,783	1,811	1,840	1,868	1,896	1,924	1,953
70	1,981	2,009	2,038	2,066	2,094	2,123	2,151	2,179	2,207	2,236
80	2,264	2,292	2,321	2,349	2,377	2,406	2,434	2,462	2,490	2,519
90	2,547	2,575	2,604	2,632	2,660	2,689	2,717	2,745	2,773	2,802

133. näide.

d) Vedelikumõõdud: 1 Imperial standard gallon = 4 quarts = 8 pints = 32 gills = 4,5434 l = $4 \times 1,1359$ l = $8 \times 0,5679$ l = $32 \times 0,142$ l; 1 Imperial quarter = 64 Imperial gallons = 290,7816 l; 1 Imperial bushel = 8 Imperial gallons = 36,3477 l.

e) Veinimõõdud: 1 tun = 2 pipes or butt = hogsheads (oxforts) = 252 gallons = 1145 l = $2 \times 572,5$ l = $4 \times 286,25$ l; 1 pipe = 1,5 puncheons = 126 gallons; 1 puncheon = $1\frac{1}{3}$ hogshead = 84 gallons; 1 hogshead = 1,5 tierces = 63 gallons; 1 tierce = 42 gallons = $2\frac{1}{3}$ rundlets; 1 rundlet = 18 gallons = 81,784 l. Magusveinide mõõtmisel 1 pipe'l on eritähendus iga veini sordi juures: Sherry juures — 92 galloni, Malaga juures — 105 galloni, Madeira juures — 108 galloni ja Marsala juures — 93 galloni. Reinveini juures: 1 hogshead = 30 galloni = 136 l. Piirituse juures: 1 puncheon = 84 galloni ja rummi juures kõigub 90—120 galloni vahel.

f) Õllemõõdud: 1 tun = 216 gallons; 1 pipe — 108 gallons; 1 puncheon = 72 gallons; 1 hogshead = 54 gallons; 1 barell = 36 gallons; 1 kilderkin = 8 gallons ja 1 firkin = 9 gallons.

g) Raskusmõõdud (Weights). Inglise raskusmõõtude juures esineb kaks süsteemi. Süsteemi, mida tarvitatakse teaduslike katsete, väärismetallide, müntide ja väärisesemete juures, nimetatakse — troyweights, ja süsteemi, mida tarvitatakse kaubanduslikuks otstarbeks — avoirdupois.

1 ton = 20 hundred weights (cwt) = 40 stones = 80 quarters (qu) = 2000 pounds (lbs) = 1016,048 kg = $20 \times 50,8$ kg = $40 \times 25,4$ kg = $80 \times 12,7$ kg; 1 pound (lbs $\mathfrak{P}$) = 16 ounces (oz) = 256 drams (drs) = 453,563 g = $16 \times 28,348$ g = $256 \times 1,772$ g.

1 troy-pound = 12 troy ounces = 140 penniweights (dwt) = 373,24195 g = $12 \times 31,1035$ g = $140 \times 1,555178$ g; 1 grain = 0,064799 g.

Inglise naelte ümberarvestamine kilogrammidesse ja ümberpöördult võib sündida alljärgneva tabeli abil:

Naelad (kümnelised)	Naelad (ühelised)									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg
0	0,00	0,45	0,91	1,36	1,81	2,27	2,72	3,18	3,63	4,08
10	4,54	4,99	5,44	5,90	6,35	6,80	7,26	7,71	8,17	8,62
20	9,07	9,53	9,98	10,43	10,89	11,34	11,79	12,25	12,70	13,15
30	13,61	14,06	14,52	14,97	15,42	15,88	16,33	16,78	17,23	17,69
40	18,14	18,60	19,05	19,51	19,96	20,41	20,87	21,31	21,77	22,23
50	22,68	23,13	23,59	24,04	24,49	24,95	25,40	25,86	26,31	26,76
60	27,22	27,67	28,12	28,58	29,03	29,48	29,94	30,39	30,85	31,30
70	31,75	32,21	32,66	33,11	33,57	34,02	34,47	34,93	35,38	35,83
80	36,29	36,74	37,20	37,64	38,10	38,56	39,01	39,46	39,92	40,37
90	40,82	41,28	41,73	42,19	42,64	43,09	43,55	44,00	44,45	44,91

134. näide.

4. Põhja-Ameerika Ühendriikides on kehtivad peale meetrisüsteemi samad mõõdud, mis Inglismaalgi ja tarvitatakse veel järgmisi mõõte:

a) Raskusmõõdud: 1 cental = 100 lbs = 45,36 kg; 1 ton = 20 centals = 907,2 kg. Inglise tonni, mis = 20 cwt, nimetatakse „long ton“ ja tonni, mis = 20 centals, nimetatakse „hort ton“. Teravilja kaaluks on 1 barrel = 8,904 kg.

b) Mahumõõtude alal tarvitatakse Winchesteri ehk ameerika bushel'i = 35,238 l; 2 imperial galloni = 33 bushelile; 3 imperial galloni = 6 ameerika gallonile; 7 ameerika galloni on umb. 100 l ja 1 ameerika veini gallon = 3,7852 l.

Viljakaal 1 busheli kohta peabolema vähemalt: nisul = 60 lbs = 27,216 kg, rukkil = 56 lbs = 25,401 kg, odral = 48 lbs = 21,772 kg, kaeral = 32 lbs = 14,515 kg ja maisil = 56 lbs = 25,401 kg.

5. Rahvusvahelises kaubanduses on tarvitavad järgmised mõõdud:

a) Väärismetallide alal: 1 troy-pound = 12 oz = 373,24 g; 1 troyounce (oz) = 20 penny weights = 31,10 g; 1 pennyweight (dwt) = 20 grains = 1,55 g; 1 karaat = $\frac{1}{24}$ kaaluosast puhaskulla kindlaksteagemisel.

b) Kalliskivide alal: 1 karaat (meetrisüsteemis) = 0,2 g ja 1 carat (Inglismaa) = 0,2053 g.

c) Puuvilla alal: Põhja-Ameerika Ühendriiges 1 pall (brutto) = 500 lbs = 226,8 kg ja 1 pall (netto) = 478 lbs = 216,8 kg, Indias 1 pall = 400 lbs = 181,437 kg ja Egiptuses 1 kantar = 44,928 kg.

d) Teravilja alal: Chicago — 1 bushel nisu = 60 lbs = 27,2 kg; rukist = 56 lbs = 25,4 kg; otri = 48 lbs = 21,77 kg; kaeru = 32 lbs = 14,52 kg ja maisi = 56 lbs = 25,4 kg; Liverpool — 1 cental nisu = 100 lbs = 45,36 kg; London — 1 quarter nisu = 8 bushels = 480 lbs = 217,7 kg ja Saksamaal — 1 cbm nisu = 755 kg; rukist = 730 kg; otri = 630 kg ja kaeru = 460 kg.

6. Tehnilised mõõdud: 1 kilowatt (kW) = 102 mkg/sek = 1,36 PS, 1 hobusejõud (PS ehk HP) = 75 mkg/sek = 0,736 kW, 1 kilowatt-tund (kWh) = 367000 mkg = 860 kcal, 1 hobusejõu-tund (PSh) = 270000 mkg = 632,2 kcal, 1 kaloor (kcal) = 427 mkg = 0,00116 kWh, 1 meeterkilogramm (mkg) = 0,0234 kcal, 1 atmosfäär (füüsikas) = 760 mm QS (elavhõbeda-tulp) = 1,033 kg/qcm, 1 atmosfäär (tehnikas ata) = 1 kg/qcm = 0,968 õhurõhumisele, 760 mm QS = 10 m veetulbale (WS), 1 mm QS = 13,6 mm WS, 1 mm WS = 0,073 mm QS ja $\pi = 3,14159 =$ umbes. (ca) 22/7.

7. Piirituse arvestamise üksuseks on liiter absoluutset alkoholi + 15,56° C juures = 0,0813 pangele = 8,13° (kraadile), 1 kraad = 0,01 pangele absoluutset alkoholi + 12,5° R juures = 0,123 l.

8. Eestis varemalt tarvitusel olnud mõõdud on järgmised:

a) Pikkusmõõdud: 1 penikoorem = 7 versta = 7,47 km, 1 verst = 500 sülda = 1,06 km, 1 süld = 3 arssinat = 4 küünart = 7 jalga = 2,13 m, 1 arssin = 16 verssokit = 28 tolli = 71,12 cm, 1 jalg = 12 tolli = 30,48 cm, 1 toll = 10 liini = 2,54 cm, 1 küünar = 21 tolli = 0,75 arssinat = 53,34 cm ja 1 Lõuna-Eesti maamõõdu küünar = 2 jalga = 60,96 cm.

b) Pinnamõõdud: 1 tiin = 2400 ruutsülda = 2,94 Riia vakamaad = 6 Tallinna vakamaad = 1,09 ha, 1 vana Tallinna tündrimaa = 1377,5 ruutsülda = 0,63 ha, uus Tallinna tündrimaa = 1200 ruutsülda = 3 Tallinna vakamaad = 1,47 Riia vakamaad = 0,55 ha, 1 Tallinna vakamaa = 400 ruutsülda = 0,49 Riia vakamaad = 0,16 tiinu = 0,18 ha, 1 tulbas ehk postivahe = 4 Tallinna vakamaad = 1600 ruutsülda, 1 Riia vakamaa = 25 kapamaad = 10.000 ruut maamõõdu küünart = 40.000 ruutjalga = 0,34 tiinu = 2,04 Tallinna vakamaad = 816,33 ruutsülda = 0,37 ha ja 1 kapamaa = 1600 ruutjalga = 400 ruut maamõõdu küünart = 148,64 m².

c) Mahumõõdud: 1 vaat = 40 pange, 1 pang = 10 toopi = 12,29 l, 1 toop = 4 kortlit = 75 kanttulli = 1,23 l, 1 setvert (setv ehk kuli) = 8 setverikku = 3,2 Riia vakka = 4,7 Tallinna vakka, 1 setverik (setk) = 8 karnitsat = 26,24 l, 1 karnits = 2,66 toopi = 200 kanttulli = 3,28 l,

1 Riia tünder = 2 Riia vakka = 2 külimittu = 108 toopi = 132,82 l, 1 Riia vakk = 54 toopi = 4000 kanttulli = 66,41 l, 1 Tallinna vakk = 3 külimittu = 36 toopi = 2700 kanttulli = 44,27 l ja 1 Tallinna säilitus = 24 tündrit = 72 Tallinna vakka = 12 setvertit.

d) Raskusmõõdud: 1 kaal = 10 puuda = 168,8 kg, 1 puud = 2 punda (leisikut) = 40 naela = 16,38 kg, 1 nael = 32 loodi = 96 solotnikku = 409,51 g, 1 solotnik = 96 dooli = 4,26 g ja 1 apteegi nael = 84 solotnikku = 358,32 g.

149. Kauba hind.

1. Hind peab olema kindel. Hinna puudumisel peab olema öeldud, kuidas hinda määratakse, kas ekspertide läbi või võetakse turuhind, keskmine hind jne.

2. Seadus ei nõua normaalolukorras, et hind oleks õiglane, et ta vastaks asja täpsele väärtusele. Kuid hind peab olema tõeline, aga mitte fiktiivne. Ostu-müüki võib tühistada hinna tõttu, kui ostuhind on alla poole asja tõeliku väärtuse ja ümberpöörduvalt.

3. Hind oleneb normaalses kaubanduslikus käibes poolte kokkuleppes, kuid ühiskondlikes huvides võivad olla riigi- või omavalitsusvõimu poolt ettekirjutatud kindlad hinnad, taksid ehk tariifid, mis eriti ette tulevad majanduslike surutiste kordadel üksikute ainete hindades ja sõjaajal suuremas ulatuses.

4. Suurmüügi (en gros) puhul teeb müüja ostjale hinnaalandeid, mis tehakse kas kauba hinnast või kauba kaalust.

5. Kui lepingus on määratud kindlaks kauba müügihind hinnakirja järgi, siis annab suurmüüja edasimüüjale hinnaalanduse viimase ärikulude ja kasumi katteks, mida nimetatakse rabatt.

Kui sõlmitakse ajaline leping näiteks ühe aasta peale ja lepingus ei ole kindlaks määratud tellitav kauba hulk, vaid kaubad saadetakse välja üksikute nõudelehtede järgi ostja tarviduse kohaselt ja kauba hulk selgub alles pärast tellimise täitmist, siis nähakse lepingus ette hinnaaland, mis oleneb läbikäigu suurusel. Näiteks määratakse kindlaks hinnaaland 10% kaupade ostu puhul kuni 100.000.— eest aastas. Kui aga ostetud kaupade summa kõigub 100.000.— kuni 150.000.— vahel, siis on hinnaaland 15%, kui ületab 150.000.—, siis 20% jne. Seega on minimaalne hinnaaland 10%, kuid tegelik hinnaaland selgub alles pärast lepingu täitmist ja seda nimetatakse bonus'eks. Kui kaup müüakse võlgu, siis nähakse ette veel hinnaaland enne tähtajalise tasumise puhul, mida nimetatakse skonto. Näiteks kauba hind on 3.— tasumisel 3 kuu pärast. Tasumisel aga 1 kuu jooksul tehakse skonto 2%. Seega oleks siis kauba hind 2.94.

6. Suurmüügi puhul teeb müüja ostjale hinnaalandeid nende kulutiste katteks, mis võivad tekkida kauba müügist väikesel viisil. Need hinnaalandid tehakse kaubakaalust ja on järgmised: a) juurdekaal (Gutgewicht, draft, bon poids) on hinnaaland, mis antakse kaalukaotuse katteks, mis võib tekkida kauba veol või müügil väikesel viisil, b) refaktsoon ehk fusti — hinnaaland rikutud või võõr- ehk aseainetega segatud kaupade pealt, c) besemšon — hinnaaland nõude külge kleepuvate kaupade pealt, d) lekaaz — hinnaaland anumatest väljapehivate kaupade pealt ja e) supertaara ehk ekstrataara — hinnaaland kahjude eest, mis võivad tekkida kauba halvast pakkimisest. Hinnaalandid kaalust arvatakse kas protsentides kauba bruto- või netokaalust või kohtade hulga pealt.

1. Kaupade ostu-müügi puhul loetakse veokuludeks kõik kulud, mis on seoses kauba toimetamisega müüja laost ostja lattu. Kauba vedu võib sündida postiga, maateed mööda, raudteega ja veeteed mööda. Kulud, mis tasutakse veo puhul maanteed mööda ja raudteega nimetatakse veorahaks ja tasu kaubaveo eest laevaga nimetatakse prahirahaks ja veodokumenti konossamendiks. Kaupade veo puhul laevaga tuleb kaubad kindlustada mereõnnetuste vastu, missugust kindlustust nimetatakse veokindlustuseks ehk transportkindlustuseks ehk kargo, ja kindlustusseltsidele tuleb tasuda veokindlustuspreemia. Kaupade ostu puhul vahetalitajate kaudu tuleb tasuda provisjonid ja komisjonid, mis võetakse protsentides kauba väärtusest. Kaupade sisseveo puhul välismaalt tuleb tasuda tollimaksud ja tasud speditööriledele, kes toimetavad kaupade tollimist ja tarviduse korral kaupade ümberlaadimist.

2. Kaupade veo puhul pakitakse kaubad kas kastidesse, kottidesse jne., et võimaldada nende vedu ja ära hoida nende kadu ja rikinemist. Kauba kaalu ühes pakendiga nimetatakse brutokaaluks, kauba puhaskaalu netokaaluks ja pakendi kaalu taaraks.

3. Veoraha ja prahiraha tasutakse kauba brutokaalu järgi, kindlustuspreemiad, komisjonid, provisjonid vahetalitajatele ja kurtaaz börsimakleritele suurte ostude puhul välismaalt tasutakse kauba väärtuselt. Tollimaksud võetakse igalt kaubalt eraldi harilikult kauba netokaalult kindlate maksumäärade järgi, mida nimetatakse tollitariifiks. Mõnedelt kaupadelt võetakse ka tollimaks kauba väärtuselt protsentides. Säärast tollimaksu nimetatakse ad valorem. Tollimaksu võtmisel on kehtivad kolm tariifi: minimaal-, maksimaal- ja lepingutariifid. Minimaaltariifi järgi võetakse tollimakse nendelt kaupadelt, mis veetakse sisse nendest riikidest, millega on sõlmitud kaubalepingud. Selle tõenduseks tuleb varustada iga saadetis nn. päritolutunnistusega, mille annavad välja vastava maa kaubanduskojad. Kaubad, mis tulevad maadest väljaspoolt Euroopat ja laaditakse harilikult ümber teistele laevadele Euroopa sadamates, tulevad varustada veel nn. ümberlaadimistunnistustega, mida annavad välja vastavate ümberlaadimissadamalinnade kaubanduskojad. Maksimaaltollitariif on harilikult 100% kallim minimaaltariifist ja võetakse nendelt kaupadelt, mis tulevad maadest, millega ei ole sõlmitud kaubanduslepinguid või millele päritolu ei saa kindlaks teha vastavate tõendite abil. Lepingutariifid määratakse kindlaks kaubalepingutes, mis sõlmitakse kahe riigi vahel ja on kehtivad ainult nende riikide vahelises läbikäimises. Kuna aga kaubalepingutesse on hakatud paigutama nn. enamsoodustuse klauslit, et kui mõni lepingupooltest sõlmib hiljem kolmanda riigiga kaubalepingu soodsamatel tingimustel, siis need soodustused langevad automaatselt ka juba sõlmitud lepingu peale. Seepärast on ka lepingutariifid kaotanud oma tähtsuse.

Kuna kaupade tollimine nõuab eriteadmisi, siis toimetavad tollimise operatsioone erivahetalitajad, keda nimetatakse speditööriledeks ja kellele maksetakse komisjonitasu.

4. Kui kaup on müüdud müüja laos ja ostja peab selle toimetama omal kulul oma lattu, siis lisatakse kauba ostu-müügilepingus kaubahinnale juurde ainult sõnad „loko ladu“, mis määrab kindlaks need veotingimused.

5. Kui kaubavedu sünnib raudteega ja müüja toimetab kauba omal kulul saatejaama, kuna raudtee veoraha ja muud kulud tasub ostja, siis lisatakse lepingus ostuhinnale juurde sõnad „franko“ ja saatejaama nimetus. Kui aga müüja tasub ka kauba laadimiskulud vagunisse saatejaamas, siis lisatakse lepingus kaubahinnale juurde sõnad „franko vagun“, „Franko Waggon“, „Free on rail“ ja saatejaama nimetus. Kui müüja

tasub ka raudtee veoraha kuni sihtjaamani, siis lisatakse kaubahinnale juurde sõnad „franko vagun“ ja sihtjaama nimetus. Kui aga müüja tasub kõik veokulud kuni kokkulepitud sihtkohani, siis lisatakse kaubahinnale juurde sõnad „franko sihtkoht“ („Free deliverd“. „Franko Bestimmungsort“).

6. Ost-müük klausliga „vaba laeva pardal“ ehk FOB ehk fob („Free on Board“. „Frei an Bord“) tähendab säärast müümist, kus müüja on kohustatud kauba omal kulul ja riisikol toimetama laeva pardale saatesadamas, missugused kulud on arvatud müügihinna juurde.

Müüja on kohustatud saatma kaubad omal kulul kokkulepitud laadimissadamasse, andma kaubad omal kulul laeva pardale, tasuma kaubal lasuvad väljaveotollid, samuti kaupadelt võetavad sadama- ja jäämurdjamaksud, muretsema kaubanduses tunnustatud konossamendi, muretsema ostja erilisel nõudmisel kaubale päritolutunnistuse, kui sihtriigi tollieeskirjad seda nõuavad, vastutama kuni kaupade laeva pardale andmiseni kõigi kauba kaotuste ja vigastuste eest.

Ostja on kohustatud muretsema laevas vajaliku laevaruumi kaupade veoks, teatama müüjale aja, mil laev on valmis, et talle võimaldada kauba laadimist lepingus määratud aja jooksul, kandma stoovimiskulud (kauba laevale laadimise ja paigutamise kulud saatesadamas), mis on arvatud veokulude hulka, vastutama kauba kaotuse ja vigastuste eest, alates kaupade vastuvõtmisest laeva pardal, ja tasuma ostuhinna konossamendi ja faktuuri kättesaamisel.

Müüja vastutab, et kauba seisukord ja hulk vastaksid lepingu tingimustele laeva pardale laadimise momendil. Tähtaeg nõudmiste esitamiseks kaupade puudulikkuse või lepingu mittetäieliku või halva täitmise eest algab kauba päralejõudmise momendist sihtkohal. Ostja ei ole õigustatud dokumentide üleandmisel loobuma maksimisest või, kui sellekohaselt on kokkulepitud, aktseptiandmisest põhjendusel, et kaup ei ole veel sihtkohta jõudnud, või et ostjal veel võimalust pole olnud kaupa järele vaadata, et kaup on läinud kaduma või on vigastatud.

Sularahas müügi puhul on müüjal õigus ära keelata kauba väljaandmist sihtkohas teisiti kui ostuhinna tasumisest või maksukviitungi ettenäitamisel kauba üleandmise momendil, välja arvatud juhtum, kui ostja on andnud küllaldase tagatise. Kui ostja ei tasu ostuhinda või viivitab tasumisega, on müüjal õigus lepingust taganeda. Pärast taganemise teostamist on müüja õigustatud kaupa käsutama. Ostja vastutab sellest tekkivate kaotuste ja kahjude eest.

Müügi korral krediiti on müüjal õigus seni, kui kauba vastuvõtmist õigustavad dokumendid on tema valdamisel, kaupade väljaandmist ära keelata juhul, kui ostja on maksimised pannud seisma või kui ta sattunud konkursi alla, välja arvatud juhtum, kui ostja on ostusumma juba ennemalt ära tasunud või kui ta on andnud küllaldase tagatise.

7. Ost-müük klausliga „Vaba laeva küljel“ ehk „FAS“ ehk fas („Free alongside“. „Frei längsschiffs“), mis tähendab, et müüja on kohustatud kauba omal kulul ja riisikol tooma laeva küljele laeva tali ulatuseni. Muus osas on ta oma tingimusilt sarnane „FOB“ toiminguga.

8. Ost-müük klausliga „kulud, kindlustus ja veoraha“ ehk „CIF“ ehk cif („Cost, insurance, freight“. „Kosten, Versicherung, Fracht“) on säärane ostu-müügi toiming, kus müüja on kohustatud kandma kõik kauba veo- ja kindlustuskulud, samuti maksud ja tasud saatekohast kuni sihtsadamani. Seega on need arvatud kaubahinna juurde.

Müüja peab saatma kaubad omal kulul kokkulepitud sihtsadamasse, kandma väljaveotollid ja kulud, mis tekivad laadimissadamas ja reisi ajal kuni sihtsadamani, kindlustama tunnustatud kindlustusseltsis kaubandustavadekohaste tingimustega, vähemalt klausliga: „vaba vigastustest, välja arvatud randumine“. Kindlustussumma peab katma peale

kaubahinna ka kaubandustavakohase kasumi, muretsema ostjale puhta, sihtsadama peale välja antud konossamendi, merekindlustuspoliisi või orderikindlustuse tunnistuse ning ostja erilisel nõudmisel päritolutunnistuse ja kuni kaupade laadimiseni laevale ja puhaste laadimisdokumentide muretsemiseni vastutama kauba kaotuse ja kõigi vigastuste eest.

Alates kaupade vastuvõtmisest laevale ning puhaste laadimisdokumentide muretsemise momendist peab ostja vastutama kauba kaotuse ja kõigi vigastuste eest, esinema nõudmistega kindlustuse asjus, vastu võtma kauba laeva pardalt, tasuma sisseveotollid, maksud ja muud kulud, mis tekivad sihtsadamas ja tasuma ostuhinna veodokumentide ja faktuuri vastu.

Kui müüja ei täida temal lasuvat kohustust kaupade kindlustamise asjus, on ostja õigustatud nõudma tasu temale selletõttu tekkinud kahjude eest ja ise kindlustust teostama ning sellest tekkinud kulud faktuuri-summast maha arvama.

Sularahas müügi puhul müüja on õigustatud ära keelama kauba vastuvõtmist õigustava konossamendi väljaandmist ostjale teisiti kui käest kätte ostusumma vastu ja taganema lepingüst ning kahjutasu nõudma lepingu mittetäitmise eest, kui ostja ei tasu ostuhinda või viivitab tasumisega.

Müügi puhul krediiti on müüjal seni, kuni konossament on veel tema valdusel, ära keelata kaupade väljaandmist, kui ostja on maksmised seisma pannud või konkursi alla sattunud, välja arvatud juhtum, kui ostja on andnud küllaldase tagatise. Müüja ei ole aga õigustatud kaupade väljaandmist takistama, kui konossament on omandatud kolmanda maksumõelise isiku poolt. CIF-klausli alusel sõlmitud müügilepingus loetakse lepingu kindlaksmääratud kauba äraandmise momendiks aeg, mil kaubad laevale laaditi, kuid mitte päralejõudmise momenti sihtkohal. Müüja peab selle eest vastutama, et kauba seisukord ja hulk vastaksid lepingus ettenähtud kauba seisukorrale ja hulgale laevapardale laadimise momendil. Ostja ei ole kohustatud kaupa enne järele vaatama kui kaup sihtsadamas tema käsutusse pole üle antud.

9. Ost-müük klausliga „C. & F.“ ehk c & f („Cost and freight“ „Kosten und Fracht“), mille järgi kõik kulud ja veoraha on kohustatud kandma müüja saatekohast kuni sihtsadamani vastavalt CIF-mõistele, välja arvatud merikindlustus.

151. Maksutingimused.

1. Kaupade ost-müük võib sündida ettemaksuga (Vorzahlungskauf) kas sularaha või tšekiga ja võlgu kas vekslite vastu või lahtisel arvel.

2. Ost ettemaksuga rahas toimingu sõlmimise juures (Barkauf, Kassakauf, comptant), lunamaksuga, mis nõutakse sisse kaubavedaja poolt kauba väljaandmisel, saatedokumentide vastu panga kaudu, kelle müüja on saatnud need inkassoks (Zahlung per Bank) või tasumine otse panga poolt ostja ja panga vahel sõlmitud kokkuleppe järgi avatud nn. rembourss-krediidi teel. Selle järgi maksab pank ostja arvel kauba ostuhinna müüjale välja saatedokumentide, veokirjade, konossamentide esitamisel (payment against documents), kuna nende järgi saadav kaup ise jääb pangale antud krediidi kindlustuseks.

3. Ost-müük võlgu (Borgkauf auf Zeit) võib sündida ostja poolt lahtise krediidi kasutamise või tasumisega vekslitega, sest veksliaandmisega on tasutud küll ostja kohustus ostu-müügilepingust, kuid seda asendab uus abstraktne kohustus vekslit.

4. Põhiraamatutes koostatakse järgmised lausendid:

	Tasumise viis	Müüja	Ostja
1	Rahas	Kassa Kaupadele (ehk Kaubamüügile)	Kaubad Kassale
2	Tšekkidega	Hoiused Kaupadele	Kaubad Hoiustele
3	Vekslitega	Nõudevekslid Kaupadele	Kaubad Maksevekslitele
4	Lähtisel arvel	Deebitorid Kaupadele	Kaubad Kreeditoridele
5	Rembours-krediidiga	1) Deebitorid Kaupadele Kauba välja- saatmisel 2) Kassa Deebitoridele Raha saamisel	Kaubad Pangavõlgadele

135. näide.

152. Kaubahinna kalkulatsioon.

1. Kaubahind kujuneb järgmistes astetes: faktuurihind, ostuhind, omahind ja müügihind.

2. Faktuurihinnaks on kauba hind ostu-müügilepingu järgi, mis näidatakse kauba müügiarves (faktuuris).

3. Ostuhinnaks on kauba faktuurihind, millele juurde arvestatud ostukulud, s. o. kõik need lisakulud, mis olid seoses kauba ostuga ja tema toimetamisega ostja lattu, näiteks veoraha, prahiraha, veokindlustuspreemia, provisjonid komisjonäridele ja ekspediitoritele, tollimaksud, kurtaazid börsimakleritele jne.

4. Omahind näitab, kui palju peab kaupade müügi puhul saama, et katta ettevõtte ärikulud, mis on tehtud seoses kauba hoiuga ja müügiga. Omahind leitakse omahinnalisandi abil, mis leitakse eelmise arvestusperioodi aruande alusel ja näitab, mitu protsenti arvestusperioodi kulud moodustavad müüdud kaupade ostuväärtusest.

5. Müügihind, millega kaubad lastakse müügile, koosneb omahinnast + kasum, kusjuures kasumi suurus määratakse kindlaks protsendis müügihinnast.

Näiteks kauba omahind on 1.—, kaupa tahetakse müüa kasumiga 20%. Siis tuleb arvutamise juures lugeda müügihind 100%, millest maha arvata kasum 20%, jääb ostuhinna peale 80% müügihinnast. Müügihind arvutatakse valemi järgi:

$$x = \frac{\text{omahind} \cdot 100}{80} = \frac{1 \cdot 100}{80} = 1.25$$

6. Kui ühes saadetises on ainult üks sort kaupa, siis leitakse tema ostuväärtus. Ostuväärtus jagatakse tegelikult vastu võetud kaubahulgaga ja saadakse ostuhind. Ostuhinna alusel leitakse omahinnalisandi abil kauba omahind ja omahinna alusel kasumiprotsendi abil müügihind.

Näiteks on ostetud 3703 kg kaupa 1038.55 eest, tasutud tollimaksu 276.27, veokulusid 15.20 ja mitmesuguseid vähemaid kulusid 2.50. Eelmise aasta ärikulud moodustasid müüdüd kaupade ostuväärtusest 10% ja kaup lastakse müügile 10% kasumiga.

Kalkulatsiooni käik on järgmine:

a) Ostuväärtus:

faktuuriväärtus	1038.55
tollikulud	276.27
veokulu	15.20
mitmesugused kulud	2.50
Kokku ostuväärtus	1332.52

b) Ostuhind oleks $1332.52 : 3703 = 0,36$.

c) Omahind on $0,36 + 10\% = 0,396$.

d) Müügihind 10% kasumiga oleks omahinna 0,396 juures, mis moodustab 90% ($100\% - 10\%$) müügihinnast 0,44 valemi järgi:

$$x : 100 = 0,396 : 90$$

$$x = \frac{0,396 \cdot 100}{90} = 0,44.$$

7. Kui ühe saadetisena tuleb mitmet sorti kaupa, siis on nende ostuhinna kalkuleerimine erinev. Kui lähemalt vaadelda kulusid, mis on seoses kauba toimetamisega lattu, siis näeme, et osa kulusid tasutakse igalt kaubalt eraldi, nagu tollimaksud. Sääraseid kulusid nimetatakse otsesteks kuludeks. Osa kulusid võetakse kauba brutokaalu järgi, nagu prahiraha, veokulud jne. Need kulud tuleb jaotada üksikute kaupade vahel proportsionaalselt nende brutokaalule ja nimetatakse neid kaalukuludeks. Osa kulusid võetakse kauba väärtuselt, nagu veokindlustus, kurtaaž, komisjon jne. Järelikult tuleb need kulud jaotada üksikute kaupade vahel proportsionaalselt kaupade faktuuriväärtusele. Nimetatakse neid kulusid väärtuskuludeks.

Selleks, et arvutada mitmesuguste kaupade ostuhindu, mis on saabunud ühe saadetisena, tuleb jaotada kõik kauba muretsemisega ja kohaletoimetamisega seoses olevad kulud kolme liiki: otsekuludeks, väärtuskuludeks ja kaalukuludeks.

Otsekulud tehakse kindlaks iga kauba kohta eraldi. Väärtuskulud jagatakse üksikute kaupade vahel proportsionaalselt nende faktuuriväärtusele. Kaalukulud jaotatakse üksikute kaupade vahel proportsionaalselt nende brutokaalule.

Pärast seda arvutatakse hinnad iga kauba kohta eraldi. Mitme kaubahinna kalkulatsiooni nimetatakse liitkalkulatsiooniks.

Näide:

Ostetud kahte sorti kaupa.

I kaup 10.000 üksust à 3.— 30.000.—. B-tokaal 200 kg.

II kaup 1000 üksust à 25.— 25.000.—. B-tokaal 30 kg.

Kulud: prahiraha 460.—, veokindlustus 55.—, kurtaaž 275.—, komisjon 825.—, tollimaks: I kaubalt 1000.— ja II kaubalt 2000.— ning vedu sadamast 23.—.

Otseste kulude hulka kuulub tollimaks, mis võetakse igalt kaubalt eraldi.

Väärtuskuludeks on:

transportkindlustus	55.—
kurtaaz	275.—
komisjon	825.—
Kokku	1155.—

missugused kulud jaotatakse proportsionaalselt kaupade faktuuriväärtusele.

Kui I kauba väärtuskulud võrduvad x , siis

$$1155 : 55.000 = x = 30.000$$

$$x = 630.$$

Järelikult II kauba väärtuskulud on

$$1155.— - 630.— = 525.—.$$

Kaalukuludeks on:

prahiraha	460.—
veokulud	23.—
Kokku	483.—

missugused kulud tuleb jagada kas proportsionaalselt vastavalt kaupade brutokaaludele.

Kui I kauba kaalukulud on x , siis

$$483 : 230 = x : 200.$$

$$x = 420.$$

Järelikult II kauba kaalukulud on

$$483.— - 420.— = 63.—.$$

Nende andmete alusel I kauba ostuväärtus oleks:

Faktuuriväärtus	30.000.—
Otsesed kulud	1000.—
Väärtuskulud	630.—
Kaalukulud	420.—
Kokku ostuväärtus	32.050.—

Ostuhind võrdub ostuväärtusele jagatuna kaubaüksustele:

$$32.050 : 10.000 = 3,205,$$

Kui ärikulude % kaupade läbimüügist ostuhindadega teeb välja 10%, siis on kauba omahind $3,205 + 10\% = 3,526$.

Kaup määratakse müügile 10% kasuga. Kuna müügihind = 100%, siis omahind võrdub müügihinnaga (100%) — kasum (10%) ehk 90%. Kui müügihind on x, siis

$$90 : 3,526 = 100 : x.$$

$$x = 3.92.$$

II kauba ostuväärtus oleks:

Faktuuriväärtus	25.000.—
Otsesed kulud	2.000.—
Väärtuskulud	520.—
Kaalukulud	63.—
Kokku ostuväärtus	27.583.—

Ostuhind võrdub ostuväärtusele jagatuna kaubaüksustele:

$$27583 : 1000 = 27,583.$$

Kuna ärikulude % kaupade läbimüügist ostuhindadega oli 10%, siis on kauba omahind $25,583 + 10\% = 30,341$.

Kaup määratakse müügile 25% kasumiga. Kuna müügihind on 100%, siis omahind käesoleval juhul on $100\% - 25\% = 75\%$. Kui müügihind on x, siis

$$75 : 30,341 = 100 : x$$

$$x = 40.45.$$

Nende andmete põhjal koostatakse liitkalkulatsioonitabel alljärgneva vormi järgi:

	I kaup	II kaup	Kokku
Kauba brutokaal kg	200	30	230
Saadud kaubaüksusi (kas kg, mtr, lt, tk jne.)	10000	1000	11000
Kauba faktuurihind	3.—	25.—	—
Faktuuriväärtus	30000.—	25000.—	55000.—
Otsesed kulud	1000.—	2000.—	3000.—
Väärtuskulud	630.—	525.—	1155.—
Kaalukulud	420.—	63.—	483.—
Kokku ostukulud	32050.—	27588.—	59638.—
Ostuhind	3,205	27,588	—
Omahind	3,526	30,341	—
Müügihind	3.92	40.45	—

136. näide.

8. Kauba müügihinna arvutamisel arvemasinal võib kasutada alljärgnevat tabelit:

%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv
1	1,0101	26	1,3514	51	2,0408	76	4,1667
2	1,0204	27	1,3699	52	2,0833	77	4,3478
3	1,0309	28	1,3899	53	2,1277	78	4,5455
4	1,0417	29	1,4085	54	2,1739	79	4,7619
5	1,0526	30	1,4286	55	2,2222	80	5,0000
6	1,0638	31	1,4493	56	2,2727	81	5,2632
7	1,0753	32	1,4706	57	2,3256	82	5,5556
8	1,0870	33	1,4925	58	2,3810	83	5,8824
9	1,0989	34	1,5152	59	2,4390	84	6,2500
10	1,1111	35	1,5385	60	2,5000	85	6,6667
11	1,1236	36	1,5625	61	2,5641	86	7,1429
12	1,1364	37	1,5873	62	2,6316	87	7,6923
13	1,1494	38	1,6129	63	2,7027	88	8,3333
14	1,1628	39	1,6393	64	2,7778	89	9,0909
15	1,1765	40	1,6667	65	2,8571	90	10,0000
16	1,1905	41	1,6949	66	2,9412	91	11,1111
17	1,2048	42	1,7241	67	3,0303	92	12,5000
18	1,2195	43	1,7544	68	3,1250	93	14,2857
19	1,2346	44	1,7857	69	3,2258	94	16,6667
20	1,2500	45	1,8182	70	3,3333	95	20,0000
21	1,2658	46	1,8519	71	3,4483	96	25,0000
22	1,2821	47	1,8868	72	3,5714	97	33,3333
23	1,2987	48	1,9231	73	3,7037	98	50,0000
24	1,3158	49	1,9608	74	3,8462	99	100,0000
25	1,3333	50	2,0000	75	4,0000		

137. näide.

Näiteks kui suur peab olema kauba müügihind, kui ta ostuhind oli 18.75, ärikulud moodustavad 14% läbimüügist ja kasu peab olema 25%? Liidetakse protsendimäärad 14 ja 25. Saadud 39% leitakse vastav arv tabelist, mis on 1,6393, ja selle arvuga korrutatakse ostuhinda 18.75. Saame 30,736875. Järelikult müügihind on 30.74.

Kui tahetakse leida säärast müügihinda, et kasu oleks 25% müügi-hinnast, siis tuleb ostuhind 18.75 esiteks korrutada 1,1628 (vastav 14%) ja siis 1,3333 (vastab 25%). Viimasel juhul, tehes müügihinnast 25% rabatti, müüme kaupa omahinnaga. Esimesel juhul, tehes müügi-hinnast 25% rabatti, müüksime kaupa alla omahinna.

153. Kaubaladu.

1. Ostetud kaubad võetakse vastu kaubalaos saatelehe järgi, kontrollitakse nende hulk ja märgitakse saatelehele tegelikult vastuvõetud kauba hulk.

2. Suurtes ladudes peetakse laos olevate kaupade kohta kartoteek alljärgneva vormi järgi, millesse tehakse sissekanded kauba saamisel ja väljaandmisel.

(kauba nimetus)

Aeg	Dokumendi nr.	Sissetulek	Väljaminek	Jääk

138. näide.

Suurtes ettevõtetes peetakse kartoteek kahes eksemplaris üks lao-büroos ja teine laos, kus kaardid asuvad iga kauba asukoha juures, näit, ripputatud selle riuli külge, millel asub vastav kaup.

154. Kaupade kahanemine.

1. Kauba kahanemine tekib kuivamisest, pudenemisest, sulamisest, vedelainete tilkumisest, nõude külge kleepumisest, auramisest, taarasse imbumisest, rikkumisest, kulumisest, kaalumisest jaeti müümisel. Kaupade kahanemise kõikumine oleneb laoruumist (temperatuur jne.), ringkäigu kiirusest jne. Keskmise kauba kadu meie oludes on kuni 0,50%. Kaupade kahanemise % üksikute kaupade juures on mitmesugune, oleneb kauba iseloomust.

2. Üksikute kaupade normaalne kahanemine võib tõusta üksikute kaupade juures, nagu on näidatud alljärgnevas tabelis.

Kauba nimetus	Kahane- mise protsent kuni	Kauba nimetus	Kahane- mise protsent kuni	Kauba nimetus	Kahane- mise protsent kuni
Aedvilja seemned	1,0	Liha	2—4	Sepasöed	2,0
Aknaklaas	1,5	Lämmastik- väetised	2,0	Silgud tünnesid	ei ole
Bensiin	2,0	Makaronid	juurdekasv	Sigurid	0,25
Biskviit	juurdekasv	Manna	1,0	Sooda, pesu	3,0
Fosforiväetised	0,5	Määrdeõlid	1,0	Sool	1,0
Heeringad	ei ole	Naelad	1,0	Suhkur	0,75
Herned	0,5	Nahk pargitud	4,0	Suitsuliha	4,0
Humalad lahtised	2,0	Nuudlid	juurdekasv	Tahvelplekk	0,2
Jahu	1,0	Nõõrid tõrvamata	5,0	Tamsalõng	1,5
Juust	5,0	" tõrvatud	2,5	Tangud	0,5
Jõusöödad	1,5	Pargitud nahk	4,0	Tavott	0,5
Kaaliväetised	1,5	Pesusooda	3,0	Terpentiin	1,0
Kaeratang	1,0	Petrool	1,0	Toored kohvioad	1,0
Kampol	0,75	Plekk tahvlites	0,2	Tõry	0,5
Kilud tünnesid	ei ole	Praetud kohvioad	2% juurdek.	Vankrimääre	0,5
Kloorlubi	2,0	" kohvid	0,25	Vili	1,0
Kohvioad toored	1,0	Puuvili värsked	3,0	Vorstid	4,0
" praetud	0,25	" kuivatatud	2,0	Võrgulõng	1,5
Kohv lahtine	0,25	Pähklid	2,0	Väetised fosfori	0,5
" praetud	2% juurdek.	Raud igasugune	0,2	" kaali	0,5
Kompvekid	1,0	Riie	0,3	" lämmas- tik	2,0
Kork	2,0	Riis	0,5	Värnits	0,5
Kriit	0,5	Rohuseemned	1,0	Värsked puuvili	3,0
Krubid	0,5	Seebikivi	0,75	Või	1,0
Kuivatatud puuvili	2,0	Seemned aedvilja	1,0	Värvimullad	0,5
Lahtised kohvid	0,25	" rohu	1,0		
Lakid	1,0				

139. näide.

3. Suurmüügi (en gros) juures teeb müüja ostjale hinnaalanduse kauba kaalust. Säärased hinnaalandused on järgmised:

a) juurdekaal (saksa keeles — Gutgewicht, inglise keeles — draft, prantsuse keeles — bon poids, vene keeles — privess) on hinnaalandus, mis antakse kaalukaotuse tasuks, mis võib tekkida transporditeerimisel või müügil väikesel hulgal;

b) refaktsioon ehk fusti — hinnaalandus rikutud või võõras- ehk aseainetega segatud kaupade pealt;

c) besemšon — hinnaalandus nõude külge kleepuvate kaupade pealt;

d) lekaaž — hinnaalandus anumatest väljapihkunud kaupade pealt;

e) supertaara ehk ekstrataara — hinnaalandus kahjude eest, mis võivad tekkida kauba halvast pakkimisest. Hinnaalandused kaalust arvatakse kas protsentides kauba bruto- või netokaalu pealt või kohtade hulga pealt.

155. Kaubamüük.

1. Suuremates ettevõtetes saadud tellimised registreeritakse müügi- büroos eri kontrollraamatusse, mida nimetatakse tellimiste registriks (Bestellbuch). Selle raamatu vorm on järgmine:

Aeg	Järje- korra nr.	Ostja tellimine						Saadetud ostjale		Faktuur	
		Aeg	nr.	Ostja nimi	Kauba nimetus	Hulk	Summa	Saate- lehe nr.	Kauba hulk	nr.	Summa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

140. näide.

Lahtrisse 1 märgitakse tellimise saamise kuupäev müüja juures, lahtrisse 2 — sissetulnud tellimiste nr., mis kujutab enesest sisemist tellimise numbrit, mis on vajalik kontrolli teostamiseks tellimise täitmise üle ja tuleb märkida kõikidele dokumentidele, nagu saatekäsk, saatekiri ja müügiarve, lahtritesse 3—8 märgitakse andmed ostja tellimise järgi ja need kujutavad enesest ära kirja ostja tellimisest. Lahtrisse 9 ja 10 märgitakse andmed pärast kaupade väljasaatmist saatelehe ära kirja järgi. Lahtrisse 11 ja 12 märgitakse andmed pärast müügiarve väljasaatmist müügiarve ära kirja järgi.

2. Saadud tellimise järgi kirjutab müügibüroo väljasaatekäsu ära kirjaga, millest ära kiri jääb müügibüroosse kontrolldokumendina ja käsk saadetakse ekspeditsiooni või lattu kaupade väljasaatmiseks ostjale.

Käsu vorm on järgmine:

Käsk nr.				
Välja saata alljärgnevad kaubad				
Kellele (ostja firma) ..... tellimise järgi (ostja tellimise kuupäev ja nr.)				
Kuhu (raudteejaama või sadama nimetus või postiaadress).				
Kuidas (kas postiga, pagasiga, väike- või suurkiirusega).				
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 20%;">Hulk</th> <th>Nimetus</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="height: 20px;"> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table>	Hulk	Nimetus		
Hulk	Nimetus			

141. näide.

3. Laos pakitakse kaubad, saadetakse ostjale ja kirjutatakse välja saateleht ära kirjaga alljärgneva vormi järgi:

(Müüja firma nimetus)

Tallinn, „..“ .....19..

Saateleht nr. .

Kellele (ostja firma, nimetus) ..... tellimise järgi (ostja tellimise kuupäev ja nr.) ..... on saadetud Teile (kas postiga, pagasiga, suur- või väikekiirusega, laevaga).

Kuhu (sihtkoha nimetus ja veodokumendi nimetus ja nr.).

Käsk nr. (müüja saatekäsu nr.).

Pakendi				Saadetud kaupade			Märkmed
nime- tus	arv	märk	bruto- kaal	neto- kaal	nimetus	hulk	
1	2	3	4	5	6	7	8

142. näide.

Lahtrisse 1 märgitakse pakkimisviis kas „kast“, „kott“, „pall“, „vaat“ jne., lahtrisse 2 ühesuguste pakendite arv, lahtrisse 3 müüja firma-märk, mis on märgitud igale pakendile, et pakki võiks väliselt kergesti ära tunda, lahtrisse 4 brutokaal, et kauba vastuvõtmisel teostada esimest kontrolli, lahtrisse 5 kauba netokaal, kui kaup saadetakse välismaale, missugused andmed on ostjal vajalikud tollideklaratsiooni koostamisel, lahtris 6 kauba nimetus ja lahtris 7 saadetud kaupade hulk. Lahtris 8 märgib müüja faktuuribüroo saadetud kaupade ostu- ja müügiväärtuse faktuuride väljakirjutamiseks ja müüdud kaupade ostuväärtuse arvutamiseks ja ostja tegelikult vastuvõetud kaupade hulga.

4. Saatekirja originaal kirjutatakse alla ja saadetakse ühes veodokumendiga ostjale, üks ära kirjadest läheb dokumendina sissekannete tegemiseks kaubaraamatusse, üks ära kiri — faktuuribüroole müügiarve (faktuura) väljakirjutamiseks, üks ära kiri — kaubalao kartoteegi dokumendiks ja üks ära kiri müügi kontrollraamatu dokumendiks.

156. Müügiarve (faktuur).

1. Müüdud ja ostjale saadetud kaupade kohta kirjutatakse välja müügiarve, milles märgitakse arve väljakirjutamise aeg, arve nr., ostja nimi, missuguse saatelehe järgi kaup välja saadetud, kauba hulk ja hind ostu-müügilepingu järgi ja kauba väärtus, pakendi väärtus, kui see arvestatakse eraldi, maksutingimused ja mis hinnaga pakend võetakse tagasi, kui see kuulub tagasivõtmisele.

2. Müügiarve tempelmaksustatakse 0,2% arve summast kui ostu-müügileping ei ole tempelmaksustatud, ja 5 penniga, kui leping on tempelmaksustatud (vaata p. 146). Välismaale saadetavad arved kuuluvad tempelmaksustamisele poolal määral, kui nad välismaal ka tempelmaksustamisele kuuluvad. Arved, mille järgi kaup müüjale tagasi saadetakse, tempelmaksustatakse 5 penniga igalt arvelt.

3. Müügiarved kantakse kronoloogilises järjekorras faktuuride raamatusse, mis peetakse järjgise vormi järgi:

Aeg	Arve nr.	Meie tellimise nr.	Tema Nendete tellimise nr.	Saaja	Konto nr.	Kauba väärtus	Rabatt	Mitmesugused kulud	Arve lõppsumma	Saateviis	Märk ja nr.

143. näide.

Lahtrisse „Mitmesugused kulud“ märgitakse postikulud, veokulud, pakend jne.

157. Kaupade arvestamine.

1. Kauba ostu-müügioperatsioonide arvestamiseks võib kasutada „Kaupade kontot“ segakontona, kus kontot debiteeritakse kaupade ostuväärtusega ja krediteeritakse kaupade müügiväärtusega.

2. Kaupade konto alal peetakse abiraamat, milles avatakse konto igale kaubasordile. Debiteeritakse kontot ostetud kaupade hulgaga, märkides ära ostuhind ja ostuväärtus. Järelikult saab sissekandeid teha alles pärast ostuhinna kalkulatsiooni tegemist, mille tõttu see arvestamise viis osutub ebaratsionaalseks. Ta võimaldab aga leida tulemusi üksikute kaupade järgi.

Konto vorm on järgmine:

Sissetulek					Väljaminek				
(Kauba nimetus)									
Aeg	Kellelt	Hulk kg	Hind kg	Summa	Aeg	Kellele	Hulk kg	Hind kg	Summa
1. 7.	Seis	500	2,00	1000	8. 7.	J. Kasele	200	2,80	560
10. 7.	J. Särg & K-o	600	2,00	1200	15. 7.	M. Kuusele	300	2,75	825
10. 7.	Veoraha			60	25. 7.	A. Metsale	100	2,80	280
31. 7.	Kasum			434	31. 7.	Seis	490	2,10	1029
					31. 7.	Kadu	10		
		1110		2694			1100		2694

144. näide.

3. Maksustamiseskirjade kohaselt on äriettevõtjad kohustatud pidama erilist kaupade osturaamatut. Sellest kohustusest on vabastatud need ettevõtjad, kes kaubandusõiguse järgi on kohustatud raamatupidamiseks, kui nende raamatupidamine on korrapärane.

Raamatu vorm on järgmine:

Kaupade osturaamat								
Järjekorra nr.	Kauba sissetuleku aeg	Dok. nr.	Kellelt saadud ja asukoht	Kauba liik	Kauba väärtus	Kõrvalkulud	Hinnaalandid	Märkmed
1	10. 1.	51	J. Särg & Ko, Tallinn, Harju 111	villane kaup	860.40	10.80	17.80	

145. näide.

158. Kaubamüügi konto.

1. Ulevaate saamiseks kaubamüügi tulemustest ja Kaupade konto segakontost puhtinventuuri kontoks muutmiseks avatakse pearaamatus Kaubamüügi konto, mis on puhttulemuste konto ja näitab tulemit kaupade müügist. Kontot krediteeritakse müüdüd kaupade müügiväärtusega ja debiteeritakse müüdüd kaupade ostuväärtusega.

2. Pisiettevõtetes, kus puudub üksikkaupade arvestamine, koostatakse arvestusperioodi vältel kaupade ostu puhul lausend:

Kaubad

mitmele

Kassale

Hoiustele

Nõudevekslitele

Kreditoridele

Kauba müügi puhul:

Kassa

Kaubamüügile

Arvestusperioodi lõpul koostatakse kaupade inventuur. Inventuuri summa arvatakse maha Kaupade konto deebet-läbikäigust ja vahe kohta koostatakse põhiraamatus lausend:

Kaubamüük

Kaupadele

Müüdüd kaupade ostuväärtus.

3. Suurtes ettevõtetes, kus sünnib üksikasjaline kaupade arvestamine ja kaubad antakse laost välja saatelehtede järgi, antakse üks saatelehe ära kiri raamatupidamisele, kus saatelehe ära kirjale märgitakse ostuhinnad ja ostuväärtus. Põhiraamatus koostatakse iga müügi kohta kaks lausendit:

1) Deebitorid

Kaubamüügile

Müüdüd kaupaid müügiväärtusega

2) Kaubamüük

Kaupadele

Müüdüd kaupade ostuväärtus.

Võib ka arvestada tehingut ühe lausendiga:

Deebitorid

mitmele

Müüdüd mitmesugust kaupa

Kaupadele

Ostuväärtusega

Kaubamüügile

Kasum.

4. Ettevõttel, kes müüb kaupasid suurel viisil, toimub kaupade müük laost lausendiga:

Deebitorid
Kaupadele

Kui säärasel ettevõttel on ka kauplus jaemüügiks, siis kõik kaubad, mis antakse laost kauplusele müügiks, arvestatakse müügihindadega ja koostatakse põhiraamatus lausend:

Kaubamüük
Kaupadele
Kaupade müügi väärtus.

Kaubamüük kauplusest arvestatakse lausendiga:

Kassa
Kaubamüügile

Kaubamüügi konto saldo näitab kaupade seisu kaupluses müügihindadega.

Kauba hinna tõstmise puhul arvutatakse hinnalisandi summa Kaubamüügi konto saldost ja kantakse läbi lausendiga:

Kaubamüük
Kaupadele

Kauba hinna alandamise puhul arvutatakse kaupluses olevate kaupade müügi väärtuse vähenemine hinna alandamise tõttu ja kantakse läbi lausendiga:

Kaubad
Kaubamüügile

Arvestusperioodi lõpul koostatakse kaupluses olevate kaupade inventuur nii ostu- kui ka müügi väärtusega.

Kauba jäägi müügi väärtus kantakse läbi arvestusperioodi viimasel päeval lausendiga:

Kaubad
Kaubamüügile

Laos olevate kaupade ostuväärtusele lisatakse juurde kaupluses olevate kaupade ostuväärtus ja näidatakse inventuuri aktivas kaupadena.

Järgmise arvestusperioodi raamatute avamisel pärast alglausendite koostamist koostatakse lausend kaupluses olevate kaupade jäägi kohta müügi väärtusega:

Kaubamüük
Kaupadele

159. Komisjoni kaubad.

1. Kaubad, mis antakse komisjonimüügiks komisjonäridele, võib arvestada ainult abiraamatus, kusjuures kaupadekartoteek jaotatakse

osadesse: laokartoteek ja kartoteegid igale komisjonärile ja komisjonile saadetud kaup märgitakse laokartoteegis väljaminekusse ja vastava komisjonäri kartoteegis sissetulekusse.

2. Kauba müügi puhul komisjonäri poolt saadakse sellelt arve, milles on näidatud müüdud kauba väärtus ja temale kuuluv komisjonitasu. Selle dokumendi alusel koostatakse lausend:

Mitmed

Kaupadele (või Kaubamüügil)

Deebitorid

Saada komisjonärit

Makstud komisjon

Komisjonitasu.

Komisjonäri kaupadekartoteegis kantakse müüdud kaup väljaminekusse.

160. Panditud kaubad.

1. Panditud kaupadega talitatakse samuti kui komisjonimüügiks antud kaupadega.

2. Pantimisel peetakse iga pandihoidjale kartoteek, milles märgitakse kaup pantimisel sissetulekusse ja pandist vabanemisel väljaminekusse.

3. Laokartoteegis toimetatakse ümberpöörduvalt. Kauba pantimisel märgitakse väljaminekusse ja pandist vabanemisel — sissetulekusse.

161. Materjalide arvestamine.

1. Materjalide arvestamine sünnib kolmel viisil:

- 1) ostuhinnaga,
- 2) keskmise hinnaga,
- 3) arvestushinnaga.

2. Materjalide arvestamisel ostuhinnaga ei teki kontol mingisuguseid vahesid ja konto saldo näitab alati tegelikkusseisu.

Näiteks:

Toormaterjalid A

Aeg		Summa	Aeg		Summa
01. 1.	Seis 250 kg à 4.45 . . .	1112.50	31. 1.	Tarvitatud 150 kg à 4.45 .	667.50
25. 1.	Sissetulek 150 kg à 4.48 .	672.—	28. 2.	" 140 kg	
26. 2.	" 100 " à 4.53 .	453.—		100 " à 4.45	
24. 3.	" 100 " à 4.55 .	455.—		40 " à 4.48 .	624.20
20. 4.	" 150 " à 4.50 .	675.—	31. 3.	" 160 kg	
				110 " à 4.48	
				50 " à 4.53 .	719.30
			30. 4.	" 165 kg	
				50 " à 4.53	
				100 " à 4.55	
				15 " à 4.53 .	749.—
			30. 4.	Saldo 135 kg à 4.50 . .	607.50
		3367.50			3367.50

3. Materjalide arvestamisel keskmise hinnaga moodustatakse keskmise hind laos olevate kaupade ostuhinnast iga väljamineku puhul.

Näiteks 31. 1. väljamineku ajal oli laos kaupu ostuhindadega à 4.45 ja à 4.48. Väljaminek arvestatakse keskmise hinnaga à 4.46.

28. 2. väljamineku ajal oli laos kaupu ostuhindadega à 4.45, à 4.48 ja à 4.53. Väljaminek arvestatakse keskmise hinnaga à 4.48.

31. 3. oli laos kaupu ostuhindadega à 4.48 ja à 4.53. Väljaminek arvestatakse keskmise hinnaga à 4.50.

30. 4. oli laos kaupu ostuhindadega à 4.53, à 4.55 ja à 4.50. Väljaminek arvestatakse hinnaga à 4.53.

31. 4. on toormaterjali seis 135 kg à 4.50 = 607.50.

Konto saldo aga 604.50. Vahe 3.— kantakse hinnavahe kontole lausendiga:

Hinnavad

Toormaterjalidele

3.—

Kanded kontodel oleksid järgmised:

Toormaterjalid A

Aeg		Summa	Aeg		Summa
01. 1.	Saldo 250 kg à 4.45	1112.50	31. 1.	Tarvitatud 150 kg à 4.46	669.—
25. 1.	Sissetulek 150 kg à 4.48	672.—	28. 2.	Tarvitatud 140 kg à 4.48	627.20
26. 2.	Sissetulek 100 kg à 4.53	453.—	31. 3.	Tarvitatud 160 kg à 4.50	724.—
24. 3.	Sissetulek 100 kg à 4.55	455.—	30. 4.	Tarvitatud 165 kg à 4.50	742.—
20. 4.	Sissetulek 150 kg à 4.50	675.—	30. 4.	Saldo	607.50
30. 4.	Hinnavahede kontole	3.—			
		<u>3370.50</u>			<u>3370.50</u>

149. näide.

Aasta lõpul kantakse hinnavahede konto saldo Kahjumite ja Kasumite kontole.

4. Materjalide arvestamisel arvestushinnaga määratakse äriaasta kohta kindel arvestushind.

Näiteks arvestushind on à 4.50 kg. Tekivad ostude puhul järgmised diferentsid:

Aeg	Ostuväärtus	Arvestusväärtus	Hinnavahe
25. 1.	672.—	675.—	+ 3.—
26. 2.	453.—	450.—	— 3.—
24. 3.	455.—	450.—	— 5.—

Need ostud kantakse läbi lausenditega:

25. 1. / Toormaterjalid

Mitmele

Arvestusväärtus mitmele

Kreeditoridele

672.—

Hinnavahedele

3.—

675.—

26. 2. Mitmed

Kreeditoridele

Toormaterjalid	450.—	
Hinnavahead	<u>3.—</u>	453.—

24. 3. Mitmed

Kreeditoridele

Toormaterjalid	450.—	
Hinnavahead	<u>5.—</u>	455.—

Kanded kontodel oleksid järgmised:

Toormaterjalid A

Arvestushind: 4.50

01. 1.	Saldo	250 kg	à 4.50	. . .	1125.—	31. 1.	Tarvit.	150 kg	à 4.50	. . .	675.—
25. 1.	Sisset.	150 "	à 4.50	. . .	675.—	28. 2.	"	140 "	à 4.50	. . .	630.—
26. 2.	"	100 "	à 4.50	. . .	450.—	31. 3.	"	160 "	à 4.50	. . .	720.—
24. 3.	"	100 "	à 4.50	. . .	450.—	30. 4.	"	165 "	à 4.50	. . .	742.50
20. 4.	"	150 "	à 4.50	. . .	675.—	30. 4.	Saldo	135 "	à 4.50	. . .	607.50
					<u>3375.—</u>						<u>3375.—</u>

150. näide.

Hinnavahead

26. 2.					3.—	25. 1.					3.—
24. 3.					5.—						

151. näide.

Aasta lõpul kantakse hinnavahe konto saldo Kahjumite ja Kasumite kontole.

5. Abi- ja käitismaterjalide arvestamine sünnib samuti kui toormaterjalide arvestamine.

162. Materjalide ladu.

1. Materjalide ladu haarab enda alla kõik materjalid, millede tarvitamise otstarve tehakse kindlaks nende väljaminekul laost ja jagatakse toor-, abi- ja käitismaterjalideks, samuti ka valmisosadeks. Materjalide liigitus viiakse läbi süstemaatilise materjalide liikide juhise abil. Materjali liikide numbreid võib siis ka kasutada arvestamise juures. Numbrite-süsteem tuleb kooskõlastada kontoplaani Klass 3 numeratsiooniga. Materjalide sissetulek ja väljaminek võib sündida ainult vastavate saatelehtede alusel.

2. Materjalide sissetuleku juures võivad ette tulla järgmised peajuhud:

1) Ostetud materjalide ja oma materjalidest valmistatud valmisosade sissetulek saatelehtede või kaupade sissetulekulehe alusel.

Kaupade sissetulekuleht koostatakse järgneva vormi järgi:

Kaupade sissetulekuleht Nr.								
Hankeaeg Hankeliik Veoraha RM. Kulud RM.				Hankija Pakkimislaad Pakendi seisukord		Märk		
Sisse- ostu, tell. nr.	Sissetulek		Sisu	Ladus vastuvõetud			Kontroll	
	Arv	Hind		Arv	Hind	Grupi nr.	Arv	Hind
			Kauba vastuvõtt		Ladu		Nimi	Aeg
			Nimi					
			Aeg					

152. näide.

2) Käitises materjalide tagasiandmine lattu sünnib tagasiandelehe juures, mille vorm on järgmine:

Valmistusmaterjali tagasiandeleht					Tellimise nr.	
Tüüp		Tehase nr.				
Tagasi antud		Materjali nimetus	Tagasi- saadud hulk	Ladu nr.	Väärtus	
Arv	Hind				Hind	Summa
Välja andnud:		Osakonnale:		Vastu võtnud:		Summa
Nimi				Nimi		Arvestanud:
Aeg				Aeg		Nimi
Ladu kontr. nr.						Aeg

153. näide.

3) Materjalide ümberpaigutamine ühest lao osakonnast teise sünnib vastuvõtulehe vastu.

3. Materjalide väljaminekul laost on järgmised juhud:

1) Materjalide andmine käitisele nõudelehe järgi. Nõudelehed valmistusmaterjalide peale kirjutatakse välja tööbüroode poolt. Kulude arvestamiseks tuleb ette näha, et neid saaks arvestada materjaliliikide ja vastavate tellimiste järgi. Valmistusmaterjalide nõudelehe vorm on järgmine:

Valmistusmaterjali väljaandmiseleht					Nõude nr.			
Tehase nr.		Tähtaeg			Tüüp	Seeria nr.		
Tellimise nr.								
Osa	Joonise nr.	Nõutatud		Materjali nimetus	Välja-antud arv	Ladu nr.	Väärtus	
		Arv	Hind				Hind	Summa
Välja andnud:		Osakonnale:		Vastu võtnud:		Summa		
Nimi:				Nimi:		Summa arvutanud:		
Aeg:				Aeg:		Nimi:		
						Aeg:		

154. näide.

Nõudelehed abimaterjalidele koostatakse tarvitamiskohtade poolt vastutava koha mäkega ja peavad sisaldama andmeid kulukoha ja kulu- liigi kohta järgneva vormi järgi:

Uldkulumaterjali väljaandmiseleht					Kululiik	Kulukoht
Debiteeritav konto		Krediteeritav konto			.....	
Nõutatud		Materjali nimetus	Välja-antud hulk	Ladu nr.	Väärtus	
Hind	Hulk				Hind	Summa
Välja andnud:		Osakonnale:		Vastu võtnud:		Summa
Nimi:				Nimi:		Arvutanud:
Aeg:				Aeg:		Nimi:
						Aeg:

155. näide.

2) Materjalide tagasiandmine hankijaile materjalide vigade pärast väljaandmislehe alusel.

3) Materjalide ja produktsiooni jäätmete müük ladusaate ülesannete järgi.

4) Väärtustatud omamaterjalide ümbertöötamise puhul.

5) Umberladustamise puhul.

4. Laos peetakse enamasti materjalide kvantitatiivne arvestamine kaartidel alljärgneva vormi järgi:

Laokaart			Nr.				
Nimetus ja mõõtüksus							
Hind	Riiul		Eseme tunnusarv	Konto nr.	Materjali nr.		
Umberarvestus	Laegas		Minimaalseis	Mõõtüksus			
Sissetulek			Väljaminek				Seis
Aeg	Sissetuleku- lehe nr.	Hulk	Aeg	Välja- andjad	Väljaminekselehe nr.	Hulk	

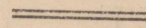
156. näide.

5. Laoraamatupidamise ülesandeks on esijoonel tarvitamiseks antud valmistus- ja üldkululise materjali väärtuse arvutamine. Peale selle tuleb koostada kaupade sissetulekulehtede ja väljaandmislehtede kuulised kokkuvõtted. Väljamineku arvestamine sünnib laoraamatupidamises nii kvantitatiivselt kui ka väärtuse järgi. Seda võib teha jooksvalt või kuu lõpul. Kui töötatakse ostuhindadega, siis kuulub laoraamatupidamise ülesannete hulka ka ostuhinna kalkulatsioon (ostukulude jaotamine). Laoraamatupidamise põhialuseks on materjalide kartoteek, mis koosneb laoseisukaartidest, mis on korraldatud materjaliliikide juhendi järjekorras.

Laoseisukaardi vorm on järgmine:

Laoraamatupidamise laoseisukaart								
Konto nr.		Materjali nimetus				Materjali nr.		
Aeg	Alus	Hulk			Hind	Väärtus		
		Sissetulek	Väljaminek	Saldo		Läbikäigud		Saldo
						Sissetulek	Väljaminek	

157. näide.

A-14957